

ICMPD

International Centre for
Migration Policy Development

Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma

Miqrasiya mövzusunda
məlumatlandırmaya dair jurnalistlər
üçün təlimat kitabı

Federal Foreign Office

Press Klub

BAKİ MƏTBUAT KLUBU

Almaniya Federativ Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin sifarişi və maliyyə dəstəyilə
Miqrasiya Siyasətinin İnkişafı üzrə Beynəlxalq Mərkəz tərəfindən hazırlanıb.
Avstriya Respublikası, Vyana şəhəri

Miqrasiya Siyasətinin İnkişafı üzrə Beynəlxalq Mərkəz

Avstriya Respublikası
Vyana şəhəri A-1010
Gonzagagasse 1
www.icmpd.com
MSİBM

Avstriya Respublikası, Vyana şəhəri

Bütün hüquqlar qorunur. Müəllif hüquqları sahiblərinin icazəsi olmadan bu kitabın heç bir hissəsi hər hansı formada, istənilən elektron və ya mexaniki vasitələrlə, o cümlədən surətçixarma, yazı, informasiya saxlama və axtarış sistemləri vasitələri ilə yenidən dərc edilə, təkrarlana və ya ötürülə bilməz.

Bu kitab Almaniya Federativ Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin dəstəyilə hazırlanıb. Yalnız MSİBM bu kitabın məzmununa məsuliyyət daşıyır və burada əks olunanlar heç bir halda Almaniya Federativ Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinə məxsus mövqeyin ifadəsi kimi qəbul edilməməlidir.

Mündəricat

Önsöz

7

Giriş

9

Bu təlimat kitabı nə üçün hazırlanıb?

9

Bu təlimat kitabı nə üçün indi hazırlanıb?

9

Gözləntilər nədir?

10

Bu təlimat kitabı kimlər üçün nəzərdə tutulub?

10

Bu təlimat kitabından hansı məqsədlər üçün istifadə olunmalıdır?

11

Minnətdarlıq

11

Fəsil 1: Etik əsaslar

14

Xartiyalar, məcəllələr və təlimatlar

15

“Miqrasiya mövzusunun mediada işıqlandırılmasına dair” Etika xartiyası

18

Yekun

22

Fəsil 2: Siz hansı sahə üzrə ixtisaslaşmış jurnalistsiniz?

24

Siyasət

25

İqtisadiyyat və biznes

26

Təhlükəsizlik və hüquq-mühafizə məsələləri

28

Daxili, sosial və dini sahələr

30

İncəsənət və mədəniyyət

31

Xarici işlər, diplomatik və beynəlxalq məsələlər

31

Universal jurnalistlər

32

Fotojurnalistlər

33

Xəbər redaktorları, sifarişçi redaktorlar və prodüser qrupları

34

Jurnalist-prodüserlər : redaktor köməkçiləri və video, audio redaktorlar

35

Yekun

35

Fəsil 3: Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma tendensiyaları

36

Miqrasiya: Siyasi səbəblərə görə təhrif edilmiş məsələlərin mediada daha çox işıqlandırılması

37

Praktiki suallar

38

Yekun

38

Fəsil 4: Terminologiya

40

Giriş

40

İzahlı lüğətlərdən necə istifadə etməli?

41

Əsas terminlər və onlardan istifadə

42

Terminologiyadan qeyri-düzgün, hədsiz istifadənin və sui-istifadənin ümumi halları

43

İstifadəsi tövsiyə olunmayan terminlər

1) Sərhəddən keçmə

53

2) Mənşə ölkəsindən kənarda yaşama

54

3) Miqrasiya məlumatları və terminləri

54

4) Tənzimlənən miqrantların əsas kateqoriyaları

55

Terminologiyadan istifadəni nə cür təkmilləşdirmək olar?

55

Redaksiyalar və jurnalist birlikləri üçün suallar

56

Yekun

56

Fəsil 5: Miqrasiya hekayələri	58
Miqrasiya prosesləri	58
Miqrasiya proseslərinin aparıcı qüvvələri	58
Miqrasiya proseslərinin aparıcı qüvvələri :böhran və miqrasiya	60
Miqrasiya formaları	62
Miqrasiya formaları : ailə miqrasiyası	66
Miqrasiya formaları: daxili yerdəyişmə	75
Miqrasiya formaları: İnsan alveri və miqrant qaçaqmalçılığı	76
Miqrasiyanın nəticələri	81
Nəticələr :inteqrasiya, assimilyasiya və demoqrafik dəyişiklik	81
Nəticələr : təhlükəsizlik və hüquq-mühafizə məsələləri	85
Nəticələr :deportasiya və məcburi çıxarılma	88
Nəticələr :pul baratları	89
Nəticələr :diaspor	90
Miqrasiya idarəçiliyi	91
İctimai rəy	92
Yekun	93
Fəsil 6: Məlumatı (düzgün) əldə etmə	95
Giriş	95
Məlumatı düzgün (düzgün) əldə etmə : mənbələrin müxtəlifliyi və perspektivlər	97
Tematik araşdırma : <i>bir qaçışın gündəliyi</i>	100
Yekun	101
Məlumatı düzgün (düzgün) əldə etmə : gender və miqrasiya	102
Çatışmayan rəylər	102
Ekspert rəyləri	102
Redaksiyada gender rolları	103
Yekun	103
Məlumatı düzgün (düzgün) əldə etmə : mənbələri inkişaf etdirmə və qoruma	103
Tematik araşdırma : <i>"Bu, həyat deyil"</i> : Polşadakı azərbaycanlı miqrantların məyusluğu	106
Resurslar	107
Məlumatı düzgün (düzgün) əldə etmə : miqrasiya və COVID-19	109
Məlumatı düzgün (düzgün) əldə etmə : dezinformasiya və nifrət nitqi	110
Dezinformasiya və nifrət nitqi	112
Nifrət nitqi və miqrasiya	113
Məlumatı düzgün (düzgün) əldə etmə :fotoşəkillər və təsvirlər	119
Tematik araşdırma: təsvirlər və təqdimatlar	120
Resurslar	121
Kurslar	121
Yekun	121
Fəsil 7: Müsahibələr	123
Giriş	123
Miqrantlardan müsahibə götürmə	124
Travmaya məruz qalmış şəxslərdən müsahibə götürmə	131
Qəbul edən icmalardan müsahibə götürmə və mürəkkəb məsələlərlə məşğul olma	133
Yekun	134
Fəsil 8: Ekspertləri nə cür tapmalı və istifadə etməli?	135
Giriş	135

Alimlər	137
Düşüncə mərkəzləri	138
Qeyri-hökumət təşkilatları	139
Siyasətçilər	140
Dövlət qurumları və milli statistika təşkilatları	141
Hökumətlərarası təşkilatlar	142
Həmkarlar ittifaqları və biznes təşkilatları	143
İnsan hüquqları və immiqrasiya məsələləri üzrə hüquqşünaslar	143
Yekun	144
Fəsil 9: Məlumatlar və təhlil	146
Məlumatlar və təhlil : mənbələri necə təhlil etməli?	146
Məlumatlar və təhlil : data jurnalistika və vizuallaşdırma	149
Tematik araşdırma kontekst vermək üçün məlumatlardan savadlı istifadə	151
Yekun	152
Resurslar	152
Fəsil 10: Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinin gücləndirilməsi	154
Giriş	154
Jurnalistikanı dəstəkləməyin yollarına dair ümumi tövsiyələr	155
Mətbuat şuraları və tənzimləyiciləri qərəzliliyə qarşı mübarizə üçün alət qismində	155
Redaksiyalar	156
Siyasət hazırlayanlar	158
Siyasət hazırlayanlar və icma rəhbərləri	158
Jurnalistikaya dəstək proqramları	158
Jurnalist təhsil və təlimi	159
Mükafatlar	159
Tədqiqat	160
Tematik araşdırma çözümlü jurnalistika	160
Giriş	160
Nə üçün məhz çözümlü jurnalistika?	164
Çözümlü jurnalistikadan nə cür istifadə etməli?	165
Siz çözümlü jurnalistikanı necə öz işinizə "gətirə" bilərsiniz?	165
Çözümlü jurnalistikanın formaları	166
Fəsil 11: Alətlər və resurslar	169
Ölkə üzrə xüsusi miqrasiya mənbələri	169
Azərbaycan	169
Belarus	171
Ermənistan	172
Gürcüstan	175
Moldova	179
Ukrayna	182
Əsas beynəlxalq təşkilatlar	186
Əsas milli statistika təşkilatları	187
Əsas QHT-lər	187
Əsas siyasi təşəbbüslər	187
Beynəlxalq və Avropa sığınacaq və miqrasiya hüququ	188
Hökumətlərarası təşkilatların resursları	189

Mündəricat

Miqrasiya və media sahəsində tədqiqatlar	189
Elmi dairələr	190
Düşüncə mərkəzləri	190
Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinə dair xartiyalar, məcəllələr və təlimatlar	191
Müxtəliflik və azlıqlar	192
Nifrət nitqi	192
Dezinformasiya və miqrasiya	192
Miqrasiya terminlərinin izahlı lüğətləri	194
Dilin istifadəsilə bağlı mübahisələr	195
Gender və media	195
Miqrasiya jurnalistikası sahəsində mükafatlar	196
Yekun	197
İxtisarlar	199
Biblioqrafiya	201

Ön söz

“Məlumatların auditoriya tərəfindən oxunması üçün qısa, qiymətləndirilməsi üçün aydın, xatırlanması üçün əlvan və ən əsası, əldə rəhbər tutması üçün dəqiq şəkildə ifadə edilməsi zəruridir.”

- Cozef Pulitser

2019-cu ildə “MOMENTA” layihəsi üzrə iş başladığımız zaman onun iki il sonra, 2020-ci ilin sonunda bizi hara gətirəcəyini bilmirdik. Almaniyanın Xarici İşlər Nazirliyi (XİN) tərəfindən maliyyələşdirilən bu layihənin ilkin məqsədi Şərq Tərəfdaşlığı (ŞT) ölkələrinin peşəkar media mənsubları üçün qanuni miqrasiya imkanlarına dair kommunikasiya təlimlərinin keçirilməsindən ibarət idi. Lakin çox keçmədən MSİBM-in layihə üzərində çalışan heyəti və həm Avropa İttifaqı (Aİ), həm də Şərq Qonşuluğu (ŞQ) ölkələrindən olan media ekspertləri belə qənaətə gəldilər ki, Şərqi Avropada miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinin təkmilləşdirilməsini nəzərdə tutan ümumi bir məqsədə töhfə vermək üçün daha güclü şəbəkələrə və vahid yanaşmanın tətbiqinə ehtiyac var. Bunu nəzərə alaraq, heyət layihə müddətinin uzadılması üçün müraciət etdi və donorun böyük dəstəyilə “MOMENTA” layihəsinin ikinci mərhələsində əhatə olunmuş altı ölkədə - Azərbaycan, Belarus, Ermənistan, Gürcüstan, Moldova və Ukraynada - yalnız ayrı-ayrı media qurumları və jurnalistlərlə deyil, jurnalist birlikləri ilə də tərəfdaşlıq əlaqələri quruldu. Bundan əlavə, media mənsublarının miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma potensialının hərtərəfli və sisteməlik şəkildə artırılması üçün modelin yaradılması zərurəti qəbul edildi. Belə bir kitabın hazırlanması ideyası məhz həmin anda yarandı.

Mükəmməl media ekspertləri - Oksford Universitetinin Miqrasiya, Siyasət və Cəmiyyət Mərkəzindən (COMPAS) Robert MakNilin, Medianın İnkişafı üzrə Qlobal Forumun (MIQF) Media Siyasəti üzrə müşaviri və medianın inkişafı üzrə müstəqil məsləhətçi Tom Lounun bu işdə iştirakının təmin edilməsi media mənsubları üçün təlimat kitabının hazırlanması istiqamətində ilk addım idi. Miqrasiya ekspertlərinin və ŞQ ölkələrindəki bütün layihə tərəfdaşlarının – jurnalist birliklərinin, “MOMENTA” Təlim Akademiyası məzunlarının, MSİBM və digər xarici miqrasiya mütəxəssislərinin iştirakı və tövsiyələri olmadan bu vəzifəni yerinə yetirmək mümkün deyildi. Odur ki, növbəti addım miqrasiya sahəsində regional təcrübə və bilikləri bura əlavə etməkdən, eləcə də ehtiyacları öyrənməkdən ibarət idi. Nəhayət, artıq mövcud olan müvafiq vəsaitlər, təlimatlar və ekspert tövsiyələri bu qrup tərəfindən toplanaraq, təhlil edildi. Təlimat kitabının hər fəslə bütün əlaqədar tərəflərlə sıx əməkdaşlıq sayəsində hazırlanıb və bu, onu faydalı, innovativ və davamlı etməyin yeganə yolu idi. Hal-hazırda mən hazır məhsula baxaraq deyə bilərəm ki, bunların hamısına nail olunub.

Media miqrasiya mövzusunda məlumat verməklə miqrantlar və miqrasiya barədə geniş təsəvvür və təfəkkürün formalaşmasına böyük təsir göstərir. Öz növbəsində, ictimai rəy dövlət yanaşmalarına təsir edir və, nəticə etibarilə, siyasət səviyyəsində qərarları formalaşdırır. Bundan sonra, müvafiq miqrasiya siyasəti barədə məlumatlar media tərəfindən ictimaiyyətə təqdim olunduğu zaman da bu dairəvi proses davam edir. Deyilənlərdən çıxış edərək, “MOMENTA” layihəsi çərçivəsində hazırlanmış bu təlimat kitabında miqrasiya terminologiyası izah olunmaqla, insan ləyaqətinə hörmət vurğulanmaqla, nifrət nitqi pislənilməklə, müvafiq mövzuların tarazlaşdırılmış şəkildə işıqlandırılması təmin olunmaqla, dəlillərə və faktlara əsaslanan məlumatların təqdim edilməsi təşviq olunmaqla və miqrant rəylərinin nəzərə alınması təqdir edilməklə, mediada miqrasiya sahəsində məlumatlandırma işinin gücləndirilməsi yollarına dair praktiki tövsiyələr nəzərdə tutulub. Müsahibələrin aparılması üsullarına dair peşəkar tövsiyələr və ekspert rəyləri, istifadə olunmuş mənbələr və təsvirlər bu təlimat kitabını daha da zənginləşdirib.

Ön söz

hazırlanmış bu təlimat kitabında miqrasiya terminologiyası izah olunmaqla, insan ləyaqətinə hörmət vurğulanmaqla, nifrət nitqi pislənilməklə, müvafiq mövzuların tarazlaşdırılmış şəkildə işıqlandırılması təmin olunmaqla, dəlillərə və faktlara əsaslanan məlumatların təqdim edilməsi təşviq olunmaqla və miqrant rəylərinin nəzərə alınması təqdir edilməklə, mediada miqrasiya sahəsində məlumatlandırma işinin gücləndirilməsi yollarına dair praktiki tövsiyələr nəzərdə tutulub. Müsahibələrin aparılması üsullarına dair peşəkar tövsiyələr və ekspert rəyləri, istifadə olunmuş mənbələr və təsvirlər bu təlimat kitabını daha da zənginləşdirib.

Lakin bununla iş bitmir. Medianın miqrasiya ilə bağlı məsələlərə ictimai münasibətə nə dərəcədə təsir etməsi kontekstə görə dəyişən bir çox amillərdən asılı olduğundan bu kontekstin əlavə araşdırılması zəruridir. Müxtəlif ölkələrdə və regionlarda jurnalistlərin məlumatlandırma potensialının daha hədəfli inkişafı təklif olunmalıdır. Müvafiq ali təhsil müəssisələrinin jurnalistika fakültələri də əhatə olunmaqla, daha çox sayda şəbəkə inkişaf etdirilməlidir. Bunların hamısı əlaqədar tərəflərin iştirakı ilə müxtəlif səviyyələrdə zəruri tədbirlərin həyata keçirilməsini tələb edir.

Beləliklə, MSİBM-in “MOMENTA” layihəsinin heyəti adından mən media mütəxəssislərini, miqrasiya və media sahəsində siyasət hazırlayanları və bütün maraqlı tərəfləri tarazlaşdırılmış miqrasiya hekayələrinin hazırlanması işinə töhfə vermək məqsədilə birgə səylərin göstərilməsi üçün bu təlimat kitabından istifadə etməyə dəvət edirəm. Nəhayət, ən vacibi odur ki, mən bu kitabın işlənilməsi və hazırlanmasında iştirak etmiş bütün tərəflərə göstərdikləri peşəkarlıq və əzmkarlığa görə təşəkkür edirəm.

Violeta Vaqner,

*MSİBM-in Şərqi Avropa və Mərkəzi Asiya üzrə Regional portfolio rəhbəri
Bu fəsildə təlimat kitabının məqsədi və kitabdan istifadə yolları izah olunur.*

Giriş

Bu təlimat kitabı nə üçün hazırlanıb?

Son illər ərzində miqrasiya məsələlərinə dair çoxlu sayda yeni vəsait və təlimat hazırlansa da, onların əksəriyyəti konkret hadisələrə cavab tədbirləri kimi nəzərdə tutulub və ya bilərəkdən (yaxud bilməyərəkdən) müəyyən bir ölkə və ya region kontekstinə uyğun tərtib edilib. Hər təlimat müvafiq ölkədəki miqrasiya tendensiyaları və aidiyyəti olan tərəflərin zəruri proseslərdə iştirakı səviyyəsilə nə qədər çox əlaqəli olarsa, onun həmin ölkənin məqsədlərinə uyğunluğu və geniş şəkildə qəbul edilməsi ehtimalı bir o qədər artar.

MSİBM 2019-cu ildə Almaniya Federativ Respublikası XİN-in maliyyə dəstəyi sayəsində Şərqi Avropa ölkələrində miqrasiya mövzusu ilə məşğul olan jurnalistlər üçün bir sıra beynəlxalq təlimlər təşkil edib. Azərbaycan, Belarus, Ermənistan, Gürcüstan, Moldova və Ukraynanın jurnalist birlikləri, Media üçün Miqrasiya Məsələləri üzrə Təlim Akademiyası (MOMENTA) adlı 1-ci layihədə əldə olunmuş uğuru əsas götürərək, obyektiv və faktlara əsaslanan məlumatların cəlbədicə şəkildə tərtib edilməsində jurnalistlərə kömək edəcək miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinə dair təlimat kitabı hazırlamaq məqsədilə bu təşəbbüsü 2020-ci ildə "MOMENTA 2" layihəsi çərçivəsində davam etdirmək təklifini irəli sürüblər.

Təlimat kitabı miqrasiya ilə bağlı ictimai rəyin və siyasətin formalaşdırılmasında medianın rolunu nəzərə almaqla hazırlanıb, habelə media və jurnalist birliklərinin üzvlərindən ibarət fokus-qruplar vasitəsilə ŞT regionunun ehtiyaclarına mümkün qədər uyğunlaşdırılıb. (Konkret olaraq bu təlimat kitabının hazırlanması məqsədilə təşkil olunmuş) fokus-qrupların üzvləri belə bir ümumi razılığa gəliblər ki, tarazlaşdırılmış miqrasiya hekayələrinin ərsəyə gətirilməsi məqsədilə ayrı-seçkiliyə və siyasi qütbləşmənin dərinləşməsinə gətirib çıxaran bəzi xoşagəlməz hallardan və stereotiplərdən çəkinmək üçün jurnalistlərin düzgün istiqamətləndirilməsinə təcili ehtiyac yaranıb.

Bu təlimat kitabı nə üçün indi hazırlanıb?

- Jurnalistlərin peşəkar fəaliyyətə başlamazdan əvvəl aldığı təhsil və ya bu cür fəaliyyət zamanı iştirak etdiyi təlimlər keyfiyyətli miqrasiya məlumatlarının təqdim edilməsi üçün tələb olunan **konkret biliklərə və qərar qəbul etmə bacarıqlarına** cavab vermir.
- Media vasitələri olduqca qütbləşmiş və bəzən təzyiq göstərən və ya senzurdan istifadə edən siyasi mühitdə fəaliyyət göstərir. Bu isə **miqrantlara real zərərin vurulmasına**, habelə ictimai rəyin və siyasətçilər tərəfindən qəbul edilən qərarların təhrif olunmasına səbəb ola biləcək miqrasiya məlumatlarının hazırlanması ilə nəticələnir.
- Bütün dünyada media **etimad və dayanıqlılıq böhranı**¹ ilə üzləşməkdədir. Mediada yaşanan iqtisadi böhran redaksiyaları müəyyən resurslardan məhrum etdi və bununla əlaqədar azalan onlayn reklam gəlirlərinin ardınca getməsi səbəbindən onların vəziyyətini daha da həssaslaşdırdı. Bəzən bu, uçuruma yuvarlanmağın səbəbi ola bilər, çünki yaranmış şəraitdə sadələşdirmələr, şişirtmələr və stereotiplər miqrasiya hekayəsini düzgün nəql etmək üçün lazım olan müvafiq kontekst, tarazlıq və incəlik üzərində üstünlük təşkil etməyə başlayır.

1 <https://www.digitalnewsreport.org/survey/2020/overview-key-findings-2020/>

Giriş

- **COVID-19 pandemiyası** iqtisadiyyat və mətbuat azadlığı sahələrində mənfi tendensiyaları gücləndirdi, bu isə o deməkdir ki, auditoriyanın etibar edəcəyi jurnalistika nümayiş etdirmək üçün KİV-lərin və jurnalistlərin çoxunun dəstəyə ehtiyacı ola bilər.
- COVID-19 pandemiyası təlimlərin əyani şəkildə keçirilməsi imkanlarını da kəskin şəkildə azaldaraq, yazılı materialları hər zamankından daha gərəkli etdi. Eyni zamanda, pandemiya miqrantlara qarşı ksenofobik ritorikanı və irqçi münasibəti də qabartdı.

Gözləntilər nədir?

- Beynəlxalq standartlara və yerli şəraitə əsaslanan **tematik araşdırmalar və qabaqcıl təcrübə** sayəsində tarazlaşdırılmış və düzgün işlənmiş məlumatlandırma prosesinə hətta çətin vəziyyətlərdə belə nail olmaq üçün zəruri istiqamətlər vermək.
- Miqrasiya mövzusunda mövcud vəziyyətdə mediada üstünlük təşkil edən hekayələri yaxşı başa düşmək, habelə bundan asılı olmayaraq, təhlil və müqayisə işini, ümumi fəaliyyəti düzgün həyata keçirmək üçün istifadəçilərə **kömək** göstərmək.
- Məlumatları (etika və hüquq baxımından) “düzgün əldə etmək” və (jurnalistikanın səviyyəsini qorumaq baxımından) “yaxşı çatdırmaq” kimi məsələlərin “bir medalın iki üzünü” nümayiş etdirmək.
- Miqrasiya mövzusunun necə təqdim etmək üçün əsas başlanğıc nöqtəsi olaraq New York Times-ın jurnalisti Patrik Kinqsli ilə keçilən [müsahibəyə](#) baxa bilərsiniz. Burada Patrik miqrasiya mövzularını təqdim edərkən öz təcrübəsi, nəzərə alınmalı məqamlar və miqrasiya mövzusunun təqdimatının nəyə görə çətin olması barəsində danışır.

Bu təlimat kitabı kimlər üçün nəzərdə tutulub?

- **Jurnalistlər:** bu təlimat kitabı öz peşə fəaliyyətinin bütün mərhələlərində istinad üçün vasitə və ya müstəqil öyrənmək üçün bələdçi qismində istifadə baxımından jurnalistlər və redaktorlar üçün nəzərdə tutulub.
- **Rəhbər şəxslər və baş redaktorlar:** miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işini tək - milləşdirmək məqsədilə hansı strategiyaların və təcrübənin tətbiq edilməsini müəyyənləşdirməyə kömək göstərmək üçün bu təlimat kitabının bəzi bölmələri rəhbər şəxslər və baş redaktorlar üçün nəzərdə tutulub.
- **Tələbələr və müəllimlər:** biz ümid edirik ki, ilk növbədə, öz xidməti vəzifələrini icra edən peşəkarlar üçün nəzərdə tutulan bu təlimat kitabı jurnalistikanı öyrənən və tədris edənlər üçün də faydalı istinad mənbəyi olacaq.
- **Miqrasiya ekspertləri:** bu təlimat kitabı konkret olaraq birbaşa miqrasiya ekspertləri üçün nəzərdə tutulmasa da, onlar miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinin nə cür həyata keçirildiyini daha yaxşı başa düşmək üçün kitabdan faydalanmaq imkanı əldə edəcəklər.

Müxtəlif vəzifələri icra edən jurnalistlər üçün məsləhətlər və təlimatlar, habelə konkret tövsiyələr “Miqrasiya mövzusunda keyfiyyətli məlumatlandırma üçün məsuliyyət daşıma” məsələlərini özündə əks etdirən fəsildəki kimi, digər fəsillərdə də mümkün hallarda təqdim olunur.

Bu təlimat kitabından hansı məqsədlər üçün istifadə olunmalıdır?

- **Sizə lazım olan vaxtda şəxsi istifadə üçün:** biz sizin nə qədər məşğul olduğunuzu bilirik! Bu səbəbdən təlimat kitabı elə bir formada tərtib edilib ki, siz məlumatlandırma, redaktə və dərc

etdirmə proseslərinin istənilən mərhələsində, sadəcə, lazım olan bölməyə istinad edə bilərsiniz. Siz bu təlimat kitabında zəruri məlumatı tapmaq üçün mündəricatda verilmiş fəsil və bölmələrin adından, müvafiq səhifə nömrələrindən və naviqasiya qutularından istifadə edə bilərsiniz.

- **Peşəkar inkişaf üçün:** eyni zamanda, biz ümid edirik ki, miqrasiya mövzusunda maraq göstərən jurnalistlər əlavə olaraq fərdi və peşəkar cəhətdən inkişaf etmək məqsədilə bu təlimat kitabını bütövlükdə oxuyaraq, burada əks olunmuş etik və praktiki məsələləri nəzərdən keçirməyə vaxt tapacaqlar.
- **Başqalarını istiqamətləndirmək və öyrətmək üçün:** bu təlimat kitabını paylaşmağı xahiş edirik. Öz həmkarlarınızla müzakirələr aparmaq, hətta təlim keçmək və potensialları artırmaq üçün bu təlimat kitabından bir vasitə kimi istifadə edin. Unutmayın ki, təlimat kitabında verilmiş istənilən termin tanış olmadıqda, siz “Terminologiya” fəsinə baxa bilərsiniz. Eyni zamanda, sizə lazım olan məsələləri öyrənmək üçün “Miqrasiya hekayələrini nəql etmə” bölməsinə də diqqət yetirmək olar.

Minnətdarlıq

Bu təlimat kitabı MSİBM-in dəstəyi və təcrübəsindən istifadə etməklə, Robert MakNil və Tom Lou tərəfindən hazırlanıb.

Artıq 10 ildir ki, **Robert MakNil** Oksford Universiteti Miqrasiya Observatoriyasının direktor müavini və bu Observatoriyanın Media və Kommunikasiya şöbəsinin müdiri vəzifəsində işləyir. Peşəkar karyerasının ilk illərində Robert MakNil Birləşmiş Krallığın (BK) “The London Evening Standard”, “Daily Mirror” və “Sunday Mirror”, “Red Magazine”, “BBC Wildlife” kimi bir sıra qəzet və jurnalların da müxbir vəzifəsində, eləcə də regional qəzetlərdə xəbər redaktoru vəzifəsində çalışıb. Bundan başqa, o, “Conservation International” təşkilatında media direktoru, “Oxfam GB” birliyində ictimaiyyətlə əlaqələr (PR) meneceri və “WWF-UK” şirkətində mətbuat katibi vəzifələrində işləyərək, strateji kommunikasiya məsələləri ilə məşğul olub.

Tom Lou MİQF-in media siyasəti üzrə müşaviri və medianın inkişafı üzrə müstəqil məsləhətçidir. Onun Etik Jurnalistika Şəbəkəsindəki (EJŞ) əvvəlki vəzifəsi miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma və digər əlaqədar məsələlər üzrə kampaniya, tədqiqat və təlimlər aparmaqdan ibarət idi. Bundan başqa, Tom Lou Sudanın xəbər təşkilatının redaktoru və müstəqil jurnalist kimi də fəaliyyət göstərmiş.

Bununla yanaşı, təlimat kitabının redaktorlarının adlarını da qeyd etmək yerinə düşərdi:

Violeta Vaqner, MSİBM-in Şərqi Avropa və Mərkəzi Asiya üzrə Regional portfolio rəhbəri;

Ksenia Pilipenko, MSİBM-in layihə rəhbəri.

Eyni zamanda, müəlliflər və MSİBM aşağıda adları və vəzifələri göstərilən şəxslərə də təşəkkür edirlər:

- Praqada yerləşən “Transitions” Media İnkişafı Təşkilatının icraçı direktoru və baş redaktoru Ceremi Dryukerə və Çözümlü Jurnalistika Şəbəkəsinə fəsilə istifadə olunmuş materiallara töhfə verərinə görə;
- Maastrixt Ali İdarəçilik Məktəbinin elmi əməkdaşı Mikaella Vanoreyə – təlimat kitabını nəzərdən keçirdiyinə görə;

Giriş

- Layihənin əsas nəticələrindən bəziləri peşəkar jurnalistlər şəbəkəsinin yaradılması, bu təlimat kitabının işlənilib hazırlanması və təlimat kitabının jurnalistlər üçün sınaqdan keçirilməsi olmuşdur. ŞT ölkələrindəki jurnalist birliklərinin, eləcə də digər media və miqrasiya təşkilatlarının bu kimi nümayəndələrinə: “Yeni Nəsil” Jurnalistlər Birliyinin sədri Arif Əliyevə, Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin sədri Elçin Şıxlıya, Belarus jurnalisti Anna Rıbçinskayaya, Ermənistanın “Gənc Jurnalistlər Assosiasiyası” qeyri-hökumət təşkilatının (QHT) prezidenti Arman Qazaryana, Gürcüstanın İctimai İşlər İnstitutunun professoru Tina Tsomaniaya, Moldova Jurnalistlər İttifaqının icraçı direktoru Nadine Qoquya, Milli Ukrayna Jurnalistlər İttifaqının birinci katibi Lina Kuça – təlimat kitabı üçün mövzularla bağlı dəyərli rəylər verdiklərinə görə;
- Etik Jurnalistlər Şəbəkəsinə (EJS) və Beynəlxalq Əmək Təşkilatına (BƏT) təlimatda öz infoqraflarından istifadəsinə icazə verdiklərinə görə;
- Britaniya jurnalisti, “The New York Times” qəzetinin beynəlxalq müxbiri Patrik Kinqsliyə, Britaniya jurnalisti, yazıçı və teleaparıcı, BBC-nin əhali sakinliyi üzrə müxbiri Stefani Heqartiyə, Nigeriya jurnalisti, yazıçı və rejissoru Eromo Eqbejuleyə – təlimat kitabına daxil edilmiş tematik araşdırmalar və videolar üçün miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma təcrübəsi barədə danışdıqlarına görə;
- Gülər Abbasovaya, Lana Kokaiaya, Tornike Koplatadzeyə, Aleksandr Makuhinə, Aren Melikyana, Tetyana Pasovaya və Nata Skurtula – “MOMENTA 1” layihəsi çərçivəsində hazırlanmış və təlimat kitabı üçün tematik araşdırmalar və video materiallar kimi istifadə edilmiş məqalələri barədə danışdıqlarına görə;
- “MOMENTA 1” və “MOMENTA 2” layihələrində iştirak etmiş 30 jurnalistin hamısına – təlimat kitabının əsasını təşkil edən öyrənmə materiallarına rəy verdiklərinə görə;
- MSİBM-in layihə müşaviri Yekaterina Belukovaya və layihə köməkçisi Aida Həsənovaya – “MOMENTA 2” layihəsi və bu təlimat kitabı üçün ümumi informasiyanın hazırlanması işini dəstəklədiklərinə görə;
- MSİBM-in layihə müşavirləri Səltənət Məmmədovaya, Andrey Apoyana, Ketİ Qorqoşidzeyə və layihə köməkçisi Yuliya Subbotskaya – ölkə üzrə xüsusi mənbələrə dair fəslə töhfə verdiklərinə görə.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu təlimat kitabı 2017-ci ildə MSİBM tərəfindən nəşr olunmuş [Media və İnsan Alverinə dair Təlimatlara](#)² əsaslanır.

Nəhayət, bir daha bildirmək istərdik ki, bu təlimat kitabı Almaniya Federativ Respublikası XİN-in maliyyə dəstəyilə MSİBM tərəfindən icra olunmuş “MOMENTA 2” layihəsi çərçivəsində hazırlanaraq, dərc edilib. Layihə ŞT regionundan olan jurnalist birliklərilə yaxından əməkdaşlıq etməklə 2020-ci il aprel ayının 1-dən dekabr ayının 31-dək həyata keçirilib. Layihənin ümumi məqsədi AI-na qanuni miqrasiya imkanları barədə tarazlaşdırılmış və dəlillərə əsaslanan məlumatları ŞT ölkələrində təqdim etməklə, miqrasiya ilə bağlı məlumatlı qərar qəbul edilməsi işinə töhfə verməkdən ibarətdir. Layihənin bəzi əsas məqsədləri bunları nəzərdə tutur: peşəkar jurnalist şəbəkələrinin yaradılması, bu təlimat kitabının işlənilib hazırlanması və jurnalistlər üçün təlim vəsaiti qismində sınaqdan keçirilməsi.

² https://www.icmpd.org/fileadmin/user_upload/Media_and_THB_Guidelines_EN_WEB.pdf

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu təlimat kitabı 2017-ci ildə MSİBM tərəfindən nəşr olunmuş [Media və İnsan Alverinə dair Təlimatlara](#)² əsaslanır.

Nəhayət, bir daha bildirmək istərdik ki, bu təlimat kitabı Almaniya Federativ Respublikası XİN-in maliyyə dəstəyilə MSİBM tərəfindən icra olunmuş “MOMENTA 2” layihəsi çərçivəsində hazırlanaraq, dərc edilib. Layihə ŞT regionundan olan jurnalist birliklərilə yaxından əməkdaşlıq etməklə 2020-ci il aprel ayının 1-dən dekabr ayının 31-dək həyata keçirilib. Layihənin ümumi məqsədi Aİ-na qanuni miqrasiya imkanları barədə tarazlaşdırılmış və dəlillərə əsaslanan məlumatları ŞT ölkələrində təqdim etməklə, miqrasiya ilə bağlı məlumatlı qərar qəbul edilməsi işinə töhfə verməkdən ibarətdir. Layihənin bəzi əsas məqsədləri bunları nəzərdə tutur: peşəkar jurnalist şəbəkələrinin yaradılması, bu təlimat kitabının işlənib hazırlanması və jurnalistlər üçün təlim vəsaiti qismində sınaqdan keçirilməsi.

² https://www.icmpd.org/fileadmin/user_upload/Media_and_THB_Guidelines_EN_WEB.pdf

Fəsil 1:

Etik əsaslar

Bu fəsildən aşağıdakı məqsədlər üçün istifadə edin:

- Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işilə bağlı əsas etik prinsipləri başa düşmək;
- Müvafiq xartiyalardan, məcəllələrdən və təlimatlardan istifadə yollarını öyrənmək;
- Təlimat kitabının hansı hissəsinin sizin üçün daha əhəmiyyətli olması barədə qərar qəbul etmək - də kömək göstərmək.

Başlanğıc üçün iki sual:

- Hekayəni nə cür əldə etmək onu yaxşı nəql etməyə mane olmalıdırmı?
- Hekayəni nə cür nəql etmək onu düzgün əldə etməyə mane olmalıdırmı?

Hər iki sualın cavabı mənfidir. Düzgün yanaşma tətbiq edildikdə, “hekayəni düzgün əldə etmək” və “hekayəni yaxşı nəql etmək” kimi məsələlər bir medalın iki üzüdür. Təlimat kitabının məqsədi bunun nə üçün belə olduğunu nümayiş etdirməkdir.

Jurnalistikada nəzərdə tutulmuş etik prinsiplər və standartlar (xüsusən də, siz hansısa qarışıq və adətən, improvizasiya tələb edən bir prosesin tən ortasındaınızsa və dar müddətlərə əməl etməlisinizsə) məhdudlaşdırıcı qaydalar kimi qəbul edilə bilər. Lakin bu prinsip və standartlar kompromislərin və qəbul etməli olduğumuz çevik qərarların axtarışı üçün bizim kompasımızdır.

Bu təlimat kitabı üçün müsahibə aldığımız jurnalistlər miqrasiya və ya hər hansı başqa bir mövzunun işıqlandırılmasından asılı olmayaraq, jurnalist etikasını prinsiplərinin dəyişməz qaldığı ilə razılıb. Sual olunur ki, miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işilə bağlı müxtəlif ssenarilərdə həmin prinsiplər necə tətbiq edilir?

Bu təlimat kitabında nə etməli və ya düzgün variantı necə seçməli kimi suallara qəti cavablar nadir hallarda verilir, çünki bu, çox vaxt kontekstdən asılıdır. Ancaq yaxşı jurnalist olmaq – özünü zamanında lazımı sualları vermək deməkdir və biz ümid edirik ki, təlimat kitabı bu işdə sizin köməyinə çatacaq. Eyni zamanda, biz ümidvarıq ki, təlimat kitabı bu kimi məsələlərdə sizə yardımçı olacaq: jurnalist etikasının işinizə mane olmasını deyil, nə cür kömək etməsini başa düşməkdə; mənbələrlə daha yaxşı əlaqələr qurmaqda; daha səmimi müsahibələr götürməkdə və cəlbədicilik hekayələri hazırlamaqda; hekayələri nəql etmə formalarına yanaşmalarınıza yenidən baxmaqda; dominant fikirləri təhlil etməkdə və sual altına almaqda; hətta redaksiyanızda islahatların aparılmasını təşviq etməyə ruhlanmaqda.

Redaksiyanın üslubu/redaksiya qaydaları

Bəzi redaksiyalar məlumatlandırma prosesində və ya istifadə etdiyimiz ifadələrlə bağlı müəyyən etik məsələlərə yanaşma baxımından aydın və dəqiq təlimatlar təqdim edirlər.

Məsələn, 2013-cü ildə “Associated Press” (AP) xəbər agentliyi bəyan edib ki, onun üslub kitabına əsasən, “qanunsuz/qeyri-qanuni miqrant” ifadəsindən və ya insanı təsvir etmək üçün “qanunsuz/qeyri-qanuni” sözündən istifadəyə bundan sonra icazə verilmir. Xeyli müddət idi ki, bir çox jurnalist və miqrasiya mütəxəssisi tərəfindən təklif olunan bu qərara AP xəbər agentliyinin işçiləri artıq əməl edirdilər.

³ www.blog.ap.org/announcements/illegal-immigrant-no-more

AP xəbər agentliyi oxumaq üçün tövsiyə olunan belə qərarını izah edərək bildirib ki, zaman keçdikcə dil dəyişir, lakin bir çox xəbər təşkilatı bu tendensiyaları izləmək və detallı təlimatlar vermək üçün zəruri resurslara, yaxud vəsaitlərə malik deyil. Bir jurnalist kimi, siz flaqman ola bilərsiniz və yenilənmiş təcrübəni öz işinizdə təşkilatınızdan daha tez əks etdirə bilərsiniz.

Naviqasiya qutusu

- *Sözlərdən istifadə ilə bağlı məsləhət üçün “ Terminologiya ” fəslinə, müxtəlif miqrasiya növləri barədə məlumatlandırma işinə yanaşma metodları ilə bağlı məsləhət üçün isə “ Miqrasiya hekayələr i” fəslinə baxın;*
- *Ən yaxşı misallarla tanış olmaq üçün “ Alətlər və resurslar ” fəslindəki “Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinə dair xartiyalar, məcəllələr və təlimatlar ” bölməsinə baxın.*

Xartiyalar, məcəllələr və təlimatlar

Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinə dair etik davranış xartiyalarının, məcəllələrinin və təlimatlarının iki funksiyası var:

1. Redaksiyaları və tənzimləyici orqanları dilin təkamül prosesini, bu prosesin mürəkkəbliyini və mümkün nəticələrini başa düşməyə təşviq etmək;
2. Hər bir jurnalistə istiqamətlər vermək.

Xəbər mediası üçün bu məsələyə dair xartiyaların əksəriyyəti məcburi xarakter daşıyır. Bununla belə, həmin xartiyalar xüsusi maraq qrupları və jurnalistlər tərəfindən islahatları mətbuat şuraları kimi tənzimləyici orqanlarla və yayımçılarla birgə təşviq etməyə zəmin yarada bilər. Bəzi hallarda miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinə dair xartiyalar və məcəllələr bütün əlaqədar tərəflərin birgə səyləri sayəsində hazırlandığından, onlara əməl etmə ehtimalı daha yüksək olur.

Əksər hallarda miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinə dair yeni xartiyalar və ya məcəllələr medianın miqrasiya məsələləri, yaxud böyük miqrasiya hadisələri barədə mübahisəli məlumatlarına cavab olaraq hazırlanır. Odur ki, onlar ölkə və ya bölgə, həmçinin müvafiq yerdə/zamanda geniş vüsət almış miqrasiya formaları və mediada məlumatlandırma tendensiyaları baxımından olduqca spesifik ola bilərlər.

Bu iki misalı müqayisə edin:

- EİŞ tərəfindən hazırlanmış [Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma üçün beş bəndli təlimatlar](#)
- Beynəlxalq Əmək Təşkilatı (BƏT) tərəfindən hazırlanmış [Ərəb ölkələrində əmək miqrasiyası barədə etik şəkildə məlumatlandırma üçün təkliflər](#)

4 <https://blog.ap.org/announcements/illegal-immigrant-no-more>

<https://ethicaljournalismnetwork.org/resources/infographics/5-point-test-for-hate-speech-english>

Ethical Reporting on Labour Migration in the Arab States

5 ACTIONS TO TAKE TODAY

1

DOMESTIC WORK IS WORK

Stop use of the terms 'maid', 'servant', 'girl' or 'helper'.
Use 'domestic worker'.

2

STOP USE OF 'ILLEGAL' MIGRANT

Understand the circumstances that lead
migrant workers to end up in irregular status

3

BE CRITICAL OF THE TERM 'ABSCONDING'

Assess the circumstances in which the worker
left the employer

4

HUMAN TRAFFICKING, FORCED LABOUR OR LABOUR EXPLOITATION?

Use terms accurately, by understanding correctly.
Visit ilo.org/migrationglossary to learn more

5

SUPPORT POSITIVE STORIES

Support stories that recognize the contribution that
migrant workers make to our economies and societies

ILO REGIONAL FAIR MIGRATION PROJECT IN THE MIDDLE EAST (FAIRWAY)

ilo.org/fairway
ilo.org/migrationglossary

https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---arabstates/---ro-beirut/documents/genericdocument/wcms_563848.pdf

Siz görə bilərsiniz ki, BƏT-in təklifləri ərəb mediasında konkret miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma tendensiyalarını birmənalı şəkildə əks etdirir, 2016-cı ildə EJS-nin hazırladığı qaydalar isə əsasən sığınacaq axtaranlardan ibarət çoxlu sayda miqrantın Afrikadan və Orta Şərqdən Avropaya gəldiyi dövrü əhatə edən 2015-16-cı illərdəki “miqrant böhranı” kontekstində, böyük ehtimalla, daha yaxşı başa düşülür.

Naviqasiya qutusu:

- Müxtəlif miqrasiya növləri barədə məlumatlandırma işinə yanaşma metodları ilə bağlı məsləhət üçün fəsil 5-ə baxın: [Miqrasiya hekayələri](#);
- Əlavə misallar üçün “Alətlər və resurslar” adlı fəsil 11-də “[Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinə dair xartiyalar, məcəllələr və təlimatlar](#)” bölməsinə baxın.

TƏLİMAT KİTABININ ONLAYN VERSİYASI ÜÇÜN: *Etik Jurnalistlər Şəbəkəsinin sədri Doroti Börn bu video-da EJS-nin miqrasiya üzrə təlimatlarını şərh edir. Video çəkilişi zamanı Doroti BK-nın əsas yerüstü televiziya şəbəkələrindən biri olan “Channel 4”-ün xəbərlər və cari hadisələr şöbəsinin rəhbəri idi.*

Videoya qoşulmaq üçün link: www.youtube.com/watch?v=aongjvQ-QCE&t=1s

“Miqrasiya mövzusunun mediada işıqlandırılmasına dair” Etika Xartiyası

Bu bölmədən nə cür istifadə olunmalıdır:

1. **Oxuyun və işinizlə nə qədər əlaqəli olduğunuz barədə düşünün.** Burada nəyin çatışmadığını və ya nəzərə almadığınızı hansı məsələnin təqdim olunduğunu özünüzdən soruşun.
2. **Daha ətraflı informasiya və məsləhətlər almaq üçün istifadə edin.** Siz xartiyanın hər bir hissəsindən sonra, növbəti addım kimi, bu təlimat kitabında hara keçid alacağınızı bildirən naviqasiya qutusu görəcəksiniz.

Miqrasiya mövzusu ilə məşğul olan jurnalistlər üçün ən universal etika xartiyalarından biri 2019-cu il dekabrın 11-də Tunisin Karfagen şəhərində Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatının (BMqT) keçirdiyi toplantıda Afrika, Amerika, Asiya və Avropa jurnalistləri tərəfindən qəbul edilib.

Bu xartiyanın başlanğıcında miqrasiya mövzusunun etik qaydada işıqlandırılması öhdəliyinin jurnalistikanın dörd əsas prinsipi - dəqiqlik, müstəqillik, humanistlik və məsuliyyət - üzərində qurulduğu qeyd olunur. Daha sonra xartiyada bu prinsiplərin miqrasiya kontekstində yeni əhəmiyyət kəsb etməsi izah olunur, habelə terminologiya, təqdim edilən problemlərin mürəkkəbliyi, yazılı razılığın əldə olunması kimi konkret məsələlərlə bağlı isitqamətlər verilir.

“Miqrasiya mövzusunun mediada işıqlandırılmasına dair” Etika Xartiyasının aşağıda verilmiş xülasəsi sadələşdirilərək, redaktə və adaptasiya olunub. Üç dildə (ərəb, fransız və ingilis dillərində) hazırlanmış Xartiyanın əsl və tam mətni ilə [burada](#) tanış olmaq mümkündür.⁵

Naviqasiya qutusu

Jurnalistikanın təməl prinsipləri barədə əlavə məlumat üçün baxın:

- [“Jurnalist etikasına dair” Qlobal Xartiya \(Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası\)](#)⁶
- [Etik jurnalistikanın 5 prinsipi \(EİŞ\)](#)⁷

1. Sözün əhəmiyyəti

- Miqrasiya məsələlərini işıqlandıran hər hansı jurnalist terminlərin mənşəyi və təsiri barədə özünə sual verməlidir.
- Jurnalistlər insan ləyaqətini qoruyan terminologiyadan və anlayışlardan istifadə etməli, “qaç-qın” və “sığınacaq axtaran” kimi terminlərin beynəlxalq hüquqda nəzərdə tutulan əsaslarını tanımalıdırlar.

Naviqasiya qutusu

- Fəsil 4: *Terminologiya*.

2. Nifrət, irqçilik,ayrı-seçkilik

- Jurnalistlər nifrət, irqçilik, ksenofobiya və ayrı-seçkilik halları barədə, sadəcə, məlumat verməkdən daha çox, bu cür halları təhlil və izah etməlidirlər.
- Jurnalistlər miqrantları cinayətkar kimi təsvir edən və ya təhdid edən dildən istifadəyə son qoymalıdırlar.

⁵ <https://www.facebook.com/Migrations-Charte-mondiale-d%C3%A9thique-109300947301204/>

⁶ <https://www.ifj.org/who/rules-and-policy/global-charter-of-ethics-for-journalists.html>

⁷ <https://ethicaljournalismnetwork.org/who-we-are/5-principles-of-journalism>

Naviqasiya qutusu

- *Fəsil 4: Terminologiya , xüsusən də “Terminologiyadan qeyri-düzgün, hədsiz istifadənin və sui-istifadənin ümumi halları” bölməsi;*
- *Fəsil 6: Məlumatı (düzgün) əldə etmə , xüsusən də “Mənbələrin müxtəlifliyi və perspektivlər”, “Dezinformasiya və nifrət nitqi” bölmələri.*

3. Faktların mürəkkəbliyi

- Jurnalistikada miqrasiya hekayələri qlobal, tarixi, sosial-iqtisadi, mədəni və geosiyasi kontekstdə təqdim olunmalıdır.
- Jurnalistlər faktlardan kontekstə uyğun istifadə edərək klişeləri və stereotipləri müəyyənləşdirməli və şübhə altına almalıdırlar.
- Jurnalistlər miqrasiya məsələlərinin mürəkkəbliyini nəzərə alaraq, informasiya mənbələrini, məlumatlandırma növlərini, eləcə də istifadə olunan mövzuları və rakursları diversifikasiya etməlidirlər.

Naviqasiya qutusu

- *Fəsil 2: Siz hansı sahə üzrə ixtisaslaşmış jurnalistsiniz?;*
- *Fəsil 5: Miqrasiya hekayələri;*
- *Fəsil 10: Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinin gücləndirilməsi: çözümlü jurnalistika.*

4. Məlumatlı razılıq

- Tənzimlənən və ya tənzimlənməyən vəziyyətdə olmalarına baxmayaraq, əksər hallarda miqrantların rəyi nəzərə alınmır, yaxud diqqətdən kənarda qalır və verilən məlumatlarda onlar əsasən “qurban” statusunda təqdim olunurlar. Jurnalistlər miqrantları yaranmış vəziyyətin yalnız qurbanı kimi təqdim etməkdən çəkinməlidirlər.
- Miqrantlar öz tarixinə sahib çıxan şəxslərdir. Jurnalist onlara danışmaq imkanı verir, müvafiq məsələləri dəqiqləşdirməyə şərait yaradır və müzakirələrin iştirakçısı olmağa dəvət edir.
- Miqrantın rəyi məlumatlı razılıq əsasında əldə edilir: müsahibə götürən şəxs hər kəsin özünə fərqli şəkildə nəzarət etdiyini, fərqli media savadlılığına və ya öz həssaslığı ilə bağlı fərqli hüquqi biliklərə malik olduğunu nəzərə almalıdır. O, jurnalist işinin mahiyyətini, habelə təqdim olunan ifadələrin və (və ya) təsvirlərin dərc edilməsilə əlaqədar mümkün riskləri müsahibinə izah etməlidir. Həssas vəziyyətdə olan şəxsin məlumatlı

Naviqasiya qutusu

Yuxarıda göstərilənlərə əlavə olaraq, baxın:

- “Miqrasiya hekayələri” adlı fəsil 5-də “İnsan alveri və miqrant qaçaqmalçılığı” bölməsinə;
- “Məlumatı (düzgün) əldə etmə” adlı fəsil 6-ya, xüsusən də “Mənbələri inkişaf etdirmə və qoruma” bölməsinə;
- “Müsahibələr” adlı fəsil 7-yə.

5. Şəfqətli və sayıq olma

- Jurnalist sensasiya axtarmır. Şahid kimi jurnalistlər şəfqət göstərməli, lakin vəziyyəti olduğu kimi təsvir etməli, hekayələrin həqiqiliyinə sayıq yanaşmalıdırlar. İfadələr almaq üçün heç vaxt pul verməyin. (Baxın: **Müsahibələr**)
- Müsahibə aldığınız insanların mədəniyyətinə, dininə və ənənələrinə hörmət edin. (Baxın: **Mənbələrin müxtəlifliyi və perspektivlər və Müsahibələr**)
- Nəzərə alın ki, sizin dayaq nöqtələriniz var və siz təhsil səviyyəniz, dəyərləriniz və mədəni biliklərinizlə səciyyələndirilirsiniz. Hər bir cəmiyyətdə başqa yerdən gəlmiş naməlum şəxsi damğalamağa meyilli olan stereotiplərə və ya klişelərə diqqətli olun. (Baxın: **Mənbələrin müxtəlifliyi və perspektivlər**)
- Qadınların, yetkinlik yaşına çatmayanların, milli və cinsi azlıqların, tənzimlənməyən vəziyyətdə olan insanların potensial həssaslığına xüsusilə diqqətli olun. (Baxın: **Mənbələri inkişaf etdirmə və qoruma**)
- Görüşdüyünüz insanların emosional vəziyyəti və yaşadığı mümkün travmaları barədə unutmayın. (Baxın: **Mənbələri inkişaf etdirmə və qoruma və Müsahibələr**)

Naviqasiya qutusu

Yuxarıda göstərilənlərə əlavə olaraq, bunlara baxın:

- “Miqrasiya hekayələri” adlı fəsil 5-də “İnsan alveri və miqrant qaçaqmalçılığı” bölməsinə;
- “Məlumatı (düzgün) əldə etmə” adlı fəsil 6-ya, xüsusən də “Mənbələrin müxtəlifliyi və perspektivlər”, “Mənbələri inkişaf etdirmə və qoruma” bölmələrinə;
- “Müsahibələr” adlı fəsil 7-yə, xüsusən də “Travmaya məruz qalmış şəxslərdən müsahibə götürmə” bölməsinə.

6. Təsvirlərin əhəmiyyəti

- İstənilən şəxsin təsvirlərinin yayımlanması üçün onun yazılı razılığını əldə etdiyinizə əmin olun. Çəkilmiş fotosəkilə və ya epizoda görə heç vaxt pul verməyin.
- Yetkinlik yaşına çatmayan şəxsin fotosəkli və ya video təsvirləri onun valideynlərindən birinin, yaxud qəyyumunun razılıq verməsi və həmin şəxsin bu razılığı təsdiq etməsi şərtilə çəkilir.
- Anlaşılmazlığın, sui-istifadənin və ya qərəzli istifadənin qarşısının alınmasını təmin etmək üçün təsvirlər redaksiyalara konkret və dəqiq altıyazılarla təqdim olunmalıdır.
- Ekstremal vəziyyətləri nümayiş etdirən xüsusilə təsirli, bəzən şokedici qrafik təsvirlər yalnız izah vermək, inandırmaq və ya pisləmək niyyətilə hazırlandığı təqdirdə dərc edilir, yaxud yayımlanır. Təsvirdən, sadəcə, sensasiya üçün heç vaxt istifadə etməyin.

Naviqasiya qutusu

Təsvirlərdən istifadə ilə bağlı əlavə məlumat üçün baxın:

- *“Siz hansı sahə üzrə ixtisaslaşmış jurnalistsiniz?” adlı fəsil 2-də “Fotojurnalistlər” və “Jurnal-ist-prodüsərlər: redaktor köməkçiləri və video və ya audio redaktorlar” bölmələrinə;*
- *Həmçinin “Məlumatı (düzgün) əldə etmə” adlı fəsil 6-ya, xüsusən də “Mənbələri inkişaf etdirmə və qoruma” bölməsinə.*

Yekun

Bu prinsiplərə riayət etmək yalnız jurnalistlərin vəzifəsi deyil. Mətbuat şuraları və tənzimləyici orqanların, jurnalistikaya dəstək qrupları və birliklərinin, redaksiyaların, siyasət hazırlayanların, tədqiqatçıların və jurnalistikanı tədris edən təhsil müəssisələrinin birgə və əlaqələndirilmiş fəaliyyətinə bizim ehtiyacımız var. Buna necə nail olmaq barədə əlavə məlumat üçün **“Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinin gücləndirilməsi”** adlı fəsil 10-a baxın.

Yalnız yaxşı reportaj və məlumatların kökündə jurnalistlərin qayğı göstərmək, idrak və sağlam düşüncə nümayiş etdirmək istəyi dayanır. Nəzərə alınmalı çox məsələ var: məşğul olduğunuz mövzular, onların arxasında duran tarixçə, istifadə etdiyiniz dil, söhbət etdiyiniz insanlar və əlbəttə ki, sözlə ifadə etdiyinizə əminlik. Məsələn, əgər siz nəyisə “təsirli” kimi təsvir edirsinizsə, əksər hallarda müvafiq nəticələrin birbaşa bu təsirdən irəli gəlməsi nəzərdə tutulmalıdır. “Diqqətəlayiq” kimi ifadə bir qədər az “emosional yükə” malik olsa da, əks halda ondan istifadə daha dəqiqdir.

Çox zaman bu cür seçimlər təhlilə əlavə vaxt sərf etmək imkanı olmadıqda, tez baş verir. Lakin tamamilə “ağ-qara” təsvirdən boyun qaçırmayaraq üçün bir qədər ehtiyatlı olmaq böyük əhəmiyyət daşıyır və insanlara miqrasiyanın mürəkkəbliyini başa düşməkdə kömək edə bilər.

Ümid edirik ki, miqrasiya mövzusunun işıqlandırılması zamanı əmələ gələn bəzi etik çətinliklərlə bu cür qısa şəkildə tanışlıq faydalıdır və sizin üçün böyük maraq doğuran sahələr haqqında daha dərin məlumat və məsləhətlər tapmaqda kömək edəcək.

Fəsil 2 :

Siz hansı sahə üzrə ixtisaslaşmış jurnalistsiniz?

Yarımsərlövhə: Miqrasiya mövzusunda keyfiyyətli məlumatlandırma üçün məsuliyyət daşıma

Bu fəsildən aşağıdakı məqsədlər üçün istifadə edin:

- *Hansı sahə üzrə ixtisaslaşmış jurnalist olduğunuzu dəqiqləşdirmək - çünki bu, hazırlayacağınız mümkün miqrasiya hekayələrinə, seçdiyiniz mənbələrə və bunun nəticəsində hekayələrinizin keyfiyyətinə təsir edə bilər.*
- *Miqrasiya mövzusunda ən dəqiq və məzmunlu məlumatlandırmanı təmin etmək üçün vəzifəniz çərçivəsində fərqli şəkildə görə biləcəyiniz işləri nəzərdən keçirmək. Get ideas on reporting opportunities within your role*
- *Vəzifəniz çərçivəsində məlumatlandırma imkanları ilə bağlı ideyalar əldə etmək*
- *Məlumatlandırma vəzifəsilə bağlı ümumi səhvlərin nədən ibarət olduğunu öyrənmək.*
- *Təlimat kitabının qalan hissəsindəki informasiya ilə dərinlən tanış olmaq üçün istiqamətlər əldə etmək.*

Müxtəlif sahələr üzrə fəaliyyət göstərən jurnalistlər öz xidməti vəzifələrini icra edərkən miqrasiya mövzuları ilə qarşılaşdıqda, “miqrasiya jurnalisti” də ola bilərlər. Miqrasiya mövzusunda hansı sahələrə maraq göstərməyinizdən asılı olmayaraq, təlimat kitabının bu bölməsi müvafiq incəliklərə və dəqiqliyə xələl gətirmədən, mövzu üzrə hekayələri mükəmməl nəql etmə işini dəstəkləmək məqsədilə aşağıda göstərilən iki məsələni önə çəkmək üçün hazırlanıb:

- Birincisi, burada miqrasiya mövzusunun tez-tez ortaya çıxdığı sahələr üzrə məlumatlandırma işi nəzərdən keçirilir və bu sahələrlə bağlı jurnalistlər üçün əsas göstəricilər, habelə təkliflər verilir. Məlumatlandırma işinin dəqiq və təsirli olmasını təmin etmək üçün mövzuların dərinliyi və incəliklərini, dəlil və təhlil mənbələrini, ümumi səhvlərdən boyun qaçıрмаğın yollarını inkişaf etdirməyə yardım göstərən ideyalar təklif olunur.
- İkincisi, miqrasiya və miqrantların yer aldığı hekayələrdə müvafiq məsələlərin dəqiq və təsirli şəkildə həllini təmin etməyin yollarına dair miqrasiya məzmunlu materialların hazırlanması üzrə ixtisaslaşmamış jurnalistlər üçün də təlimatlar burada nəzərdə tutulur. Bu təlimatlar jurnalistika prosesində iştirak edən bütün əməkdaşlar - ümumi xəbərlər və ya fərqli mövzular üzrə ixtisaslaşmış jurnalistlərdən tutmuş, redaksiyaların, o cümlədən prodüser qruplarının sifarişçi redaktorları, xəbər redaktorları, tematik redaktorları, prodüserləri, foto redaktorları və redaktor köməkçiləri kimi üzvlərinədək hamı üçün faydalı olmalıdır.

Yenə də sizin üçün daha vacib olan mövzulara və məsələlərə daha dərinlən baxmaq üçün hər bölmədə verilmiş naviqasiya qutularından istifadə edin.

Adətən, miqrasiya məsələlərini də əhatə edən ixtisaslaşmış jurnalistlər :

Adətən, ixtisaslaşmış jurnalistlərin məşğul olduqları miqrasiya ilə əlaqəli fəaliyyət sahələri aşağıda yer alan məlumatlandırma misallarında təsvir olunur. İxtisaslaşmış jurnalistlərin məşğul olduğu bu sahələr müxtəlif ölkələrdə fərqli şəkildə adlandırıla, yaxud bu və ya digər şəkildə ümumiləşdirilə bilər. Məsələn, bütövlükdə BK-ın konkret bir dövlət qurumunun – Daxili İşlər Nazirliyinin fəaliyyət sahəsinə aid olan polis, məhkəmə, miqrasiya, demoqrafiya və sosial problemlər kimi məsələləri işıqlandıran “daxili işlər üzrə jurnalist” BK mediasında geniş yayılmış bir vəzifədir.

Siyasət

Ümumilikdə götürəndə, siyasi mövzularda ixtisaslaşan jurnalistlər bu kimi məsələlərlə məşğul olurlar: miqrasiya, o cümlədən sərhəd idarəçiliyi siyasətinin işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsi; miqrasiya və (və ya) integrasiya siyasətlərinin ölkə iqtisadiyyatına və ya sosial məsələlərə, o cümlədən əmək bazarına və məşğulluğa, dövlət maliyyəsinə və sosial birliyə təsiri; ictimaiyyətin miqrasiyaya, miqrantlara və azlıqlardan ibarət icmalara münasibəti; dövlət xidmətlərinin göstərilməsi və siyasi müxalifət qruplarının miqrasiya gündəliyindən istifadəsi.

Siyasi kontekstdə miqrasiya məsələləri barədə məlumatlandırma işinə dair yaxşı təcrübə göstəriciləri

Əksər hallarda jurnalistlər özlərini siyasi prosesin neytral müşahidəçiləri qismində görsələr də, reallıq ondan ibarətdir ki, adətən, jurnalistika müvafiq siyasətin nəticələrinin formalaşmasında fəal rol oynayır. Müvafiq məlumatın hansı tərzdə verilməsi (və ya ümumiyyətlə verilməməsi) ictimai münasibətləri formalaşdırır, seçkilərə təsir göstərə, yaxud da siyasətin uğurlu və ya uğursuz olmasına görə ayrı-ayrı şəxsləri və ya dövlət qurumlarını hesabat verməyə sövq edə bilər. Siyasi kontekstdə miqrasiya mövzusunda səmərəli məlumatlandırma ilə bağlı hər hansı ritorikadan və lovğalıqdan boyun qaçıрмаq lazımdır.

Ritorikadan çəkinmə

Miqrasiya məsələlərində siyasi ritorikanın çoxsaylı formaları mövcuddur ki, onların da sadəcə “müsbət və ya mənfi” şəkildə nəzərdən keçirilməsi mənasız və faydasız ola bilər. Siz müəyyən bir bəyanatın obyektiv və düzgün olub-olmadığını, sübuta yetirilməsi imkanlarını qiymətləndirməlisiniz; əksər hallarda həqiqət zərurəti və ya ümumi mənə əsas götürülərək, belə bəyanatlarda siyasi məqsədlə şişirtmələrə yol verildiyini, onların yalnız təsir və effekt üçün verildiyini nəzərə almalısınız

Tematik araşdırma : Trump və Meksika⁸

Son illər ərzində mediada miqrasiyadan ritorik istifadənin ən bariz beynəlxalq nümunələri, ehtimal ki, Donald Tramp və Viktor Orban kimi populist siyasətçilər tərəfindən sosial şəbəkələr və ya digər mənbələr vasitəsilə təqdim olunub. “Time Magazine” jurnalının hazırladığı bu qısa məqalədə Trampın 2016-cı il seçki kampaniyası və hakimiyyətə gəldiyi ilk günlər ərzində meksikalı miqrantlar (və bütövlükdə Meksika) haqqında həddindən artıq provokativ, ritorik bəyanatlar verməsi, o cümlədən meksikalıları “cinayətkar” və “təcavüzkar” kimi qələmə verməsi öz əksini tapıb.

Tematik araşdırma : Müsbət rəy

⁸ <https://time.com/4473972/donald-trump-mexico-meeting-insult/>

⁹ <https://www.nytimes.com/2018/05/28/world/europe/paris-migrant-hero-spiderman.html>

Fəsil 2 Siz hansı sahə üzrə ixtisaslaşmış jurnalistsiniz?

Lakin ritorika yalnız anti-miqrant xarakteridəşimdir. 2016-cı ildə Parisdə azyaşlı uşağın tənzimlənməyən miqrant tərəfindən xilas edilməsindən sonra “New York Times” qəzeti dərc etdiyi bu məqalədə miqrasiya lehinə ritorik bəyanatla çıxış edib: ““Facebook”dakı yazıda sol meyilli bədii jurnalın baş redaktoru bunları bildirib: “Mamudu Qassamanın şücaətinə heyranam. Və elə bir ölkəni arzu edərdim ki, orada miqrant olduğunuz zaman insan kimi rəftar görmək məqsədilə həyatınızı təhlükəyə ataraq, uşaq həyatını xilas etmək üçün binaya dırmaşmaq lazım gəlməsin.”

Yekun : Buradakı işiniz deyilənləri tənqidi şəkildə təhlil etməkdən ibarət olmalıdır: görəsən, burada bilərəkdən ritorikaya yol verilib? Bəlkə, kimsə sözlərə fikir vermədən bunları, sadəcə, ürəkdən deyib? Yoxsa, kimsə bu sözlərdən istifadə edərək, auditoriyanın dəstək və ya razılığını əldə etməyə çalışıb? O, bunu hansı məqsədlə edib? Nə üçün edib? (**Baxın** : “Məlumatı (düzgün) əldə etmə” **adlı fəsil 6-da** “Dezinformasiya və nifrət nitqi” **bölməsi**)

Müstəqil təhlil müvafiq siyasi iddialara dəstək vermək üçün nəzərdə tutulurmu?

Hər hansı bir siyasət, onun (mütləq) işlək olması barədə dəqiq və inandırıcı dəlillər ortaya qoyulmadan tətbiq edilsə, yaxşı siyasi jurnalist bununla bağlı ciddi suallar verməlidir (Fəsil 9-a baxın: “Məlumatlar və təhlil”). Lakin bütün dəlillər eyni deyil - düşüncə mərkəzlərinin, QHT-lərin və siyasi motivasiyası olan tədqiqatçıların müvafiq siyasi yanaşmanı dəstəkləmək üçün ideoloji səbəbi ola bilər. Etibarlı mənbələrə əsaslanan müstəqil araşdırma, özü də istəmədən aldadılaraq, hansısa siyasi gündəliyi dəstəkləməyə məcbur edilmiş bir jurnalistin hazırladığı məqalə ilə ciddi hesabatlılıq tələb edən böyük jurnalistika arasında fərqi göstərə bilər.

Naviqasiya qutusu

- *Siyasətçilərdən, eləcə də Dövlət qurumları və milli statistika təşkilatlarından istifadə yollarını öyrənmək üçün fəsil 8-ə baxın: Ekspertləri nə cür tapmalı və istifadə etməli?;*
- *Qərəzlilik və təmsilçilik barədə əlavə məlumat üçün “Məlumatı (düzgün) əldə etmə” adlı fəsil 6-da “Mənbələrin müxtəlifliyi və perspektivlər” bölməsinə baxın;*
- *Məlumatlarla işləməyin yolları barədə əlavə təlimat üçün fəsil 9-a baxın: Məlumatlar və təhlil;*
- *İşinizdə düzgün ifadələrdən istifadə barədə daha çox məlumat üçün fəsil 4-də baxın: Terminologi - ya.*

İqtisadiyyat və biznes

Adətən, iqtisadi və ya biznes məsələlərini işıqlandıran jurnalistlər miqrasiya prosesləri və si - yasətinin əmək bazarlarına, məşğulluğa, müəssisələrin fəaliyyətinə və ümumilikdə dövlətin maliyyə vəziyyətinə təsirlərini araşdırırlar.

İqtisadi kontekstdə miqrasiya məsələləri barədə məlumatlandırma işinə dair yaxşı təcrübə məsələsinə yalnız iqtisadi təsir prizmasından baxmaqla, bu məsələnin xeyli subyektiv siyasi, təhlükəsizlik və ya sosial aspektlərinə diqqət yetirmədən, obyektiv şəkildə təhlil olunduğu barədə təəssürat yaratmaq olar. Bununla belə, bu cür təhlilin məhdudiyyətlərini aydınlaşdırmaq, dar çərçivəli təfsir sayəsində mövcud vəziyyətin tam izah olunduğunu düşünmək əvəzinə, bütün mənzərəni başa düşmək vacibdir.

İqtisadi və ya biznes məsələlərini işıqlandıran yaxşı jurnalist miqrasiya mövzusunə müraciət edərkən özünə aşağıdakı vacib sualları verdiyinə əmin olmalıdır:

Hansısa kompromis varedirmi?

- *Hərəkət nəticəyə səbəb olur - bəzən bu nəticə aydın, yaxşı başa düşülən və tam gözlənilən, bəzənsə gözlənilməz və ya gizli ola bilər. Məsələn:*
- *Post-kommunist ölkələrinin çoxunda müşahidə edilmiş emiqrasiya prosesləri bu ölkələrə pul baratlarının axınına səbəb oldu (Fəsil 4-ə baxın: **Terminologiya**). Lakin miqrantların göndərdiyi pul baratları həm müsbət, həm də mənfi nəticələr törədə bilər.*
- *Əksər hallarda pul axınları və göndərilən mallar onları alan ailə və icmalar üçün həyati məna kəsb etsə də, pul baratlarının yerli iqtisadiyyata təsiri ağır nəticələrə gətirib çıxara bilər.*
- *Bu cür ağır (və əksər hallarda gözlənilməyən) nəticələr pul baratlarını alan şəxslərin işləmək stim- ulunun azalmasından və ticarət sektoruna təsirsiz ötürməyən valyuta məzənnəsinin mənfi təsirə məruz qalmasından ibarət ola bilər ("**Miqrasiya hekayələri**" adlı fəsil 5-də "**Əmək miqrasiyası**" və "**Pul baratları**" bölmələrinə baxın).*

Alternativ perspektivlər tam nəzərə alınıbmı?

- Müvafiq iqtisadi və ya biznes arqumenti nə qədər əsaslı görünərsə də, bu arqumentin hərtərəfli araşdırılması və onun arxasında duran maraqlı tərəfin və ya nəzər nöqtəsinin aşkarlanması vacibdir.
- Siyasət bir çox hallarda iqtisadi cəhətdən "qalib"lərin və "məğlub"ların əmələ gəlməsinə gətirib çıxara bilər və ümumi bir "qalibiyyət", yaxud "məğlubiyyət" mühitini nəzərdə tutan kontent hazırlamazdan əvvəl kimin qazanacağını, kimin isə itirəcəyini araşdırmaq vacibdir.

Çatışmazlıqlar və ümumi səhvlər hansılardır?

Hədsiz sadələşdirmə: iqtisadiyyat, biznes və onları idarə edən siyasət və qaydalar olduqca mürəkkəbdir, çoxlu sayda hərəkətverici elementlərdən təşkil olunub. Başqa elementlərin kənara qoyulması, yalnız iqtisadi təhlil elementlərinin nəzərə alınması isə nisbətən qısa və daha aydın hekayələrin hazırlanmasına şərait yarada bilər, lakin bu, barəsində məlumat verdiyiniz məsələnin mənasını kökündən dəyişə, habelə miqrasiyanın və onun potensial nəticələrinin qeyri-dəqiq başa düşülməsinə gətirib çıxara bilər.

Hədsiz sadələşdirmənin ümumi formalarından biri "artıq əmək resurslarının əmələ gəlməsi" kimi qələmə verilən yanlışlıqdır ki, bu zaman ölkəyə gələn miqrantlar "yerli sakinlərin işini əlindən alanlar"

kimi göstərilir. Lakin belə proseslər zamanı yerli iqtisadiyyatda müəyyən sayda sərbəst iş yerlərinin mövcudluğu, yerli əhalinin və miqrantların eyni bacarıq/səriştələrinin profilləri nəzərə alınmalı olsa da, bəzi hallarda bu baş vermir. İstənilən halda, yeni insanların ölkəyə gəlməsi müəyyən mallar və xidmətlərə tələbatın artmasına səbəb ola, yeni iş yerləri və sənaye sahələrinin yaradılmasına da gətirib çıxara bilər.

Mənim mənbəm müstəqildirmi?

- Şirkətlər, siyasi partiyalar və ticarət təşkilatları bu və ya digər məsələ ilə bağlı öz mövqeləri üçün ictimai dəstək əldə etmək məqsədilə güclü stimula malik ola bilərlər. Siyasət hazırlayan şəxsləri bir təşəbbüsü və ya layihəni dəstəkləməyə, digərinə qarşı çıxmağa yönəldən xəbər kontenti ciddi maliyyə fəsadlarının əmələ gəlməsinə şərait yarada bilər.

Fəsil 2 Siz hansı sahə üzrə ixtisaslaşmış jurnalistsiniz?

- Mənbəyiniz sizin hekayədən maddi fayda əldə edəcəkmi? Digər tərəf maddi cəhətdən zərər çəkəcəkmi? Təhlilləriniz müəyyən bir siyasi və ya iqtisadi nəzər nöqtəsini, yaxud siyasi partiyanın maraqlarını gücləndirirmi? Əgər bu belədirsə, mənbənin etibarlı olub-olmadığı barədə və təqdim edilən məlumatın ən azı başqa bir mənbə vasitəsilə təsdiqləmək və ya yoxlamaq imkanları üzərində tənqidi şəkildə fikirləşin.

Naviqasiya qutusu

- *İqtisadiyyat, biznes və miqrasiya mövzusunda əlavə məlumat üçün “Miqrasiya hekayələri” adlı fəsil 5-də “Əmək miqrasiyası”, “Gündəlik mülahizələr və “Pul baratları” bölmələrinə baxın;*
- *Eyni zamanda, fəsil 8-ə baxın: Ekspertləri nə cür tapmalı və istifadə etməli?*

Təhlükəsizlik və hüquq-mühafizə məsələləri

Təhlükəsizlik və hüquq-mühafizə məsələlərini işıqlandıran jurnalistlər, adətən, sığınacaq və qaçqın - lar, sərhəd nəzarəti, tənzimlənməyən və gizli miqrasiya, insan alveri və miqrant qaçaqmalçılığı da daxil olmaqla, transsərhəd cinayətkarlıq, saxlanılma və deportasiya, qanunsuz əmək fəaliyyəti (iş icazəsi və digər inzibati icazə olmadan əmək fəaliyyətilə məşğul olma) kimi miqrasiya sahəsində qanun pozuntuları ilə əlaqəli mövzuları əhatə edirlər.

Təhlükəsizlik və hüquq-mühafizə məsələləri barədə məlumatlandırma işi polis orqanları, daxili işlər nazirlikləri və ya digər dövlət mənbələri tərəfindən təqdim olunan məlumatlara və təhlillərə əsaslanaraq, eləcə də milli və beynəlxalq qanunları bu və ya digər dərəcədə pozan hərəkətlərə xüsusi diqqətin ayrılmasını nəzərdə tutmaqla bilər. Bu, miqrasiya ilə əlaqəli məlumatlandırma işinin ən mürəkkəb və mübahisəli sahələrindən biridir.

Təhlükəsizlik və hüquq-mühafizə kontekstində miqrasiya məsələləri barədə məlumatlandırma işinə dair yaxşı təcrübə göstəriciləri

Qanunu bilin, amma öz qərarınızı verin

Əlbəttə, qanunda insanların ölkəyə gəlmək, ölkədə işləmək və ya yaşamaq hüququnun olub-olmaması haqqında yazılanları bilməyiniz çox vacibdir, lakin bununla yanaşı, müvafiq hüquq sisteminin və ya insanların düşdüyü vəziyyətin ədalətli olub-olmaması barədə şəxsi qərar verməyiniz də əhəmiyyətlidir.

Əldə etdiyiniz məlumatların necə və nə üçün toplandığını başa düşün

Sizə təqdim olunan məlumatları kimlər toplayıb və necə əldə edib? Əlbəttə ki, bu, hər növ məlumatlandırma işində vacibdir, lakin təhlükəsizlik və ya hüquq-mühafizə kimi sahələrə aid edildikdə, xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Məlumatların necə toplandığını bilmək vacibdir, çünki onlar sizin hazırlaya - cağınız informasiyanın nə qədər dəqiq olacağına təsir edir – bu məlumatlar sorğu, sərhəddən keçən insanların ümumi sayının hesablanması və ya müşahidələrin təxmini qiymətləndirilməsi əsasında əldə olunub? (Fəsil 9-a baxın: “Məlumatlar və təhlil”)

Daha əhəmiyyətli isə budur: sizə, məsələn, bir qrup əməkçi miqrantın ölkədə qanunsuz olması barədə iddialardan ibarət kəmiyyət deyil, keyfiyyət xarakterli məlumatlar təqdim edilirsə, həmin iddiaların mənbəyi kimdir və bu məlumatlar necə əldə olunub? Siz həmin insanların hüquqi vəziyyətini yoxlaya bilərsinizmi və bununla bağlı hansısa anlaşılmaqlı mövcuddurmu? Miqrantların insan alverinin qurbanı olmadığı və onlardan ifadələr almaq üçün heç bir məcbureddici hərəkətə yol verilmədiyi dəqiqləşir?

Çatışmazlıqlar və ümumi səhvlər

İnsanlar, məlumatın ölçü vahidi deyil

Miqrasiya insanların birbaşa iştirak etdiyi prosesdir və bu prosesə cəlb olunmuş hər bir şəxsin insaniyyəti və ləyaqətini, onun mənşəyindən və vəziyyətindən asılı olmayaraq, qəbul etmək lazımdır. Miqrasiyanın miqyası, sərhəddən qanunsuz keçmə halları və ya tənzimlənməyən miqrant qrupları barədə məsələləri işıqlandırarkən, barələrində məlumat verdiyiniz insanları mücərrəd terminlərlə və ya həmcins kütlə şəklində təsvir etmədiyinizə əmin olun.

Metaforlar humanistlikdən uzaqlaşdırı bilər

Biz hamımız bir qədər parlaq yazmağı sevirik, yazılarımıza müəyyən çalarların əlavə edilməsi auditoriyanı cəlb etmək və hekayələrimizə daimi maraq yaratmaq üçün əla üsul ola bilər. Lakin miqrantları və ya onların yerdəyişmələrini təsvir etmək üçün metaforlardan istifadə etməyimiz bir çox hallarda auditoriyanı miqrantlar barədə insan kimi deyil, obyekt kimi, “axın”a bənzər mücərrəd anlayışlarla düşünməyə sövq edə bilər. Jurnalistlər miqrant qruplarını və ya onların yerdəyişmələrini təsvir etmək üçün daha çox təbii fəlakətlərə xas olan “daşqın”, “sel” kimi metaforlara və ya heyvanlara aid olunan “sürü” kimi terminlərə müraciət edirlər. Bundan çəkinmək lazımdır.

Naviqasiya qutusu

- *Təhlükəsizlik və hüquq-mühafizə məsələləri barədə əlavə məlumat üçün “Miqrasiya hekayələri” adlı fəsil 5-də “Qaçqınlar və sığınacaq”, “Təhlükəsizlik və hüquq-mühafizə məsələləri”, “Deportasiya və məcburi çıxarılma”, “Tənzimlənməyən miqrasiya” bölmələrinə baxın”;*
- *Eyni zamanda, “Terminologiya” adlı fəsil 4-ə, habelə “Məlumatı (düzgün) əldə etmə” adlı fəsil 6-da “Mənbələrin müxtəlifliyi və perspektivlər” və “Dezinformasiya və nifrət nitqi” bölmələrinə baxın.*

Çox hallarda auditoriyanı miqrantlar barədə insan kimi deyil, obyekt kimi, “axın”a bənzər mücərrəd anlayışlarla düşünməyə sövq edə bilər. Jurnalistlər miqrant qruplarını və ya onların yerdəyişmələrini təsvir etmək üçün daha çox təbii fəlakətlərə xas olan “daşqın”, “sel” kimi metaforlara və ya heyvanlara aid olunan “sürü” kimi terminlərə müraciət edirlər. Bundan çəkinmək lazımdır.

Daxili, sosial və dini sahələr

Ümumiyyətlə, daxili və sosial sahələr üzrə çalışan jurnalistlər demoqrafik dəyişikliklər və əhali, miqrantların integrasiyası və sosial birliyi, etnik/ırqi münasibətlər kimi məsələlərlə də məşğul olurlar.

Təbiidir ki, dini mövzularda çıxış edən jurnalistlər miqrasiyanın dini komponentilə əlaqəli məsələlərə (yeni yaşayış yerlərində miqrantların öz dininə uyğun sərbəst şəkildə ibadət etmək imkanlarına, yaxud yeni gəlmiş və ya artıq məskunlaşmış miqrant icmalarının dini adətlərinin qəbul edən ölkə üçün mümkün fəsadlarına) böyük diqqət ayırırlar.

Dini kontekstdə miqrasiya məsələləri barədə məlumatlandırma işinə dair yaxşı təcrübə göstəriciləri

Fəsil 2 Siz hansı sahə üzrə ixtisaslaşmış jurnalistsiniz?

Fərqi qəbul etmə

Sosial və dini sahələrdə miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinin təməl prinsipi heç bir sosial qrupun, dinin və ya inancın, məhiyyət etibarını ilə, “yaxşı” ya “pis”, “doğru” ya “səhv” kimi təsvir olunmamasını qəbul etməkdən ibarətdir. Fərqli dinlərə mənsub olmaq və ibadət etmək hüququ insan hüquqlarına dair beynəlxalq sənədlərdə təsbit olunub.

Çatışmazlıqlar və ümumi səhvlər

Stereotiplər, qərəzlər və fərziyyələr : Şəxsin etnik mənşəyi və ya sosial qrupa mənsubiyyəti, yaxud dini əqidəsi əsasında münasibətləri, baxışları, davranışı haqqında fərziyyələr irəli sürmək problemli və təhlükəlidir, çünki bu, təfərrüatlı və dəqiq anlayışa əsaslanmayan ictimai münasibətlərə təsir edə bilər. Unutmayın ki, istənilən şəxsin mənşəyi və ya aid edildiyi sosial, etnik, milli qrupa şəxsi münasibətiniz əsasında onun kimliyi barədə hansısa fərziyyələr yürütməyiniz spekulasiyadır. Bu, dəqiq və müstəqil məlumatlandırma işinə xələl gətirir.

Naviqasiya qutusu

- Əlavə məlumat üçün “*Miqrasiya hekayələri*” adlı fəsil 5-də “*İnteqrasiya, assimilyasiya və demo qrafik dəyişiklik*” bölməsinə baxın.

İncəsənət və mədəniyyət

İncəsənət və mədəniyyət sahələri üzrə ixtisaslaşan jurnalistlər, barəsində bəhs etdikləri şəxslərin, qrupların və ya təşkilatların mənşəyi, irsi, işi, ənənələri, adətləri və hətta mətbəxilə daha çox maraqlanırlar. Həmçinin onlar miqrasiya məsələlərinə diqqət yetirərkən, böyük ehtimalla, kitablarda, filmlərdə, televiziya verilişlərində, başqa əsərlərdə insanın coğrafi və ya mədəni mənşəyinin aktualıq kəsb etdiyi mövzularda oxuduqları və gördüklərinin təsirini hiss edirlər.

Mədəniyyət və incəsənət kontekstində miqrasiya məsələləri barədə məlumatlandırma işinə dair yaxşı təcrübə göstəriciləri

Bədii ədəbiyyatın və sənətin düşünülmüş təhlillərə və etibarlı faktlara əsaslanması həmişə olduğu kimi zəruridir

- Çox vaxt sənət siyasi xarakter daşıyır, böyük sənət isə, demək olar ki, həmişə hansısa sosial şərhlərin verilməsinə şərait yaradır. Miqrasiya məsələlərinin təsiri altında olan və ya bu məsələlərə toxunan sənət, ədəbiyyat və ya digər mədəniyyət hadisələri haqqında məlumat verərkən, özünüzdən və yaradıcı şəxslərdən burada əsas mənanın nə olduğunu, imkan daxilində, soruşun. Bu, həmin şəxslər tərəfindən qaldırılan məsələləri daha dərinə nəzərdən keçirməyə imkan verir.
- Sənət əhəmiyyətli təsir gücünə malikdir. Sənətin cəmiyyətə təsiri miqrasiya və inteqrasiya məsələləri ilə əlaqədar təməl mövzuların və mesajların mütləq şəkildə dərinə təhlil edilməsini, onlara diqqət yetirilməsini nəzərdə tutur. Məsələn, musiqi cəmiyyətdə birləşdirici güc kimi, insanların rəqs etmək, hansısa əlamətdar hadisəni qeyd etmək məqsədilə bir araya gətirmək, yaxud bir qrupu digərinə yaxınlaşdırmaq üçün nəzərdə tutulmuş təbliğat vasitəsi kimi istifadə oluna bilər.

Naviqasiya qutusu

- *İncəsənət və mədəniyyətin rolu barədə əlavə məlumat üçün “Miqrasiya hekayələri” adlı fəsil 5-də “İnteqrasiya, assimilyasiya və demoqrafik dəyişiklik” bölməsinə baxın.*

Xarici işlər, diplomatik və beynəlxalq məsələlər

Xarici işlər üzrə ixtisaslaşan jurnalistlər miqrasiya məsələləri ilə bir sıra müxtəlif hallarda məşğul ola bilərlər: vaxtı ilə onların ölkəsinə köçmüş hazırkı həmvətənliləri, yaxud tarixi diaspor qrupları ilə bağlı mövzuları araşdırdıqda; ölkədə miqrasiyanı əsas siyasi problem kimi nəzərdən keçirdikdə (burada Donald Trampın miqrasiya əleyhinə ritorikasını, Anqela Merkelin 2015-ci il Avropa sığınacaq böhranına “*Wir schaffen das*”/Biz bunu bacarıyıq” yanaşmasını və ya Şərqi Ukraynadakı münaqişə zamanı insanların yerdəyişmə proseslərinin işıqlandırılmasını misal gətirmək olar); yaxud jurnalistlər dövlətlərarası münasibətlərə təsir edən biznes, ictimai rəy, qaçqınlar, sığınacaq problemləri kimi mövzular kontekstində materiallar hazırlayarkən, miqrasiya məsələlərinə də diqqət yetirməli olurlar.

Xarici işlər kontekstində miqrasiya məsələləri barədə məlumatlandırma işinə dair yaxşı təcrübə göstəriciləri

Xarici və beynəlxalq işlər üzrə ixtisaslaşan jurnalistlər bir sıra tematik sahələri əhatə etmək imkanına malikdirlər və bu səbəbdən yuxarıdakı bölmələrdə əksini tapmış, eləcə də aşağıda bir daha təqdim olunan ideya və mülahizələri tətbiq edə bilərlər:

- *Siyasi mülahizələri*
- *İqtisadiyyat və biznes sahəsinə aid mülahizələri*
- *Təhlükəsizlik və hüquq-mühafizə sahəsinə aid mülahizələri*
- *Mədəni, sosial və dini mülahizələri*

Yuxarıda göstərilənlərə əlavə olaraq, qeyd etmək lazımdır ki, beynəlxalq məsələləri işıqlandıran jurnalistlər maddi çətinliklər və viza məhdudiyyətləri üzündən bir çox hallarda barəsində yazdıqları ölkələrə səyahət edə bilmirlər və onların müvafiq beynəlxalq işlər haqqında belə səfərlərsiz xəbər verməsi nəzərdə tutulur. Odur ki, xaricə gedə və ya xəbərin aid olduğu ölkədə ola bilməyən jurnalistlər “Mənbələri inkişaf etdirmə və qoruma” bölməsinə baxmalıdırlar (Fəsil 6: Məlumatı (düzgün) əldə etmə).

¹⁰ <https://www.ohchr.org/en/issues/freedomreligion/pages/standards.aspx>

¹¹ <https://www.politico.eu/article/angela-merkel-wir-schaffen-das-5-years-on/>

Naviqasiya qutusu

- *Beynəlxalq işlər barədə məlumatlandırma ilə bağlı əlavə məsələlər üçün “Miqrasiya hekayələri” adlı fəsil 5-ə, xüsusən də “Qaçqınlar və sığınacaq”, “Təhlükəsizlik və hüquq-mühafizə məsələləri”, “Deportasiya və məcburi çıxarılma”, “Tənzimlənməyən miqrasiya” bölmələrinə baxın;*
- *Eyni zamanda, “Terminologiya” adlı fəsil 4-ə və “Məlumatı (düzgün) əldə etmə” adlı fəsil 6-da “Mənbələrin müxtəlifliyi və perspektivlər” və “Dezinformasiya və nifrət nitqi” bölmələrinə baxın*
- Nigeriyalı jurnalist, yazıçı və rejissor Eromo Egbejulenin miqrasiya ilə bağlı təcrübəsi haqqında müsahibəyə baxa bilərsiniz: https://www.youtube.com/watch?v=n8Cl0RdvTQ&list=PLXzWkiXihue7dRH3_QceqpkBGJL-gQdl&index=3

Universal jurnalistlər

Hansısa konkret sahənin işıqlandırılması jurnalistlərin hamısına xas deyil. Ümumi xəbərlərin və ümumi mövzularda məqalələrin hazırlanması bir çox jurnalistin karyera inkişafının əsas xəttini təşkil edir və KİV-lərin çoxu öz kontentlərinin böyük bir qisminə görə bu “universal-lardan” asılıdır.

Ümumi xəbər jurnalistləri üçün yaxşı təcrübə göstəriciləri

Xarici işlər üzrə material hazırlayan jurnalistlər kimi, universal jurnalistlər də əksər hallarda bir mürəkkəb mövzudan başqa mürəkkəb mövzuya keçməli olurlar və bəzi vaxtlar miqrasiya məsələləri ilə də məşğul ola bilərlər. Işıqlandırılması ehtimal edilən sahələrin geniş spektrə malik olması o deməkdir ki, universal jurnalistlərə bu məsələlərlə bağlı hansısa dəqiq və konkret təlimatlar vermək real və münasib görünmür, bununla belə, aşağıda sadalanan bir sıra əsas qaydaları təklif etmək yaxşı olardı:

1. Işıqlandırdığınız mövzularda başlanğıc nöqtənin hər zaman humanistliyə əsaslanmasını təmin edin (Fəsil 1-ə baxın: “*Etik əsaslar*”).
2. Bu mövzularla bağlı barəsində bəhs olunan insanların hüquqi vəziyyətini başa düşdüyünüzə əmin olun.
3. Miqrant qrupları və ya icmaları haqqında heç bir ehtimala və ümumiləşdirməyə yol verməyin.
4. Alçalıcı, təhrikədi və ya diskriminativ ifadələrdən çəkinin (“*Terminologiya*” adlı fəsil 4-ə və “*Məlumatı (düzgün) əldə etmə*” adlı fəsil 6-da “*Nifrət nitqi və miqrasiya*” bölməsinə baxın).

Bu əsas qaydalardan başqa, əvvəlki bölmələrdə nəzərdə tutulmuş siyasi, sosial, dini, iqtisadi və hüquqi mülahizələrə dair təlimatlar ortaya çıxarılacaq konkret mövzularla əlaqəli hekayələr hazırlamaqda universal jurnalistlərə kömək edə bilər.

Çatışmazlıqlar və ümumi səhvlər

Kütlənin arxasınca getmə: universal jurnalistlər müvafiq məsələ ilə bağlı öz şərhlərini vermək və hekayələrini hazırlamaq üçün digər KİV-lərə və aparılan milli debatlarla başqa jurnalistlərlə müqayisədə daha çox istinad edə bilərlər.

Jurnalistika daxili imkanlar hesabına qurulur – jurnalistlər öz həmkarlarının işlərindən təsirlənir və çox zaman başqalarının başladığı mövzuları inkişaf etdirirlər. Bu, daha dərinlən araşdırıb yeni baxış bucaqları tapmağın əla yolu ola bilər, lakin, eyni zamanda, milli narrativlərin şablon formasında güclənmə riskini artırır, çünki bu narrativlər hərtərəfli mənimsənilmək əvəzinə “cari məsələ kimi” qəbul olunmağa başlayır.

Sürətlə işləmək, müddətlərə əməl etmək və redaktorların tələblərini yerinə yetirmək zərurəti varsa, bu, detallarını yetərincə başa düşmədiyiniz mövzularda tələsik seçim etməyinizi şərtləndirə bilər. Lakin siz mövzunu başa düşməyin müxtəlif yolları barədə düşünmək üçün nəfəsinizi dərib, kifayət qədər uzun pauza edə bilsəniz, habelə səhv və ya səmərəsiz hesab etdiyiniz redaksiya seçimlərini nəzakətlə şübhə altına qoymağa hazır olsanız, işiniz həmişə fayda gətirəcək.

Fotojurnalistlər

Jurnalistikada hekayələr güclü təsvirlərlə zənginləşdirilir, lakin stereotipləri möhkəmləndirən səthi təsvirlərin verilməsindən çəkinmək üçün medianın diqqətli olması vacibdir.

- Sensasiyalara, əsassız müdaxilələrə və vuayerizmə şərait yaradan şəkillərin və ya video təsvirlərin istifadəsindən çəkinin.
- Çəkiliş aparmaq və insanların şəklini çəkmək üçün hər zaman icazə istəyin (ictimai yerlərdə buna ehtiyac olmadığına baxmayaraq). Mümkünsə, bu cür işlər üçün əvvəlcədən yazılı icazə alın.
- Klişeni özündə əks etdirən şəkillərdən uzaq durun, çünki onlar yanlışlığa yol açan və zərər verən stereotiplərin formalaşmasına şərait yaradır. Eynilə, obyektləri olduqca sadələşdirilmiş, bəsit formada xarakterizə edən primitiv təsvirlərdən uzaq olun.

Naviqasiya qutusu

Fotojurnalistika və təsvirlərə aid əlavə tövsiyə və məsləhətlər üçün baxın:

- “*Miqrasiya hekayələri*” adlı fəsil 5-də “*İnsan alveri və miqrant qaçaqmalçılığı*” bölməsinə;
- “*Məlumatı (düzgün) əldə etmə*” adlı fəsil 6-da “*Mənbələri inkişaf etdirmə və qoruma*” və “*Fotoşəkillər və təsvirlər*” bölmələrinə;
- “*Müsahibələr*” adlı fəsil 7-də “*Travmaya məruz qalmış şəxslərdən müsahibə götürmə*” bölməsinə.

Xəbər redaktorları, sifarişçi redaktorlar və prodüser qrupları

(Media sahibləri, baş redaktorlar, redaktorlar, redaktor-prodüsərlər, redaktor köməkçiləri, mövzular üzrə redaktorlar və müxbirlər daxil olmaqla)

Media siyasət gündəliyini həm müəyyən edə, həm də ona reaksiya verə bilər. Bu baxımdan kontentin seçilməsi redaktorlara ictimai debatları formalaşdırmaq və onlara töhfə vermək üçün böyük imkanlar yaradır. Redaktorların bu sahədəki qərarları bir nəşrin müvəffəqiyyətini və ya bir məsələnin təsir gücünü və əhəmiyyətini formalaşdıran həlledici amil rolunu oynaya bilər.

Fəsil 2 Siz hansı sahə üzrə ixtisaslaşmış jurnalistsiniz?

Miqrasiya məsələlərinə yer ayıran redaktorlar və prodüser qrupları üçün ən yaxşı

təcrübə göstəriciləri

Şəffaflıq

Redaksiya standartlarınızı və təcrübənizi açıq və əlçatan edin

Bu o deməkdir ki, sizin jurnalistlər müsahibin əsas mənafeələrini qorumaqla yanaşı, qarşılıqlı inam yaratmaq və daha keyfiyyətli hekayə hazırlamaq üçün təşkilatınızın siyasət və təcrübəsini müsahibə götürüləcək şəxslə əvvəlcədən bölüşə bilirlər. (Fəsil 7: “Müsahibələr”)

Hekayələri sifariş etmə və yerləşdirmə

Sifarişlə bağlı seçiminizin mərkəzində humanistliyə yer verin

Nəql edilən hekayənin diqqəti nə dərəcədə cəlb etməsi, adətən, onun dram və münaqişə, ekstremal vəziyyət, eləcə də qeyri-müəyyənliklərlə bağlı auditoriyada narahatlıqlar yaranan bir formada hazırlanmasından asılıdır. Miqrasiya kontekstində diqqəti qəzəb və ya qorxu hisslərini oyadan, yaxud gücləndirən hekayələr üzərində cəmləşdirmək asan ola bilər. Təbii ki, müəyyən vəziyyətlərdə redaktorun rolu narahatlıqları artırmaqdan və problemləri vurğulamaqdan ibarət olur, lakin bu cür hekayələr real həyatda insanlar üçün (istər yerli icmalar, istərsə də immiqrantlar, emiqrantlar, qaçqınlar və ya sığınacaq axtaranlar üçün) ciddi nəticələrə səbəb ola bilər. Bu cür hekayələr sayəsində real nəticələr əldə etmə imkanları baxımından müvafiq təsirləri nəzərdən keçirmək, mümkün olduğu təqdirdə, mənfi təsirləri aradan qaldırmaq və ya azaltmaq üçün vaxtın ayrılması keyfiyyətin əlamətidir və peşə etikasına sadıqlığı nümayiş etdirir.

Jurnalist-prodüserlər: redaktor köməkçiləri və video, audio redaktorlar

Uğurlu jurnalist işinin hazırlanması istiqamətində sizin başlıca rolunuz məzmunun asan qavranılmasına və baxımlı olmasına təsir göstərən kontenti seçmək və onun auditoriyanız üçün uyğunluğunu təmin etməkdən ibarətdir. Bildiyiniz kimi, bu, adətən, nəzərə çarpmayan, bir qədər istedad və təvəzökarlıq tələb edən bacarıqdır.

Jurnalist-prodüserlər çevik işləməli, müvafiq istiqamətdə bütün əsas sualları cavablandırın, “dəqiq, cəlbedici və doğru” görünən/səslənən, habelə tələb olunan vaxt çərçivəsində və həcmdə ərsəyə gətirilən məhsulun hazırlanması prosesində bir sıra ziddiyyətli prioritetləri tarazlaşdırmalı olurlar.

Yekın məhsula deyil, üzərində işlədiyiniz hekayəyə diqqət yetirin

Qarşınıza qoyulmuş vəzifə ilə bağlı mülahizələrin çox olması daha bir riskin yaranmasına səbəb ola bilər: nəticədə siz diqqətinizi orijinal kontenti özündə əks etdirməyən, lakin yaxşı tərtib olunmuş məhsulun hazırlanmasına yönəlmiş olarsınız.

Montaj otağında təfərrüatları diqqətdən qaçırmayın

Miqrant hekayəsinə mürəkkəblik əlavə edən və hətta icmalar arasında ziddiyyətdən çox, əməkdaşlığı nümayiş etdirən xırda təfərrüatların salınması da əhəmiyyətli risklər arasında yer alır. Ümumi mənanın son variantda qorunub saxlanmasını, eləcə də hekayənin mümkün qədər müsbət töhfə verməsini təmin etmək məqsədilə müvafiq redaktələri mövzu ilə tanış jurnalistlərlə, həmçinin redaktorlarla müzakirə edin və peşəkar məntiqdən istifadə edin.

Bəsit və alçaldıcı terminologiyadan çəkinin: (Fəsil 4-ə baxın: “ Terminologiya)

Naviqasiya qutusu

- *Miqrasiya mövzusunun dili və bu dildən düzgün istifadə yolları barədə daha ətraflı öyrənmək üçün “ Terminologiya ” adlı fəsil 4-ə keçid edin;*
- *Miqrasiya ilə əlaqəli prosesləri və problemləri daha ətraflı öyrənmək üçün “Miqrasiya hekayələri” adlı fəsil 5-ə keçid edin;*
- *Cəlbətmə, təbliğat və redaksiya mədəniyyətinin miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinə mümkün təsiri yolları haqqında daha ətraflı məlumat üçün “Məlumatı (düzgün) əldə etmə” adlı fəsil 6-da “Mənbələri inkişaf etdirmə və qoruma” və “ Gender və miqrasiya ” bölmələrinə baxın;*
- *Redaksiya rəhbərlərinin, media sahiblərinin və digərlərinin miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işini dəstəkləmək məqsədilə görə biləcəkləri işlər haqqında daha çox ideya toplamaq üçün “Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinin gücləndirilməsi” adlı fəsil 10-a baxın.*

Yekun

Bu fəsildə vurğulanan əsas məqam ondan ibarətdir ki, miqrasiya, praktiki olaraq, bütün sahələrdə çalışan jurnalistlər üçün mövzu ola bilər və hekayələri fərqli şəkildə formalaşdıran yanaşmalar, normalar müxtəlif məlumatlandırma üsulları ilə tətbiq edilə bilər.

Eyni mövzunun fərqli sahələr üzrə jurnalistlər tərəfindən necə işıqlandırıldığı və ya diqqətin hekayəni düzgün çatdırmaqdan çox, onun daha cəlbedici tərtib edilməsinə yönəldilib-yönəldilmədiyi barədə özünü sual vermək üçün bir qədər vaxt ayırın. Onu da nəzərə alın ki, hekayənin hazırlanması zamanı qarşıya qoyulmuş vəzifənin çərçivələrindən kənara çıxmaq, bütün variantları nəzərdən keçirmək ictimai maraqlara daha yaxşı xidmət edən keyfiyyətli jurnalistikanın inkişafına töhfə verir.

Mövzunu işıqlandırmaq üçün hansı qərarı vermək, həmin qərar əsasında hekayənin təqdimat variantlarını seçmək, bundan sonra isə müsahibi tapmaq, təsvirlərdən istifadə etmək, materiallardakı dəlillərin əhəmiyyətini müəyyənləşdirmək baxımından jurnalistlər müəyyən hərəkət sərbəstliyinə malikdirlər. Onların seçimi istər miqrantların, istərsə də bu miqrantların üzv olduqları icmaların həyatı üçün ciddi nəticələrə gətirib çıxaran ictimai-siyasi cavab tədbirlərini formalaşdırı bilər.

Fəsil 3 :

Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma tendensiyaları

Bu fəsildən aşağıdakı məqsədlər üçün istifadə edin:

- *Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işində beynəlxalq tendensiyaların aparıcı qüvvəsinin nədən ibarət olduğunu daha yaxşı başa düşmək.*
- *Ola bilsin ki, bilmədiyiniz media anlayışları və çərçivələri barədə müəyyən təsəvvür əldə etmək.*

Əksər hallarda miqrasiya mövzusunda konkret anlayışları və çərçivələri özündə əks etdirən məlumatlandırma sahəsində beynəlxalq tendensiyalar bu fəsildə nəzərdən keçirilir. Postsovet və digər Şərqi Avropa ölkələrində miqrasiya mövzusunun mediada işıqlandırılmasına dair kəmiyyət təhlillərinin sayı məhdud olsa da, aparılmış tədqiqatlar dünyada bu mövzuda məlumatların nə cür təqdim edilməsilə bağlı bəzi ümumi tendensiyaların mövcud olduğunu göstərir:

1) Bu, müsbətdən çox mənfidir

Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işilə bağlı vəziyyətin bütövlükdə necə olduğunu bilmək mümkün olmasa da, mövcud dəlillər göstərir ki, bəzi KİV-lər mənfi xəbər və problemləri miqrantlarla və miqrasiya ilə tez-tez əlaqələndirirlər. 2013–2014-cü illər ərzində aparılmış təhlillərə görə, yüksək gəlirli ölkələrdə miqrasiya mövzusunun mənfi şəkildə işıqlandırılması hallarına müsbət kontentlərdən iki dəfə çox rast gəlinir. Bu tendensiya Kanada və İsveçrə kimi digər ölkələrə müqayisədə, Avstraliya və BK kimi ölkələrdə daha çox nəzərə çarpır. Miqrasiyanın mənfi şəkildə işıqlandırılması hallarının müsbət işıqlandırılma halları ilə müqayisədə böyük üstünlük təşkil etməsi baxımından Əfqanıstan, Banqladeş, Malayziya, Pakistan, Şri-Lanka, Tailand və Vyetnam da daxil olmaqla, aşağı gəlirli ölkələrdə vəziyyət oxşardır. Həm yüksək, həm də aşağı gəlirli ölkələrdə ən mənfi kontent tənzimlənməyən miqrasiya məsələləri ilə əlaqəlidir.

2) Deyəsən, bu bir qədər az mənfi hal alır

Əlbəttə, mənfilik yalnız miqrasiya mövzusunun işıqlandırılmasına xas deyil və jurnalistlər çox diqqət çəkməyən müsbət mövzuları işıqlandırmaq əvəzinə, həll edilməsi lazım olan problemləri və ya mübahisəli məsələləri daha tez-tez önə çəkirlər. Son illər ərzində bir sıra ölkələrdə miqrasiya məsələlərinin daha müsbət və ya neytral şəkildə işıqlandırılmasına, habelə miqrantların fikirlərinin nəzərə alınmasına ehtiyac olduğu barədə məlumatlılığın artması ilə əlaqədar olaraq, müəyyən irəliləyişlər müşahidə edilir. Gündəmə gələn sosial media miqrantlara öz kontentlərini hazırlamaq və irəli sürmək imkanı yaradıb, bununla yanaşı, miqrasiya barədə müsbət təəssüratları da önə çəkib.

12 <https://www.library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/30709/643773.pdf?sequence=1#page=311>

13 https://www.publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en_chapter8.pdf

14 <https://www.understandfreemovement.eu/wp-content/uploads/2020/01/D8.3.pdf>

3) Məlumatlandırma əksər hallarda bir sıra əsas mövzulardan ibarətdir

Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işində müxtəlif sahələr və məsələlər əhatə olunsada, emiqrasiya və emiqrantlarla müqayisədə, immiqrasiya və immiqrantların problemlərinin işıqlandırılması meyilləri daha çoxdur (hərçənd, bu, təbii olaraq, milli kontekstdən asılıdır). Ümumi mövzular aşağıdakılardan ibarətdir:

- Qanun, nizam-intizam/təhlükəsizlik;
- Sosial-mədəni təhlükə;
- İqtisadi təhlükə;
- Humanitar məsələlər/qurbanlar;
- İnsan marağı;
- Sahibkar miqrantlar/uğur hekayələri;
- Demoqrafik kəsir/iqtisadi zərurət.

4) Miqrasiya mövzusunun mediada işıqlandırılması meyilləri və bu mövzunun mühümlüyü baş verən hadisələrdən əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır

Miqrasiya mövzusunun mediada işıqlandırılması daimi xarakter daşımır. Qaçqınları, sığınacaq axtaranları və ya məcburi köçkünləri (MK) öz daimi yaşayış yerlərini tərk etməyə məcbur edən müharibə və ya fəlakətlər kimi hadisələr, yaxud seçkilər, populist liderlərin yüksəlişi və ya tənəzzülü, həmçinin bununla əlaqəli ritorika, Aİ-nin genişlənməsi, Breksit, viza rejiminin liberallaşdırılması proqramı kimi geosiyasi hadisələr həm mediada, həm də siyasi debatlarda miqrasiya mövzusunun əhəmiyyətini, eləcə də hansı çalarlarda işıqlandırılması meyillərini dəyişə bilər. Odur ki, biz miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinin vəziyyəti haqqında danışarkən, bu işin real olaraq “hazırkı anda necə görülməsini” nəzərdə tuturuq. Bununla belə, yuxarıda qeyd olunan ümumi məqamlar - müsbət məsələlərdən daha çox mənfi məsələlərin işıqlandırılması, bir qədər müsbət məsələlərə doğru keçid meyilləri, əsas mövzuların mütəmadi olaraq yenidən nəzərdən keçirilməsi - ən azı son beş-on il ərzində nisbətən stabil görünür.

Miqrasiya: siyasi səbəblərə görə təhrif edilmiş məsələlərin mediada daha çox işıqlandırılması

İmmiqrasiya mövzusunda mənfi bəyanatlar medianın diqqətini insan alveri kimi ümumi təhlükəsizliklə əlaqədar əsas problemlərdən daha çox cəlb edə bilər. Hətta əgər sonuncu məsələlər sizin milli və ya yerli kontekstdə daha aktual və ya vacibdirsə, əksər hallarda bu məhz belə olur. 2015-2016-cı illərdə EİŞ və MSİBM tərəfindən hazırlanmış ölkə hesabatlarında deyilənlərə dair dəlillər əksini tapıb: bəlli olur ki, yanlış və ya təhrif olunmuş məlumatlar vasitəsilə mediada hansı məsələlərin işıqlandırılmasına güclü siyasi təsir göstərilir və nəticədə məcburi əmək, uşaq əməyi, insan alveri kimi daha köklü problemlər sıxışdırılıb diqqət mərkəzindən çıxarılır.

Praktiki suallar

Miqrasiyaya dair məlumatlandırma işində beynəlxalq tendensiyalar haqqında biliklər bu mövzunu necə işıqlandırmaq lazım olduğunu izah etmir, lakin nəzərdən keçirilməsi tövsiyə olunan bəzi suallar doğurur:

1. Hazırladığınız məlumat təhlükəsizliklə və ya iqtisadi təhdidlərlə bağlı müəyyən edilmiş çərçivələrə uyğundurmu və bütün hekayəni özündə əks etdirirmi?
2. Hekayənizin ümumi mənası əsasən mənfi, müsbət, yoxsa neytraldır? Bu məna hekayənin mürəkkəbliyini özündə əks etdirirmi və siz bura əlavələr etmək üçün nəşə edə bilərsinizmi?
3. Siz miqrasiya proseslərində iştirak edən insanların əsas problemlərinə “miqrasiya” mövzusunda kənara çıxaraq baxmısınızmi?

Yekun

Dünyada miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma sahəsində mövcud vəziyyəti bilməyiniz belə bir zərurəti qəbul etməkdə sizə kömək göstərəcək: proseslərin əksəriyyətinə artıq çoxdan qurulmuş, bir tərəfdən, müəyyən klişələrin və stereotiplərin, digər tərəfdən, mükəmməl məlumatlandırma imkanlarının yer aldığı çərçivələr daxilində baxılmalıdır.

Naviqasiya qutusu

- Ən yaxşı “miqrasiya jurnalisti” olmağın yollarını daha dərinlən araşdırmaq üçün “**Siz hansı sahə üzrə ixtisaslaşmış jurnalistsiniz**” adlı fəsil 2-yə keçid edin;
- Miqrasiya mövzusunun dili və bu dildən düzgün istifadə yolları barədə daha ətraflı öyrənmək üçün “**Terminologiya**” adlı fəsil 4-ə keçid edin
- Miqrasiya ilə əlaqəli prosesləri və problemləri daha ətraflı öyrənmək üçün “**Miqrasiya hekayələri**” adlı fəsil 5-ə keçid edin.

Fəsil 4 :

Terminologiya

Bu fəsildən aşağıdakı məqsədlər üçün istifadə edin:

- Əsas miqrasiya terminləri barədə daha dərin, təfərrüatlı və dəqiq anlayış əldə etmək.
- Bəzi terminlərin nə üçün çətin olduğunu, habelə onlardan nə cür və hansı səbəbdən qeyri-düzgün istifadə, yaxud sui-istifadə edildiyini öyrənmək.
- Mürəkkəb dildən düzgün istifadə etmək və qərar qəbul etmə prosesinə müəyyən kontekst vermək.
- Daha dəqiq və az zərərli terminlərdən istifadəni əsaslandırmaq.
- İzahlı lüğətlərin qəbul və istifadə olunmasını təşviq etmək.

Müxtəlif ölkələrdə miqrasiya məsələlərindən bəhs olunan zaman ümumi terminlərdən ibarət fərqli dil lüğətləri inkişaf etdirilir. Bu ümumi terminlər əsas məqamları qısa vaxtda və asanlıqla qavramaqda, yaxud digər oxşar vacib hadisələri xatırlatmaqda auditoriyaya kömək edir, eyni zamanda, bu təlimat kitabında göstəriləyi kimi, problemli məsələlərin mənimsənilməsində yanlışlığa səbəb olan yolları genişləndirir.

Dil yaddaşının miqrasiya barədə yanlış təəssürləri necə dəstəkləməsinə dair bir misal çəkək: bu misal miqrasiya hadisələrini təsvir etmək üçün fəlakət təsəvvürü doğuran metaforaların, nəzarətsiz kütlə mənasını yaradan “daşqın”, “axın”, “sürü” kimi terminlərin istifadəsindən ibarətdir. Digər hallarda səthi, olduqca bəsit və alçaldıcı terminlərdən, yaxud müəyyən icmalar tərəfindən tez-tez görülən işləri, icma üzvlərinin geyimini, xarici görünüşünü, hər hansı dinə mənsub olma ehtimallarını təsvir etmək üçün jarqon terminlərdən istifadə oluna bilər. Belə terminlər təsvir olunan qrupun və ya obyektin mahiyyətini və real vəziyyətini təhrif etməklə yanaşı, müəyyən konnotasiyaya malikdir. Məsələn, bir icmanın, deyək ki, qaraçı icmasının üzvləri “qeyri-qanuni fəaliyyətlə məşğul olurlar”, bu isə onları ölkədən çıxarmaq və ya ayrı-seçkiliyə haqq qazandırmaq üçün istifadə oluna bilər.

Giriş

Jurnalist tərəfindən hər hansı bir mövzuda məlumatın hazırlanması düzgün terminologiyadan istifadəni zəruri edir, əks təqdirdə, qeyri-dəqiqlik, yanlışlıq və ya başqa səbəblərdən problem yaranması riski ortaya çıxa bilər. Bu o deməkdir ki, miqrasiya məsələlərini işıqlandıran jurnalistlər əsas terminləri, eləcə də beynəlxalq və daxili miqrasiyanın müxtəlif növləri arasında fərqləri başa düşməlidirlər.

Bu bölmədə ümumi səhvlər vurğulanmaqla, müəyyən terminlərin digərlərindən daha dəqiq və ya münasib olduğu hüquqi və etik əsaslarla izah edilməklə, miqrasiya mövzusunda məlumat vermək üçün istifadə edilən əsas terminologiyaya qısa bir giriş təqdim olunur.

¹⁵ https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf

Bölmə müfəssəl olmasa da, istənilən halda, jurnalistlərin tez-tez qarşılaşdığı və ya istifadə etdiyi geniş yayılmış terminləri əhatə etmək məqsədi daşıyır. Miqrasiya terminologiyasının çoxlu sayda geniş izahlı lüğətləri mövcuddur, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının (BMT) BMqT-i tərəfindən hazırlanmış izahlı lüğət buna misaldır: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary_en.

Avropa Miqrasiya Şəbəkəsinin (AMŞ) izahlı lüğəti də miqrasiya və sığınacaq məsələlərinə dair anlayışları və terminləri özündə əks etdirir: https://www.ilo.org/beirut/projects/fairway/WCMS_552778/lang--en/index.htm

(Yaxın Şərq üçün nəzərdə tutulsa da) xüsusi olaraq jurnalistlər üçün hazırlanmış başqa bir resurs BƏT-in izahlı lüğətidir: https://www.ilo.org/beirut/projects/fairway/WCMS_552778/lang--en/index.htm

İstər rəsmi terminologiya, istərsə də şifahi dil ölkələrdən asılı olaraq, çox fərqlənə bilər, elə buna görə bu bölmə beynəlxalq mediada istifadə olunan terminləri nəzərdən keçirmək və müəyyən milli kontekstlərdə istifadə olunan terminləri təhlil etmək üçün hazırlanıb.

İzahlı lüğətlərdən necə istifadə etməli?

EİŞ-yə əsasən:

Jurnalistlər izahlı lüğətlərdən bu cür İSTİ - FADƏ ETMƏMƏLİDİRLƏR:	Jurnalistlər izahlı lüğətlərdən bu cür İSTİ - FADƏ ETMƏLİDİRLƏR:
● Qadağan olunmuş söz və ya ifadələrin siyahısı qismində. ● Jurnalistlərin və medianın sərbəst məlumat vermək imkanlarını və ya hüquqlarını məhdudlaşdırmaq məqsədilə. ● Medianı gizli siyasi gündəliyə xidmət etmək üçün müəyyən uyğunluğa məcbur edən siyasi korrekliyə dair bəyanat vermək məqsədilə.	● Bəzi kontekstlərdə ayrı-seçkiliyə və hətta zorakılığa təhrik edə bilən sözlərə alternativ tapmaq üçün istinad mənbəyi qismində. ● Siyasi, dini və terror təbliğatı da daxil olmaqla, nifrətin qızışdırılması ilə əlaqədar məlumatlandırma məsələlərinə gəldikdə, müsbət və mənfi təcrübəyə aid misallar tapmaq məqsədilə. ● Hekayələrin hazırlanması yollarını və bununla bağlı istifadə olunan dili müzakirə etmək üçün media sahibləri, redaktorlar və fəaliyyətdə olan jurnalistlərə dəvət qismində. ● Redaksiya üçün əlavə redaktor təlimatları və ya vasitələrinə ehtiyac olub-olmadığını nəzərdən keçirmək məqsədilə.

15 <https://www.ethicaljournalismnetwork.org/resources/publications/words-matter-glossary-journalism-cyprus>

Bu izahlı lüğətdə rənglər əsasında kodlaşdırma:

Bu izahlı lüğətdə hər bir söz onun tərfi ilə birlikdə müəyyən bir rəngdə kodlaşdırılıb. Rənglər isə terminlərin daha çox istifadə olunduğu geniş tematik sahələrə aid edilir. Bu bölmənin sonunda müvafiq tematik sahə ilə əlaqəli terminologiyaya baxmağınız üçün bir sıra təlimatlar və yaxşı təcrübəyə dair bəzi məsləhətlər eyni rəng kodundan istifadə etməklə verilir.

İstifadəsi tövsiyə olunmayan, habelə geniş şəkildə yanlış istifadə edilən terminlərə aid (rəngli kodu olmayan) yekun bölmə bilavasitə bu izahlı lüğətdən sonra verilir.

- 1. Mavi rəngli sözlər: Sərhədkəçmə məsələləri üzrə tematik sahə;**
- 2. Yaşıl rəngli sözlər: Mənşə ölkəsindən kənarda yaşama məsələləri üzrə tematik sahə;**
- 3. Qəhvəyi rəngli sözlər: Miqrasiya məlumatları və terminləri üzrə tematik sahə;**
- 4. Qırmızı rəngli sözlər: Tənzimlənən miqrantların əsas kateqoriyaları üzrə tematik sahə.**

Əsas terminlər və onlardan istifadə

Aşağıda əlifba sırası ilə təqdim olunan terminlər miqrasiya sahəsində əhəmiyyətli fərqləri izah edir.

Ailə miqrantı – əsasən ailə üzvlərini müşayiət etmək və ya onlara birləşmək səbəbindən miqrasiya edərək, adətən daimi yaşadığı ölkədən kənarda məskunlaşmış şəxs. “Nikah miqrantı” kimi oxşar terminlərdən də istifadə oluna bilər. Konkret qanuni sübutlar təqdim edilmədiyi təqdirdə, ailənin birləşməsinin və (və ya) nikahın sırf immiqrasiya məqsədilə həyata keçirildiyini nəzərdə tutan halların bu terminlə ifadə olunmamasına diqqət yetirilməlidir.

(Keçid alın “Miqrasiyanın formaları: ailə miqrasiyası” bölməsinə)

Ayrı düşmüş uşaqlar (azyaşlılar) – valideynindən/qanuni qəyyumundan/əsas himayəçisindən ayrı düşmüş, yaşı 18-dək olan şəxslər (bu zaman digər yetkinlik yaşına çatmış qohumlarının nəzərə alınmaması mütləqdir).

Beynəlxalq miqrasiya – bu proses həm “qısamüddətli miqrantları” (BMT onları adətən yaşadıqları ölkəni başqa ölkəyə bir ildən az müddətə, lakin azı ardıcıl üç aya tərk edən şəxslər kimi müəyyən edir), həm də “uzunmüddətli miqrantları” əhatə edir (BMT onları ardıcıl bir ildən az olmayan müddətə başqa ölkənin ərazisində yaşayan şəxslər kimi müəyyən edir).

Daxili miqrasiya – insanların bir dövlət daxilində yerdəyişmə prosesi. Bəzən bu termin Aİ kimi sərbəst hərəkət etmə zonası daxilində yerdəyişmələri təsvir etmək üçün səhvən istifadə olunur, çünki bu, şəxsin dövlət sərhədindən keçməsi səbəbindən texniki olaraq beynəlxalq miqrasiya sayılır.

Diaspor – əvvəllər bu mürəkkəb və mübahisəli termin vətəni olmayan etnik/mədəni qruplarla (xüsusən İsrail dövlətinin yaradılmasından əvvəl yəhudilərlə) əlaqədar istifadə olunurdu, ümumi kontekstdə götürəndə isə, termin mənşə ölkələrindən fərqli ölkələrdə yaşayaraq, müəyyən dərəcədə

ortaq mədəni, etnik və ya milli irsə malik olan icmaları əhatə edir.

Doğulduğu ölkə – bu anlayış insanların bir ölkədən digərinə yerdəyişməsi baxımından beynəlxalq miqrasiyanın ümumi kontekstinə uyğun gəlir. Bununla belə, xaricdə doğulmuş insanların çoxu yaşadıkları ölkənin vətəndaşlarıdır və beləliklə, miqrant sayılmırlar; əgər bu status vətəndaşlıq mənsubiyyətinə görə müəyyən edilirsə, immiqrasiya nəzarəti onlara şamil olunmur. Eyni zamanda, ölkələrin dövlət sərhədləri də zamanla dəyişir və Sovet İttifaqı buna bariz nümunədir. Bu o deməkdir ki, insan gələcəkdə başqa bir ölkənin tərkibinə daxil olacaq və ya müstəqil dövlət olacaq yerdə doğula bilər. Odur ki, “doğulduğu ölkə” anlayışı zaman əsasında müəyyən edilmir.

Emiqrant – “İmmiqrant”ın əksi: başqa bir ölkədə uzun müddətə yaşamaq üçün müəyyən bir ölkəni tərk etmiş şəxs. Hər hansı bir ölkədə immiqrant sayılan şəxs başqa müəyyən ölkədən emiqrasiya etmiş şəxsdir.

(Həmçinin baxın: **İmmiqrant və Emiqrasiya**)

Emiqrasiya – şəxsin başqa ölkədə uzun müddətə məskunlaşması məqsədilə daimi yaşadığı ölkəni tərk etməsi.

(Həmçinin baxın: **İmmiqrasiya və Beynəlxalq miqrasiya**)

Ev işçisi olan miqrant – əmək fəaliyyətilə məşğulluğu, xüsusi olaraq başqa şəxsə məxsus evdə işləməsi nəzərdə tutulan və aşbaz, xadimə və (və ya) dayə kimi vəzifələri icra etməsi gözlənilən əməkçi miqrant. Bəzi ölkələrdə ev işçisi olan miqrantın immiqrasiya statusu konkret işəgötürənlə əlaqələndirilə bilər.

(Həmçinin baxın: **Əməkçi miqrant**)

Əməkçi miqrant/işçi miqrant/işləyən miqrant – ümumiyyətlə, bu termin adətən yaşadığı ölkədən kənarda yaşayan və miqrasiya etməyinin əsas səbəbi işlə əlaqəli olan şəxsi göstərmək üçün istifadə olunur. Bəzən eyni termin iş tapmaq məqsədilə ölkə daxilində miqrasiya edən şəxslərə də şamil olunur.

(Keçid alın “Miqrasiyanın formaları: əmək miqrasiyası” bölməsinə)

Əmək miqrasiyası/iş məqsədilə miqrasiya – məşğulluq məqsədilə beynəlxalq miqrasiya. Bəzən bu termin daxili miqrasiya kontekstində də istifadə olunur, lakin anlaşılmazlığın qarşısını almaq üçün belə bir hal hər zaman dəqiqliklə izah edilməlidir.

(Keçid alın “Miqrasiyanın formaları: əmək miqrasiyası” bölməsinə)

Geri qaytarılmama prinsipi – beynəlxalq insan hüquqları və qaçqın hüquqlarına, humanitar hüquqa

və beynəlxalq adətə əsasən, vacib müdafiə prinsipi. O, şəxsin təqib, işgəncə, qəddar rəftar və ya insan hüquqlarının ciddi şəkildə pozulması halları da daxil olmaqla, bərpaedilməz zərərlə üzləşəcəyini ehtimal etməyə əhəmiyyətli əsasların mövcud olduğu ərazilərə geri qaytarılmasını qadağan edir. Bu prinsip insan hüquqlarına dair beynəlxalq hüquqi sənədlərin çoxuna, o cümlədən “İşgəncələrə və digər qəddar, qeyri-insani, yaxud ləyaqəti alçaldan rəftar və cəza növlərinə qarşı” Konvensiyaya, “Qaçqınların statusu haqqında” Konvensiyaya və Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasına daxil edilib. Milli qanunvericiliyin müddəalarına uyğun olaraq, qaçqın kimi təsnif edilməyən, lakin bu prinsipə görə hələ də geri qayıda bilməyən sığınacaq axtaranlar köməkçi və ya əlavə himayə ilə təmin olunurlar.

(Həmçinin baxın: **Sığınacaq və Köməkçi/əlavə himayə**)

Gizli miqrasiya – milli sərhəd-nəzarət qaydalarını pozmaqla sərhəddən keçmə.

Himayə altında olan şəxs – hökumət tərəfindən a) Konvensiya qaçqını, b) himayəyə ehtiyacı olan kimi müəyyən edilən şəxs. Başqa sözlə, bu şəxs Konvensiyada nəzərdə tutulan qaçqın tərifinə uyğun gəlməyə bilər, lakin o, qaçqınla oxşar vəziyyətdə olur, məsələn, işgəncə təhlükəsi ilə üzləşdiyi üçün belə status alır.

(Həmçinin baxın: **Sığınacaq, Sığınacaq axtaran və Qaçqın**)

Hərəkət azadlığı – hərəkət azadlığı bu kimi müxtəlif mənalara kəsb edə bilər:

- Hərəkət azadlığı BƏT tərəfindən bu cür təsvir olunur: “hər hansı ölkəni tərk etmək, öz ölkəsinə gəlmək və orada olmaq, eləcə də yaşadığı və ya işlədiyi dövlətin ərazisi daxilində sərbəst hərəkət etmək hüquqlarını özündə ehtiva edən əsas insan hüququ”.
- Adətən, Avropa debatlarında bu termin insanların ya öz dövlətləri daxilində, ya da vətəndaşı olduğu ölkələrdən bir, yaxud bir neçə başqa dövlətə məhdudiyyət qoyulmadan səyahət etmək hüququnu ifadə edir. Aİ kontekstində sərbəst hərəkət hüququ üzv-dövlətlərin vətəndaşlarının başqa qrup (“üçüncü ölkə vətəndaşları” adlandırılan) şəxslər üçün nəzərdə tutulan immiqrasiya siyasətinə riayət etmək zərurəti olmadan digər Aİ dövlətinə sərbəst gəlmələrinə və orada yaşamalarına icazə verən ümumi sazişlə əlaqədardır.
- Eyni zamanda, hərəkət azadlığı başqa ölkə ərazisində əmək fəaliyyətilə məşğul olmaq, təhsil almaq və uzun müddət ərzində yaşamaq hüquqlarını da əhatə edə bilər, lakin bu hüquqlar əlaqədar dövlətlər arasındakı müvafiq razılaşmalardan asılı olaraq, fərqli şəkildə təmin edilə bilər.
- Sərbəst hərəkət etmə zonalarına aid misallar Aİ-dən, (Avstraliya və Yeni Zelandiya arasında) Trans-Tasman Səyahət Zonasına dair Müqavilədən, BK, İrlandiya Respublikası və Kanal Adaları arasında Ümumi Səyahət Zonasından, Rusiya və Belarus arasında İttifaq Dövlətindən ibarətdir.

Xalis axınlar/xalis miqrasiya – həm immiqrasiyanın, həm də emiqrasiyanın bütövlükdə əhaliyə ümumi kəmiyyət təsiri (ölkəyə ümumi axınlar - çıxışın ölkədən ümumi axınlar).

Xaricdə doğulmuş – hansı ölkənin vətəndaşı olmasından asılı olmayaraq, yaşadığı ölkənin/dövlətin

xaricində doğulmuş şəxs.

Xarici vətəndaş – qaldığı ölkənin təbəəsi və ya vətəndaşı olmayan şəxs.

İcazəsiz – qanuni icazəsi olmayan miqrantlarla və ya miqrasiya prosesləri ilə bağlı istifadə edilən termin. Bir ölkədə olmaq üçün dəqiq qanuni hüquqları olmayan immiqrantlardan söhbət gedərkən, əksər hallarda “qeyri-qanuni” termininin əvəzinə bu terminin istifadəsinə (“tənzimlənməyən” termini kimi) üstünlük verilə bilər.

İkinci (üçüncü) nəsil miqrantlar/miqrant əsilli insanlar – valideynlərinin (və ya nənə-babalarının) yaşadığı, yaxud ən azı onlardan birinin doğulduğu xarici ölkədə anadan olmuş uşaqlar. Bu termin hətta həmin ölkənin vətəndaşı/təbəəsi olan şəxslərə də şamil edilir. Bundan fərqli olaraq, yaşadığı ölkənin xaricində doğulmuş insanlar “birinci nəsil” miqrant hesab oluna bilərlər.

İmmiqrant – adətən yaşadığı ölkədən köçərək, başqa bir ölkəyə uzun müddətə yaşamağa gələn şəxs. İmmiqrant olan valideynlərin yaşadıkları yeni ölkədə doğulmuş uşaqlarına münasibətdə bu terminin istifadəsindən çəkinmək lazımdır, çünki həmin uşaqlar miqrasiya etməyiblər.

(Həmçinin baxın: İmmiqrasiya və Emiqrant)

İmmiqrasiya – başqa bir ölkəni özünün yeni daimi yaşayış yeri kimi seçməsi səbəbindən şəxsin adətən yaşadığı ölkədən həmin ölkəyə uzun müddətə köçməsi prosesi.

(Həmçinin baxın: İmmiqrant, Emiqrasiya və Beynəlxalq miqrasiya)

İnsan alveri/İnsan alverinə məruz qalma – istismarın hansısa formaları ilə və ya hakimiyyətdən sui-istifadə etməklə insanların cəlb edilməsi, daşınması və təhvil verilməsi. BMT insan alverini bu cür müəyyən edir: “Güc tətbiq etmək hədəsilə və ya güc tətbiq etməklə, məcburetmə, oğurlama, dələduzluq, aldatma, hakimiyyətdən və ya vəziyyətin zəifliyindən sui-istifadə etməklə, yaxud digər şəxsə nəzarət edən şəxsin razılığını almaq üçün ödəniş və ya mənfəət şəklində rüşvət verməklə, insanların istismar məqsədilə cəlb edilməsi, daşınması, təhvil verilməsi, gizlədilməsi və ya alınması.” Daşınma prosesində məcburetmə və ya güc tətbiq etmə elementi mövcud olduqda, belə əməl insan alveri kimi qiymətləndirilir.

(Həmçinin baxın: Miqrant qaçaqmalçılığı/Qaçaqmalçılıq yolu ilə gəlmiş miqrant)

(Keçid alın “ İnsan alveri və miqrant qaçaqmalçılığı” bölməsinə”)

İnteqrasiya – mədəni, siyasi və ya sosial adətlərin qəbul edilməsi və ya dəyişdirilməsi sayəsində fərqli əhali qruplarını bir-birinə yaxınlaşdıran proses. İnteqrasiya “assimilyasiyadan” fərqlənir, çünki bu, qarşılıqlı uyğunlaşmanı nəzərdə tutan ikitərəfli prosesdir. Dil öyrənmə və ya əmək bazarında iştirak etmə kimi xüsusi nəticələrin təsviri baxımından, adətən, ayrı-ayrı miqrantların və ya miqrant qruplarının yerli əhəlinin nəticələrinə yaxın olan nəticələr əldə etməsi istiqamətində irəliləyişlərlə əlaqədar inteqrasiya konkret məna kəsb edə bilər.

(Həmçinin baxın: **Sosial birlik**)

(Keçid alın “İnteqrasiya, assimilyasiya və demoqrafik dəyişiklik” bölməsinə)

İş icazəsi – sahibinə bəzən xüsusi məhdudiyyətlərlə işləmək hüququ verən icazə.

İşçi miqrant – (Baxın: Əməkçi miqrant)

Köməkçi/əlavə himayə statusu – dövlət tərəfindən Konvensiya qaçqını kimi müəyyən edilməmiş, lakin beynəlxalq və milli qanunvericiliyin müddəalarına əsasən, himayəyə ehtiyacı olan şəxsə verilən beynəlxalq himayə forması. Belə himayəyə müxtəlif səbəblər üzündən (məsələn, şəxsin mənşə ölkəsindəki təhlükəsizliklə bağlı vəziyyətə, işgəncəyə məruz qalma təhlükəsinə və s.) ehtiyac yarana bilər.

(Həmçinin baxın: **Sığınacaq, Sığınacaq axtaran və Qaçqın**)

Qaçqın – qanuni olaraq, başqa bir dövlət tərəfindən sığınacaq üçün müraciəti təmin edilmiş və qaçqın statusu almış şəxs. Bu termin, adətən, münaqişə və ya təhlükədən qaçan şəxsi göstərmək üçün istifadə olunur. Lakin onun faktiki hüquqi statusu, ümumiyyətlə, aydın olmadığından, eyni kontekstdə nisbətən az spesifik terminologiyadan - məsələn, “sığınacaq üçün müraciət edən” terminindən və ya sığınacaq tapmaq üçün sərhəddən keçən şəxsə münasibətdə “sığınacaq axtaran” terminindən istifadə daha münasib bilinir.

(Həmçinin baxın: **Sığınacaq və Sığınacaq axtaran**)

(Keçid alın “**Miqrasiyanın formaları: qaçqınlar və sığınacaq**” bölməsinə)

Qaçqın statusu üçün müraciət edən/ərizəçi – qaçqın statusunda müdafiə olunmaq üçün müraciət/ərizə təqdim etmiş şəxs. Bu termin “sığınacaq axtaran” terminilə bu və ya digər dərəcədə eynidir və bəzi ölkələrdə standart hesab olunur. Beynəlxalq miqyasda “sığınacaq axtaran” terminindən daha çox istifadə edilir.

(Həmçinin baxın: **Sığınacaq və Sığınacaq axtaran**)

(Keçid alın “**Miqrasiyanın formaları: qaçqınlar və sığınacaq**” bölməsinə)

Qarışıq miqrasiya – miqrantların qarışıq motivlərini və axınlarını nəzərdə tutur, məsələn, əməkçi miqrant yeni yaşayış ölkəsində olarkən təhsil almaq niyyətində də ola bilər; ilk növbədə ailə üzvlərinə birləşmək üçün köçən şəxs yeni yaşayış yerində işləmək niyyətində də ola bilər, sığınacaq axtarmağa gedən qrupa başqa məqsədlərlə (iş tapmaq üçün) qoşulan şəxslər də daxil ola bilərlər.

(Keçid alın “Miqrasiyanın formaları: qarışıq miqrasiya” bölməsinə)

Qeyri-könüllü və məcburi miqrasiya – müəyyən şəxsin adətən yaşadığı yeri tərk etməyə məcbur edilməsi və ya oradan iradəsinə zidd olaraq köçürülməsi. Bunun səbəbləri münaqişə, təzyiq və ya

16 https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/Annex_II_-_Definition_and_mandate.pdf

təqibdən, habelə humanitar və ekoloji böhranlardan ibarət ola bilər.

(Həmçinin baxın: **İnsan alveri/İnsan alverinə məruz qalma və Sığınacaq**)

Məcburi miqrasiya – baxın: **Qeyri-könüllü və ya məcburi miqrasiya**.

Mənşə ölkəsi – xaricə miqrasiya etmiş şəxsin və ya bir qrup şəxsin vətəndaşı olduğu, yaxud əvvəllər daimi yaşadığı ölkə.

(Həmçinin baxın: **Milliyyət**)

Miqrant – bir yerdən başqa yerə uzun müddətə köçən şəxsləri əhatə edən ümumi termin. Dəqiq olmadığından, bu terminə lazımı məna vermək üçün, bir qayda olaraq, onu kontekstə uyğunlaşdırmaq gərəkdir.

Miqrant qaçaqmalçılığı/qaçaqmalçılıq yolu ilə gəlmiş miqrant/miqrant qaçaqmalçısı – sərhəd nəzarətindən yayınmaqla sərhəddən keçidin asanlaşdırılması. Miqrant qaçaqmalçılığını insan alveri ilə səhv salmaq düzgün olmaz. Ümumilikdə götürdükdə, (cinayət hüququna əsasən) hər iki əməl cinayət tərkiblidir, lakin qaçaqmalçılıq insanları sərhəddən qeyri-qanuni yollarla keçirərək maddi gəlir və ya digər növ qazanc əldə etmək üçün həyata keçirildiyi halda, insan alveri, ilk növbədə, insanları istismar etmək məqsədi daşıyır (burada başqa fərqlər də mövcuddur)/ölkəyə qaçaqmalçılıq yolu ilə gəlmiş (gətirilmiş) şəxs/bir qayda olaraq, maddi gəlir və ya digər növ qazanc əldə etmək məqsədilə qaçaqmalçılığa şərait yaradan və (və ya) qaçaqmalçılığı həyata keçirən şəxs.

Miqrant toplumu – müəyyən bir vaxtda konkret ərazidə və ya ölkədə miqrant sayı. “Miqrant toplumu” terminini müəyyən bir müddət ərzində konkret ölkəyə gələn və ya ölkədən gedən şəxslərlə əlaqəli “miqrant axını” termini ilə səhv salmaq olmaz.

Miqrasiya – bir şəxsin və ya bir qrup şəxsin istər beynəlxalq sərhəddən keçməklə, istərsə də ölkə daxilində yerdəyişməsi. Bu, məsafədən, tərkibindən və səbəblərdən asılı olmayaraq, əhalinin istənilən formada köçməsi prosesini əhatə edən yerdəyişmə prosesidir. Miqrasiya müxtəlif məqsədlərlə, o cümlədən işə düzəlmə, ailə ilə birləşmə, himayə ilə təmin olunma və s. məqsədlərlə köçən insanların yerdəyişməsini nəzərdə tutur.

Milliyyət – milliyyət hüquqi cəhətdən vacibdir, çünki insanların malik olduğu hüquq və vəzifələrə təsir göstərir. İnsanlar onları qəbul edən ölkələrin vətəndaşı olduqda belə, onların milli mənsubiyyəti dəyişmir. Bəzi dövlətlərdə insanın milli mənsubiyyəti onun ölkə vətəndaşları ilə eyni hüquq və səlahiyyətlərə malik olmasına, xüsusən də siyasi proseslərdə (məsələn, səsvermədə) iştirak etməsinə icazə vermir. Bununla belə, müasir ölkələrin əksəriyyətində yaşayan millətlərin bütün nümayəndələri ölkə vətəndaşlarıdır və bu səbəbdən eyni hüquqlara malikdirlər. Bundan başqa, ölkənin milli tərkibinə dair statistika bəzən özünüqiymətləndirmə xarakteri daşıyır və insanları “milliyyət” hüquqi statusundan daha çox (ailə əlaqələri, mədəniyyət, dil və ya digər sosial və mədəni amillərə görə), özünəməxsusluq və ya mənsubiyyət əsasında təsnif edə bilər. Ümumi istifadədə “milliyyət” termini

17 <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/primers/mixed-migration-policy-challenges/>

“etniklik” terminilə əvəz oluna bilər və bu terminin dəqiq istifadəsini təmin etmək üçün onun müvafiq kontekstdə yer almasının vacibliyi vurğulanır.

Müddətdən artıq olma/Müddətdən artıq olan – qanuni əsaslarla olma müddətini müəyyən edən vizanın və ya ölkədə yaşamaq üçün icazənin vaxtı bitdikdən sonra şəxsin müvafiq ölkədə qalması (və ya qalan şəxs). Verilmiş vizanın və ya ölkədə yaşamaq üçün icazənin müddəti bitdikdən sonra şəxsin həmin ərazidə qalması tənzimlənməyən və ya sənədsiz statusa şərait yaradan ümumi haldır.

(Həmçinin baxın: **Tənzimlənməyən və Sənədsiz**)

(Keçid alın “Miqrasiyanın fəsadları: deportasiya və məcburi çıxarılma” bölməsinə)

Müşayiət olunmayan uşaqlar – qanunvericiliyə əsasən və ya adətə görə qayğı göstərməyə cavabdeh olan valideyn, qəyyum, yaxud əsas himayəçi kimi yetkinlik yaşına çatmış şəxslə səyahət etməyən 18 yaşadək şəxslər.

Nifrət cinayəti – irqi mənşə, dini etiqad, cinsi oriyentasiya zəminində və ya özünəməxsusluqla əlaqəli başqa bir zəminə qarşı yeganə səbəbindən zorakılıqla bağlı cinayət. Bu əsaslar zərər çəkmiş şəxslə həqiqətən əlaqəli ola bilər və ya heç bir səbəb olmadan ona şamil edilə bilər.

(Keçid alın “Məlumatı (düzgün) əldə etmə” adlı fəsil 6-da “Dezinformasiya və nifrət nitqi” bölməsinə)

Olma müddəti – miqrasiya müddətinin BMT-nin “uzunmüddətli miqrant” anlayışına uyğun ölçülməsi bir sıra problemlər yaradır (Baxın: Uzunmüddətli beynəlxalq miqrant)

1. Yeni yaşayış ölkəsinə gələn hər bir şəxsin orada hansı müddət ərzində olacağını bilmək çətindir. Müvafiq şəxsin sərhəddə sualları cavablandırarkən bəyan etdiyi (həqiqi və ya başqa) niyyətlər onun faktiki hərəkətlərlə həmişə eyni olmur.

2. İnsanların çoxu miqrantları yeni ölkəyə daimi köçən şəxslər kimi qəbul edir, bu səbəbdən həmin şəxslərin, məsələn, xarici tələbələrin və ya iş adamlarının çoxunun yeni ölkədə daimi qalmaq niyyəti olmadıqda, onları “miqrant” adlandırmaq qarışıqlıq yarada bilər.

Ölkədə daimi yaşayan şəxs – “ölkədə daimi yaşayan” statusunu almış şəxs. Bu şəxsin ölkəyə immiqrant və ya sığınacaq axtaran kimi gəlməsi mümkündür. Vətəndaşlıq əldə etdikdən sonra o, qanunla artıq ölkədə daimi yaşayan şəxs hesab olunmur.

Ölkədə müvəqqəti yaşayan şəxs – adətən yaşadığı ölkədən fərqli ölkədə müvəqqəti əsaslarla qalmaq icazəsi olan şəxs.

Ölkədən axın/miqrasiya – ölkədən köçən insanların sayını göstərən termin.

Ölkəyə axın/miqrasiya – ölkəyə köçən insanların sayını göstərən termin.

Pul baratları/pul köçürmələri – bir ölkənin sakinləri tərəfindən başqa ölkənin sakinlərinə pul və ya mal köçürmələri. Bu, əksər hallarda öz ailələrinə və icmalarına pul göndərən miqrantlarla əlaqələndirilir. “Sosial köçürmələr” termini isə, ümumilikdə miqrantlar, xüsusən də öz vətənlərinə

qayıdan miqrantlar tərəfindən gətirilən ideyalar sayəsində müəyyən təkliflərin və normaların bir cəmiyyətdən digərinə köçürülməsi prosesilə bağlı tətbiq edilir.

(Keçid alın “Pul baratlari” bölməsinə)

Sənədsiz – ölkəyə gəlmək və ya orada yaşamaq üçün qanuni hüquqlarını və (və ya) şəxsiyyətini təsdiq edən sənədlərə malik olmayan miqrantlarla bağlı istifadə edilən termin. Sənədlərin olmamasının qanuni hüquqların olmaması ilə eyni hal yaratmadığını başa düşmək vacibdir, məsələn, etibarlı sənədlərin itirildiyi və ya məhv edildiyi hallar əlaqədar şəxsin qanuni hüquqlarına, bir qayda olaraq, təsir etməməlidir. Sadəcə, sənədin olmaması əlaqədar şəxsin avtomatik qaydada tənzimlənməyən vəziyyətdə olmasını nəzərdə tutmur.

Sığınacaq – siyasi baxışlarına və dini etiqadına, etnik mənsubiyyətinə, milliyyətinə və ya hüquqi vəziyyətinə (qaçqın statusuna) görə öz ölkəsində təqibin qurbanı olmaqla bağlı tam əsaslı narahatlıqları olan başqa ölkə vətəndaşına və ya vətəndaşlığı olmayan şəxsə digər dövlət tərəfindən təklif edilən himayə növü. Öz vətənlərindən ümumi zorakılıqdan və ya fəlakətdən qaçan, yaxud digər oxşar səbəblərə görə oranı tərk edən insanlara bir çox ölkədə müxtəlif formalarda sığınacaq verilə bilər (sığınacaq formalarından biri köməkçi və ya əlavə himayə adlanır). Sığınacaq hüququ beynəlxalq hüquqla, xüsusilə “Qaçqınların statusu haqqında” 1951-ci il Konvensiyası ilə və insan hüquqlarına dair digər beynəlxalq sənədlərlə qorunur.

(Həmçinin baxın: Sığınacaq axtaran və Qaçqın)

(Keçid alın “Miqrasiyanın formaları: qaçqınlar və sığınacaq” bölməsinə)

Sığınacaq axtaran – “Qaçqınların statusu haqqında” 1951-ci il Konvensiyasının mənasına uyğun olaraq, təqibin qurbanı olmaqla bağlı tam əsaslı narahatlıqları və ya başqa bir şəkildə beynəlxalq himayəyə ehtiyacı olan şəxsə, hər hansı dövlət tərəfindən digər ölkələrin vətəndaşlarına və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərə təklif edilən status. Başqa bir ölkədə sığınacaq axtarma qanuni haldır: Konvensiyanın 31-ci maddəsi sığınacaq axtaranın sığınacaq almaqla bağlı müraciət etmək məqsədilə təhlükəsiz ölkəyə gəlməsi üçün həmin ölkənin immiqrasiya qanunlarını məcburi şəkildə pozduğuna görə cəzalandırılmamasını tələb edir.

(Həmçinin baxın: Qaçqın və Sığınacaq)

(Keçid alın: “Miqrasiyanın formaları: qaçqınlar və sığınacaq” bölməsinə)

Sığınacaq axtarma – şəxsin vətəndaşı olduğu ölkənin xaricində qaçqın statusu/sığınacaq üçün müraciət etməsi.

(Həmçinin baxın: Sığınacaq axtaran və Qaçqın)

Sosial birlik – xüsusən azlıqlara və immiqrant əhaliyə, habelə azlıqların integrasiyasına münasibətdə müvafiq siyasətlə bağlı müzakirələrdə geniş istifadə olunan anlayış. Bu anlayış nəzəri cəhətdən konkret məna kəsb etsə də, siyasətin təcrübədə tətbiqi baxımından, adətən, qeyri-müəyyənliylə səciyyələndirilir, odur ki, “vahid cəmiyyət”in yaradılması üçün ən yaxşı yanaşmalar hələ də mübahisə mövzusu olaraq qalır.

(Həmçinin baxın: **İnteqrasiya**)

(Keçid alın “Miqrasiya hekayələri” adlı fəsil 5-də “İnteqrasiya, assimilyasiya və demoqrafik dəyişiklik” bölməsinə)

Tarixi bağlılıq – bəzi ölkələr öz ərazisində qəbul etmə siyasətində və vətəndaşlıq məsələlərini tənzimləyən siyasətdə tarixi bağlılıq amilini nəzərə alırlar. Məsələn, intensiv emiqrasiyaya məruz qalmış ölkələrin bəziləri onların ərazisindən gedənlərin kötücələrinin qəbul edilməsi və ya belə şəxslərə vətəndaşlıq verilməsi üçün daha asan variantlar təklif edirlər. Lakin bu cür təcrübə bir sıra hallarda, xüsusən də müvafiq şəxslərin hüquqlarının müəyyənləşdirilməsində tarixi bağlılığın deyil, irqi mənşə və ya etnik mənsubiyyətin əsas götürülməsi ilə bağlı çətin suallar yaratdığı üçün mübahisəli ola bilər.

Təkanverici-cəlbedici amillər – əksər hallarda miqrasiya prosesləri insanları öz ölkələrini tərk etməyə vadar edən təkanverici (iqtisadi, sosial, təhlükəsizliklə və ya siyasi vəziyyətlə bağlı) amilləri, habelə onları konkret təyinat ölkəsinə yönəldən cəlbedici amilləri nəzərdə tutan “təkanverici-cəlbedici model” prizmasından təhlil olunur.

(Keçid alın: “Miqrasiya hekayələri” adlı fəsil 5-də “Miqrasiya proseslərinin aparıcı qüvvələri” bölməsinə)

Tələbə/təhsil alan miqrant – adətən yaşadığı ölkənin xaricində yaşayan, miqrasiya etməsinin əsas səbəbi isə müxtəlif səviyyələrdə (məsələn, ibtidai, orta, ali) təhsil almaqdan ibarət olan şəxs.

(Keçid alın “Miqrasiyanın formaları: beynəlxalq təhsil” bölməsinə)

Tənzimlənməyən – adətən, “tənzimlənməyən miqrantlar” və ya “tənzimlənməyən miqrasiya” terminləri müvafiq qanuni sənədləri olmadan bir ölkəyə gələn, yaxud orada yaşayan miqrantlara şamil edilir. “Qeyri-qanuni immiqrant” və ya “qeyri-qanuni immiqrasiya” terminləri ilə müqayisədə, bir qayda olaraq, bu terminə üstünlük verilir, çünki miqrasiya hüququ mürəkkəb olsa da, “tənzimlənməyən” termini təqsirlilik prezumpsiyasını nəzərdə tutmur. Qeyd: sığınacaq axtaranlar beynəlxalq himayə üçün müraciət etmək hüququna malik olduqlarından, müvafiq ölkədə tənzimlənməyən vəziyyətdə hesab oluna bilməzlər.

(Keçid alın “Miqrasiyanın formaları: tənzimlənməyən miqrasiya” bölməsinə)

Tranzit ölkə – miqrantların mənşə ölkəsindən/ilk ölkədən son təyinat ölkəsinə getməsi üçün ərazisindən keçdiyi ölkə.

Uzunmüddətli beynəlxalq miqrant – “Adətən yaşadığı ölkədən başqa ölkəyə azı bir il müddətinə köçən şəxs [...] o şəxsdir ki, təyinat ölkəsi faktiki olaraq onun yeni adətən yaşadığı ölkəyə çevrilir.”

Vətəndaş – dövlətin hüquqi cəhətdən tanıdığı yerli və ya naturalaşdırılmış subyekti və ya təbəəsi.

Vətəndaşlığı olmayan şəxs – heç bir dövlət tərəfindən onun vətəndaşı kimi tanınmayan şəxs. Vətəndaşlığı olmayan şəxs heç bir dövlətin himayəsindən istifadə edə bilməz və bu səbəbdən o, əsas insan hüquqlarının həyata keçirilməsi baxımından həssas vəziyyətdədir.

18 “Təkanverici-cəlbedici model” 1966-cı ildə Everet Li tərəfindən təsvir olunub və miqrasiya prosesləri aparıcı qüvvələrinin şərh olunmasında əsas metod olaraq qalır.

Vətəndaşlıq – şəxsi müvafiq dövlətin vətəndaşı kimi tanıyan hüquqi status, eyni zamanda, müəyyən hüquqların şamil edildiyi şəxslə dövlət arasında hüquqi münasibətlər (bura, bir qayda olaraq, onun konkret suveren dövlətdə, çıxarılma əndişəsi olmadan, cəmiyyətinin bir üzvü kimi yaşamaq hüququ da daxildir). Adətən, bu cür hüquqi statusa malik olan şəxsə tam siyasi, mülki və sosial hüquqlar, həmçinin müdafiə olunma hüququ verilir.

(Həmçinin baxın: **Milliyyət**)

Viza – pasporta vurulan və onun sahibinə bir ölkəyə konkret müddətə gəlmək, orada olmaq, yaxud oradan getmək üçün müəyyən hüquqlar verən təsdiqedic qeyd və ya rəsmi icazə. Vizada onun sahibinin müvafiq ölkədə olma müddətilə yanaşı, işləmək, təhsil almaq, yaxud müəyyən dövlət xidmətlərindən istifadə etmək hüquqları da qeyd olunur. Müxtəlif formada icazələr üçün miqranta fərqli vizalar lazım ola bilər.

Vizasız – dövlətin müəyyən ölkələrə məxsus pasportlara malik vətəndaşlardan onun ərazisinə gəlmək üçün viza almaq tələb etmədiyini göstərən termin. Dövlətlər öz aralarında belə tələbin ləğvi barədə razılığa gələ bilərlər. Bununla belə, ölkəyə viza əsasında gəlmə tələbinin ləğvi orada uzun müddət yaşamaq və ya işləmək, təhsil almaq, yaxud da bütün dövlət xidmətlərindən istifadə etmək hüquqlarının təmin olunmasını nəzərdə tutmur.

Yaşadığı ölkə – miqrantın və ya yerli sakinin adətən yaşadığı ölkə.

Yenidən məskunlaşdırılan qaçqın – sığınacaq aldığı ölkədən fərqli ölkədə məskunlaşma təklifi almış qaçqın.

Yenidən məskunlaşma – qaçqınların onları sığınacaqda təmin etmiş ölkədən qəbul etməyə və daimi məskunlaşdırmağa razılıq verən ölkəyə köçürülməsi.

(Həmçinin baxın: **Qaçqın**)

Yerli sakin – miqrant olmayan şəxsə aid edilən termin. Bu termin şəxsin anadan olduğu, vətəndaşı/ təbəəsi olduğu, habelə daimi qeydiyyatda olduğu ölkədə yaşadığını göstərir. Lakin o, bir qədər dəqiq deyil, müstəmləkəçi və irqçi dildə də istifadə olunduğuna görə, problemli mənə kəsb edir.

Terminologiyadan qeyri-düzgün, hədsiz istifadənin və sui-istifadənin ümumi halları

“İqtisadi miqrant”

Düzgün istifadə: iqtisadi miqrant öz maddi vəziyyətini yaxşılaşdırmaq üçün xarici ölkəyə (və ya ölkə daxilində başqa yerə) köçən hər hansı şəxsdir. Buraya vergi statusunu yaxşılaşdırmaq üçün yaşayış yerini dəyişən milyarderlərdən, zəngin ölkələr arasında hərəkət edən beynəlxalq bank sahiblərindən, iş adamlarından tutmuş, daha yaxşı şərait tapmaq ümidilə yoxsul həyata son qoymağa çalışan istənilən əməkçi miqrantadək hər kəs daxildir.

Qeyri-düzgün istifadə : adətən, bu termin sığınacaq axtaranlara və qaçqınlara onların yerdəyişmə məqsədinin qanunsuzluğunu, belə şəxslərin öz ölkələrindən təqibin qurbanı olmaq kimi əsaslı səbəblər üzündən qaçmadıqlarını göstərmək üçün vasitə qismində tətbiq edilir. Miqrantların daxil olduğu nikahların aşağı ixtisaslı işçilərin əmək bazarına yol açmaq məqsədilə əl atdıqları “saxta nikah” olduğunu göstərmək üçün də eyni terminin ailənin birləşməsində iştirak edən miqrantlara aid edilməsi düzgün deyil.

19 (BMT): https://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesM/SeriesM_58rev1e.pdf

Sığınacaq axtaranla və ya qaçqınla bağlı “qeyri-qanuni/saxta/uydurma” sözlərindən istifadə

Sığınacaq üçün müraciət hüququ “Qaçqınların statusu haqqında” 1951-ci il Konvensiyası və digər beynəlxalq hüquqi sənədlər əsasında təmin olunur (“**Miqrasiya hekayələri**” adlı fəsil 5-də “**Qaçqınlar və sığınacaq**” bölməsinə baxın). Hər hansı şəxs sığınacaq üçün müraciət etdikdə, onun müraciət etdiyi dövlət müvafiq ərizəyə baxmağa, müraciəti təmin etməyə və ya rədd cavabı verməyə borcludur. Həmin şəxs sığınacaq üçün müraciətlə bağlı qərarı gözlədiyi müddətdə müvafiq dövlətin ərazisində qanuni əsaslarla qalır və hətta ərizəsinə rədd cavabı verilsə, o, “qeyri-qanuni”, “saxta” və ya “uydurma” kimi ifadələrlə xarakterizə edilən hərəkətlərə yol vermiş bir şəxs olaraq təqdim edilməməlidir.

Beynəlxalq himayə formalarının birindən istifadə edən qaçqınlar/şəxslər sığınacaq üçün müraciətləri üz tutduqları dövlətlər tərəfindən təmin edilmiş şəxslərdir. Qaçqın statusuna malik olan, beynəlxalq himayənin başqa formasından faydalanan hər bir şəxs, müvafiq tərifə görə, ölkə ərazisində qanuni olan şəxsdir.

Təqibdən, münafişədən, fəlakətdən və ya travmadan qaçan insanları təsvir edərkən, həmin şəxslərin belə addım atmaq hüququna malik olduğunu qəbul etmək lazımdır və onlar “qaçqın”, yaxud “sığınacaq axtaran” adlandırılmalıdırlar. Sığınacaq axtaran/qaçqın statusu üçün müraciət etmək motivi və ya hüququ ilə bağlı dəqiq dəlilə əsaslanmayan hər hansı ittiham olduqca qeyri-etik hesab olunur. Mənsə ölkəsindəki təhlükəli vəziyyətdən qaçan insanların yalnız müdafiə olunmaq deyil, bu kimi başqa ehtiyaclarının da varlığını qəbul etmək vacibdir: ailənin bütövlüyünü və rifahını təmin etmək, işləmək və yaşamaq üçün maddi vəsait qazanmaq, təhsil almaq və s. onun haqqıdır.

Eks-pat/ekspatriant

Eks-pat və ya ekspatriant termini başqa bir dövlətə emiqrasiya etmiş, artıq öz vətəninə yaşamayan şəxsi göstərən, nəzəri cəhətdən neytral termdir. Bu termin(lər)dən qeyri-düzgün istifadə onun (onların) hansı kontekstdə tətbiq olunması ilə əlaqədardır - ümumilikdə götürəndə, belə terminlər yüksək gəlirli ölkələrdən olan varlı, əsasən ağdərili miqrantlara aid edilir, onların miqrasiyasına müəyyən dərəcədə legitimlik verir. Aşağı gəlirli ölkələrdən olan miqrantlarla bağlı isə eyni terminlərdən nadir hallarda istifadə olunur.

(Keçid alın “**Dezinformasiya və nifrət nitqi**” bölməsinə)

İstifadəsi tövsiyə olunmayan terminlər

Əcnəbi – qeyri-humanist sayılan bu termin bəzi ölkələrdə həmin ölkələrin vətəndaşı olmayanları göstərmək üçün istifadə olunur.

Qeyri-qanuni immiqrasiya – bu termindən gizli miqrasiya, ölkəyə gəlmək üçün saxta sənədlərdən istifadə və hətta ölkədə vizanın müddətindən artıq qalma kimi müxtəlif prosesləri təsvir etmək üçün istifadə olunur. Əksər hallarda o, hüquqi nöqtəyi-nəzərdən qeyri-dəqiqdir və adətən, müəyyən məsələyə aydınlıq gətirmək əvəzinə, ritorika xatirinə, sözgəlişi istifadə edilir. Bəzən termin qaçqın və sığınacaq axtaranların, qarışıq miqrant qruplarının yerdəyişmələri ilə bağlı mürəkkəb vəziyyətlərdə

20 <https://blog.ap.org/announcements/illegal-immigrant-no-more>

səhvən işlədilir. Bu termin mümkün qədər tətbiq olunmamalıdır, onun əvəzinə daha dəqiq ifadələrdən istifadə edilməlidir.

Qeyri-qanuni immiqrant – bu termindən dünya mediasında və miqrasiya ilə bağlı siyasi debatlar da tez-tez istifadə olunsa da, o, yanlış, sərt və mübahisəli hesab edilir. Beynəlxalq qurumların əksəriyyəti, o cümlədən BMT agentlikləri, “AP” xəbər agentliyi və digər aparıcı xəbər təşkilatlarının çoxu “qeyri-qanuni immiqrant” ifadəsinin istifadəsindən çəkinməyi tövsiyə edirlər. Xüsusi kontekstual məna kəsb etməsinə baxmayaraq, “tənzimlənməyən”, “sənədsiz” və ya “icazəsiz” kimi başqa terminlərə, adətən, daha çox üstünlük verilir (Fəsil 1-ə baxın).

1) Sərhəddən keçmə

Sərhəddən keçmə əksər hallarda adi bir prosesdir, lakin miqrasiya mövzusunda məlumatlandırmada çox əhəmiyyətli yer tuta bilər. Çoxumuz bir rayondan və ya bələdiyyədən digərinə, ola bilsin ki, vilayətlər və ya bölgələr, bəzən isə ölkələr arasında inzibati sərhədlərdən tez-tez keçirik. Miqrasiya proseslərinin böyük hissəsi ölkə daxilində, bir dövlətin sərhədləri çərçivəsində baş verir. Coğrafi və inzibati sərhədlərdən keçmə bir çox kontekstdə adi işdir, lakin bu sərhədlər daxilində əhaliyə verilən konkret hüquq və vəzifələrlə əlaqədar sərt siyasi və inzibati çərçivələrin çoxaldığına görə, miqrasiya artmaqda olan siyasi əhəmiyyət kəsb edir.

İşi düzgün qurmaq nə üçün vacibdir?

Miqrasiya proseslərinin çoxu böyük səs-küy salmadan, ictimai diqqətdən kənar baş verir, çünki bu, gündəlik həyatın, sadəcə, bir hissəsidir - hər gün iş üçün inzibati ərazilər arasında hərəkət edən insanları göz önünə gətirin. Ancaq miqrasiya mövzusunda verilən məlumatlar insanları bu məsələni çox fərqli yollarla izah etməyə vadar edə bilər.

Qlobal miqrasiya proseslərinin böyük əksəriyyəti tamamilə qanuni şəkildə baş verir, lakin miqrasiya mövzusunda məlumatların ən geniş yayılmış növlərindən biri miqrantların hüquqi statusu ilə bağlıdır. BK qəzetlərinin miqrasiya ilə bağlı materiallarının Oksford Universiteti tərəfindən təhlilinə əsasən, “immiqrant” termininə əlavə məna vermək üçün işlədilən digər təsviredici ifadələrlə müqayisədə “qeyri-qanuni” sözündən on dəfə çox istifadə edilib.

Miqrasiyanın “qanunsuzluğun” üstünlük təşkil etdiyi bir sahə kimi təsvir edilməsi ictimai qorxunu gücləndirmək, eləcə də miqrasiyaya proseslərinə dəstəyin azaldılması, miqrantların deportasiyası və saxlanması hallarının artırılması kimi müəyyən bir siyasi dəst-xətti və ya ictimai cavab tədbirlərini stimullaşdırmaq üçün istifadə edilə bilər. Bu cür təsvir miqrasiya fenomenini onun təbiəti haqqında düzgün təsəvvür yaratmayan karikatura səviyyəsinə endirir.

Əsas məsləhətlər :

Məsuliyyətli məlumatlandırma işində, bir qayda olaraq:

- hüquqi vəziyyəti, xüsusən də miqrasiya proseslərinin insan həyatının qanuni və zəruri bir hissəsi olduğunu başa salmaq üçün görülməsi işləri aydınlaşdırın;
- məsələnin miqyası və xarakterini kontekstləşdirin;

21 Dünyada tənzimlənməyən miqrantların sayının vahid və etibarlı şəkildə hesablanmasına dair məlumatlar olmasa da, misal üçün “Pew Charitable Trust” QHT-nin təhlilinə baxın: <https://www.pewresearch.org/global/2019/11/13/europes-unauthorized-immigrant-population-peaks-in-2016-then-levels-off/>

22 Baxın: Oksford Universitetinin Miqrasiya Observatoriyası: “Miqrasiya mövzusu xəbərlərdə” (2013-cü il) <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/reports/migration-in-the-news/>

- müvafiq insanların hüquqi statusu məlum olmadıqda, bu vəziyyətdən məqsədli şəkildə sui-isti-fadiyə yol verməyin;
- dəqiq terminlərdən istifadə edin.

2) Mənşə ölkəsindən kənarda yaşama

Miqrasiya prosesləri insanların təqibdən və yoxsulluqdan qaçmasından tutmuş, onların öz zəngin həyat tərzinə yenilik qatmaq üçün yerdəyişmə həvəsinə düşməsinədək bir çox səbəbə görə baş verir.

İşi düzgün qurmaq nə üçün vacibdir?

Media miqrantlara qarşı ictimai münasibətin və reaksiyanın formalaşdırılmasında mühüm rol oynaya bilər. Ən yaxşı halda bu, həmrəy və sülhsevər cəmiyyətlər qurmağa kömək edə, ən pis halda isə icmalar arasında antipatiyaya və hətta zorakılığa təhrik edə bilər.

Əsas məsləhətlər:

- İrqi və (və ya) dini stereotiplərə yol verməyin;
- Sığınacaq axtarmağın qanuni proses olduğunu unutmayın;
- Yadda saxlayın ki, integrasiya həm miqrantları, həm də onları qəbul edən cəmiyyətləri əhatə edən ikitərəfli dəyişikliklər prosesidir;
- Əgər istənilən şəxs faktiki olaraq köçməyibsə, o, etnik mənsubiyyətindən, dini əqidəsindən və ailə vəziyyəti - yətindən asılı olmayaraq, miqrant deyil. Miqrant-valideynlərin uşaqları barədə müzakirələr apararkən bunu nəzərə almaq vacibdir.

3) Miqrasiya məlumatları və terminləri

Miqrasiya mövzusunda dəqiq məlumat vermək üçün miqrasiya ilə əlaqədar informasiyadan və texniki terminlərdən düzgün istifadə olduqca önəmlidir.

İşi düzgün qurmaq nə üçün vacibdir?

Terminologiyadan qeyri-dəqiq istifadə hazırlanan hekayənin mənasına kökündən təsir edə bilər, incə fərqlərin mənimsənilməsi isə məlumatları nə cür anlamağınıza əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərə bilər.

Ölkədəki xarici vətəndaşlardan daha çox, bu ölkənin xaricdə doğulmuş əhalisi haqqında məlumatların təhlili tamamilə fərqli nəticələr verə bilər. İnsanlar öz vətəndaşlığını dəyişə bilərlər, lakin onların doğulduğu ölkələr, əsasən, dəyişilməz qalır.

Sığınacaq axtaranın “qeyri-qanuni immiqrant” və hətta “sənədsiz miqrant” kimi göstərilməsi həmin şəxsə, yaxud onun icmasına olan münasibətin və potensial auditoriyanızın bu şəxsə/icmaya qarşı reaksiyasının müsbət və ya mənfi olmasını müəyyən edə bilər.

Əsas məsləhətlər

- İstifadə etdiyiniz terminlərin mənasını bildiyinizə əmin olun, xüsusən də bu terminlər qanunla və ya siyasi sənədlərlə müəyyən edilmiş ciddi anlayışları özündə əks etdirirsə, onları yerində işlədin;
- Unutmayın ki, miqrasiya mürəkkəb mövzudur və istifadə edilən ümumi terminlər bir insanın hekayəsindəki daha vacib amilləri üzə çıxarmaya bilər.

4) Tənzimlənən miqrantların əsas kateqoriyaları

Ümumiyyətlə, insanların bir ölkəyə gəlməsi və orada olması üçün icazənin verilməsi səbəbləri əsasında müəyyən edilən konkret miqrant növlərinə və ya kateqoriyalarına istinadlara daha tez-tez rast gəlinir. Bu səbəbdən tənzimlənən miqrantların kateqoriyaları, əksər hallarda, miqrasiya siyasəti çərçivəsində yaradılan və müvafiq ölkəyə xas olan inzibati kateqoriyaları özündə əks etdirir. Bəzi kontekstlərdə miqrantların kateqoriyalara bölgüsü, yuxarıda qeyd olunduğu kimi, ölkəyə gəlmə və ya orada olma niyyətləri əsasında da aparıla bilər.

Terminologiyadan istifadəni nə cür təkmilləşdirmək olar?

Miqrantların sayı və ya miqrasiyanın təsiri ilə bağlı ictimai müzakirələrdə ardıcılıq baxımından çoxsaylı anlayışların mövcudluğu müəyyən problem yarada bilər. Belə ki, bir müzakirə zamanı iki fərqli anlayışdan (məsələn, “xarici ölkədə doğulmuş vətəndaşlar” və “xarici vətəndaşlar” anlayışlarından), müəllifin məqsədlərindən asılı olaraq, eyni vaxtda istifadə edilə bilər. Məsələn, 1989-2002-ci illərdə Gürcüstan əhalisinin azalmasının təhlili göstərdi ki, həmin dövrdə bu ölkədən gedən emiqrantların böyük hissəsini etnik ruslar və ermənilər təşkil edib. Amma prosesi “gürcü emiqrasiyası” və ya postsovet “qayıdış miqrasiyası” kimi müxtəlif baxış bucaqlarından araşdıranda, onun Gürcüstan üçün fəsadları barədə gəlinən nəticələr də tamamilə fərqli oldu, çünki gedən insanların çoxunun Gürcüstanda doğulması faktını bir halda nəzərə almamaq mümkün idi.

Kimin “miqrant” olması ictimai müzakirələrdə tez-tez qaranlıq qalır. Məsələn, bu termin milli və dini azlıqların nümayəndələrinə aid edilə və ya xarici vətəndaşlara (hətta onlar hələ də yaşadıqları şəhərdə doğulublarsa belə) şamil oluna bilər.

“Miqrant” anlayışı ilə əlaqəli terminologiyanın xüsusiyyətlərinə aid misallardan biri Polşanın bəzi bölgələrindəki vəziyyətlə bağlıdır. Orada aparılmış elmi təhlillər “xaricdə doğulmuş” əhalinin dövlət üçün hədsiz baha başa gəldiyini göstərirdi. Məsələ daha dərinəndən araşdırıldıqda, həmin “izafi” xərclərin əsasən İkinci dünya müharibəsindən (DM II) əvvəl və ya müharibə zamanı Almanıyanın bir hissəsi olmuş Qdansk kimi şəhərlərdə doğulmuş yaşlı insanlara ödənilən pensiyalarla əlaqədar olduğu ortaya çıxdı. Yəni, bu insanlar köçdükləri üçün deyil, o vaxtlar sərhədlərin fərqli olduğu üçün statistikada miqrant kimi göstərilmişdilər!

Media müzakirələrində fərqli terminlər bir-birinin əvəzinə istifadə olunur, immiqrasiyaya münasibətlə bağlı ictimai rəy sorğuları isə bu qarışıqlığı özündə əks etdirərək, gücləndirə bilər. Sorğularda terminlərin dəqiq tərfi verilməyə bilər - bunun nəticəsində isə respondentlər öz qeyri-dəqiq biliklərinə əsaslanaraq müvafiq suallara cavab verməyə məcbur olurlar. Digər sorğularda da miqrantlara dair konkret terminlərin izahsız əks olunması respondentlərin müəyyən, lakin fərqli qənaətlərə gəlməsilə nəticələnə bilər. Belə mənbələrdən əldə edilmiş məlumatları təqdim edərkən, terminləri kontekstləşdirmək, onların təriflərini vermək və lazım gəldikdə, əhatə olunan anlayışların nə dərəcədə düzgün tətbiq edilməsi məsələsinə tənqidi yanaşmaq vacibdir.

Kimin “miqrant” olması ictimai müzakirələrdə tez-tez qaranlıq qalır. Məsələn, bu termin milli və dini azlıqların nümayəndələrinə aid edilə və ya xarici vətəndaşlara (hətta onlar hələ də yaşadıqları şəhərdə doğulublarsa belə) şamil oluna bilər.

“Miqrant” anlayışı ilə əlaqəli terminologiyanın xüsusiyyətlərinə aid misallardan biri Polşanın bəzi bölgələrindəki vəziyyətlə bağlıdır. Orada aparılmış elmi təhlillər “xaricdə doğulmuş” əhalinin dövlət üçün hədsiz baha başa gəldiyini göstərirdi. Məsələ daha dərinəndən araşdırıldıqda, həmin “izafi” xərclərin əsasən İkinci dünya müharibəsindən (DM II) əvvəl və ya müharibə zamanı Almanıyanın bir hissəsi olmuş Qdansk kimi şəhərlərdə doğulmuş yaşlı insanlara ödənilən pensiyalarla əlaqədar olduğu ortaya çıxdı. Yəni, bu insanlar köçdükləri üçün deyil, o vaxtlar sərhədlərin fərqli olduğu üçün statistikada miqrant kimi göstərilmişdilər!

23 <https://www.understandfreemovement.eu/article/what-makes-poland-unique/>

Media müzakirələrində fərqli terminlər bir-birinin əvəzinə istifadə olunur, immiqrasiyaya münasibətlə bağlı ictimai rəy sorğuları isə bu qarışıqlığı özündə əks etdirərək, gücləndirə bilər. Sorğularda terminlərin dəqiq tərfi verilməyə bilər - bunun nəticəsində isə respondentlər öz qeyri-dəqiq biliklərinə əsaslanaraq müvafiq suallara cavab verməyə məcbur olurlar. Digər sorğularda da miqrantlara dair konkret terminlərin izahsız əks olunması respondentlərin müəyyən, lakin fərqli qənaətlərə gəlməsilə nəticələnə bilər. Belə mənbələrdən əldə edilmiş məlumatları təqdim edərkən, terminləri kontekstləşdirmək, onların təriflərini vermək və lazım gəldikdə, əhatə olunan anlayışların nə dərəcədə düzgün tətbiq edilməsi məsələsinə tənqidi yanaşmaq vacibdir.

Redaksiyalar və jurnalist birlikləri üçün suallar:

- Ölkənizdə və ya regional kontekstdə terminləri daha yaxşı başa düşmək və onların ümumi istifadəsi sahəsində qayda yaratmaq məqsədilə jurnalistika səviyyəsində vahid yanaşma tətbiq etmək üçün nə etmək olar?
- Mübahisəli və ya üstünlük verilən terminologiyaları müzakirə etmək üçün forumlar mövcuddurmu?
- Media, tənzimləyicilər və jurnalist birlikləri tərəfindən razılaşdırılmış dil və terminologiyadan istifadə üçün təlimatlar mövcuddurmu?
- Sizin dildə hazırlanmış beynəlxalq, regional və ya milli izahlı lüğətlər mövcuddurmu?
- Müvafiq təlimatlar və siyasətlər ictimaiyyət üçün açıqdır? Bunlardan media savadlılığının, miqrasiya məsələlərini düzgün anlama səviyyəsinin və (potensial olaraq) şəffaflığı təmin etməklə jurnalistikaya inamın artırılması üçün istifadə oluna bilərmi?

Yekun

Bəzən düzgün terminologiyadan istifadə özünü bir qədər narahat hiss etməyinizə səbəb ola bilər və hətta siz danışqda işlədilan terminlərdən çox, dədid texniki terminlərdən istifadənin hekayənizin təsirini azaltdığını hiss edə bilərsiniz. Lakin mənasını bildiyiniz və öyrəndiyiniz terminləri düzgün istifadə etmək həmişə vacibdir. Bu, həssas vəziyyətdə olan insanlara real təsir göstərməklə yanaşı, yanlışlığa səbəb olan məqalələrlə mükəmməl qaydada təqdim olunan məlumatlar arasındakı fərqi də göstərə bilər.

Naviqasiya qutusu

- Əlavə resurslarla tanış olmaq üçün *“Alətlər və resurslar”* adlı fəsil 11-də *“Miqrasiya terminlərinin izahlı lüğətləri”* bölməsinə keçid alın;
- Sözlərin necə istifadə edildiyini daha dərinəndən araşdırmaq üçün *“Miqrasiya barədə məlumatlandırma tendsiyaları”* adlı fəsil 3-ə keçid alın;
- Ən yaxşı miqrasiya jurnalisti olmağın yolları barədə daha dərinəndən düşünmək üçün *“Siz hansı sahə üzrə ixtisaslaşmış jurnalistsiniz?”* adlı fəsil 2-yə keçid alın;
- Miqrasiya ilə əlaqəli prosesləri və problemləri araşdırmaq üçün *“Miqrasiya hekayələri”* adlı fəsil 5-ə keçid alın.

Fəsil 5 :

Miqrasiya hekayələri

Bu fəsildən aşağıdakı məqsədlər üçün istifadə edin:

- *Miqrasiya hekayələrinin potensial miqyasını və digər mövzularla nə dərəcədə əlaqəli olduğunu başa düşmək.*
- *Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinə yeni baxışlar və yanaşmalarla bağlı ideyalar əldə etmək.*

Avropada Beynəlxalq Miqrasiya, İnteqrasiya və Sosial Birlik (IMISCOE) təşkilatının [Miqrasiya Tədqiqat Mərkəzi](#) tərəfindən hazırlanmış miqrasiya araşdırmalarının taksonomiyasında miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma üçün 100-dən çox potensial baxış və mövzu müəyyən edilib. Yeni hekayələr hazırlamaq, mövzular tapmaq üçün bu mənbəyə mütləq nəzər salmağınızı tövsiyə edirik.

IMISCOE Miqrasiya Tədqiqat Mərkəzinin taksonomiyasını əsas götürərək, bu fəsil aşağıdakı bəndlərə uyğun təşkil olunub:

1. Miqrasiya prosesləri ([aparıcı qüvvələr](#), [formalar](#) və [infrastruktur](#));
2. Miqrasiyanın [fəsadları](#); .
3. Miqrasiya idarəçiliyi.

Bu təlimat kitabının digər hissələrində olduğu kimi, bu hissədə də diqqət yetirmək üçün seçdiyimiz mövzular 2020-ci ilin avqust ayında “MOMENTA 2” layihəsi çərçivəsində jurnalist birlikləri ilə fokus-qruplarda aparılmış müzakirələrin nəticələrinə əsaslanır.

Miqrasiya prosesləri

Miqrasiya - mənşə nöqtəsindən təyinat nöqtəsinə yerdəyişməni nəzərdə tutan yalnız bir hərəkətdən ibarət proses deyil. Daha doğrusu, bu, yerdəyişmənin həyata keçirilməsinə gətirib çıxaran bir sıra plan, mülahizə və tədbirlərdən, bilavasitə yerdəyişmə zamanı baş verə biləcək düzəlişlər və dəyişikliklərdən, habelə təyinat nöqtəsində yaranan uzunmüddətli təsirlər, yeniliklər, strategiyalar, məskunlaşma və uyğunlaşma mexanizmlərindən ibarət mürəkkəb proseslərin toplusudur.

Miqrasiya proseslərinin aparıcı qüvvələri

İnsanların yerdəyişməsi müxtəlif səbəblərdən, əksər hallarda isə bir neçə səbəbdən baş verir. Bu səbəblər nə qədər şəxəli olsa da, tədqiqatçılar hansı amillərin şəxsi bir yerdən emiqrasiyaya təşviq edən “təkanverici”, hansılarının isə onu başqa yer seçməyə təşviq edən “cəlbədic” rol oynadığını nəzərdən keçirməyi faydalı hesab edirlər. Miqrasiyanın belə “aparıcı qüvvələri” zamanla və bilavasitə proses vaxtı dəyişə bilər ki, bu da bütövlükdə prosesin səbəblərini qəti şəkildə müəyyənləşdirməyi çətinləşdirir.

24 <https://migrationresearch.com/taxonomies/>

Miqrasiya proseslərinin aparıcı qüvvələri: gündəlik məsələlər

Əksər hallarda təkanverici və cəlbədicə amillər mənşə ölkəsilə müqayisədə təyinat ölkəsində daha yüksək əmək haqqı və daha yaxşı iş imkanları, habelə ailə səbəblərilə əlaqələndirilir. Bu məsələlər aşağıda “**Əmək miqrasiyası**” və “**Ailə miqrasiyası**” bölmələrində nəzərdən keçiriləcək.

Onu da qəbul etmək lazımdır ki, başqa yerə köçmüş insanların real hekayələrini onlar üçün cızdığımız səliqəli “çərçivələr” daxilində nəql etmək, demək olar, heç vaxt mümkün olmayacaq. Bu insanların köçməyə qərar verərkən “**iş**”, “**təhsil**”, “**ailə**” və ya “**sığınacaq**” kimi səbəblər çərçivəsindən kənara çıxması üçün müxtəlif əsasları ola bilər. Müəyyən bir təyinat yerinin seçilməsinə dil biliyi, diasporun mövcudluğu, beynəlxalq nəqliyyat infrastrukturu kimi məsələlər və digər bir çox məqamlar təsir göstərə bilər. Bu məsələlər “**Qarışıq miqrasiya**” bölməsində nəzərdən keçiriləcək.

Mediada və siyasi müzakirələrdə miqrasiyanın ən çox gözdən qaçırılan səbəblərindən biri də ətrafımızdakı dünyaya sadə bir maraqdır və şəxsiyyət olaraq inkişaf etmək, eləcə də yeni təcrübələrə sahib olmaq istəyidir. Maastrixt Universitetinin tədqiqatçıları tərəfindən aparılmış təhlillər Aİ-də, xüsusilə gənclər arasında miqrasiyanın vacib aparıcı qüvvəsinin, sadəcə, “sərgüzəştlərə böyük həvəs”dən, səyahət etmək üçün çox güclü istəkdən ibarət olduğunu göstərdi.

Biz keçmiş Sovet ölkələrində oxşar araşdırmalardan xəbərsiz olsa da, dünyanı görmək, fərqli və maraqlı bir həyat yaşamaq istəyinin universal olduğu qənaətinə gəlirik.

Tematik araşdırma: **daxili miqrasiya**

İnsanların ölkələr daxilində yerdəyişmələrini də nəzərdən qaçırmamaq vacibdir. BBC-nin Əhali məsələləri üzrə müxbiri Stefani Heqartinin qeyd etdiyi kimi, daxili miqrasiya cəmiyyətə immiqrasiyadan və emiqrasiyadan daha böyük təsir göstərə bilər.

https://www.youtube.com/watch?v=VyVn2ov1ss8&list=PLXzWkiXihue7dRH3_QcegpkBGJL-gQdI&index=1

25 <https://www.reminder-project.eu/blog/why-are-people-moving-within-europe-the-complexity-of-migrant-decision-making-in-the-european-union/>

Miqrasiya proseslərinin aparıcı qüvvələri: böhran və miqrasiya

Adətən, böhran dövründə miqrasiya insanlar üçün son çıxış yolu olur. İnsanların üzləşə biləcəyi böhran vəziyyətlərinin səbəbləri müxtəlif olur – bəzən onlar tamamilə fərdi xarakter daşıyır, konkret bir şəxsin həyatı üçün risk yaradan ədavətin və ya cinayətkar dəstənin mövcudluğundan törəyirlər, bəzənsə insanların müəyyən bir icmaya, siyasi qrupa aid olmasına, etnik mənsubiyyətinə, dini əqidəsinə və ya cinsi oriyentasiyasına görə təqib edilməsindən qaynaqlanırlar. Eyni zamanda, böhran halı cəmiyyətin böyük hissəsinə təsir edən ağır mərhumiyyətlərdən, məsələn, ailələrə və icmalara problemlər yaşadan müharibələrdən və ya ekoloji fəlakətlərdən doğa bilər. Müəyyən hallarda fəlakət o qədər kəskin və şiddətli ola bilər ki, insanlar adətən yaşadıkları yerlərdə heç cür qala bilməzlər. Bu baş verdikdə, biz həmin miqrantları “məcburi köçkün” kimi xarakterizə edə bilərik, çünki onların miqrasiya etməsinin aparıcı qüvvəsi o dərəcədə güclü olub ki, yaranmış vəziyyət insanları köçməyə vadar edib.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Qaçqınlar üzrə Ali Komissarlığının (BMTQAK) hesablamalarına əsasən, 2019-cu ilin sonunda dünyada təxminən 79,5 milyon məcburi köçkün qeydə alınıb (BMTQAK, 2019-cu il). Onların əksəriyyəti - təxminən 45,7 milyon insan “ölkə daxilində köçürülmüş şəxs” (MK), qalan 33,8 milyonu isə qaçqın (və ya qaçqınla oxşar vəziyyətdə olan insan) və sığınacaq axtaran olub:

- 26 milyon - qaçqın;
- 40 milyon - ölkə daxilində köçürülmüş şəxs;
- 20,4 milyon - BMTQAK mandatlı qaçqın;
- 5,6 milyon - UNRWA mandatlı fələstinli qaçqın;
- 4,2 milyon - sığınacaq axtaran.

*(Baxın: **Tematik araşdırma: ölkə daxilində köçürülmüş şəxslər barədə məlumatlandırma**)*

Nə vaxt müdaxilə etməli?

Jurnalistin yaralıya və ya həyatı təhlükə altında qalmış adama kömək edə biləcək yeganə şəxs olduğu vaxtlar olur. Ümumi şəkildə qəbul edilib ki, belə hallarda həmin şəxsin köməyinə çatmaq üçün mənəvi borc jurnalistin məlumatlandırma ilə bağlı peşə borcunu üstələyir, bəzi ölkələrdə isə bu, qanuni vəzifə borcu sayılır.

<https://www.ijnet.org/en/story/rulesengagement-when-should-journalists-intervene>

İştirak qaydaları: jurnalistlər nə vaxt müdaxilə etməlidirlər? (BjŞ)

<https://www.cjr.org/analysis/journalists-hurricane-harvey.php>

Jurnalistlər işıqlandırdıkları hadisələrə nə vaxt müdaxilə etməlidirlər? (“CJR” Jurnalı)

26 <https://www.unhcr.org/uk/figures-at-a-glance.html>

Travmatik hadisələri işıqlandırmağın psixoloji fəsadları

Fiziki vəziyyətiniz yalnız sizin özünüzü narahat etməməlidir. Bəzən jurnalistlər mərhəmət, müdaxilə etmə həvəsi, müdaxilə edə bilməməyə görə məyusluq, dəfələrlə şahidi olduğu vəziyyətlərə laqeydlik kimi hisslər keçirir, müsahibə götürdüyü və ya müşahidə etdiyi şəxsləri qəbul etməmə və ya onlar tərəfindən rədd olunma kimi müxtəlif hallar yaşayırlar.

Mənəvi zədə

Reuters Jurnalistika Araşdırmaları İnstitutu tərəfindən dərc edilmiş “[Qaçqın Böhranını Işıqlandıran Jurnalistlərin Emosional İtkiləri](#)” adlı 2017-ci il hesabatında humanitar böhran vəziyyətlərini işıqlandıran jurnalistlərin psixoloji reaksiyası öyrənilib. Tədqiqat “qaçqın böhranı”nı işıqlandıran jurnalistlərin üzləşdiyi ən böyük psixoloji problem kimi “Posttravmatik Stres Pozuntusundan (PSP) və ya depressiyadan çox, ”mənəvi zədə”nin ortaya çıxdığını aşkar edib.

Tədqiqat nəticəsində belə qənaətə gəlinib ki:

“Jurnalistlərin mənəvi zədəsinin onların qaçqınlara kömək işində fəal iştirakı ilə sıx şəkildə əlaqəli olduğunu nəzərə alaraq, bu kimi vəziyyətlərdə müvafiq davranış qaydası müəyyənləşdirmək üçün jurnalistika sektorunun konsensusa gəlməsi zəruridir. Əlbəttə, yaxşı jurnalistlər miqrasiya böhranından təsirlənəcəklər, amma onlar yaranmış vəziyyəti düzəldə bilməzlər və buna cəhd etməməlidirlər. Çox vaxt yersiz olan günah hissi səhv davranış motivatoruna çevrilə, eləcə də mənəvi zərər vura bilər. Burada jurnalistlər emosiyalarının hardan qaynaqlandığını və şahidlik etdikləri hadisələr kontekstində keçirdikləri sıxıntı hissinin normal hal olduğunu başa düşməlidirlər. Lakin səddlər silindikdə və jurnalistlər miqrantlara mütəmadi olaraq kömək etməyə başladığında, emosiyalar itə bilər.”

“Bunun qarşısını almaq üçün ən yaxşısı odur ki, bu işlə əlaqəli mənəvi zədə və digər mümkün emosional problemlər barədə maarifləndirməyə işə başlamazdan əvvəl start verilsin və maarifləndirmə qayıdışdan sonra fərdi qaydada söhbətlərin bir hissəsi olsun. Vəzifə sahibi olan jurnalist və menecerlər bu məsələdə örnək olmalı və işçilərilə öz təcrübələri və gözləntiləri barədə söhbət etməlidirlər. Bu məsələdə kömək üçün müraciətlər təşviq olunmalıdır və gələcək karyera perspektivləri təhlükə altına alınmamalıdır.”

PSP

Mənəvi zədə jurnalistin hadisə yerini tərk etməsindən uzun müddət, aylar, hətta illər sonra əmələ gələrək, posttravmatik stresin ilkin əlaməti ola bilər.

Şok və ya narahatedici hadisələr yaşamış qaçqın və miqrantlarla görüşən jurnalistlər bəzən dolayı, yaxud ikinci dərəcəli travma alaraq öz müsahibələrinə həmin şəxslərlə oxşar şəkildə reaksiya göstərməyə başlaya bilərlər.

Bu, başqalarından uzaqlaşmağı və ya zədəni xatırladan vəziyyət və söhbətlərdən çəkinməyi nəzərdə tuta bilər. Burada ilk addım olduqca stresli vəziyyətlərin şahidi olmağın, ya da onları yaşamağın sizə mümkün təsirlərini dərk etməkdir.

“Dart” Jurnalistika və Travmatologiya Mərkəzi çox vacib işlər görərək, müvafiq araşdırmalara töhfə verib və zədə, münəqışə, faciələr barədə məlumatlandırma işini yaxşılaşdırmaq məqsədilə jurnalistlər, jurnalistika sahəsində çalışan müəllimlər, həmçinin səhiyyə işçiləri üçün dəyərli məlumat bazası yaradıb: <https://dartcenter.org>.

Eyni zamanda, bu mərkəz miqrasiya mövzusunun işıqlandırılması ilə bağlı problemlər barədə hesabat dərc edib: “Resursların icmal: miqrasiya və qaçqın məsələlərinin işıqlandırılması” (2 avqust 2018-ci il) <https://dartcenter.org/blog/2018/08/resource-roundup-covering-migration-refugees>

Miqrasiyanın formaları

Miqrasiyanın formaları: əmək miqrasiyası

Siz bilirsinizmi? 2015-ci ildə miqrantlar qlobal ümumi daxili məhsula (UDM) təxminən 6,7 trilyon ABŞ dolları həcmində töhfə veriblər - bu, həmin il ümumi qlobal ÜDM-in 9,4%-ni təşkil edib. ([MakKinsi](#))

BƏT-in məlumatlarına əsasən, dünyadakı miqrant əhəlinin 59%-ni əməkçi miqrantlar təşkil edir. Bu, onların miqrasiya etməsinin yeganə səbəbinin məhz işlə bağlı olması demək deyil, lakin o deməkdir ki, miqrantlar yaşadıkları yeni ölkələrdə hansısa növdə haqqı ödənilən əmək fəaliyyətilə məşğul olurlar. Qeyd edilən rəqəm miqrasiyanın önəmli iqtisadi təsirlərini və miqrasiya ilə iş arasındakı vacib əlaqələri önə çəkir. Əmək miqrasiyası ikitərəflidir:

- *Əmək emiqrasiyası - insanların başqa bir yərə işləmək üçün getməsi.*
- *Əmək immiqrasiyası - insanların işləmək üçün başqa bir yerdən gəlməsi.*

Bununla belə, bu cür miqrasiyanın çox vaxt müvəqqəti, mövsümi və ya dövri olduğunu yadda saxlamaq lazımdır. Xüsusilə qısamüddətli iş məqsədləri üçün həyata keçirilən bu cür miqrasiyanın böyük hissəsi aşkar mövsümi “bum”la səciyyələndirilən təsərrüfat sahələrini, məsələn, kənd təsərrüfatı (yığım dövrü), turizm və ya inşaat sahələrini əhatə edir.

Əmək miqrasiyası barədə məlumatlandırma işində geniş yayılmış ümumi səhv “artıq əmək resurslarının əmələ gəlməsi” kimi qələmə verilən yanlışlıqdır (həmçinin “[Siz hansı sahə üzrə ixtisaslaşmış jurnalistsiniz?](#)” adlı fəsil 2-də “[İqtisadiyyat və biznes](#)” bölməsinin iqtisadiyyat/biznes kontekstində miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinin ümumi çatışmazlıqları və səhvləri haqqında altbölməsinə baxın). Burada belə bir ehtimal nəzərdə tutulur ki, müəyyən sayda əməkçi miqrant ölkəyə gəlsə, bu, eyni sayda yerli işçinin müvafiq iş yerlərindən sıxışdırılıb çıxarılması

ilə nəticələnəcək. Lakin belə proseslər zamanı yerli iqtisadiyyatda müəyyən sayda iş yerlərinin mövcudluğunun, yerli əhəlinin və miqrantların eyni bacarıq/səriştələrinin hansı sahələrə aid olduğunu nəzərə alınması vacibdir, hərçənd, bəzi hallarda bu baş vermir. İstənilən halda, yeni insanların ölkəyə gəlməsi mənzil məsələlərindən və qida məhsullarından başlayaraq, digər ilkin zərurət mallarına, istehlak məhsullarına və əyləncəyə qədər çox şeyə tələbatın artmasını və yeni iş yerləri, sənaye sahələrinin yaradılmasını nəzərdə tutur.

Əmək emiqrasiyasının işıqlandırılması

İmmiqrasiya ilə müqayisədə, əmək emiqrasiyasının işıqlandırılması bəzi cəhətlərə görə daha çətin ola bilər – gözlə görmədiyin bir məsələ barədə danışmaq, gözün önündə olan məsələ haqda bəhs etməkdən daha çətinidir. Çətinlik həm də müvafiq məlumatlarla əlaqəlidir: ölkələrin çoxu gedənlərə dair statistik məlumatları sistemli şəkildə toplamır və faktiki olaraq, emiqrasiyaya dair daha etibarlı məlumatlar, əksər hallarda, gedənlərin məskunlaşdığı ölkələrdə mövcud olan immiqrasiya məlumatları əsasında toplanılır.

27 <https://migrationdataportal.org/themes/labour-migration>

28 Qibson və MakKenzinin məqaləsinə baxın: <http://ftp.iza.org/dp5730.pdf>

Beyin axını, yoxa beyin qazancı?

Əmək emiqrasiyasının bəzi mənfi nəticələri: iş məqsədilə emiqrasiya cəmiyyətlər üçün ağır nəticələrə səbəb ola bilər. Bu, əhali sayının azalmasına zəmin yaratmaqla, mallara və xidmətlərə olan tələbatı da azaldaraq yerli iqtisadiyyat sahələrinə və müəssisələrə zərər vura, cəmiyyətin ən məhsuldar üzvlərinin ölkədən getməsi səbəbindən vergi gəlirlərinin, dövlət xidmətləri və infrastrukturuna investisiya qoyuluşu imkanlarının azalmasına şərait yarada, eləcə də potensial olaraq mənfi emosional və sosial nəticələrə yol açan ailələrin parçalanmasına gətirib çıxara bilər. Miqrantların səyahəti uğurlu olmaya bilər və ya onlar, məsələn, qeyri-qanuni şəkildə məşğul olduqları işlərini itirdikdə, yaxud tənzimlənməyən miqrant qismində təyinat ölkəsindən deportasiya edilə, çıxarıla bilərlər. Belələrinin geri qayıtdıqda ağır sosial-iqtisadi vəziyyətlə üzləşməsi mümkündür.

Əmək emiqrasiyasının bəzi müsbət nəticələri: emiqrasiya iş üçün dəyərli imkanlar yarada bilər və həm miqrantlar, həm də miqrantların çıxdıqları icmalar üçün pul baratları şəklində gəlirlər gətirə bilər. Bu, peşəkar inkişafı, yeni bacarıq və təcrübənin əldə olunmasını stimullaşdırır. Pul baratları təhsil, səhiyyə xidmətlərinin və daha əvvəl əldə edilməsi mümkün olmayan istehlak məhsullarının xərclərini ödəyə bilər. Bir ailə üzvünün başqa bir yerdə çalışması və imkan daxilində, daha yüksək əmək haqqı alması ev təsərrüfatları üçün riski azaltmaqda və şokdan sonra vəziyyətə uyğunlaşma imkanlarını artırmaqda kömək edə bilər. Eyni zamanda, bu, kredit almaq imkanları və kredit bazarları olmadığı təqdirdə, ev təsərrüfatları tərəfindən biznesin yaradılmasına, yaxud genişləndirilməsinə kömək edə bilər. Dövrü və mövsümi miqrasiya xaricdəki işdən müəyyən üstünlüklər əldə etmək imkanı yarada bilər və bununla ən böyük sosial çatışmazlıqlardan bəzilərinin qarşısını almaq olar. Miqrantlar cəmiyyəti və ya biznesi inkişaf etdirə biləcək yeni dəyərlər, ideyalar və üsullar şəklində “sosial köçürmələr” də göndərə bilərlər.

Əmək immiqrasiyasının işiqlandırılması

Əmək immiqrasiyası dünyada təqdim olunan məlumatların müntəzəm mövzudur. Əməkçi miqrantlarla bağlı ümumi mövzular ölkəyə yeni gələnlərin yerli əhali üçün iş yerlərinə və əməkhaqlarına təsirlərindən, əmək hüquqlarından və immiqrasiyanın sosial-iqtisadi nəticələri barədə müzakirələrdən ibarətdir. Aşağı maaşlı (və ya ixtisaslı) əməkçi miqrantlarla bağlı debatlar, bir qayda olaraq, yüksək gəlirli (və ya ixtisaslı) əməkçi miqrantlarla bağlı debatlardan çox fərqlənir.

Əməkçi miqrantlar barədə veriləcək əsas sual ondan ibarətdir ki, sözügedən konkret qruplar müvafiq ölkələrdə mövcud işçi qüvvəsilə rəqabət aparırlar, yoxsa bir-birini tamamlayırlar? Bir əməkçi miqrant yerli işçilə eyni iş gördüyü zaman və işçilərin sayı ilə müqayisədə vakansiyaların sayının az olduğu yerlərdə rəqabət meydana gəlir. Miqrant yerli əmək bazarına lazımi səviyyədə olmayan bacarıq gətirdiyi zaman isə bir-birini tamamlama prosesi baş verir ki, bu da müəssisələrin daha səmərəli işləməsinə şərait yaradır. Belə məsələlər aşağıda daha ətraflı müzakirə olunur.

Əmək immiqrasiyasının bəzi mənfi nəticələri : miqrantlar yerli işçilərlə birbaşa rəqabət apardığı təqdirdə, işəgötürənlər onlara daha az əmək haqqı təklif edə bilərlər. Bu, yerli işçilərin gəlirlərinin azalmasına və ya daha az əmək haqqı alan əməkçi miqrantlarla əvəzlənməsinə gətirib çıxarır. Bununla belə, aparılmış tədqiqatların nəticələri göstərir ki, adətən, belə təsirlər gəlir bölgüsünün aşağı hissəsində (yəni, ən aşağı gəlirli insanlar arasında) özünü büruzə verir və yerli işçilərə təsirlər çox vaxt müvəqqəti xarakter daşıyır. Eyni zamanda, immiqrantlar qeyri-rəsmi və ya yetərinəcə tənzimlənməyən sektorlarda çalışa və orada əqli, yaxud fiziki sağlamlığı pozan sistemik istismara, təhlükələrə məruz qalma halları ilə üzləşə bilərlər ki, bu da əməkçi miqrantların geri qayıdandan sonra reinteqrasiyası üçün əlavə çətinliklər yaradar.

Əmək immiqrasiyasının bəzi müsbət nəticələri: miqrantlar əmək bazarında tamamlayıcı rol oynadıqları təqdirdə, müəssisələrin böyüməsinə və mənfəətin, məşğulluğun, vergi gəlirlərinin artmasına kömək edə bilirlər. Çünki işçi qüvvəsinin çatışmazlığı yarandıqda, müəssisələr öz məhsullarına və ya xidmətlərinə olan tələbatı təmin edə bilməyəcəklər, bu isə biznesin və yerli işçilər üçün iş yerlərinin potensial daralmasına səbəb ola bilər. Əməkçi miqrantlar çevik və ucuz işçi qüvvəsi təklif edə bilirlər, bu da müəssisələrin böyüməsinə, daha çox iş yerinin yaranmasına, vergi gəlirlərinin, əmək haqqlarının və istehlak xərclərinin daha da artmasına imkan yaradır. Eyni zamanda miqrantlar yerli əhəlinin digər iqtisadi vəzifələrə keçməsinə şərait yaradan işlə də məşğul ola bilirlər. Məsələn, uşaq və yaşlılara qayğı kimi xidmət sahələrinin əməkçi miqrantlar üçün əlçatanlılığının artırılması əvvəllər bu işləri yerinə yetirən yerli qadınların yenidən əmək bazarına qayıtmasına və ya daha çox gəlir gətirən işlə məşğul olmasına imkan yarada bilər.

Eyni zamanda, faktlar göstərir ki, yerli əhəlinin maaşı aşağı olan nümayəndələri daha da az əmək haqqı alan əməkçi miqrantlar tərəfindən müvafiq iş yerlərindən sıxışdırılıb çıxarıldıqda, birincilər çox vaxt nisbətən yüksək gəlirli və (və ya) az təhlükəli işlərə - adətən, daha yaxşı dil bacarığı, peşəkar və mədəni biliklər tələb edən işlərə keçirlər.

Yüksək ixtisaslı miqrasiya, mövsümi iş, şirkətdaxili transferlər, göndərən və qəbul edən ölkələrə təsirlər, məcburi əmək, ədalətli işəgötürmə və əmək miqrasiyasının hüquqi əsasları daxil olmaqla, əmək miqrasiyası ilə bağlı əlavə tövsiyələr üçün baxın: [Məcburi əmək və ədalətli işəgötürmə mövzusunda məlumatlandırma: BƏT-in jurnalistlər üçün praktiki vəsaiti.](#)

Tematik araşdırmalar

Azərbaycandan Polşaya əmək miqrasiyası

<https://oc-media.org/features/this-is-no-life-the-disillusionment-of-azerbaijani-migrants-in-poland/>

Od ilə su arasında qalanlar – Tkibuli mədənçiləri

<https://oc-media.org/features/stujk-between-a-rojk-and-a-hard-plaje-the-miners-of-tkibuli/>

MOLDOVADAN POLŞAYA: ağrıdan ümidə

<https://medium.com/@natascurtul/from-moldova-to-poland-with-what-87a0f4a3643c>

“Əmək miqrasiyası Ukrayna iqtisadiyyatını sarsıdırmı?”

<https://politykrytyka.org/2019/08/27/chy-pidryvaye-trudova-migratsiya-ukrayinsku-ekonomiku/>

Miqrasiyanın formaları: beynəlxalq təhsil

Təhsil beynəlxalq miqrasiyanın əsas aparıcı qüvvəsidir. Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Təhsil, Elm və Mədəniyyət Təşkilatının (YUNESKO) məlumatlarına əsasən, 2017-ci ildə 5,3 milyon nəfərdən çox tələbə universitetlərdə və ya digər ali təhsil müəssisələrində təhsil almaq üçün miqrasiya edib və bu, 2000-ci ildə qeydə alınmış 2 milyon tələbədən iki dəfədən də çoxdur (YUNESKO, 2019-cu il). Altı ölkə - Amerika Birləşmiş Ştatları (ABŞ), BK, Avstraliya, Fransa, Almaniya və Rusiya Federasiyası - ən çox sayda xarici tələbə qəbul edən ölkələrdir.

Ümumilikdə götürəndə, beynəlxalq təhsil - diplomlu və ya daha yüksək dərəcəli ali təhsil almaq üçün xaricə getməyi nəzərdə tutur, adətən, müvəqqəti xarakter daşıyır və müvafiq vizanın, yaxud ölkədə yaşamaq üçün icazənin müddəti, bir qayda olaraq, məhdud olur. Bununla belə, bəzi ölkələrdə ixtisaslı məzunların daha uzun müddətə qalması və işçi qüvvəsinə qoşulması üçün müəyyən stimullar nəzərdə tutulur.

28 <https://www.reminder-project.eu/publications/work-packages/wp5-labour-market-public-service-impacts/>

“ **Təhsil immiqrasiyası** ” nadir hallarda mübahisələrə səbəb olur. Beynəlxalq tələbələr təhsil almaq üçün pul ödəyirlər və gözləntilər ali təhsil almaqdan ibarət olduğundan, onlar yüksək ixtisaslı və yerli iqtisadiyyat üçün faydalı hesab edirlər. Məsələn, 2016-2017-ci illərdə Gürcüstanda təxminən 7.000 nəfər beynəlxalq tələbə təhsil alıb, onlar müvafiq kurslarda iştirak, yaşama, qidalanma, istirahət, alış-veriş və digər gündəlik məqsədlər üçün maddi vəsait xərcləyərək, yerli iqtisadiyyata fayda veriblər. Müqayisə üçün deyək ki, hesablamalara əsasən, 2015-2016-cı illərdə beynəlxalq təhsil BK iqtisadiyyatına 20 milyard funt sterlinqdən (25 milyard ABŞ dollarından) çox gəlir gətirib. Eyni zamanda, tələbələr onları qəbul edən ölkələrlə davamlı əlaqələr quraraq, “yumşaq güc” yaratmaqla, ikitərəfli ticari və ya digər dəyərli beynəlxalq əlaqələri potensial şəkildə stimullaşdırırlar.

Təhsil emiqrasiyası: bacarıqların əldə olunması və ya ən qabiliyyətliyə və yaxşılara itirilməsi?

Beynəlxalq tələbələr və ya beynəlxalq təhsil barədə məlumatların daha mənfi xarakter daşıyan mövzuları - tələbələrin emiqrasiyası və təhsil almaq üçün xaricə getməsi səbəbindən yerli və ya milli təhsil müəssisələrində gəlirlərin aşağı düşməsi, tələbatın azalması ilə bağlı ola bilər.

Beynəlxalq təhsil sayəsində insan kapitalının inkişafı, məsələn, bacarıqların artırılması bu cür itkiləri kompensasiya edə bilər. Lakin bunun üçün tələbələrin sonradan öz ölkələrinə geri qayıtması və ya ölkəyə dövlət xərclərini qarşılamağa kömək edən pul baratları göndərməsi lazımdır. Onlar xaricdə daimi qaldıqda, yaxud öz ölkələrinə pul baratları göndərmədikdə isə itkilər daha da arta bilər. Belə ki, insan kapitalı daha uzun müddətə itirilə və bununla bağlı vergi gəlirlərinə bərpaolunmaz ziyan vurula bilər. Bu məsələdə əhəmiyyətli element ondan ibarətdir ki, xaricdə işləyən tələbənin, məsələn, daha yaxşı iş imkanları, əmək haqqı və ya sosial müdafiə sistemindən istifadə baxımından əldə etdiyi qazanc dövlətə birbaşa və ya dərhal fayda verməyə də bilər. Odur ki, şəxsi inkişaf üçün fayda hər zaman dövlət üçün fayda demək deyil.

Tələbələrin miqrasiyası və ixtisaslı mütəxəssislərin uzunmüddətli miqrasiyası nəticəsində yaranan mümkün fəsadların əksi olaraq, ölkələr faktiki beyin qazancı da əldə edə bilərlər. Çünki bu cür miqrasiyanın qarşılığında ölkə daxilində insan kapitalının artımı baş verə bilər. Bəzi mövcud faktlara əsasən, nisbətən gec miqrasiya etməyi planlaşdıran gənclər onlara müəyyən bir təyinat ölkəsində uğur qazanmaqda kömək edə biləcək biliklər və ya sertifikatlar əldə etmək üçün öz ölkələrində ali təhsil almağı qarşılarına məqsəd qoyurlar. Lakin miqrasiya etmək istəyənlərin heç də hamısı sonradan bunu etmir və nəticədə ölkə daxilində bacarıqlı və ya savadlı insanların sayında xalis artım baş verə bilər.

Digər mənfi məsələlər tələbələrin integrasiya və uyğunlaşma problemlərilə, habelə onların mənşə ölkələri və ya dini, etnik azlıqlara mənsubiyyəti barədə müzakirələrlə əlaqəli ola bilər. Başqa ölkədə təhsil alan tələbələr onların mənşə ölkələrinə xas olan normalara zidd mədəniyyətləri və ya ənənələri dəstəkləyə bilərlər. Yaxud da tələbələr yaşadıkları ölkələrə xas olan, lakin mənşə ölkələrindəki normalarla ziddiyyət təşkil edən dəyərləri istər-istəməz qəbul edə bilərlər ki, bu da onların mənşə ölkələrindəki mədəniyyətlərindən uzaqlaşmaq ehtimalını potensial şəkildə artırır.

Təhsil miqrasiyasının mübahisələrə səbəb ola bilən başqa bir mövzusu bu cür miqrantların eyni zamanda işləməsi halları ilə əlaqədardır. Bu mövzu ilə bağlı qaldırıla biləcək məsələlərin ətraflı təhlili üçün **əmək miqrasiyası** bölməsinə baxın.

29 <https://readymag.com/ITC/IO/1292461/>

Tələbələrin integrasiyası: beynəlxalq tələbələr yerli cəmiyyətin bir hissəsidirmi?

Miqrasiyanın müvəqqəti xarakter daşdığı vəziyyətlərdə integrasiyanı gözləmək üçün tələb olunan vaxt barədə sualların yaranması qanunauyğundur. Bununla belə, terminologiya fəslində göstəriləndiyi kimi, integrasiya miqrantlarla qəbul edən ölkələr arasında baş verən ikitərəfli prosesdir, buna görə də yadda saxlamaq lazımdır ki, bu məsələdə məsuliyyət yalnız miqrantın üzərinə düşmür. Əgər təqdim olunan məlumatda əsas diqqət tələbənin mənşəyinə, etnik mənsubiyyətinə və dini əqidəsinə yönəldilsə, həmin məlumatın əsasını təşkil edən motivasiyanı və mümkün qərəzliliyi, eləcə də belə bir mövzunun araşdırılmasının nə dərəcədə qanuni olduğunu şübhə altına almaq vacibdir.

2019-cu ildə MSİBM-in “MOMENTA” layihəsi çərçivəsində yaradılmış Miqrasiya Məsələləri üzrə Təlim Akademiyasından məlumatlandırmaya aid misallar:

Azərbaycan tələbələri xaricdə: itirilmiş və ya hələ də aşkar edilməmiş varlıqlar? (2019-cu il) - İsmayıl Fətəliyev

<http://mediaman.az/azerbaijani-students-abroad-lost-or-still-unreviled-assets/>

Gürcüstan tələbələri Aİ-də (2019-cu il) - Nanuka Maqlakelidze

<https://medium.com/@nanukamaglakelidze/georgian-students-in-the-eu-8ca1a8c0c482>

Ukraynadan təhsil miqrasiyası: Ukrayna universitetləri kimlər üçün işləyəcək? (2019-cu il)

Marina Semenkova [\(BİZ BU MƏQALƏNİN İNGİLİS DİLİNDƏ VERSİYASINI ƏLAVƏ ETMƏLİYİKMI?\)](#)

Miqrasiyanın formaları: ailə miqrasiyası

Siz bilirsinizmi ? Aİ-yə üzv olmayan ölkələrdən buraya immiqrasiya proseslərinin ən mühüm səbəblərindən birini ailənin birləşməsi məsələsi təşkil edir və bu, ümumiyyətlə, beynəlxalq yerdəyişmələrin əsas səbəbi sayılır. Eyni zamanda, həmin məsələnin Aİ-də daxili miqrasiya proseslərinin əsas səbəbi olması ehtimalı da yüksəkdir. Lakin Aİ daxilində vətəndaşlara ailənin birləşməsi məqsədilə yerdəyişmə üçün viza tələb olunmadığından, belə miqrasiya növünə dair rəsmi məlumatlar nisbətən azdır.

Ailə miqrasiyası

Ailə həyatına hörmət hüququ beynəlxalq insan hüquqlarının tərkib hissəsidir, lakin bu hüququn miqrantlar üçün necə təmin edilməsilə bağlı real vəziyyət ölkədən-ölkəyə çox fərqlidir. Ailə və ailə miqrasiyası dedikdə, nəyin nəzərdə tutulduğunu izah baxımından çətinliklərin yaranması, bu anlayışları qiymətləndirmək üçün vahid və dəqiq meyarların olmaması müvafiq qanunvericiliyin çox vaxt qeyri-səliqə xarakter daşdığına işarədir. Ölkələrin əksəriyyəti miqrantın müəyyən ailə üzvlərini ölkəyə gətirmək hüququnu, məhdudiyyətlərlə də olsa, tanıyır. Məsələn, ölkələrin çoxu 18 yaşadək uşağın təyinat ölkəsində öz valideynlərinə qovuşmasına icazə verir, ancaq yetkinlik yaşına çatmış miqrantın valideynlərinin və ya qardaş-bacılarının ailə kanalları ilə miqrasiya etməsinə, adətən, qadağa qoyur.

30 <https://migrationdataportal.org/themes/international-students>

31 https://think-asia.org/bitstream/handle/11540/6942/Georgia_Higher_Education.pdf?sequence=1

32 <http://ftp.iza.org/dp5730.pdf>

33 https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/legal-migration/family-reunification_en#

34 [:~:text=For%20the%20past%2020%20years,joined%20by%20their%20family%20members](https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_8_eng.pdf)

35 https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_8_eng.pdf

36 <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>

Ailə miqrasiyasına dair qaydalar beynəlxalq səviyyədə dəyişir, belə ki, bəzi ölkələrdə ailə miqrasiyası digər ölkələrə nisbətən daha çətinidir. Bu sahədə məhdudiyyətlər hətta ölkə vətəndaşının xarici həyat yoldaşı kimi yaxın ailə üzvünə də şamil edilə bilər. Bəzən ailə miqrasiyası (xüsusən də ölkələrdə xarici vətəndaşların ailə üzvlərinə, hətta öz vətəndaşlarının xarici həyat yoldaşlarına orada yaşamaq, habelə əmək bazarına çıxış hüququ vermək istəyi çox azdır.

Buna baxmayaraq, ailənin birləşməsi məqsədilə miqrasiya Aİ-yə üzv olmayan ölkələrdən buraya bütün immiqrasiya həcmi üçün ən böyük hissələrindən birini təşkil edir. Bu, xeyli dərəcədə həm də Aİ xaricindən olan əməkçi miqrantlara qarşı tətbiq edilən məhdudiyyətlərin artmasının nəticəsidir.

Bəzi miqrantlar müvafiq dövlətin vətəndaşı və ya orada daimi yaşamaq üçün qanuni icazəsi olan miqrantın ailə üzvləri olduqları üçün həmin dövlətdə yaşamaq hüququna malikdirlər. Onlar “ailənin birləşməsi” (və ya “ailənin qurulması və birləşməsi”) üçün yerlərini dəyişmiş miqrantlar kimi müəyyən edilə bilərlər.

Adətən, bəzi ailə miqrantlarına “öhdəlikdə olanlar” deyilir. Bunlar, bir qayda olaraq, müvafiq ölkədə yaşamaq üçün məhdud müddətli (müvəqqəti) icazəsi olan miqrantların ailə üzvləri kimi həmin ölkəyə gəlmək hüququ əldə edən şəxslərdir. (Bəzən bu termindən ailənin birləşməsi üçün yerlərini dəyişmiş miqrantları göstərmək məqsədilə də istifadə olunur.) Ölkələrin çoxunda ailənin birləşməsi və ya qurulması məqsədilə gəlmiş miqrantlar “ərizəçiyə” - birləşdikləri ailə üzvünə bağlıdırlar və qanuna görə, bütövlükdə onun öhdəsindədirlər. Öz həyat yoldaşına və ya müvafiq qaydada tanınan partnyoruna birləşmək üçün miqrasiya edən “nikah miqrantları” üçün bu o deməkdir ki, birgə münasibətlərə son qoyulduğu təqdirdə, həmin miqrantların müvafiq ölkədə olma hüququ da (ən azı onlar bu ölkədə müstəqil şəkildə olma hüququ əldə edəndə qədər) geri alınır. Bəzi hallarda bu cür qanuni asılılıq elə bir vəziyyətə gətirib çıxara bilər ki, öz həyat yoldaşı tərəfindən şiddətli təzyiq və ya intim partnyorunun zorakılığına məruz qalan miqrantların seçimi məhdudlaşar, çünki miqrant, birgə münasibətlər sona çatdığı təqdirdə, ölkədə olma hüququnu itirəcəyindən çəkinərək, onun bu halından sui-istifadə edənlərlə qalmağa məcbur olduğunu düşünə bilər.

Ailə birliyinin hüquqi müdafiəsi

Hər bir şəxsin ailə həyatına və birliyinə hörmət hüququ bir sıra beynəlxalq hüquqi sənədlərlə, o cümlədən “İnsan hüquqları haqqında” Ümumi Bəyannamə ilə, “Mülki və siyasi hüquqlar haqqında” və “İqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqqında” Beynəlxalq paktlarla, “Bütün əməkçi miqrantların və onların ailə üzvlərinin hüquqlarının müdafiəsi haqqında”, “Uşaq hüquqları haqqında”, “Qaçqınların statusu haqqında” konvensiyalarla, Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyası ilə və çoxsaylı milli qanunlarla qorunur. Lakin bu o demək deyil ki, təyinat ölkəsində miqranta öz həyat yoldaşı və ya digər ailə üzvləri ilə birlikdə yaşamaq hüququ avtomatik verilir.

Təhsil və əmək miqrasiyası ilə müqayisədə, ailə miqrasiyası nisbətən daimi xarakter daşıyır və diaspor icmalarının təşkili prosesinin vacib bir hissəsi hesab olunur.

Miqrasiyanın formaları: tənzimlənməyən miqrasiya

Ölkələrin əksəriyyətində immiqrant statusunun iki formada - “qanuni” və ya “qeyri-qanuni” kimi müzakirə olunması meylləri mövcuddur (baxın: **Terminologiya**). Lakin təcrübədə tənzimlənməyən miqrant statusu immiqrasiya qanunlarının və digər qanunların geniş şəkildə pozulmasından irəli gələ bilər.

İmmiqrasiya qaydalarının müxtəlif formalarda pozulması tənzimlənməyən miqrant statusuna səbəb ola bilər. “Qeyri-qanuni gəlmə” – sərhəddən gizli yolla keçmə (yəni immiqrasiya nəzarətindən yayınma), eləcə də “aldatma yolu” ilə açıq şəkildə gəlmə kimi halları nəzərdə tuta bilər. Sonuncu məsələ daha mürəkkəbdir və müxtəlif cür əməlləri özündə əks etdirir – buraya saxta sənədlərin təqdim olunmasından tutmuş, ölkədə olma məqsədilə əlaqədar yanlış məlumatların verilməsinə qədər qanun pozuntuları daxildir. “Aldatma” bilavasitə miqrantların əməllərinə aid edilsə də, hakimiyyət orqanlarını “aldatmağa” kömək edən və ya bunu təşkil edən (qaçaqmalçılar kimi) üçüncü şəxslərə də aid edilə bilər.

Tənzimlənməyən immiqrant statusu şəxsin ölkəyə qanuni şəkildə gəlməsinə baxmayaraq, onun məhdud müddətli vizada göstərilən tarixdən artıq müddətdə ölkədə icazəsiz olma hallarından da irəli gələ bilər. Buraya qısamüddətli turist vizasında, ölkədə yaşamaq üçün (müddətli) vizada, məsələn, tələbə və ya əmək vizasında göstərilən, hətta vizasız rejim zamanı nəzərdə tutulan tarixlərdən daha artıq müddət ərzində ölkədə icazəsiz olma halları aid edə bilər.

Hüquqi terminlərlə dəqiq şəkildə müəyyən edilsə də, adətən, təcrübədə mübahisələrə səbəb olan, tənzimlənməyən statusa gətirib çıxaran üçüncü yol isə ölkədə qanuni yaşamaq üçün icazə ilə bağlı məhdudiyyətlərin pozulmasından irəli gəlir. Ölkədə yaşamaq üçün müddətli icazələrdə müxtəlif növ məhdudiyyətlər (məsələn məşğulluqla, təhsillə, sosial müavinətlərdən istifadə ilə və ya ailənin birləşməsilə bağlı məhdudiyyətlər) nəzərdə tutula bilər. Məşğulluqla bağlı məhdudiyyətlər həftə ərzində neçə saat haqqı ödənilən əmək fəaliyyətilə məşğul olmaqla əlaqəli ola bilər. Bəzi hallarda miqrantların öz işəgötürənlərini icazəsiz dəyişməsi də qeyri-qanuni hesab edilir. Qanunvericiliyə əsasən, vizada göstərilən şərtlərin və ilkin “olma məqsədi”nin pozulması tənzimlənməyən miqrant statusuna və buna görə də mümkün deportasiyaya səbəb ola bilər.

Bu cür ikili vəziyyəti “qismən qanunauyğunluq” və ya “qismən uyğunluq” kimi terminlərlə ifadə etmək olar.

Sayılmayanları hesablama: etibarlı məlumatların və statistik rəqəmlərin əldə olunması problemi

Bütün dünyada miqrasiya mövzusunda məlumatlandırmaya aid ortaq məsələ ölkələrdə tənzimlənməyən miqrant əhalisinin sayı ilə bağlıdır, lakin belə hesablamaları aparmaq, demək olar, həmişə çox problemlidir. Bu isə, əsasən, müəyyən edilməsini istəməyən və ya müəyyən bir inzibati kateqoriyaya aid olmayan insanların sayının hesablanması problemindən irəli gəlir və bəzi alimlər bunu “sayılmayanları hesablama” kimi xarakterizə edirlər.

Qeyri-qanuni? Tənzimlənməyən? Sənədsiz? Terminologiya və onun təsiri

Bu təlimat kitabının “ **Terminologiya** ” fəslində qanuni immiqrant statusuna malik olmayan insanları təsvir etmək üçün istifadə olunan dil müəyyən təfərrüatlarla izah olunur. Əsas odur ki, hər hansı şəxsin ehtimal edilən hüquqi statusundan asılı olmayaraq, istənilən vəziyyətdə qeyri-humanist dilin istifadəsindən çəkinmək lazımdır.

Qaçqın və sığınacaq axtaranların tənzimlənməyən statusunu nəzərdə tutan ifadələrin səhv tətbiq edilməsindən çəkinmək xüsusilə vacibdir.

Resurslar

- https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas_en
- <https://frontex.europa.eu/>

Miqrasiyanın formaları: qarışıq miqrasiya

Biz miqrasiyanın sadə çərçivələr – “əmək miqrasiyası”, “təhsil miqrasiyası”, “ailə miqrasiyası” və “qaçqın və sığınacaq axtaranlar” üzrə bölgüsünü aparmağa meyilliyik, lakin həqiqət ondan ibarətdir ki, insanlar nadir hallarda yalnız bir səbəbə görə köçürlər. Təyinat ölkəsinin seçimi ilə də bağlı vəziyyət eynidir: əgər seçim varsa, ona çoxlu sayda amillər təsir edir. İstifadə etdiyimiz bloklar və ya çərçivələr ora yerləşdirilən insanların “yaşadığı gerçəklikləri” deyil, əksər hallarda qanuni və ya inzibati kateqoriyaları özündə əks etdirir.

Dünya üzrə yerlərini dəyişən qruplar nadir hallarda bunu eyni səbəbə görə edirlər. İnsanların bəziləri qaçqın düşə, digərləri iş axtarmaq, kimsə yaxınlarına birləşmək üçün yola çıxıb və bunların hamısı, məsələn, Şimali Afrikadan Aralıq dənizlə Avropaya gedənlən kimi, böyük bir qrupun üzvləri ola bilərlər. “Qarışıq yerdəyişmələr” eyni formada və eyni coğrafi marşrutla hərəkət edən, lakin fərqli motivasiyaları və ölkəyə gəlmək, orada olmaq üçün potensial şəkildə fərqli qanuni imkanları olan insanlardan ibarət qrupu xarakterizə edir.

Qarışıq yerdəyişmələr çərçivəsində hərəkət edən insanların müxtəlif ehtiyacları olur və onlar sığınacaq axtaranlardan, vətəndaşlığı olmayan şəxslərdən, insan alveri qurbanlarından, müşayiət olunmayan və ya ayrı düşmüş uşaqlardan, statusu tənzimlənməyən miqrantlardan ibarət ola bilərlər. Adətən, qarışıq yerdəyişmələr mürəkkəb xarakter daşıyır, bu isə prosesdə iştirak edənlərin hamısı üçün çətinliklər yarada bilər. Böyük miqrant qrupları bir təyinat ölkəsinə gəldikdə, əksər hallarda onları yoxlama məqsədilə sığınacaq sistemində yerləşdirirlər.

Məlumatlandırma üçün maneələr nədən ibarətdir?

“Qarışıq miqrasiya” anlayışı miqrasiya proseslərinin və motivasiyalarının hədsiz sadələşdirilməsi meyillərini özündə əks etdirir. İnsanlar və miqrasiya prosesləri isə mürəkkəbdirlər, miqrantların seçim etməsi üçün çoxlu səbəblər olur. Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işini həyata keçirmək heç də təsvir olunan insanları və prosesləri bəsit şəkildə səliqəli çərçivələrə yerləşdirmək demək deyil, bunu başa düşmək mükəmməliyə doğru vacib addımdır.

2016-cı ildə “Wall Street Journal” qəzetində dərc edilmiş məqalədə Eritreyadan mürəkkəb miqrasiya problemi yüksək səviyyədə işıqlandırılıb. Məqalə məcburi və müddətsiz hərbi xidmətə çağırışdan qaçaraq, ölkəni tərk edənlərin qarışıq motivasiyaları ilə yanaşı, onların Avropada uğurlu karyera qurmaq istəklərini özündə əks etdirirdi. Xüsusilə vurğulanan fakt isə ondan ibarət idi ki, ümumi diqqətin Suriyadan olan sığınacaq axtaranların yerdəyişmələrinə yönəldildiyi bir vaxtda, Aralıq dənizlə gələn miqrant dəstələri müxtəlif yerlərdən olan və yerdəyişmə üçün yetərinə fərqli səbəblərə malik insanlardan təşkil olunub: <https://www.wsj.com/articles/eritreans-flee-conscription-and-poverty-adding-to-the-migrant-crisis-in-europe-1445391364>.

Tematik araşdırmalar

- Fundamental Hüquqlar üzrə Avropa İttifaqı Agentliyinin (FRA) jurnalistlər üçün praktiki vəsaiti (“Financial Times” qəzetində dərc edilmiş “[Miqrasiya: insanların qarışıq yerdəyişmələri barədə məlumatlandırma](#)” adlı məqalədən tematik araşdırma üçün istifadə etməklə);
- Daniel Trilling - “London Review of Books” jurnalı: <https://www.lrb.co.uk/the-paper/v37/n19/daniel-trilling/what-to-do-with-the-people-who-do-make-it-across>

Ədəbiyyat:

- Miqrasiya və insan hüquqları: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Migration/Pages/MigrationAndHumanRightsIndex.aspx>
- “Bütün əməkçi miqrantların və onların ailə üzvlərinin hüquqlarının müdafiəsi haqqında” Beynəlxalq Konvensiya: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CMW.aspx>
- Qarışıq miqrasiya: <http://www.unhcr.org/publications/manuals/5846cd424/10-point-plan-action-2016-update-chapter-1-cooperation-among-key-partners.html?query=mixed%20migration>

Miqrasiyanın formaları: qaçqınlar və sığınacaq

“Düşünürəm ki, öz ölkənizdə, fəaliyyət göstərdiyiniz və ən əsası, materialınızın dərc ediləcəyi ölkələrdə immiqrasiya qanunvericiliyi barədə məlumatlı olmağınız vacibdir. Neytral bir müsahibə və ya fotosəkil kiminsə sığınacaq üçün müraciətinə rədd cavabının verilməsinə və ya daha ağır hallara – kiminsə zorakılıqla üzləşməsinə, hətta öldürülməsinə səbəb ola bilər. Həmişə əmin olun ki, müsahibiniz verdiyiniz kadrların harada yayımlanacağını bilir və bunun nəticələrinin nədən ibarət ola biləcəyini başa düşür,”

- Ceyson Parkinson, qaçqınlar, insan və vətəndaş hüquqları, mətbuat azadlığı, immiqrasiya, irqçilik, faşizm və terrorizm məsələləri ilə məşğul olan müstəqil jurnalist.

Beynəlxalq himayə, münaqişə səbəbindən yerdəyişmələr və sığınacaq üçün müraciət etmə hüququ beynəlxalq miqrasiya mövzusunda debatların mərkəzində yer alan məsələlərdir. Humanitar böhran və ya münaqişə səbəbindən baş verən miqrasiya təbiətə gözlənilməzdir, bu isə həm belə hallardan qaçanlar, həm də onların müdafiə olunmaq üçün müraciət etdikləri hökumətlər üçün ciddi çətinliklər yarada bilər. Yuxarıdakı sitatda vurğulandığı kimi, qaçqın və sığınacaq axtaranlar haqqında məlumat verərkən etik və hüquqi problemlərin yaranması ehtimalını nəzərə alaraq, bu işdə ehtiyatlı davranmaq lazımdır.

Artıq bildirdiyimiz kimi, BMTQAK-ın hesablamalarına görə, 2019-cu ilin sonunda dünyada təxminən 79,5 milyon məcburi köçkün qeydə alınmışdır (BMTQAK, 2019-cu il). Onların əksəriyyəti - təxminən 45,7 milyonu “ölkə daxilində köçürülmüş şəxs” (MK), qalan 33,8 milyonu isə qaçqın və sığınacaq axtaran idi. BMT-nin “Qaçqınların statusu haqqında” 1951-ci il Konvensiyasına əsasən, qaçqın - “irqi mənşə, dini əqidə, vətəndaşlıq, müəyyən sosial qrupa mənsubiyyət və ya siyasi baxışlar üzündən təqibin qurbanı olmaqla bağlı tam əsaslı əndişələrə görə vətəndaşı olduğu ölkədən kənarda olan və həmin ölkənin himayəsindən istifadə edə bilməyən, yaxud sadalanan əndişələr üzündən istifadə etmək istəməyən” şəxsdir. Buna əlavə olaraq, ölkələrin çoxu, o cümlədən Aİ-yə üzv dövlətlər və “MOMENTA” layihəsi üzrə tərəfdaşlar (Azərbaycan, Belarus, Ermənistan, Gürcüstan, Moldova və Ukrayna) qaçqın kimi təsnif edilməyən, lakin həyatı, sağlamlığı və təhlükəsizliyi üçün risk və təhlükələr səbəbindən öz mənşə ölkələrinə qayıda bilməyən insanları köməkçi, yaxud əlavə himayə ilə təmin edirlər. Beynəlxalq və milli hüquqla tanınan və tənzimlənən müdafiənin bu növü geri qaytarılmama prinsipinin tətbiqindən irəli gəlir (Baxın: Fəsil 4 “**Terminologiya**”).

Sığınacaq axtaran - beynəlxalq himayə üçün müraciət etmək məqsədilə ölkəyə gələn və müvafiq müraciətlə bağlı qərarı gözləyən şəxsdir (Baxın: Fəsil 4 “**Terminologiya**”).

37 Baxın: Qaçqınlar barədə məlumatlandırma: böhran vəziyyətlərinin işıqlandırılmasına dair məsləhətlər :

<https://dartcenter.org/resources/reporting-refugees-tips-covering-crisis>

38 <https://www.unhcr.org/uk/figures-at-a-glance.html>

Sığınacaqla bağlı siyasət problemləri

Sığınacaq - xarici ölkə tərəfindən bu cür müdafiəyə ehtiyacı olan şəxslərə təklif olunan himayə statusudur. Beynəlxalq himayə statusu sığınacaq axtaranların ən azı müraciətinə baxıldığı müddət ərzində ölkədən çıxarılmasına yol vermir, onların toxunulmazlığını təmin edir və bu prinsip adi immiqrasiya tələblərindən üstün tutulur. Eyni zamanda, aydın məsələdir ki, sığınacaq axtaranlar özlərinin şəxsiyyətini, vətəndaşlığını və ya hüquqi statusunu təsdiqləyən zəruri sənədləri çox vaxt təqdim edə bilmirlər. Sığınacaq üçün müraciəti təmin olunduqda, qaçqına (və ya başqa formada himayə ilə təmin edilmiş şəxsə), adətən, müəyyən müddət ərzində ölkədə yaşamaq icazəsi verilir.

Himayə ilə təmin olunan şəxslərin hamısı qaçqındır?

Başqa ölkədə himayə ilə təmin olunan şəxslərin hamısına qaçqın statusu verilmir. Məsələn, Aİ-nin üzv-dövlətlərində və ŞT-nin bütün ölkələrində təklif edilməsi mümkün olan “əlavə himayə” kimi müxtəlif himayə formaları mövcuddur. Bu status təqibin qurbanı olmaqla bağlı tam əsaslı əndişələri olmayan, lakin öz mənşə ölkələrinə qayıtdığı zaman ümumi formada zorakılıq təhlükəsi ilə üzləşməsi mümkün olan şəxslərə verilir. Adətən, qaçqın statusu müvafiq ölkədə daimi yaşamaq statusu ilə əlaqəlidir (baxmayaraq ki, beynəlxalq hüquq bu statusun geri götürülməsi hallarını da nəzərdə tutur). Köməkçi və ya əlavə himayə statusu isə müvafiq ölkədə məhdud müddət ərzində yaşamaq üçün icazə ilə əlaqəlidir, lakin təhlükəli vəziyyət davam edərsə, bu cür icazə yenilənə bilər.

“Qaçqınların statusu haqqında” 1967-ci il Protokolu

“Qaçqınların statusu haqqında” 1951-ci il Konvensiyası ölkələrə həm yerdəyişmənin baş verdiyi tarixləri (1951-ci il yanvarın 1-ə qədər), həm də yerdəyişməyə səbəb olmuş hadisələrin baş verdiyi yerləri (konkret olaraq, Avropanı) əsas götürərək, kimləri qaçqın kimi qəbul etmək niyyətilə bağlı seçim etmək imkanı verir. Konvensiyanın, ilk növbədə, DM II-nin fəsadlarını aradan qaldırmaq üçün hazırlanması faktını nəzərə alsaq, hər iki məhdudiyyəti izah etmək asandır. Həm müddətlərlə bağlı, həm də coğrafi məhdudiyyətlər 1967-ci il Protokoluna əsasən aradan qaldırıldı. Beləliklə, Konvensiyanın bütün dünyada tətbiqinə başlandı. Protokolda onu ratifikasiya etmiş ölkələrdən 1951-ci il Konvensiyasına da əməl etmək tələb olunur. Məsələn, ABŞ “Qaçqınların statusu haqqında” Konvensiyanı ratifikasiya etməsə də, 1967-ci il Protokolunu ratifikasiyadan keçirdiyi üçün Konvensiyanın müddəalarını da tətbiq etməyə borcludur. Bu səbəbdən ABŞ qaçqınlarla beynəlxalq səviyyədə tanınmış bütün hüquqi və humanitar standartlara uyğun davranmaq öhdəliyini öz üzərinə götürüb.

Dünyanın ən böyük beynəlxalq köçkün qruplarından birinin məskunlaşdığı Türkiyə 1967-ci il Protokolunu imzalasa da, 1951-ci il Konvensiyasının coğrafi məhdudiyyətini hələ də qüvvədə saxlayır. Bu o deməkdir ki, yalnız “Avropada baş verən hadisələr” səbəbindən Türkiyəyə üz tutanlara qaçqın statusu veriləcək, başqaları isə himayənin digər formaları ilə təmin ediləcək. Digər iki ölkə - Madaqaskar və St Kitts və Nevis həmin Protokolu ratifikasiya etməyib.

Bütün dövlətlərin qarşısında duran əsas siyasi məsələ ümumi immiqrasiya nəzarətinin bütövlüyünü qoruyaraq, sığınacaq hüququnu necə təmin etməkdir. Belə ki, ölkəyə gəlmək üçün digər yollar mövcud olmadıqda, sığınacaq üçün müraciət etmə miqrantların immiqrasiya nəzarətindən boyun qaçırmasının yeganə üsulu ola bilər. Nəticədə, sığınacaq üçün müraciətlərin sayı elə bir səviyyəyə

39 https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary_search/subsidiary-protection_en

Sığınacaq - xarici ölkə tərəfindən bu cür müdafiəyə ehtiyacı olan şəxslərə təklif olunan himayə statusudur. Beynəlxalq himayə statusu sığınacaq axtaranların ən azı müraciətinə baxıldığı müddət ərzində ölkədən çıxarılmasına yol vermir, onların toxunulmazlığını təmin edir və bu prinsip adi immiqrasiya tələblərindən üstün tutulur. Eyni zamanda, aydın məsələdir ki, sığınacaq axtaranlar özlərinin şəxsiyyətini, vətəndaşlığını və ya hüquqi statusunu təsdiqləyən zəruri sənədləri çox vaxt təqdim edə bilmirlər. Sığınacaq üçün müraciəti təmin olunduqda, qaçqına (və ya başqa formada himayə ilə təmin edilmiş şəxsə), adətən, müəyyən müddət ərzində ölkədə yaşamaq icazəsi verilir.

Himayə ilə təmin olunan şəxslərin hamısı qaçqındır?

Başqa ölkədə himayə ilə təmin olunan şəxslərin hamısına qaçqın statusu verilmir. Məsələn, Al-nin üzv-dövlətlərində və ŞT-nin bütün ölkələrində təklif edilməsi mümkün olan “əlavə himayə” kimi müxtəlif himayə formaları mövcuddur. Bu status təqibin qurbanı olmaqla bağlı tam əsaslı əndişələri olmayan, lakin öz mənşə ölkələrinə qayıtdığı zaman ümumi formada zorakılıq təhlükəsi ilə üzləşməsi mümkün olan şəxslərə verilir. Adətən, qaçqın statusu müvafiq ölkədə daimi yaşamaq statusu ilə əlaqəlidir (baxmayaraq ki, beynəlxalq hüquq bu statusun geri götürülməsi hallarını da nəzərdə tutur). Köməkçi və ya əlavə himayə statusu isə müvafiq ölkədə məhdud müddət ərzində yaşamaq üçün icazə ilə əlaqəlidir, lakin təhlükəli vəziyyət davam edərsə, bu cür icazə yenilənə bilər.

“Qaçqınların statusu haqqında” 1967-ci il Protokolu

“Qaçqınların statusu haqqında” 1951-ci il Konvensiyası ölkələrə həm yerdəyişmənin baş verdiyi tarixləri (1951-ci il yanvarın 1-ə qədər), həm də yerdəyişməyə səbəb olmuş hadisələrin baş verdiyi yerləri (konkret olaraq, Avropanı) əsas götürərək, kimləri qaçqın kimi qəbul etmək niyyətilə bağlı seçim etmək imkanı verir. Konvensiyanın, ilk növbədə, DM II-nin fəsadlarını aradan qaldırmaq üçün hazırlanması faktını nəzərə alsaq, hər iki məhdudiyyəti izah etmək asandır. Həm müddətlərlə bağlı, həm də coğrafi məhdudiyyətlər 1967-ci il Protokoluna əsasən aradan qaldırıldı. Beləliklə, Konvensiyanın bütün dünyada tətbiqinə başlanıldı. Protokolda onu ratifikasiya etmiş ölkələrdən 1951-ci il Konvensiyasına da əməl etmək tələb olunur. Məsələn, ABŞ “Qaçqınların statusu haqqında” Konvensiyanı ratifikasiya etməsə də, 1967-ci il Protokolunu ratifikasiyadan keçirdiyi üçün Konvensiyanın müddəalarını da tətbiq etməyə borcludur. Bu səbəbdən ABŞ qaçqınlarla beynəlxalq səviyyədə tanınmış bütün hüquqi və humanitar standartlara uyğun davranmaq öhdəliyini öz üzərinə götürüb.

Dünyanın ən böyük beynəlxalq köçkün qruplarından birinin məskunlaşdığı Türkiyə 1967-ci il Protokolunu imzalasa da, 1951-ci il Konvensiyasının coğrafi məhdudiyyətini hələ də qüvvədə saxlayır. Bu o deməkdir ki, yalnız “Avropada baş verən hadisələr” səbəbindən Türkiyəyə üz tutanlara qaçqın statusu veriləcək, başqaları isə himayənin digər formaları ilə təmin ediləcək. Digər iki ölkə - Madaqaskar və St Kitts və Nevis həmin Protokolu ratifikasiya etməyib.

Bütün dövlətlərin qarşısında duran əsas siyasi məsələ ümumi immiqrasiya nəzarətinin bütövlüyünü qoruyaraq, sığınacaq hüququnu necə təmin etməkdir. Belə ki, ölkəyə gəlmək üçün digər yollar mövcud olmadıqda, sığınacaq üçün müraciət etmə miqrantların immiqrasiya nəzarətindən boyun qaçırmasının yeganə üsulu ola bilər. Nəticədə, sığınacaq üçün müraciətlərin sayı elə bir səviyyəyə

39 <https://www.buzzfeed.com/rossalynwarren/a-syrian-refugee-used-whatsapp-to-share-his-journey-through>

çata bilər ki, qəbul edən dövlətdə müvafiq sistemlərin vergi yükü arta bilər, bu isə hökumətin və ictimaiyyətin qaçqınları qəbul etmək üçün siyasi iradəsinə və hazırlığına mənfi təsir göstərir. (Bu fəsilə “**Qarışıq miqrasiya**” bölməsinə və “**Terminologiya**” adlı fəsil 4-ə baxın)

Sığınacaq üçün müraciətə baxılması

Himayəyə ehtiyacı olan insanlara sığınacaq verməyin zəruriliyi ilə bağlı geniş dairədə fikir birliyi mövcud olsa da, bu statusun müəyyən edilməsi prosedurları mübahisəli məsələdir. Bir şəxsin müdafiə hüququna malik olub-olmadığını müəyyənləşdirməyə əsas verən iğtişas, münaqişə və ya təqib növləri ilə bağlı müxtəlif ölkələr fərqli meyarlar tətbiq edirlər.

Resurslar:

- www.dartcenter.org/resources/reporting-refugees-tips-covering-crisis
- [www.e-learning.fra.europa.eu/course/view.php?id=3](https://e-learning.fra.europa.eu/course/view.php?id=3)

Tematik araşdırma : hekayə nəql etmə və empatiya yaratma

Jurnalistlərin üzləşdiyi ən böyük problemlərdən biri xəbərlərdən yorulmuş auditoriyanı çətin vəziyyətdə olan şəxslərin dərslərinə şərik olmağa (empatiyalı olmağa) öyrətməkdir. “BuzzFeed News” İnternet media şirkətindən götürülmüş bu misal hekayələrdə süjetlərin humanistləşdirilməsi üçün tətbiq olunan yanaşmalardan birini əks etdirir.

Bu məqaləni oxuyun:[**Suriyalı qaçqın Avropaya getmək üçün apardığı mübarizəni “WhatsApp”da real vaxt rejimində payladı: “BuzzFeed News” Türkiyədəki bir qəncin mobil mesajlaşma xidmətinə dəki söhbət yolu ilə apardığı mübarizəni izlədi**](#)

Siz görürsünüz ki, jurnalistlə onun informasiya mənbəyi - suriyalı sığınacaq axtaran arasındakı ünsiyyət metodu hekayənin təsvir edilməsində mərkəzi yer alır. Bu metod bir çox baxımdan maraqlıdır, belə ki:

- jurnalistlika prosesinin şəffaflığını təmin edir;
- empatiya yaradır, çünki insanların əksəriyyəti sevdikləri ilə ünsiyyətdə olmaq üçün mesajlaşma xidmətlərindən istifadə edirlər;
- hekayəyə drammatizm və gərginlik əlavə edir.

Nəzərdən keçirilməli məsələlər:

- Siz xəbər toplama prosesini öz mənbələrinizi qorumaqla öz işinizdə necə qura bilərsiniz?
- Hekayələri təqdim etməyin yeni üsullarını sınaqdan keçirmək məqsədilə prodüser qrupunuzla işləmək üçün resurs və istəkləriniz varmı?
- Yuxarıda qeyd olunan məqalənin artıq sözügedən qaçqının səyahəti başa çatdıqdan sonra, onun üçün birbaşa təhlükə olmadığı zaman dərc edilmişdir.

Resurslar:

Bu mövzuya aid əlavə məlumat üçün baxın:

(FRA-nın elektron media üçün praktiki vəsaitindən) [insan hekayələri, etik prinsiplər və insan hüquqları](#)
<http://www.dartcenter.org/resources/reporting-refugees-tips-covering-crisis>
<https://e-learning.fra.europa.eu/course/view.php?id=3>

Miqrasiyanın formaları: LGBTQİ və sığınacaq

“Qaçqınların statusu haqqında” 1951-ci il Konvensiyasında “müəyyən sosial qrupa mənsubiyyət” üzündən təqibin qurbanı olmaqla bağlı tam əsaslı narahatçılıq varsa, bu, beynəlxalq himayə üçün müraciət etməyə və qaçqın status ilə təmin olunmağa əsasdır.

Hüquq mütəxəssisləri iddia edirlər ki, gələcəkdə mümkün olacaq əlavə variantlara yetərinə yer saxlamaq lazımdır. Bunun üçün nə vaxtsa potensial riskə məruz qalması mümkün olan, müəyyən kateqoriyalara uyğun gəlməsi çətin olan şəxslərə bir növ “təhlükəsizlik toru” təklif etmək məqsədilə müvafiq əsaslar tam qədidləşdirilməyib, onların izahı üçün bilərəkdən geniş yer saxlanıb.

Burada başlıca niyyət insanları 1951-ci ildə hələ gündəmdə olmayan mümkün haqsızlıqlardan qoru - maq idi. “Müəyyən sosial qrup” kateqoriyası sonrakı vaxtlarda baş verə biləcək təqiblərin əsasları və növlərini özündə əks etdirə bilən mənanı göstərmək üçün nəzərdə tutulub, məsələn, şəxsin cinsi oriyentasiyasına və həyatdakı seçiminə görə təqib olunması belə hallardan biridir.

“Müəyyən sosial qrup” kateqoriyasında qaçqın statusu üçün müraciət edən şəxs göstərilməlidir, çün - ki bu qrupa mənsub olanlar, digər xüsusiyyətlərdən başqa, anadangəlmə və ya dəyişməsi mümkün olmayan orta xüsusiyyətlərə malikdirlər. Həmin xüsusiyyətlər səciyyəvilik baxımından o qədər vacib olmalıdırlar ki, müvafiq şəxs onlardan imtinaya məcbur edilə bilməsin. Üstəlik, mənşə ölkəsindəki cəmiyyət bu qrupu başqalarından fərqli kimi qəbul etməlidir. Nəhayət, ərizəçi bu qrupa mənsub olduğunu və ya onun həmin qrupa mənsubluğunun ehtimal edildiyini, yaxud belə bir mənsubiyyət üzündən təqibin qurbanı olmaqla bağlı əsaslı narahatlıqlarını nümayiş etdirməlidir.

2007-ci ildə insan hüquqları üzrə 29 mütəxəssisdən ibarət qrup “Cinsi oriyentasiya və gender mənsub - iyyəti ilə əlaqədar beynəlxalq insan hüquqlarının tətbiqinə dair” Yoqyakarta Prinsiplərini təqdim edib <https://yogyakartaprinciples.org/>. Həmin prinsiplər çox vaxt gizli həyat sürməli, ayrı-seçkiliklə, bəzən də zorakılıqla üzləşməli olan bir qrup insanı müdafiə etmək üçün beynəlxalq insan hüquqlarının tələ - blərini tətbiq etmək cəhdindən irəli gəlir. Prinsiplər məcburi olmasa və hüquqi cəhətdən tanınmasa da, LGBTQİ icması üzvlərinin sığınacaq üçün müraciətlərini dəstəkləmək məqsədilə qərb ölkələrinin çoxunda bu sahə üzrə hüquqşünaslar və hüquq müdafiəçilərindən ibarət qruplar onlardan bir alət kimi istifadə edirlər.

Resurslar:

Bu fəslin məzmunu FRA tərəfindən jurnalistlər üçün hazırlanmış praktiki vəsaitdən götürülərək adaptasiya edilib, sonra isə müvafiq icazə əsasında yenidən nəşr olunub. Əlavə məlumat üçün “<https://e-learning.fra.europa.eu/>” saytına daxil olun və “The Guardian” qəzetindən tematik araşdırmanın istifadə olunduğu “Sığınacaqla bağlı qeyri-müəyyənlik: qanunu anlama” bölməsinə baxın.

40 Məsələn, baxın: <https://www.freemovement.org.uk/guest-post-preparing-asylum-claims-based-on-sexual-identity/>

Əlavə informasiya:

- BMTQAK “Sevgi səbəbindən qaçış”: <http://unhcr.org/4b18e2f19.pdf>
- BMTQAK rəhbəri məcburi köçkün həyatı sürən LGBTQI-lərlə həmrəyliyə çağırır: <http://www.unhcr.org/news/latest/2018/5/5afd59834/unhcr-chief-calls-solidarity-lgbti-displaced.html>

Tematik araşdırma : danışmaq imkanı vermə və mənbələri qoruma

Erməni jurnalist Aren Melikyan “EVN Report” xəbər saytı üçün məqaləsində Ermənistanı tərk edənlərin gündəliklərindəki qeydlər əsasında hazırlanmış hekayələri təqdim edib. Onlardan bəziləri cinsi mənsubiyyətinə görə ayrı-seçkilik səbəbindən miqrasiya edib.

Bu şəxslərin səsinə eşitmək və şəxsiyyətini qorumaq məqsədilə əlavə ehtiyat tədbirlərinin nə üçün vacib olduğunu bilmək istəyirsinizsə, Arenin həmin videomaterialda təqdim etdiyi izahla tanış olun:

https://www.youtube.com/watch?v=juXQyg_6SH8&list=PLXxzWkiXihue7dRH3_QceqpkBGJL-gQdl&index=2

Bu tematik araşdırma haqqında əlavə məlumat üçün “Məlumatı (düzgün) aldə etmə” adlı fəsil 6-da “Mənbələrin müxtəlifliyi və perspektivlər” bölməsinə baxın.

Miqrasiyanın formaları: daxili yerdəyişmə

MK-lər BMTQAK tərəfindən bu cür müəyyən edilir: “...sığınacaq tapmaq üçün beynəlxalq sərhəddən keçməmiş və öz ölkələrində qalmış şəxslər. Hətta əgər MK-lər də qaçqınlarla eyni səbəblərə (silahlı münaqişəyə, ümumi zorakılığa, insan hüquqlarının pozulmasına) görə yerdəyişmə edirlərsə, onlar qanuni olaraq öz hökumətlərinin himayəsində qalırlar...” “Onlar vətəndaş olaraq, bütün hüquqlarının həm insan hüquqlarına, həm də beynəlxalq humanitar hüquqa əsasən müdafiə edilməsi imkanlarını qoruyub saxlayırlar.”

Sovetlər İttifaqının süqutundan sonra yaranmış ərazi mübahisələrinin xarakteri dünyanın ən böyük MK qrupunun məhz bu böyük ərazidə cəmləşməsinə gətirib çıxardı. Daxili Yerdəyişmələrin Monitorinqi Mərkəzinin 2019-cu il üçün məlumatlarına əsasən, Azərbaycan, Gürcüstan və Ukrayna bu ölkələrin ərazisində məskunlaşmış MK-lərin sayına görə dünyanın ilk 30 ölkəsi sırasında yer alırlar.

41 <https://www.unhcr.org/ceu/80-enwho-we-helpinternally-displaced-people-html.html>

42 <https://www.internal-displacement.org/database/displacement-data>

MK-lər köçdükləri ərazidən çıxarılma riskilə sığınacaq axtaranlarla eyni səviyyədə üzləşməsələr də, yerdəyişmə nəticəsində öz əmlaklarını itirdiklərindən, çox vaxt yoxsul vəziyyətə düşürlər, eləcə də qərar və təcridlə üzləşə bilirlər. Qaçqın və sığınacaq axtaranlarla əlaqəli məsələlərdə olduğu kimi, MK-lər və onların problemləri barədə məlumatlandırma işi də nəzakət və həssaslıq, habelə bu cür insanların şəxsiyyətinə hörmət tələb edir. Eyni zamanda, bu, yerdəyişmələrə səbəb olmuş ölkədaxili hadisələri və vəziyyətləri, həmçinin MK əhalisinə aid milli qanunları və siyasətləri dərinlən başa düşməyi tələb edir.

Tematik araşdırma : məcburi köçkünlər barədə məlumatlandırma

Ukraynalı jurnalist Tatyana Pasavonun məcburi köçkünlər barədə məlumatlandırma ilə bağlı söhbətinə baxın.

https://www.youtube.com/watch?v=hEfAGKoJ7aw&list=PLXzWkiXihue7dRH3_QceqpkBGJL-gQdI&index=7

Tatyana Pasavonun Ukrayna dilində məqalələrini buradan oxuyun:

- http://www.golos.com.ua/article/324335?fbclid=IwAR3EleSenmGRkdYj42_XQuv59QH44RGhM1Ean6s-qmP_g8IAacJ7yvN1W9c
- <http://www.golos.com.ua/article/324400?fbclid=IwAR2M4EgyWd3o42xzm-qWVX2Ty8VPLP352B536zcreJMVtXlyzn5ugJRilW8>

Miqrasiyanın formaları: insan alveri və miqrant qaçaqmalçılığı

İnsan alveri və miqrant qaçaqmalçılığı böyük “biznesdir”. BMqT-nin hesablamalarına əsasən, 2016-cı ildə müxtəlif ölkələrə ən azı 2,5 milyon nəfər qaçaqmalçılıq yolu ilə gətirilib ki, nəticədə 5,5-7 milyard ABŞ dolları civarında maddi gəlir əldə olunub.

Kiminsə bir ölkənin qanunlarını pozaraq, beynəlxalq sərhədlərdən keçməsinə asanlaşdıran xidmət üçün ödəniş edildiyi zaman miqrant qaçaqmalçılığı baş verir.

İnsan alveri insanların iqtisadi qazanc məqsədilə istismar vəziyyətinə salınmasına və ya bu vəziyyətdə saxlanmasına gətirib çıxaran bir prosesdir. İnsan alveri ölkə daxilində də, beynəlxalq sərhədləri keçməklə də baş verə bilər. Qadınlar, kişilər və uşaqlar müəssisələrdə, fermer təsərrüfatlarında, fərdi evlərdə məcburi və istismaredici əmək, cinsi istismar və məcburi nikah halları da daxil olmaqla, müxtəlif məqsədlər üçün insan alverinin qurbanlarına çevrilirlər (İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarın Ofisi) .

Miqrant qaçaqmalçılığı və insan alveri arasında fərqi müəyyən etmək həmişə asan olmur. Bəzi hallarda miqrant qaçaqmalçılığı insan alverinə çevrilə bilər. Məsələn, miqrant onun beynəlxalq sərhəddən keçməsinə kömək edəcək qaçaqmalçı ilə əvvəlcədən razılığa gələ bilər, lakin yolda qaçaqmalçı səyahətin əvvəlində razılaşdırılmış nisbətən aşağı qiyməti artırıb səyahətin qalan hissəsinin xərcini ödəmək üçün miqrantdan tranzit ölkədə işləməyi tələb edə bilər. Sərhəddən keçməklə baş verən insan alveri halları da qaçaqmalçılıq elementini özündə əks etdirə bilər.

Miqrant qaçaqmalçılığı və insan alveri arasındakı fərqlər çox incə ola bilər. Aşağıdakı cədvəl bu fərqləri ümumi şəkildə özündə əks etdirir

Miqrant qaçaqmalçılığı	İnsan alveri
Adətən, birdəfəlik kommersiya xarakterli münasibətləri nəzərdə tutur	Uzunmüddətli istismaredici münasibətlərin bir hissəsidir
Cəlb olunmuş şəxsin razılığını tələb edir	Cəlb olunmuş şəxsin iradəsinə zidd və ya razılığı olmadan baş verir
Tənzimlənməyən miqrasiyanı asanlaşdırmaq üçün ödəniş etməyi nəzərdə tutur	İstismar nəticəsində gəlir əldə etməyi nəzərdə tutur
Mütləq sərhəddən keçməklə baş verir	Ölkə sərhədləri daxilində və ya sərhəddən keçməklə baş verə bilər
Dövlət əleyhinə cinayətdir	Şəxsiyyət əleyhinə cinayətdir

Mənbə: Bu bölmə FRA-nın jurnalistlər üçün mediaya dair praktiki vəsaitindən götürülüb. Siz də həmin vəsaitdə miqrasiya mövzusunda mükəmməl məlumatlandırma məsələlərini özündə əks etdirən səkkiz tematik araşdırma ilə tanış ola bilərsiniz. Siz müvafiq ödənişsiz kursa çıxışı buradan əldə edə bilərsiniz: www.e-learning.fra.europa.eu/.

“TheGuardian” saytının Qlobal İnkişaf bölməsinin şərhçisinə görə:

Müasir köləlik növlərinin tərifləri belə bir müddəanı nəzərdə tutan BMT-nin “Köləliyin, qul ticarətinin və köləliyə oxşar institutların və adətlərin ləğv olunması haqqında” [1956-cı il Əlavə Konvensiyasından](#) götürülüb: “borc asılılığı, təhkimçilik, məcburi nikah, istismar məqsədilə uşaq dünyaya gətirilməsi köləliyə oxşar adətlərdir və onların kriminalaşdırılması və ləğv edilməsi tələb olunur.” [“1930 Məcburi əmək haqqında”-cu il Konvensiyası](#) “məcburi əməyi” bu cür müəyyən edir: “şəxsə hansısa cəza vermək qorxusu ilə ondan tələb olunan və sözügedən şəxsin könüllü olaraq təklif etmədiyi istənilən iş və ya xidmət.”

Müasir köləlik sistemləri inkişaf etdikcə, uşaq köləliyini uşaq əməyinin istismarından ayırmaq üçün yeni təriflər hazırlanıb.

Köləliyin bəzi formaları bunlardır:

Asılı əmək : insanlar borc pul götürməkdən irəli gələn asılılıq vəziyyətinə düşmüş işçi olurlar və həmin borcu ödəməyin yolu kimi ödəniş almadan işləməyə məcbur edirlər. Çoxları bu cür “kreditləri” heç zaman ödəyə bilmədiyindən borc nəsilədən nəsilə keçir.

43 https://www.ohchr.org/Documents/Publications/FS36_en.pdf

44 <https://www.theguardian.com/global-development/2013/apr/03/modern-day-slavery-explainer>

Məcburi əmək : insanları güc tətbiq etmə və ya hədə-qorxu gəlmə vasitəsilə, adətən, heç bir ödəniş olmadan işləməyə məcbur etmə. Adətən, xarici ölkədə heç bir sənədləri olmayan və bu ölkəni tərk edə bilməyən şəxslər belə çıxılmaz vəziyyətə düşürlər.

Kölə mənşəli şəxs : ailələri cəmiyyətdə “kölə” sinfinə mənsub olduğundan, kölə vəziyyətində doğulan insanlar. “Kölə” statusu anadan uşağa keçir.

İnsan alveri : insanların bir ərazidən digərinə və kölə vəziyyətində daşınması və satılması.

Uşaq köləliyi : uşaqların kölə vəziyyətində ev işlərilə və ya, məsələn, kakao sənayesində, pambıqçılıqda və balıqçılıq sənayesində məcburi əməklə məşğul olması, əməyin istismarı və cinsi istismar üçün satılması və əsgər kimi istifadə edilməsi.

Erkən və məcburi nikah : qadınların, adətən, qız yaşlarında, razılığı olmadan nikaha daxil olmağa və nəticədə cinsi köləliyə və ev köləliyinə məcbur edilməsi.

İnsan alverçiləri və miqrant qaçaqmalçıların motivləri və miqrantlarla nə cür rəftar etməsi kəskin şəkildə fərqlənə bilər. Bu məsələnin tarazlaşdırılmış şəkildə işıqlandırılmasına nail olmaq üçün hər bir halı başa düşmək, düzgün təsvir etmək və bir termini başqası ilə əvəzləyərək, istifadə etməkdən çəkinmək vacibdir.

İnsan alverini müəyyənləşdirməkdə sizə kömək edəcək suallar

1. Üzləşdiyiniz şəxs zorakılıq və hədə-qorxu qurbanıdır mı? O, istər zorakılıq, istər psixoloji bullinq, istərsə də digər nəzarət formaları vasitəsilə bu vəziyyətə məcbur edilibmi?
2. O, pul ödəməyə məcbur edilibmi?
3. O, daha çətin vəziyyətdə, öz üzərində hakimiyyəti olan şəxs tərəfindən məcburetməyə məruz qalıbmı?

Yuxarıdakı suallardan hər hansı birinin cavabı müsbətdirsə, ehtiyatlı olun, burada verilən təlimatlardan istifadə edin və məsləhət üçün müraciət edin.

Naviqasiya qutusu

- “Müsahibələr” adlı fəsil 7-də “ *Travmaya məruz qalmış şəxslərdən müsahibə götürmə* ” və “ *Məlu matı (düzgün) əldə etmə* ” adlı fəsil 6-da “ *Mənbələri inkişaf etdirmə və qoruma* ” bölməsinə və “ *Fotoşəkillər və təsvirlər* ” bölmələrinə baxın.

Biz insan alveri mövzusunı işıqlandırarkən bunları mütləq etməliyik:

1. Yanlış düşüncələrə qarşı mübarizə aparmağı və vuayerizmdən çəkinməyi

- İnsan alveri və ya məcburi əmək qurbanlarının bərpaolunmaz zərərə məruz qalmış zəif insanlar olduğunu düşünmək hər kəs üçün asandır. Lakin bu həmişə doğru olmur.
- Cinsi istismarın mediada işıqlandırılması qeyri-mütənasib şəkildə üstünlük təşkil edə bilər: medianın seks mövzusunə və sensasiyaya diqqət yönəltməsinə səbəb olan ümumi anlaşılmazlıq ondan ibarətdir ki, insan alveri əsasən cinsi istismarla və ilk növbədə, qadın və qızların buna məruz qalması ilə əlaqələndirilir. Əslində isə insan alverinin böyük bir hissəsi cinsi istismardan çox, məcburi əmək və bu sahədə ticarətlə əlaqədardır.
- (Kişi və oğlanları da əhatə edən) cinsi istismar məqsədilə insan alveri çox böyük problemdir, lakin bu, əməyin istismarı məqsədilə insan alverinə diqqəti azaltmamalıdır. Siz cinsi istismar məsələsini işıqlandırarkən, şəxsin məruz qaldığı istismarı təsvir etdiyinizə, istifadə etdiyiniz təsvirlərin isə vuayerizm xarakteri daşımadığına əmin olmalısınız.

2. Faktlara əsaslanmağı, statistikaya şübhə ilə yanaşmağı

- İnsan alverinin, müasir köləliyin və məcburi əməyin gizli və gözəgörünməz təbiəti səbəbindən dəqiq rəqəmlər əldə etmək mümkün deyil. Saxta məlumatlar təhlükəsi isə daim mövcuddur.

Bu sahədə məlumatlandırma imkanları nəyi nəzərdə tutur?

- Maddi gəlir amilini izləməyi. İnsan alveri və müasir köləlik “biznesi” daha ucuz məhsulların istehsalı ilə nəticələnən məcburi əməkdən istifadəni nəzərdə tutur. Bu, global biznesdir və ölkə daxilində, eləcə də xaricdə araşdırmaların aparılmasını tələb edir.
- Ümid yaratmağı. İnsan dözümlülüyünü önə çəkən və insanın müasir köləlik və məcburi əmək faciəsinə məruz qaldıqdan sonra öz həyatını yenidən necə qura biləcəyindən bəhs edən jurnalistik fərqli hekayələr təqdim edir.
- Birgə işləməyi. Miqrant qaçaqmalçılığı və insan alveri gizli və qeyri-qanuni xarakter daşdığından, jurnalistlər müvafiq hekayəni hazırlamaq üçün insan hüquqları müdafiəçilərindən ibarət qruplarla və digər əlaqədar tərəflərlə birgə işləyirlər. Bu zaman siz jurnalist kimi müstəqilliyinizi qoruyub saxlamaq üçün ehtiyatlı olmalısınız və bununla əlaqədar olaraq, **qeyri-hökumət təşkilatları** ilə işə aid məsləhətlər üçün **Ekspertləri nə cür tapmalı və istifadə etməli** ? adlı fəsil 8-ə baxa bilərsiniz.
- **Dinləməyi və hekayəyə diqqət yetirməyi** . Zərərçəkmişlər nəfəs kəsən hekayələr danışirlər.

Təsvirlərdən istifadə

Siz hekayənizə hal-hazırda bir növ köləlik və ya məcburi əmək vəziyyətində olan şəxslərin müsahibələrini, fotoşəkillərini və video görüntülərini əlavə etmək niyyətində olsanız, bunu jurnalist üçün mütləq xarakter daşıyan “zərər vurmama” prinsipi ilə tarazlaşdırmalısınız.

45 <https://www.irf.org.uk/sites/default/files/irf/migrated/files/forced-labour-media-coverage-full.pdf>

Seksual təsvirləri və klişeləri əks etdirən fotosəkilləri istifadə etməkdən çəkinin . Zəncirlənmiş qızın və ya üzərində barkod olan şəxsin, barmaqlıqlar arxasından baxan, yaxud fahişəxanada saxlanılan uşağın şəklini burada misal kimi göstərmək olar. Nəzərə almaq lazımdır ki, insan alveri qurbanlarının çoxu sağ qalmış və sağalmağa olan insanlardır. Onların böyük qismi ağır istismara birbaşa məcbur edilməsə də, bəzən etibar etdikləri insanlar tərəfindən manipulyasiyalara məruz qoyulub və hiyləgərliklə istismar vəziyyətinə salınıb.

Zorakılığı açıq-aşkar əks etdirən təsvirlərdən çəkinin . Hədsiz zorakılığı əks etdirən təsvirlərin ictimaiyyətdə maraq doğurmaq üçün göstərilməsi çox nadir hallarda tələb olunur. Ümumiyyətlə, redaktorlar və rejissorlar bədən xəsarətlərini əks etdirən təsvirlərdən hansı formalarda istifadənin məqbul olduğunu nəzərə almalıdırlar. Harada sədd qoymaq lazımdır? Hekayəni auditoriyaya çatdırmaq üçün köləlik və insan alveri qurbanlarının çapıqlarını, qançılarını, sınıq ətraflarını göstərmək düzgündürmü?

Naviqasiya qutusu

- “*Məlumatı (düzgün) əldə etmə*” adlı fəsil 6-da “*Mənbələri inkişaf etdirmə və qoruma*” və “*Fotosəkillər və təsvirlər*” bölmələrinə baxın;
- Həmçinin “*Müsahibələr*” adlı fəsil 7-də “*Travmaya məruz qalmış şəxslərdən müsahibə götürmə*” bölməsinə baxın.

Resurslar və Mənbələr

Bu bölmə [MSİBM-in Media və İnsan Alverinə dair Təlimatlarının](#) (2017-ci il) redaktə və adaptasiya edilmiş xülasəsini özündə əks etdirir. Həmin təlimatlar [alban](#), [ərəb](#), [Azərbaycan](#), [boşnak](#), [ingilis](#), [rumin](#), [rus](#) və [türk dillərində mövcuddur](#).

Qlobal Araşdırıcı Jurnalistika Şəbəkəsi (QAJŞ) : Bu şəbəkənin [insan alveri, məcburi əmək və köləlik](#) üzrə yardım masasında insan alveri və məcburi əmək halları barədə barədə [məlumatlandırma və araşdırmaya dair ən yaxşı təcrübə](#) mövzusunda bir çox aparıcı jurnalistlə müsahibələr təqdim olunub, həmçinin məlumat və biliklər əldə etmək üçün 60-dan çox mənbəni özündə əks etdirən [Məlumat və biliklər](#) cədvəli verilib.

İnsan alveri və miqrant qaçaqmalçılığı barədə keyfiyyətli məlumatlandırmaya dair misallar

QAJŞ insan alveri və miqrant qaçaqmalçılığı barədə **təxminən 60 araşdırma materiallarından ibarət arxiv** yaradıb.

Bu sahədə beynəlxalq siyasi fəaliyyət haqqında məlumat üçün:

- [ICAT](#) - İnsan Alverinə qarşı Agentliklərarası Koordinasiya Qrupu - insan alveri qurbanlarının müdafiəsi və dəstəklənməsi də daxil olmaqla, insan alverinin qarşısının alınmasında, habelə insan alverinə qarşı mübarizədə vahid və müfəssəl yanaşmanın tətbiqinə şərait yaratmaq məqsədilə BMT agentlikləri və digər əlaqədar beynəlxalq təşkilatlar arasında koordinasiyanın yaxşılaşdırılması üçün BMT Baş Assambleyası tərəfindən müvafiq səlahiyyətlərlə təmin edilmiş siyasi forum: <http://icat.network/>.

Əlavə məsləhət üçün:

- “Free the Slaves” Təşkilatı: jurnalistlər üçün məsləhətlər verən, bu sahə üzrə mükəmməl iş aparan çox - saylı beynəlxalq QHT-lərdən biri. Bu təşkilatın saytında xüsusilə izahlı lüğətə və “Tez-tez verilən suallar” bölməsinə baxın: <https://www.freetheslaves.net/about-slavery/faqs-glossary/>.
- “La Strada International” Şəbəkəsi: bu sahədə ən aşağı səviyyələrdən başlayaraq, böyük iş görən, səkkiz müstəqil üzv təşkilatdan ibarət insan alverinə qarşı mübarizə üzrə aparıcı Avropa QHT Şəbəkəsi: <https://lastradainternational.org/>.
- Köləliyin müasir formalarına qarşı mübarizə sahəsində işləyən BMT agentlikləri, proqramlar, QHT-lər və fondların siyahısı: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Slavery/UNVTFCS/Pages/SlaveryList.aspx>.

Miqrasiyanın nəticələri

Hər hansı hərəkətin nəticələrə səbəb olacağını gözləmək olar və miqrasiya istisna deyil. Bu nəticələr o qədər müxtəlifdir ki, onları istənilən formada vahid bir şəkildə təsvir etməyə cəhd göstərmək belə əslində mümkün deyil. Həmin nəticələr sırasına miqrant göndərən ölkələrə demoqrafik fəsadlardan başlayaraq, pul baratlarından ibarət daxilolmalara qədər, eləcə də miqrant qəbul edən ölkələrə integrasiya problemlərindən başlayaraq, immiqrasiya qaydalarına riayəti təmin etmə fəaliyyətinin çətinliklərinə qədər müxtəlif təsirlər daxildir. Miqrasiyanın nəticələri fərdi səviyyədə - miqrantlara, onlarla birlikdə səyahət edənlərə və ya evdə qalmış ailə üzvlərinə, dostlarına və digər insanlara təsirləri də əhatə edir.

Həmin nəticələrin çoxu əmək miqrasiyası, təhsil miqrasiyası və ya tənzimlənməyən miqrasiya kimi amillərlə əlaqəli olduğundan, bu fəslin “ **Miqrasiya prosesləri** ” bölməsində artıq müəyyən dərəcədə müzakirə edilib, çünki əksər hallarda miqrasiyanın nəticələri miqrasiya prosesləri ilə ayrılmaz şəkildə əlaqəlidir.

Bu bölmədə biz miqrasiyanın, adətən, barəsində az (və ya qeyri-düzgün) məlumat verilən təhlükəsizlik və nəzarət kimi bəzi məsələlərini nəzərdən keçiririk, onun tez-tez diqqətdən yayınan, yaxud səhv başa düşülən integrasiya kimi bəzi nəticələrini önə çəkirik.

Nəticələr: integrasiya, assimilyasiya və demoqrafik dəyişiklik

(Həmçinin “*Məlumatı (düzgün) əldə etmə*” adlı fəsil 6-da “*Mənbələrin müxtəlifliyi və perspektivlər*” bölməsinə baxın).

Tədqiqatçılar integrasiya proseslərini müxtəlif yollarla təhlil edirlər. Tarixən bu proses çox vaxt əhəlinin qalan hissəsinə birtərəfli uyğunlaşma kimi izah olunurdu və həmin izah prosesin adında da öz əksini tapırdı. Beləliklə, “assimilyasiya” miqrantlar tərəfindən uyğunlaşmanı nəzərdə tutur.

Lakin qəbul edən cəmiyyətin üzvləri və qurumları da miqrantlara uyğunlaşa bilirlər. Son illər “integrasiya” termini, adətən, ikitərəfli mübadilə və uyğunlaşma prosesi kimi müəyyən olunur.

Bu sahə üzrə məlumatlandırma işində çatışmazlıqlar hansılardır? Adətən, xəbər mediası nəyi diqqətdən qaçırır?

İnteqrasiya çoxlu sayda fərqli aspektlərdən təşkil oluna bilər və bu səbəbdən vahid bir proses hesab edilmir. İnteqrasiyanın fərqli aspektləri əmək bazarında və (təhsil kimi) sosial müəssisələrdə iştirak - dan, qarşılıqlı sosial fəaliyyətdən, mədəni adətlərdən və vətəndaş iştirakından ibarət ola bilər. Miqrantların və onlarla qarşılıqlı əlaqədə olanların özünəməxsusluq və mənsubiyyət hissi də zamanla dəyişə bilər. İnteqrasiya həm proses, həm də nəticə ola bilər və bəzi ölkələrdə miqrantlar davamlı yaşamaq və olmaq üçün şərt kimi inteqrasiya imtahanlarını və ya testlərini verərək, inteqrasiya etməyə məcburiyyətindədirlər.

İqtisadi və sosial iştirak qarşısında duran maneələr dil kurslarının qiymətindən və ya əlçatmazlığından, ölkəyə gəldikdən sonra zəruri praktiki məlumatların mövcud olmamasından, miqrantların xüsusi ehtiyaclarını ödəmək üçün xidmətlərin yetərincə təchiz edilməməsindən, iş imkanlarının olmamasından və ya ayrı-seçkilikdən və təcrid edilmədən ibarət ola bilər.

Bu sahədə məlumatlandırma imkanları nəyi nəzərdə tutur?

Ölkələrin çoxunda inteqrasiyaya görə məsuliyyətlə bağlı aydınlıq yoxdur. Buraya məsuliyyətin hansı dərəcədə miqrantın üzərinə düşməsi, inteqrasiya üzrə dövlət siyasətinə görə mərkəzi və yerli hakimiyyət orqanları arasında məsuliyyət tarazlığı, habelə vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının və insanların inteqrasiyaya görə hansı dərəcədə məsuliyyət daşması məsələləri aiddir.

Miqrantların inteqrasiyası üçün rəsmi dəstəyin olmaması və ya yerli icmanın fərqli həyat tərzini qəbul etməməsi kimi məsələləri önə çəkməklə, bəzən inteqrasiya sahəsində miqrantlardan qeyri-real gözləntiləri üzə çıxarmaq mümkün olur.

Bunun sayəsində çox vaxt cəmiyyətdəki qərəzliliyi də üzə çıxarmaq mümkündür. Məsələn, ölkənizdə immiqrantlardan inteqrasiya gözləntiləri xaricdə yaşayan vətəndaşlarınızdan müvafiq dövlətlərin gözləntilərindən daha çox ola bilər. Bu ədalətlidirmi? Başqalarına münasibətdə bəzən cəmiyyətin “özünə güzgüdə baxması” insanları xoşagəlməz həqiqətlərlə üzləşməyə məcbur edə bilər.

Yaxşı təcrübə göstəriciləri

İnteqrasiya və ya assimilyasiya?

Proseslərin ikitərəfli olduğunu qəbul edin

Yuxarıda göstəriləndi kimi, inteqrasiya ikitərəfli prosesdir və bunun üçün mədəniyyətlər və qruplar arasında qarşılıqlı uyğunlaşma, bir-birindən öyrənmə və birlikdə inkişaf etmə tələb olunur.

Assimilyasiya isə fərqli mədəniyyəti təmsil edən insanların qoşulduqları cəmiyyətin normalarına riayət etməsi üçün onların öz davranışlarını əsaslı şəkildə dəyişməsinə nəzərdə tutan anlayışdır.

Assimilyasiya bir qrupun mədəniyyətinin, ən azı, müəyyən dərəcədə sıxışdırılmalı olduğuna işarə edir, integrasiya isə birgəyaşayış yollarını və dəyərlərini qəbul edir, ortaq normalar işləyib hazırlamağa şərait yaradır.

Müəyyən ölkələrdə yerli əhəlinin çoxu fərqli mədəniyyətlərdən gəlmiş miqrantların yerli mədəniyyətə assimilyasiyası üçün onların davranış normalarını dəyişməyə məcbur olduqlarını hesab edir, amma öz diasporlarının onları qəbul edən ölkələrin normalarına uyğunlaşması üçün ənənələrindən və irsindən imtina etməyə məcbur edilməsilə nadir hallarda razılaşır. Odur ki, barəsində bəhs etdiyimiz anlayışlar daha geniş mənə kəsb edən məqsədi – fərqli icmaların ümumi mənsubluq və həmrəylik hisslərinə yiyələnməsini, onların mehriban münasibətlərini və qarşılıqlı faydalı fəaliyyətini nəzərdə tutan “sosial birliyi” yaratmaq məqsədini təmin etməyə xidmət göstərməlidir.

Mübahisəli anlayışların qiymətləndirilməsində ehtiyatlı olun

“İnteqrasiya” və “sosial birlik” anlayışları mübahisəli və qeyri-müəyyəndir. Bu anlayışların qiymətləndirilməsində qeyri-müəyyənlik onların təşviqi səylərinə mane ola bilər. Bir cəmiyyətin hansı dərəcədə “vahid” olduğunu müəyyən etmək üçün integrasiya göstəricilərinin yaradılması, “integrasiya olunmuş şəxs” deyəndə nəyin nəzərdə tutulduğunu bilmək üçün hər hansı istinad nöqtəsinin mövcudluğu tələb olunur.

İnteqrasiyanı qiymətləndirməyin bir yolu dil biliyi, əmək bazarında iştirak, təhsil göstəriciləri kimi bu və ya digər amillərlə əlaqəli konkret nəticələri nəzərdən keçirməkdir. Lakin bu cür “əsaslı” amillərin integrasiyanı nisbətən “səthi” amillərdən, məsələn, miqrantın yerli icmada neçə nəfər dostu olması, yerli ictimai tədbirlərdə iştirakı və ya müvafiq rayonda özünü evdəki kimi hiss edib-etməməsi kimi göstəricilərdən həqiqətən daha yaxşı nümayiş etdirdiyini dəqiq demək olmur.

İnteqrasiya siyasətlərinin qiymətləndirilməsi mexanizminə aid misallardan biri Miqrantların İnteqrasiyası Siyasətinin İndeksidir – bu, beş qitənin müxtəlif ölkələrində, o cümlədən BK-da, Aİ-nin üzv-dövlətlərində, digər Avropa (Albaniya, İslandiya, Şimali Makedoniya, Moldova, Norveç, Serbiya, İsveçrə, Rusiya, Türkiyə və Ukraynada), Asiya (Çin, Hindistan, İndoneziya, İsrail, Yaponiya və Cənubi Koreyada), Şimali Amerika (Kanada, Meksika və ABŞ-da), Cənubi Amerika (Argentina, Braziliya və Çilidə), Okeaniya ölkələrində (Avstraliya və Yeni Zelandiyada) miqrantların integrasiya siyasətlərinin qiymətləndirilməsi üçün unikal alətdir. Həmin alət vasitəsilə integrasiya siyasətləri təhlil edilərək qiymətləndirilir, eləcə də integrasiya siyasətləri, nəticələri və ictimai rəy arasındakı əlaqələr beynəlxalq elmi araşdırmalar əsasında müəyyən edilir.

Stereotiplərə müraciət etmədən koloriti qoruyub saxlama

Miqrasiya, emiqrant və immiqrant icmaları haqqında hekayələr hazırlamaq, əlaqədar insanların kim olduğunu bildirmək və bəzən onlara münasibətdə empatiya və ya mehribanlıq hissi yaratmaq üçün çevik və müxtəlif üsullar tələb olunur. Bununla belə, icmaların “birölcülü” portretlərini yaratmaq, onların müəyyən davranışlarını vurğulayaraq, stereotipləri gücləndirmək daha asan olur.

Bir icma öz qonaqpərvərliyi və mehribanlığı ilə tanınır və yaxud bir qədər ehtiyatlı və təmkinli qrup reputasiyasına malik ola bilər, lakin bütöv bir icmanı içkiyə meyilli, yaxud daim rəqs edən, digərini isə şübhəli toplum kimi qələmə vermək tendensiyaları insanlara uzun müddət ərzində güclü təsir göstərən təsəvvürlərin yaranmasına töhfə verə bilər.

46 <https://www.mipex.eu/>

Hətta əgər siz bir jurnalist kimi, icmanı müsbət və ya simpatiya doğuran fonda işıqlandırırırsınız - sa, əmin olun ki, müvafiq təsvirləri həddindən artıq sadələşdirməyə və ya mürəkkəbləşdirməyə çalışmamısınız.

Çatışmazlıqlar və ümumi səhvlər

Əsas səbəbləri nəzərə almama: Demografik məsələlər, integrasiya, sosial birlik və irqi münasibətlər barədə məlumatlandırma zamanı hekayələr müəyyən bir hadisə ilə bağlı informasiyadan və ya insidentdən doğa bilər, lakin daha dərinlən düşünlmüş təhlil, ilk növbədə, insidentə səbəb olmuş əsas amilləri göstərməyə şərait yarada bilər.

Məsələn, müəyyən bir icmada aşağı səviyyəli təhsil göstəriciləri və ya cinayətkarlıq kimi mənfi haldan bəhs edərkən, məlumatda qrupun sosial-iqtisadi vəziyyəti, habelə imkanların az, məhrumiyyətlərin isə çox olması, belə vəziyyətin yaranmasının mümkün səbəbləri kimi, böyük ehtimalla, ayrı-seçkiliyə və struktur bərabərsizliyinə yol verildiyi nəzərə alınmalıdır.

Əslində bütün miqrantlara deyil, müəyyən fərdlərə xas olan məsələ haqqında hekayə hazırlama

Problemlər hər bir icmada baş verir. Özünü belə bir sual verməyiniz vacibdir - diqqətinizi cəmləşdirdiyiniz konkret icmada daha çox problemin olduğuna işarə edən dəlillər həqiqətən mövcuddurmu, yoxsa onların olması, sadəcə, ehtimal edilir? Miqrant icmasındakı problemlərə həsr olunmuş hekayə müəyyən bir davranış növünün bütövlükdə icmaya deyil, sadəcə, müəyyən fərdlərə xas olduğunu göstərə bilər.

Bu problemləri (hətta uğurları) önə çəkən jurnalistika stereotipləri dərinləşdirmək, əlavə problemlərin törəməsinə səbəb ola biləcək ictimai qərəzliliyi, xurafatı gücləndirmək riskini özündə daşıyır. Bu, əhəmiyyətli bir hekayədən imtina etmək üçün səbəb deyil, lakin sübutları diqqətlə araşdırmaq və təsvirləri nəzərə almaq vacibdir.

Tematik araşdırma : yeni gələnlər

Tarix: 2017-2018-ci illər

Nəşirlər: [The Guardian](#), [El Pais](#), [Le Monde](#), [Spiegel Online](#)

Link: <https://thenewarrivals.eu/>

Dörd qəzetdə 25 miqrantın həyatını işıqlandıran bu layihə 500 gündən çox davam edib. Layihə "Bill və Melinda Gates" Fondunun qrantı hesabına Avropa Jurnalistika Mərkəzi (AJM) tərəfindən maliyyələşdirilib. Bu, medianın integrasiya, assimilyasiya və demografik dəyişikliklər barədə daha yaxşı hekayələr hazırlamaq üçün necə əməkdaşlıq etdiyinə dair əla bir misaldır, çünki:

- müəyyən bir müddət ərzində dəyişikliklərin, eləcə də ailələr və ayrı-ayrı şəxslər tərəfindən toplanmış təcrübənin izlənməsi baxımından bu cür mövzu daha uzunmüddətli layihələr üçün münasibdir;
- hazırlanan kontent öz aktuallığını böyük ölçüdə itirmir və jurnalistikanın digər formalarından fərqli olaraq, sürətlə "yaşlaşmır";

- digər ölkələrdəki media ilə iş [həmin ölkələrdə mövcud olan sığınacaq sistemləri ilə müqayisənin aparılmasına](#). (“Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinin gücləndirilməsi” adlı fəsil 10-da “Çözümlü jurnalistika”ya dair tematik araşdırmaya baxın)

Nəzərdən keçirilməli məsələlər

- Bu cür layihə üçün tərəfdaşlıq imkanlarınızı nəzərdən keçirmək baxımından digər ölkələrdə əməkdaşlıq edə biləcəyiniz media təşkilatları mövcuddurmu?
- Təşkilatınız bu cür layihə üçün xeyriyyə təşkilatlarından və ya digər müvafiq qurumlardan maliyyə əldə etmək imkanlarını nəzərdən keçirirmi?

Nəticələr: təhlükəsizlik və hüquq-mühafizə məsələləri

Dövlətlər tərəfindən miqrasiya idarəçiliyi sərhədlər vasitəsilə miqrasiya prosesləri və ölkədəki miqrant əhali üzərində nəzarəti, o cümlədən vizalar və ya ölkədə yaşamaq üçün icazələr əsasında tətbiq edilən məhdudiyyətlərə riayət olunmasını təmin etməyi nəzərdə tutur. Eyni zamanda, buraya, bir qədər olaraq, immiqrasiya sahəsində hüquq-mühafizə tədbirləri - immiqrasiya qanunlarının icrasını təmin edən tədbirlər də aiddir. Məsələn, ölkəyə gəlmək hüququ olmayan şəxslərin ölkəyə girişinin qarşısının alınması, müvafiq hüquqi statusu olmadan ölkədə yaşayan insanların ölkə ərazisindən çıxarılması, ölkəyə gəlmə və burada yaşama şərtlərinə uyğun hərəkət etməyənlərə cərimələrin tətbiqi bu kimi tədbirlər sırasındadır. (Aşağıdakı “[Deportasiya və məcburi çıxarılma](#)” bölməsinə baxın).

Dövlət tərəfindən miqrasiya siyasətinin hansı dərəcədə və ciddiliklə həyata keçirilməsi mövcud hökumətdən çox asılıdır. Miqrasiya siyasətinin icrası haqqında məlumatlandırma səciyyəvi etik və hüquqi problemlərin ən çox yer aldığı sahələrdən biridir; burada həm milli, həm də beynəlxalq qanunvericilik haqqında əsaslı biliklərə malik olmaq və hüquq-mühafizə tədbirlərinin əqləbatan, humanist və ədalətli olub-olmadığını dərinlən təhlil etmək tələb olunur.

Çox vaxt immiqrasiya sahəsində hüquq-mühafizə məsələlərini milli təhlükəsizlik və ictimai asayişin qorunması məsələləri ilə səhv salırlar. Hansısa miqrantın ağır cinayət törətməsi və ya milli təhlükəsizlik üçün risklər yaratması mümkündür, lakin buna görə onun ölkədə qalma hüququnun ləğv edilməsi hallarını istisna etsək, bu tip qanuna zidd əməllər, ümumiyyətlə, həmin şəxsin immiqrasiya statusu ilə birbaşa əlaqəli deyil. Cinayətkar və ya milli təhlükəsizlik üçün real təhdid yaradan şəxs tənzimlənəməyən miqrant olduğu halda, təbii ki, onun immiqrasiya nəzarətindən nə cür yayına bildiyi barədə suallar vermək qanunidir. Ancaq bu cür şəxslərin miqrasiya statusu və törətdikləri cinayətlər ayrı-ayrı məsələlər kimi nəzərdən keçirilməli, avtomatik olaraq əlaqələndirilməməlidir.

Eyni zamanda, qəbul etmək lazımdır ki, sərhəddən icazəsiz keçmə kimi bəzi qanuna zidd əməllər müəyyən hallarda milli qanunvericiliyə əsasən cəzalandırılır. Buraya sığınacaq üçün müraciət etmə və ya ölkəyə insan alverçisi tərəfindən qurban qismində gətirilmə kimi hallar aid edilə bilər (aşağıdakı bölmələrə baxın). Odur ki, birmənalı şəkildə cinayət tərkibli əməllər və mürəkkəb “boz sahələrin” bir hissəsi olan hərəkətlər arasında aydın fərq qoyulmalıdır.

Bununla yanaşı, istənilən şəxsin mənşə ölkəsinə, dini əqidəsinə və ya digər xüsusiyyətlərinə görə milli təhlükəsizlik üçün riskli olduğunu əsassız şəkildə ehtimal etməkdən də çəkinmək lazımdır.

Miqrasiya sahəsində hüquq-mühafizə məsələlərini işıqlandırarkən, jurnalistlərin özlərinə verəcəyi əsas suallar:

Beynəlxalq normalar nədir?

Bəzi hallarda hökumətlər beynəlxalq normalara zidd olan miqrasiya siyasəti həyata keçirirlər. Məsələn, müvafiq sənədlər olmadan və ya sərhəd nəzarəti zamanı bilərəkdən yanlış məlumat ver - məklə, yaxud bu cür nəzarətdən yayınmaqla beynəlxalq sərhəddən keçmə çox vaxt qanun pozun - tusu sayılır və cinayət təqibi, həbs qətimkan və ya ölkə ərazisindən çıxarılma tədbirlərinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Bununla belə, geniş şəkildə qəbul olunmuş fakt ondan ibarətdir ki, bəzən insanların digər ölkədə sığınacaq üçün müraciət etmək məqsədilə immiqrasiya qanunlarını poz - maqdan başqa seçimləri olmur.

“Qaçqınların statusu haqqında” 1951-ci Konvensiyasında bəyan edilir ki: “Razılığa gələn dövlətlər onların ərazisinə bilavasitə həyat və azadlıqları üçün 1-ci maddədə nəzərdə tutulan təhlükənin mövcud olduğu ərazidən icazəsiz gələn və ya onların ərazisində icazəsiz qalan qaçqınlara qarşı bu cür əməllərə görə cəza tətbiq etməyəcəklər, o şərtlə ki, həmin qaçqınlar hakimiyyət orqanlarına təxirəsalınmadan müraciət edərək, ölkəyə qanunsuz gəlmələri və ya ölkədə qanunsuz qalmalarının səbəblərini əsaslı şəkildə izah etmiş olsunlar.”

Bu o demək deyil ki, hökumətlər tənzimlənməyən miqrantlarla məşğul omaq hüququna malik dey - illər, sadəcə, ilk növbədə, şəxsin müvafiq ölkəyə gəlmə səbəbini bilmək vacibdir.

Tətbiq edilən qanun humanist və ədalətliirmi?

Jurnalistin immiqrasiya qanunları barədə məlumatlandırarkən, özünə verəcəyi nisbətən qaranlıq qa - lan sual həmin qanunların ağlabatan və ədalətli olub-olmamasıdır. Bu suala cavab vermək üçün düşünmək və mühakimə yürütmək lazımdır, nəticə isə çox vaxt birmənalı olmur. Miqrasiya qanunları insanların cinayət təqibi və ya onlarla ədalətsiz rəftar üçün istifadə edildiyi vəziyyətlərdə, hansısa şəxsin bu qanunlar əsasında saxlanıldığı, mühakimə olunduğu, tutulduğu, deportasiya edildiyi və ya həbs olunduğu hallarda bu barədə, sadəcə, məlumat vermək haqsızlığın faktiki leqallaşdırılması hesab oluna bilər. Belə hallarda, qanunların nə dərəcədə ədalətli olması ilə bağlı imkan daxilində suallar qaldırmaq məqsədəuyğundur. Ədalətsiz bir qanuna fəal şəkildə etiraz etmək real görün - mürsə, insanların onları dəstəkləməsinə səbəb ola biləcək məlumatları verməkdən çəkinin və belə qanunların daha da legitimləşdirilməsinin qarşısını almaq barədə düşünün.

Siz fərdləri humanistləşdirirsinizmi?

Təhlükəsizlik və hüquq-mühafizə məsələləri ilə əlaqəli miqrasiya mövzusunun işıqlandırılması, adətən, müəyyən icmalara və ya qruplara aid məsələlərlə məşğul olmağı nəzərdə tutur. Bu cür məsələləri işıqlandırarkən heç bir qrupun həmcins olmadığını və onların hər birinin fərqli tarixi, həyatı, pers - pektivi, mövqeyi olan şəxslərdən təşkil edildiyini anlamaq, o cümlədən auditoriyanıza çatdırmaq çox vacibdir. Şəxsləri miqrasiya statusuna, mənşəyinə, dini əqidəsinə və ya etnik mənsubiyyətinə görə müəyyən edilmiş “qeyri-qanunilər” və ya “qruplaşmalar” kimi təqdim edən miqrasiya məlumatları au - ditoriyanın onları, ilk növbədə, insan kimi qəbul etməsinə mane olur, təfəkkürə mənfi təsir göstərir və cəmiyyət üçün mənfi fəsadlara səbəb ola biləcək siyasət və ya yanaşmalara müqavimət qüvvəsini azaldır.

Siz stereotipləri gücləndirirsinizmi?

Auditoriyanızı miqrant qruplarını stereotip formada görməyə təşviq edən hekayələr və ya mövzular seçməyiniz, hətta niyyətiniz onları müsbət yöndə təsvir etməkdirsə belə, destruktiv və qeyri-humanist nəticələrə gətirib çıxara bilər. Bir qrupun öz təbiətinə görə “rəqs etməyə aludə” olduğunu, başqasının “pulla rəftar etməyi” yaxşı bacardığını, yaxud da “vecsizliyini” ehtimal edən hekayələr də hansısa növbəti qrupun ağılsız, kobud, tənbel və ya zorakı olduğunu ehtimal edən hekayələr qədər yanlış ola bilər. Hüquq-mühafizə və təhlükəsizlik məsələləri barədə məlumatlandırmada bir şəxsin miqrant mənşəyinə cinayətkarlıq və ya terrorçuluq amili qismində xüsusi diqqət ayrılması cəmiyyətdə belə bir fikrin formalaşmasına səbəb ola bilər ki, həmin şəxsin mənsub olduğu bütün qrup, böyük ehtimalla, eyni cür davranış nümayiş etdirir.

Çatışmazlıqlar və ümumi səhvlər***Fəlakətlə əlaqəli metaforalar:***

İnsanların yerdəyişmələrini təsvir etmək üçün çox vaxt fəlakətlərə aid “sel”, “istila” və ya “sürü” kimi terminlərdən istifadə olunur. Bu cür həyəcan doğuran sözlər miqrantların yerdəyişmə proseslərini “qeyri-insani” ifadələrlə xarakterizə edərək, auditoriyada problemlə bağlı hərtərəfli düşünülmüş fikir formalaşdırmaq əvəzinə, yerli əhəlinin “müdafiəyə” köklənməsinə zəmin yaradır və bu mövzuda mübahisələri bəri başdan çox mənfi məcraya yönəldir.

Təqsirsizlik prezumpsiyası və qeyri-dəqiq terminologiya

- Qeyri-dəqiq terminlər anlaşılmazlıqlara, yanlış ictimai qavrayışlara və qeyri-düzgün siyasət seçiminə səbəb ola bilər. Miqrantların saxlanması ilə nəticələnən reydlər barədə məlumatlarda saxlanılanları göstərmək üçün “qeyri-qanuni” (və ya daha münasib sayılan “tənzimlənməyən”) terminindən tez-tez istifadə edilə bilər ki, bu da həmin şəxslərin artıq cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi və mühakimə olunması mənasını verir.
- Eynilə “iqtisadi miqrant” termini sığınacaq axtaranları və qaçqınları göstərmək üçün istifadə edilə bilər ki, bu da onların müraciətinin əsassız olması mənasını verir. “Sığınacaq axtaran” termininə “yalan”, “saxta” və ya “ehtimal olunan” kimi təsviredici sözlərin əlavə edilməsi bu cür şəxslərin müvafiq müraciətlərinin həqiqiliyini şübhə altına alaraq, xüsusi problemlərə yol açə bilər.
- İstənilən halda, sığınacaq axtaran onun müraciətinə qanuna uyğun şəkildə baxılması hüququna malikdir və nəticədən asılı olmayaraq, bu şəxs müvafiq qərarı gözlədiyi müddət ərzində qanuni olaraq “sığınacaq axtaran” hesab edilir.

Naviqasiya qutusu

Bu bölmədə qaldırılan məsələlər haqqında əlavə məlumat üçün baxın:

- “**Qaçqınlar və sığınacaq**”, “**Deportasiya və məcburi çıxarılma**” və “**Tənzimlənməyən miqrasiya**” bölmələrinə;
- Həmçinin “**Terminologiya**” adlı fəsil 4-ə və “**Məlumatı (düzgün) əldə etmə**” adlı fəsil 6-da “**Mənbələrin müxtəlifliyi və perspektivlər**” və “**Nifrət nitqi və dezinformasiya**” bölmələrinə.

Nəticələr: deportasiya və məcburi çıxarılma

“Deportasiya” termini, ümumiyyətlə, xarici vətəndaşların yaşadığı ölkədən vətəndaşı olduğu ölkəyə məcburi qaytarılmasını göstərmək üçün istifadə olunur. Bununla belə, bu termin müxtəlif ölkələrdə fərqli spesifik hüquqi mənalara kəsb edə bilər. Məsələn, BK-da “deportasiya” termini yalnız “qanun pozucusu olan xarici vətəndaşların” - xüsusilə ağır cinayət əməlləri törətmiş şəxslərin ölkədən çıxarılmasını nəzərdə tutur. Viza şərtlərini pozduğuna və ya digər immiqrasiya hüquqpozmalarına görə vətəndaşı olduğu ölkələrə geri göndərilən şəxslərə “məcburi çıxarılma” tətbiq edilir.

Həm tənzimlənən, həm də tənzimlənməyən miqrantların deportasiyası və ya ölkədən başqa forma - da çıxarılması istər həmin miqrantlar, istərsə də onların geri qayıtdığı ölkələr və icmalar üçün ciddi fəsadlar törədə bilər. Məsələn, həyat və dolanıışıqlarının başqa yerlərlə bağlı olduğunu hesab edən vətəndaşlar olduqca çətin reinteqrasiya prosesləri ilə üzləşə bilərlər. Onlar çox uzun müddət ərzində öz ölkələrində olmayıblarsa və burada yaşayışlarını bərpa etmək üçün əlaqələrini, yerli şərait barədə biliklərini itiriblərsə, problem daha da dərinləşə bilər.

Məcburi geri qayıdanlar iş yerlərinin az olduğu və çıxarıldıqları ölkələrlə müqayisədə daha az gəlirli əmək bazarlarının yer aldığı ölkələrə qayıda bilirlər ki, bu da həm onlarda məyyusluq hissinin, həm də yerli cəmiyyətdə potensial narazılıqların yaranmasına səbəb ola bilər. Digər tərəfdən, geri qayıdanlar xaricdə olduğu vaxt inkişaf etdirdikləri faydalı bacarıqlarını, məsələn, dil biliklərini və şəxsi əlaqələrini özləri ilə gətirirlər, onların həyat təcrübələri qayıtdıqları cəmiyyətin dəyərli və əhəmiyyətli üzvünə çevrilməyə kömək edə bilər. Bununla belə, tədqiqatlar göstərir ki, könüllü qayıdışı (yəni, şəxsin yenidən emiqrasiya etmədən, yerdəyişməni planlaşdıraraq, uzun müddətə və ya davamlı qayıtmasını) təmin etmək, onun qəfildən və öz iradəsinə zidd, məcburi qayıdışını həyata keçirməkdən daha asandır.

Avrostatın məlumatlarına əsasən, 2019-cu ildə Aİ-nin üzv-dövlətləri 142.000 nəfərdən çox insanı Aİ-yə üzv olmayan ölkələrə məcburi şəkildə göndəriliblər, təxminən 628.000 nəfər isə bu ittiqaqı tərk etmək göstərişi alıb. Belarus, Ermənistan, Gürcüstan, Ukrayna və Moldova vətəndaşları Aİ-nin üzv-dövlətlərindən çıxarılan ilk 20 ölkə arasında yer alıb.

Nəticələr: pul baratları

Siz bilirsinizmi? 2017-ci ildə aşağı və orta gəlirli ölkələrə miqrantlar tərəfindən ümumilikdə 466 milyard ABŞ dolları məbləğində pul baratları göndərilib. Bu, inkişaf üçün rəsmi yardım vəsaitlərindən üç dəfədən də çox bir məbləğdir. ([KNOMAD](#))

Baratlar nədir?

Baratlar bir ölkədəki şəxs tərəfindən başqa ölkədəki şəxsə göndərilən pullar və ya (dərman və - sitələri, elektron avadanlıqlar, geyim əşyaları kimi) mallardır. Pul baratları maliyyə köçürmələrini, mallardan ibarət baratlar isə təmənnasız ianələri təşkil edir. Baratlarla bağlı əməliyyatların əksəriyyəti az miqdarda maddi vəsaitləri və ya aşağı qiymətli malları əhatə edir. Bununla belə, qəbul edən ölkələrdən bu cür vəsait axınları ev təsərrüfatları üçün vacib mənbə rolunu oynaya bilər.

Nə üçün miqrantlar köçürmələr edirlər?

Miqrantlar bir çox səbəbə görə pul və ya mal göndərirlər. Bəzi hallarda miqrantlar vətəndə qalmış ailələrinin qayğısına qalır, ev təsərrüfatının əsas ehtiyaclarını təmin etmək üçün maddi vəsait göndərirlər. Digər hallarda, miqrantların vərəsəlik və ya başqa məqsədlər baxımından ailə statusunu qorumaq üçün pul baratları göndərmək kimi şəxsi maraqları ola bilər. Eyni zamanda, bəzi miqrantların investisiya məqsədləri üçün pul köçürdüklərinə dair dəlillər mövcuddur. Nəhayət, bir sıra miqrantlar, özlərinin xaricə köçməsinə maliyyələşdirmək üçün istifadə etdikləri vəsaitlər də daxil olmaqla, vətəndə götürdükləri kreditləri, ailə borclarını pul baratları hesabına geri qaytarırlar.

Pul baratları barədə məlumatlandırma – bu cür köçürmələr yaxşıdır, yoxsa pisdır?

Pul baratlarının qəbul edən ölkələrə və ev təsərrüfatlarına ümumi təsirini müəyyən etmək çətindir. Bəzi dəlillərə əsasən, pul baratları onları alan ölkələrə və ev təsərrüfatlarına faydalı təsir göstərir. Məsələn, ev təsərrüfatı səviyyəsində pul baratları vasitəsilə insan kapitalının artmasına dair dəlillər mövcuddur, çünki əldə edilən maddi vəsaitlər ailənin gənc üzvlərinin təhsili və təliminə investisiya yatırmaq imkanı verə bilər.

47 https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Enforcement_of_immigration_legislation_statistics#Non-EU_citizens_ordered_to_leave_the_EU-27
[https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Top_20_countries_of_citizenship_of_non-EU_citizens_returned_outside_the_EU-27,_2018_and_2019_\(number\)_MI20.png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Top_20_countries_of_citizenship_of_non-EU_citizens_returned_outside_the_EU-27,_2018_and_2019_(number)_MI20.png)

Eyni zamanda, pul baratları kiçik biznes qurmaq üçün lazım olan kapitalı təmin edə və ya biznes gəlir gətirmədiyi dövrdə ev təsərrüfatının xərclərini ödəməyə imkan verə bilər. Əldə edilən pul baratlarının ev təsərrüfatı tərəfindən dəstək mənbəyi kimi istifadə olunduğunu nəzərə alsaq, bu cür köçürmələr ailənin daha gəlirli, lakin eyni zamanda riskli bizneslə məşğul olmasına imkan yarada bilər. Pul barat - larının belə bir funksiyası kredit və ya sığorta bazarlarının az inkişaf etdiyi ölkələrdə xüsusilə vacibdir.

Mənfi tərəf ondan ibarətdir ki, mövcud dəlillərə əsasən, pul baratları alan ailələrin bəzi üzvləri əmək bazarında öz iştirak səviyyəsini azaldırlar. Bu cür problem “mənəvi təhlükə” adlandırılır. İnsanlar miqrantların göndərdiyi pula güvənərək, öz məşğulluq səviyyəsini azalda bilərlər, bu isə yekunda kənardan vəsait axınlarından asılılığın yaranmasına səbəb olar. Ancaq bəzi hallarda insanların görməli olduğu iş həcmnin azalması da həyat keyfiyyətində əhəmiyyətli yüksəlişə səbəb ola, daha çox asudə vaxtının yaranmasına şərait yarada bilər. Bu isə ailənin bəzi üzvlərinə təhsil və ya təlim vasitəsilə əlavə insan kapitalı qazanmaq imkanı verə bilər. Beləliklə, iş həcmində potensial azalma pul baratlarının mütləq şəkildə mənfi təsiri hesab olunmur.

Pul baratlarının onları alan ölkələrin iqtisadiyyatına zərər verə biləcəyini ehtimal edənlərin arqumentlərindən biri ondan ibarətdir ki, bu cür köçürmələr həmin ölkələrdə inflyasiya təzyiqləri yarada bilər və ya valyuta kursunu artırma bilər ki, bu da ölkələrin ixrac sektoruna mənfi təsir göstərir. Bu fenomen “holland sindromu” adlandırılır.

Resurslar:

- Dünya Bankının miqrasiya və pul baratlarına dair məlumatları.

Nəticələr: diaspor

Diaspor anlayışı ilk baxışdan sadə görünsə də, əslində daha mürəkkəbdir. İlk vaxtlar bu termin əsasən öz tarixi vətənlərindən çox vaxt məcburi şəkildə uzaq düşmüş müəyyən əhali qrupları ilə (məsələn, İsrail dövləti qurulmazdan əvvəl yəhudilərlə və yaxud ermənilərlə) əlaqədar istifadə olunurdu.

Lakin müasir dövrdə termindən daha geniş mənada istifadə edilir. “Diaspor” anlayışı lüğət təriflərindən birində “öz doğma vətəmindən uzaq düşmüş və ya məskunlaşmış hər hansı bir qrup insan” kimi müəyyən edilir, sadəcə dildə isə bu termin mənşə ölkələrindən xaricdə yaşayaraq, ortaq mədəni, etnik və ya milli irsə malik olan icmaları əhatə edir. Kontekstlərin çoxunda “diaspor icması” və “miqrant icması” anlayışları, demək olar ki, bir-birini əvəz edir. Lakin diaspor və miqrant arasındakı əhəmiyyətli bir fərq ondan ibarətdir ki, diaspor özünü (tarixi) vətəni və ya qrupunun digər üzvləri ilə eyniləşdirən, (əcdadlarının) mənşə ölkəsində yaşamamış və ya həmin ölkənin vətəndaşı olmamış insanlardan ibarətdir, “miqrant” isə öz yerdəyişmə təcrübəsinə əsasən müəyyən edilən şəxsdir.

Ənənələri, dilləri, dini adətləri və mədəni tədbirləri yaşatmaq baxımından diaspor icmaları çox vaxt vacib bir “məkan” hesab olunur. Lakin “diaspor” termini mübahisəlidir, çünki bəzi qruplar bu adı fəal şəkildə qəbul etsələr də, digərləri onu rədd edir.

Diaspor barədə məlumatlandırma

Diaspor barədə məlumatlandırma jurnalistdən qərəzli olub-olmadığını yoxlamağı tələb edir: əgər siz çoxluq təşkil edən icmanın üzvü olaraq, azlıq təşkil edən diaspor icması barədə məlumat verir - sinizsə, özünüzü həmin icmanın üzvlərinin yerinə qoyub onların üzləşdiyi problemlərə həssaslıqla yanaşa bilərsinizmi? Eynilə, əgər siz başqa bir yerdə diaspor kimi yaşayan icmanın üzvü olaraq, bu icma barədə məlumat verirsinizsə, öz qavrayışınızı, inanclarınızı və dəyərlərinizi barəsində məlumat verdiyiniz insanlardan ayra bilərsinizmi?

Miqrasiya idarəçiliyi

Biz beynəlxalq miqrasiya proseslərini tənzimləyən qayda-qanunlar haqqında fikirləşərkən, təbii ki, ölkələrə gəlmə və ölkələrdən getmə hüququna malik olan/olmayan şəxslərlə və bu proseslərin necə idarə olunması ilə bağlı siyasətlərin hazırlanması sahəsində hökumətlərin roluna diqqət yetirməyə meyilli oluruq. Lakin “miqrasiya idarəçiliyi” bu kimi işlərdən daha geniş mənə kəsb edən anlayışdır.

IMISCOE-nin [Miqrasiya Tədqiqat Mərkəzi](#) “miqrasiya idarəçiliyini” “miqrasiya siyasətlərindən” ayırır. Mərkəz siyasətlərin qanunlarla, qaydalarla, qərarlarla və ya dövlətin miqrasiyaya dair digər sərəncamları ilə, idarəçiliyin isə, bundan başqa, qərarların qəbulu və icra müddətlərinə aid amillərlə əlaqəli olduğunu izah edir. Müəyyən mənada, miqrasiya siyasəti miqrasiya idarəçiliyinin nəticəsidir.

Bu proseslər aşağıda sadalanların inkişafını nəzərdə tutur:

- global, milli və ya submilli səviyyələrdə “məcburi olan və ya olmayan” normalar, qaydalar, siyasətlər, qanunlar və adətlərin;
- iştirakçıların, təsisatların və institusional mexanizmlərin;
- rəsmi və ya qeyri-rəsmi formada olan və müxtəlif (yerli, milli, global) səviyyələrdə fərqli iştirakçılar arasında baş verməsi mümkün olan qərarların qəbulu proseslərinin, eləcə də (icra və monitoring daxil olmaqla) idarəetmə işlərinin.

Sadə dillə desək, bunun mənası odur ki, miqrasiya idarəçiliyi yalnız siyasətlə deyil, həm də bu siyasətin hazırlanmasına gətirib çıxaran və ya onun nə dərəcədə səmərəli həyata keçiriləcəyinə təsir göstərən proseslər və qurumlarla bağlıdır.

Miqrasiya idarəçiliyinin iştirakçıları bunlardır: [vətəndaş cəmiyyəti, məhkəmələr, işəgötürənlər, həmkarlar ittifaqları və peşə assosiasiyaları, hökumətlərarası və beynəlxalq təşkilatlar, məlumat hazırlayanlar və təminatçılar, milli hökumət və dövlət təşkilatları, habelə özəl şirkətlər və işgüzar dairələr.](#)

Bu barədə əlavə məlumat üçün baxın: <https://migrationresearch.com/taxonomies/topics-migration-governance>

51 [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/etudes/join/2014/433786/EXPO-DEVE_ET\(2014\)433786_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/etudes/join/2014/433786/EXPO-DEVE_ET(2014)433786_EN.pdf)

52 <https://www.worldbank.org/en/topic/migrationremittancesdiasporaissues/brief/migration-remittances-data>

İctimai rəy

İctimaiyyətin miqrasiyaya münasibəti miqrasiya sahəsində məlumatlandırma və siyasət hazırlama işinin ümumi mövzudur. İmmiqrasiya və ya emiqrasiya səviyyəsinin yüksək olması, ya da konkret miqrant icmaları ilə bağlı narahatlıqları önə çəkən ictimai rəy sorğuları mediada müəyyən başlıqların verilməsinə gətirib çıxara bilər və hətta miqrasiyaya qoyulan məhdudiyyətlərin artırılması, yaxud miqrantların məskunlaşmasına mane olma səyləri kimi siyasi cavab tədbirlərinin hazırlanması üçün əsas yarada bilər.

İctimai rəy sorğularını qiymətləndirərkən onların necə aparıldığını, o cümlədən verilən sualların növlərini və respondentlərin kim olduğunu bilmək çox vacibdir:

Sualların formalaşdırılması qaydası və ya verilməsi tərzini müəyyən cavabları almaq üçün nəzərdə tutulmuşdurmu?

Respondentlərin milli representativ qaydada seçilməsi sorğuda nəzərə alınmışdır mı? Qeyd etmək lazımdır ki, bunun üçün qadın və kişilər, müxtəlif yaş qrupları, etnik və ya dini icma üzvləri, kənd və şəhər icmalarının üzvləri daxil olmaqla, bütün ölkəni təmsil edən digər səciyyəvi xüsusiyyətlərə malik olan insanlar arasında tarazlığın təmin edilməsi tələb olunur.

Lakin sorğuların tamamilə düzgün aparıldığı hallarda da əldə olunmuş rəydə insanların gerçək miqrasiya prosesləri ilə bağlı real cavablarının, yoxsa miqrasiyanın ümumi mənası ilə bağlı təsəvvür etdiyi versiyaya uyğun verdiyi cavabların əks olunduğunu bilmək çətindir.

aparmış Oxford Universitetinin alimləri bu məsələni dərinlən öyrənməyə çalışaraq, BK-da insanların immiqrasiya səviyyəsinin artması, azalması və ya olduğu səviyyədə qalması istəyinə dair onlara standart suallar veriblər. Rəy sorğusundan sonra respondentlərin qarşısında miqrantlar haqqında düşünəndə kimləri təsəvvür etmələri barədə sual qoyulub. Nəticələr göstərib ki, immiqrasiyaya qarşı olan respondentlərin nəzərdə tutduğu insanlar, böyük ehtimalla, sığınacaq axtaranlar imiş, halbuki onlar həmin dövrdə BK-dakı immiqrantların 5%-dən də az hissəsini təşkil ediblər.

53 <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/reports/thinking-behind-the-numbers-understanding-public-opinion-on-immigration-in-britain/>

Yekun

“Miqrasiya”... bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə olan hadisələri əhatə etsə də, həmin hadisələrin heç birini yalnız bu sözlə birmənalı şəkildə izah etmək mümkün deyil.

... Bu söz dünyada bir yerdən başqa yerə köçən və bu cür yerdəyişmələr edənlərlə səyahətin başlanğıcında, gedişatında və son məntəqəsində qarşılaşan hər kəs üçün fərqli məna kəsb edir” (“COMPAS ” yanaşması)⁵⁴...

Yuxarıda yazılanlar miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinin ən əsas çətinliklərindən birini müəyyən dərəcədə izah edir – miqrasiya tək bir hadisə deyil, çoxsaylı hadisələrdən təşkil olunan prosesdir.

Bu fəsildə “miqrasiya jurnalistləri”nin tez-tez işıqlandırdıqları əsas məsələlərdən bəziləri öz əksini tapıb, eləcə də “miqrasiya” başlığı altına düşən çoxsaylı mövzu, anlayış və fikirlər qismən əhatə olunub. Bir jurnalist üçün tam aydınlığın olmaması qorxunc görünə bilər, lakin miqrasiya kimi mürəkkəb bir məsələ ilə məşğul olduqda, daim işıqlandırılması tələb olunan maraqlı mövzulara rast gəlmək mümkündür.

Materialı düzgün əldə etmə (bu mövzu **növbəti fəsildə** müzakirə olunur), təqdim olunan məlumatları və dəlilləri araşdırma (“**Məlumatlar və təhlil**” adlı fəsil 9-a baxın) bu mövzuları mənimsəməkdə və mükəmməl jurnalist işləri yaratmaqda sizə kömək edəcək.

⁵⁴ https://www.compas.ox.ac.uk/wp-content/uploads/COMPAS-Framing-Report_brochure.pdf

Fəsil 6:

Məlumatı (düzgün) əldə etmə

Bu fəsildən aşağıdakı məqsədlər üçün istifadə edin:

- *Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinə necə yanaşdıqlarını digər jurnalistlərdən eşitmək.*
- *Konkret mövzunu müəyyənləşdirməkdən başlayaraq, materialı dərc etməyə qədər və bu işlərin arasında olan bütün məsələlərdən ibarət məlumatlandırma prosesilə bağlı məsləhətlər almaq.*
- *Məlumatlandırma işini yaxşılaşdırmaq üçün etik prinsiplərin təcrübədə tətbiq olunması yollarını öyrənmək.*
- *Sizin üçün ən böyük çətinliklər və imkanlardan bəziləri (aşağıda göstərilənlər) arasında istiqamət seçmək:*
- **Müxtəliflik** - Azlıqları və ya bizdən fərqli insanları necə təqdim etmək;
- **Gender** - Miqrasiyanın bu aspektinin çox vaxt diqqətdən qaçırılması faktını necə aradan qaldırmaq;
- **Mənbələri inkişaf etdirmə və qoruma** - Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinə müxtəlif yanaşmalara dair bəzi ideyalar əldə etmək;
- **Dezinformasiya və nifrət nitqi** - Bu təhdidləri necə müəyyən etmək və onlara qarşı mübarizə aparmaq;
- **Miqrasiya və COVID-19** - Pandemiyanın miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işində hansı mənə kəsb etməsini öyrənmək;
- **Fotoşəkillər və təsvirlər** - Jurnalistlər və redaksiyalar üçün ən yaxşı təcrübəyə aid misallarla tanış olmaq.

Giriş

“**Etik əsaslar**” adlı fəsil 1-də müzakirə etdiyimiz kimi, miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işi bütün proses boyu sizi özünü düzgün suallar verməyə sövq edən jurnalistika dəyərlərinin köməyi ilə təkmilləşdirilir. Məqsədiniz auditoriyamıza daha yaxşı xidmət edən və barəsində yazdığımız insanların şəxsiyyətinə hörmətlə yanaşan jurnalistikanı hər zaman inkişaf etdirməkdən ibarət olmalıdır.

Bu fəsildə miqrasiya (formalar, proseslər və nəticələr) və bu prosesdə iştirak edən insanlar barədə ətraflı məlumatlandırmanın jurnalistlər tərəfindən təmin edilməsi yolları araşdırılır. Burada media tərəfindən hazırlanan hekayələrin müxtəliflik, gender və dezinformasiya kimi məsələlər vasitəsilə bilərəkdən və bilməyərəkdən müəyyən tərzdə formalaşdırılması ilə bağlı suallara da toxunulur. Eyni zamanda, bu fəsildə məlumatlandırma prosesi boyu etik problemlərin tematik araşdırmalar vasitəsilə aradan qaldırılması yollarına dair regional və beynəlxalq mediadan misallar verilir və beləliklə, miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinə necə yanaşmaq lazım olduğu əksini tapır.

Naviqasiya qutusu

Bu fəsildə qaldırılan məsələlər haqqında əlavə məlumat üçün baxın:

- Fəsil 7: *Müsahibələr* – Müsahibənin aparılmasına dair xüsusi məsləhətlər üçün
- Fəsil 8: *Ekspertləri nə cür tapmalı və istifadə etməli ?*
- Fəsil 9: *Məlumatlar və təhlil*

EJŞ-yə, etik məlumatlandırmanın əsas prinsipləri bunlardır:

1. **Dəqiqlik və fakta əsaslanan məlumatlandırma.** Qərəzli yalanlardan, saxta xəbərlərdən və yoxlanılmamış məlumatlardan çəkinin.
2. **Müstəqillik.** Öz vicdanınıza uyğun hərəkət edin . Miqrant əleyhinə təbliğat aparmayın və ya siyasi, yaxud digər qərəzli maraqların alətinə çevrilməyin.
3. **Obyektivlik.** Hekayənin bütün tərəfləri barədə danışmağı unutmayın. Xüsusilə insan alveri qurbanlarının və travmaya məruz qalmış insanların danışmasına imkan verin, eyni zamanda, qəbul edən ölkələrdə yaşayan miqrantların qanuni narahatlıqlarını əks etdirin.
4. **Humanistlik** . Jurnalistika zərər verməməlidir. Məlumatlarınızda şəfqət nümayiş etdirin. Həll yollarını göstərin və təqib etməkdən çəkinin.
5. **Məsuliyyət və şəffaflıq** . İşinizə məsuliyyətlə yanaşın. Səhvlərinizi düzəldin, hər zaman kim olduğunuzu açıqlayın və metodlarınızda açıq olun.

Jurnalistikanın beş prinsipi haqqında danışan EJŞ-in təsisçisi Aydan Vayta baxın:

<https://ethicaljournalismnetwork.org/who-we-are/5-principles-of-journalism>

55 <https://ethicaljournalismnetwork.org/who-we-are/5-principles-of-journalism>

56 <https://ethicaljournalismnetwork.org/who-we-are/5-principles-of-journalism>

Məlumatı (düzgün) əldə etmə: mənbələrin müxtəlifliyi və perspektivlər

Hər bir materialda tərəflərin hamısını təqdim etmək məcburi olmasa da, hekayələr tarazlı və kontekstə uyğun olmalıdır. Obyektivlik hər zaman mümkün olmur və ola bilsin ki, həmişə arzu olunmur, məsələn, qəddarlıq və ya qeyri-insaniliklə bağlı, lakin qərəzsiz məlumatlandırma inam və etibar yaradır (EİŞ).

Miqrasiya məlumatlarının çoxsaylı araşdırmaları və təhlili olduqca vacib bir nəticəyə gəlmək imkanı verir: bu məlumatlarda çox vaxt miqrantların mövqeyi ya əks olunmayıb, ya da yetərinə təqdim edilməyib. 2015-2018-ci illər arasında, Ukrayna da daxil olmaqla, 17 ölkədə təqdim edilən məlumatların təhlilini aparmış Avropa Jurnalistika Observatoriyasının "[Avropa mediasında miqrasiya mövzusunun işıqlandırılması](#)"⁵⁹ adlı (2020-ci il tarixli) tədqiqatının nəticələrini misal üçün nəzərdən keçirin. Tədqiqat üçün baxılmış 2.417 materialdan:

- 51%-də siyasətçilər və ümumiyyətlə, hökumətin və beynəlxalq təşkilatların üzvləri əsas şəxs kimi göstərilib;
- 27%-də miqrantlar bu və ya digər dərəcədə təqdim olunub. Bu halların üçdə ikisində miqrantlar anonim bir qrup kimi təsvir olunub, həmcins "insan kütləsi" kimi göstərilib və/və ya onlara söz verilməyib;
- 8%-də miqrantlar ayrı-ayrı fərdlər və ya ailələr kimi göstərilib.

Məqalələrdə yer alan çox az sayda miqrant və qaçqından sitat gətirilib: barəsində bəhs etdiyi 4.267 nəfər miqrant olmayan şəxsin qarşılığında, media cəmi 411 miqrantdan sitat gətirib. Miqrantlara kömək edənlərin fərdi qaydada göstərilməsi meyilləri olsa da, həmin meyillər bu köməyi alan insanlara şamil olunmayıb.

Çərçivələr

Müsahibə götürmək və ya barəsində yazmaq üçün seçdiyiniz şəxsin miqrasiya mövzusunda məlumatların necə təqdim olunmasında böyük rolu var. Yalnız polis əməkdaşları, təhlükəsizlik üzrə analitiklər və ya sərhədçilərlə söhbət etsəniz və heç bir sosial, humanitar işçilə, yaxud insan hüquqları üzrə mütəxəssislə danışmasanız, hekayənizin nə qədər fərqli olacağını təsəvvür edə bilərsiniz. Miqrasiya hekayələrinə cəlb olunmuş müxtəlif əlaqədar tərəflər fərqli qavrayış sahibləridir və çox güman ki, miqrasiyanı xüsusi çalarla təsvir edəcəklər.

Bəzən hansı sahə üzrə ixtisaslaşmış jurnalist olmağınız və ya üslubunuz (Baxın: [fəsil 2](#)) bu tendensiyalardan bəzilərini və ya seçiminizi izah edə bilər. Lakin bu, yalnız bəzi baxışları təqdim edərək, digərlərini istisna etməklə kəskin disbalansın yaradılmasına bəraət qazandırmır. Miqrantlarla danışmaq PR şöbələri və mediaya asan çıxışı olan rəsmi mənbələrdən sitat gətirməkdən daha çətin və daha çox səy tələb edir, halbuki, belə bir söhbət rəsmi mənbələrin diqqətindən yayınmış önəmli fikirlərin əldə olunmasına imkan yarada bilər.

(Miqrant icmaları arasında mənbələrin nə cür inkişaf etdirilməsinə dair əlavə məlumat üçün “Mənbələri inkişaf etdirmə və qoruma” bölməsinə baxın)

Əsas suallar və mülahizələr:

Siz şəxsi mülahizələrinizi və nə qədər qərəzli olduğunuzu yoxlamısınız mı?

Siz miqrasiya problemlərini işıqlandırmaq üçün lazım olan xüsusi yanaşma tərzini öz şəxsi mülahizələriniz və ya təcrübəniz əsasında təmin edə bilərsinizmi? Hətta əgər bu belədirsə, siz müvafiq məlumatı ədalətlə təqdim edə bilərsinizmi? Haqlı olduğunuzu düşünmək üçün əsasları deyil, səhv edə biləcəyinizə işarə edən səbəbləri hər zaman axtarmağa çalışın. Bu, “müsbət” təxminlər edən insanlar kimi, “mənfi” ehtimallar irəli sürənlər üçün də vacibdir. Siz miqrasiya mövzusunda hekayələrin hazırlanmasında şəxsi təcrübənizə və ya dəyərlərinizə əsaslanaraq, kimlərlə məsləhətləşməli olduğunuza dair ilkin mülahizələrinizin ardınca getməklə, dəyərli mənbələri və bu səbəbdən onların verə biləcəyi çox gərəkli məlumatları istisna edə bilərsiniz. İlkin mülahizələrinizin və qərəzli münasibətinizin işinizə cəlb olunan iştirakçıların müxtəlifliyinə nə cür təsir edəcəyini hər zaman tənqidi şəkildə araşdırın.

Çatışmazlıqlar və ümumi səhvlər

Kütlənin arxasınca getmə:

- Jurnalistika daxili imkanlar hesabına qurulur – jurnalistlər öz həmkarlarının işlərindən təsirlənir və çox zaman başqalarının başladığı mövzulara əlavələr edərək, onları inkişaf etdirirlər. Bu, daha dərinə araşdırıb yeni baxış bucaqları tapmağın əla yolu ola bilər, lakin, eyni zamanda, milli narrativlərin şablon formasında güclənmə riskini artırır, çünki bu narrativlər hərtərəfli mənimsənilmək əvəzinə “cari məsələ kimi” qəbul olunmağa başlayır.
- Sürətlə işləmək, müddətlərə əməl etmək və redaktorların tələblərini yerinə yetirmək zərurəti varsa, bu, detallarını yetərinə başa düşmədiyiniz mövzularda tələsik seçim etməyinizi şərtləndirə bilər.
- Lakin siz mövzunu başa düşməyin müxtəlif yolları barədə düşünmək üçün nəfəsinizi dərib, kifayət qədər uzun pauza edə bilsəniz, habelə səhv və ya səmərəsiz hesab etdiyiniz redaksiya seçimlərini nəzakətlə şübhə altına qoymağa hazır olsanız, işiniz həmişə fayda gətirəcək.

57 <https://en.ejo.ch/ethics-quality/how-do-the-european-media-cover-migration>

Təsədüfən özünə istinad etmə:

- Adətən, redaksiyalar işinizlə tanış olaraq, sizə bu barədə nə düşündüklərini söyləmək istəyən insanlarla dolu olur, lakin bu insanlar sizə nə qədər oxşayır? Onlar sizdən yaş, cins, etnik mənsubiyyət, sosial status, zənginlik və ya cinsi oriyentasiya ilə fərqlənirlərmə? Onlardan kimsə miqrant, qaçqın və ya MK-dürmü?
- Redaksiyalarda müxtəlifliyin olmaması səbəbindən eyni növ miqrasiya məlumatlarının verildiyini sübuta yetirən çoxsaylı elmi təhlillər mövcuddur. Ola bilsin ki, siz redaksiyanızı, bir növ, çoxmədəniyyətli düşünmə mərkəzinə çevirə bilməyəcəksiniz, lakin, şübhəsiz ki, öz “fikir köpüyünüzün” xaricinə çıxaraq, hazırladığınız hekayələrdə fərqli insanlara, xüsusilə miqrantlara və azlıqlara danışmaq imkanının verilməsini təmin edə bilərsiniz.

Tokenizm:

- Tokenizm – simvolik addımların real hərəkətlər kimi qəbul olunması ilə bağlı məntiqi səhvdir. Redaksiyada “simvolik azlıqların” mövcudluğuna gətirib çıxaran, lakin onlara öz peşəkar bacarıqlarını göstərmək üçün dəyərli imkanlar verməyən işgötürmə təcrübəsi xəbər təşkilatları daxilində problem yarada bilər.
- Eyni zamanda, biz azlıqları liberal və ya inklüziv formada təqdim etməklə, onların üzvlərini yalnız azlıq təmsilçisi statusuna malik olan şəxslər səviyyəsinə endirməmək üçün diqqətli olmalıyıq.

Əsasən Azərbaycan, Ermənistan və Gürcüstandan olan jurnalistlərlə bir sıra seminarlardan sonra Media Müxtəlifliyi İnstitutunun (MMİ) hazırladığı [“Müxtəliflik barədə məlumatlandırmaya dair 2004-cü il tarixli təlimat”](#) bu məsələ ilə bağlı bir neçə maraqlı məsləhəti özündə əks etdirir:

“Jurnalistlərin qarşısında duran ən vacib vəzifələrdən biri onlara köklü şəkildə bənzəməyən insanlar haqqında yazmaqdır. Mənbənin fərqli etnik mənsubiyyəti, dini əqidəsi, cinsi oriyentasiyası, sosial və ya iqtisadi statusundan asılı olmayaraq, çox vaxt jurnalistin rolu həmin şəxsin nəzər nöqtəsini, fikirlərini və ya dünyagörüşünü, hətta əgər fərqlər çox dərindirsə belə, dəqiq şəkildə çatdırmaqdan ibarətdir. Çoxsaylı icmalar arasında sosial və etnik xarakterli fikir ayrılıqları səbəbindən parçalanmaların baş verdiyi Cənubi Qafqaz kimi regionlarda bu hədəfə çatmaq xüsusilə çətin ola bilər. Lakin bu mümkündür. Və əgər jurnalistlər öz icmalarında barışıqı asanlaşdırmaq istəyirlərsə, onların fərqliliklə bağlı xofu və inamsızlığı deyil, qarşılıqlı anlaşmanı və tolerantlığı təşviq etmək üçün əllərindən gələni etməsi vacibdir.”

Odur ki, bu təlimat kitabını bütövlükdə oxumaq tövsiyə olunur. Sizə (və ya icmanıza) xas olan qərəzli və ya yanlış fikirləri tanımaqda kömək edən bəzi faydalı məsləhətlər aşağıda verilir:

- İnsanları obyekt kimi deyil, subyekt kimi qəbul edin: siz etnik, sosial, dini və digər azlıqlardan bəhs edən hekayə hazırlayarkən, bu qrupun nümayəndələrindən müsahibə götürün və onların nəzər nöqtələrini həmin hekayəyə əlavə edin. Onların hansı peşəyə və ya ixtisasa malik olması barədə hekayədə deyilirmi? Hekayədə onların sözləri, birbaşa sitatları verilirmi? İstənilən qrupun nümayəndələrinin birözlü tədqiqat obyekt deyil, özünəməxsus fikirlərə və qavrayışlara malik şəxs olduğunu qəbul etmək vacibdir.

- **Ümumiləşdirmələ ehtiyatlı olun** : bəzi icma üzvlərinin hərəkətləri və ya davranışı bütün icmaya xasdır mı? Çətin sosial məsələləri “ağ-qara” ifadələrlə təqdim etməkdən çəkinin. Bütün miqrantları və azlıqları, xüsusən davranış və dəyərlər baxımından, həmcins kütlə hesab etməyin. Həyat heç zaman sadə olmur.
- **Şübhə ilə yanaşın** : icmanın adından danışan insanlar həqiqətənmi icmanı təmsil edirlər? Məsələn, onlar kişidilərsə, etibar etmək olarmı ki, həmin kişiler qadınları başa düşürlər və onların adından danışirlar və ya əksinə? (Bundan sonrakı “ **Gender və miqrasiya** ” bölməsinə baxın.)
- **Stereotiplərə qarşı çıxın** : əvvəlcədən düşünülmüş fikirlərin və qavrayışların, xüsusən də inancların çoxu faktlara deyil, stereotiplərə əsaslanırsa, onları sual altına almaq işimizin bir hissəsidir.
- **Sözlərdən düzgün istifadə edin** : niyyətimizdən asılı olmayaraq, istifadə etdiyimiz sözlərə etinasız yanaşsaq, etnik və sosial gərginliyi (istəmədən) artırma biləri. “Hər kəsin bildiyi kimi” və ya “aydın məsələdir ki” kimi ifadələr çox vaxt jurnalistlər tərəfindən miqrantlara və ya onların sosial qruplarına qərəzli yanaşmanı ifadə etməyin bir yolu ola bilər.
- **Yeni baxış bucaqları tapın** : həyatlarının həqiqətən necə olduğunu başa düşmək üçün müvafiq şəxslərlə vaxt keçirin. İnsan həyatını anlamaqla, təqdim etdiyiniz hekayələrə dərinlik və təfərrüatlar əlavə edəcək yeni məlumatlandırma bucaqları görə biləcəksiniz.

Tematik araşdırma: bir qaçışın gündəliyi

Aşağıdakı məsələlərlə bağlı bu tematik araşdırmadan misal kimi istifadə edin:

- Hekayənin daha yaxşı təsvir olunmasına redaksiyadakı müxtəlifliyin necə təsir etməsi.
- Şəxsi təcrübədən və yaxınlıqdan necə istifadə etməyin lazım olması.

Bir qaçışın gündəliyi

Aren Melikyan “EVN Report” xəbər saytı üçün – 6 aprel 2020-ci il:

İngilis dilində : <https://www.evnreport.com-raw-unfiltered-diaries-of-escape-1>

Erməni dilində : <https://www.evnreport.com/%D5%B0%D5%A1%D5%B5%D5%A5%D6%80%D5%A5%D5%B6/>

Yuxarıdakı məqalədə müəllif Ermənistandan emiqrasiya edən insanların gündəliklərindən istifadə edərək, onların mürəkkəb şəxsi motivlərini və ziddiyyətli hisslərini araşdırmaq üçün qeyri-adi bir addım atıb. Müəllif həm öz yazılarından, həm də anasının gündəliyindən bəzi parçaları nümayiş etdirərək, özünə hekayədə yer ayırmaq qərarına gəlib.

Nəzərdən keçirilməli məsələlər:

- Tematik məqalənin və ya podkastın daha çox özəl təqdimat formasında hazırlanmasından ibarət birdəfəlik işi yerinə yetirmək məqsədilə jurnalistika sahəsindəki şəxsi təcrübənizi istifadə etmək üçün siz hansı imkanlara maliksiniz?
- Siz nə edə bilərsiniz ki, barəsində məlumat verdiyiniz insanların hamımız kimi çoxölçülü, mürəkkəb fərdlər olduğunu auditoriya hiss etsin?

57 [http://www.media-diversity.org/additional-files/documents/A%20Guides/MDI%20Reporting%20Diversity%20manual/Reporting%20Diversity%20Manual%20-%20Caucasus%20\[EN\].pdf](http://www.media-diversity.org/additional-files/documents/A%20Guides/MDI%20Reporting%20Diversity%20manual/Reporting%20Diversity%20Manual%20-%20Caucasus%20[EN].pdf)

Erməni jurnalisti Aren Melikyanın bu hekayəni hazırlama prosesi, habelə onun həmkarlarının miqrant mənşəli olması faktının hekayəni tərtib edərkən müəllifin işini nə cür asanlaşdırdığı barədə dediklərinə baxın.

https://www.youtube.com/watch?v=juXQyg_6SH8&list=PLXxzWkiXihue7dRH3_QceqpkBGJL-gQdl&index=2

Yekun

Kütləvi informasiya vasitəsində müxtəlifliyin əks olunmasını təmin etmək üçün müvafiq redaksiyanın multikultural olması vacibdir.

Redaksiyanın əməkdaşı kimi:

- miqrasiya məsələlərində iş təcrübəsi olan insanların və ya miqrant, yaxud miqrant mənşəli jurnal - istlərin komandanıza üzv olmasını, imkan daxilində, təmin etməyə çalışın;
- hesabatlılıq üçün qarşılıqlı əlaqə mexanizmlərindən və digər mexanizmlərdən istifadəni təşviq etməklə, miqrantlardan və müxtəlif növ azlıqlardan ibarət icmaların işinizə cəlb olunması yollarını tapın;
- azlıqları hədəfləyən (və onları təsvir edən) materiallar sayəsində auditoriyanızın genişləndirilməsi, bu üsulla gəlirlərin artırılması yollarını nəzərdən keçirin. Başqa sözlə, [rəqəmsal transformasiya və daha geniş müxtəliflik bir medalın iki üzünü hesab oluna bilər](#)

Bir şəxs kimi, siz təşkilatınızın kimi işə götürmək barədə qərarlarına cavabdeh olmaya bilərsiniz, lakin cəmiyyətdəki müxtəlifliyi əks etdirmək üçün fərdi addımlar atma bilərsiniz. Bununla bağlı aşağıdakı məsələlər barədə düşünmək olar:

- İşıqlandırdığınız miqrant icmalarının üzvlərindən qeyri-rəsmi müsahibələr götürmək.
- Hazırladığınız materialı nəzərdən keçirməyi və ya bu material üzərində sizinlə birgə işləməyi icma üzvlərinin birindən xahiş etmək.

- Müxtəliflik və media məsələlərini daha dərinləndirən araşdırmaq üçün “Alətlər və resurslar” adlı fəsil 11-də “Müxtəliflik və azlıqlar” bölməsinə baxın;
- Ümumilikdə müxtəliflik məsələlərinin və miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinin təkmilləşdirilməsi məqsədilə redaksiyaların görə biləcəyi işlər haqqında əlavə məlumat əldə etmək üçün “Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinin gücləndirilməsi” adlı fəsil 10-a baxın.

Məlumatı (düzgün) əldə etmə: gender və miqrasiya

Hər bir hekayədə gender aspekti mövcuddur. Lakin bir çox digər sahələrdə olduğu kimi, miqrasiya sahəsində də bu aspekt, adətən, nəzərə alınmır. Kişi və qadın miqrantlarla rəftar arasında fərqlər səhiyyə sahəsində bərabərsizliklə, sığınacaq və ya vətəndaşlıqdan fərqli istifadə imkanları ilə və ya milli integrasiya siyasətinin icrasında fərqli uğurlarla nəticələnə bilər, hərçənd belə fərqlər barədə çox vaxt məlumat verilmir.⁶²

Məsələn, qadın miqrasiyası barədə məlumatlarda insan alverinin qurbanı və ev işçisi olan qadınlara daha çox diqqət ayrılır, kişi miqrantlar barədə məlumatlarda isə onları “saxta” sığınacaq axtaranlar və ya əsasən əməkçi miqrantlar kimi təqdim etmək meyilləri üstünlük təşkil edir.

Çatışmayan rəylər

Avropa Jurnalistika Observatoriyasının “Avropa mediasında miqrasiya mövzusunun işıqlandırılması” adlı 2020-ci il tarixli tədqiqatı, eləcə də digər tədqiqatlar göstərir ki, mediada miqrasiya məsələlərinin işıqlandırılması zamanı qadınlardan çox, kişi miqrantlara və qaçqınlara yer ayrılır.

Bu cür meyillər mövzunun daha təfərrüatlı işıqlandırılmasının qarşısını alır, habelə zərərli və yanlış stereotiplərin çoxalmasına şərait yaradır. Biz, jurnalist olaraq, məlumatlarımızda oxşar meyillərə müqavimət göstərə bilirik və ən vacibi, bu narahatlıqları həmkarlarımızla, yaxud müvafiq forumlarda bölüşə bilirik.

Ekspert rəyləri

Qadınlar jurnalistika sahəsində, habelə jurnalistlərin şərh vermək üçün müraciət etdiyi ekspertlər arasında da az təmsil olunub (Fəsil 8-ə baxın: [Ekspertləri nə cür tapmalı və istifadə etməli](#) ? Məsələn, xəbər mediasında qadınların az təmsil olunması barədə “[COVID-19 haqqında xəbərlərdə qadınların çatışmayan nəzər nöqtəsi](#)” adlı xüsusi hesabatda göstərilir ki, COVID-19 haqqında hekayələrdə qadın ekspertlərin mövqeyi “narahatlıq doğuran dərəcədə diqqətdən kənarda qalıb”: bu məsələ ilə bağlı müraciət olunan hər beş ekspertdən yalnız biri qadın olub. Bu cür narahatlıq doğuran meyillər miqrasiya mövzularında məlumatlara da aiddir.

58 <https://www.media-diversity.org/digital-transformation-and-media-diversity-two-sides-of-the-same-coin/>

59 <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14680777.2018.1532142>

Redaksiyada gender rolları

Gender sahəsində gizli və ya aşkar qərəzli münasibət elə bir vəziyyət yarada bilər ki, kişi jurnalistlər əsasən hüquq-mühafizə, təhlükəsizlik və terrorçuluq kimi “kişi” məsələlərilə məşğul olsunlar, qadınlara isə sosial işlər, integrasiya və ailə miqrasiyası kimi “qayğı” məsələlərilə məşğul olmaq tapşırılsın (Fəsil 2-yə baxın: **Siz hansı sahə üzrə ixtisaslaşmış jurnalistsiniz?**). Bu baxımdan, vəzifələrin bacarıq və təcrübə, yoxsa qərəzli ehtimallar əsasında bölgüsü ilə bağlı narahatlıqların ifadə edilməsi qanunauyğundur.

Yekun

Miqrasiya məsələlərində gender aspektinə diqqət yetirilməsi tələbi qadınlar barədə daha müsbət məlumatlar verməyi deyil, aşağıdakı problemlərin mövcudluğunu qəbul etməyi nəzərdə tutur:

- Kişi və qadınlara fərqli yanaşılır.
- Bəzi kontekstlərdə qadınlar və ya kişilər etibarlı məlumat mənbəyi və ya ekspert kimi istisna edilir.
- Qadın və kişilərin davranışı və motivasiyası ilə bağlı fərziyyələr stereotiplərin əmələ gəlməsinə səbəb olur.

Bu cür meyilləri şübhə altına almaq, mübahisəli hesab etmək və zərurət yarandıqda, aradan qaldırmaq lazımdır.

Naviqasiya qutusu

- Redaksiyada müxtəlifliyin gücləndirilməsi ilə bağlı məsləhət üçün fəsil 10-a baxın: **“Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinin gücləndirilməsi”**;
- Ekspert mənbələrindən istifadə yolları haqqında məsləhət üçün fəsil 8-ə baxın: **Ekspertləri nə cür tapmalı və istifadə etməli?**;
- Gender və mediaya aid əlavə resurslar üçün **“Alətlər və resurslar”** adlı fəsil 11-də **“Gender və media”** bölməsinə baxın.

Məlumatı (düzgün) əldə etmə: mənbələri inkişaf etdirmə və qoruma

İstənilən jurnalist işinin keyfiyyəti onun məlumat mənbəyinin nə qədər yaxşı olmasından asılıdır. Keyfiyyətli miqrasiya hekayəsi hazırlamaq üçün sizə aşağıdakılar lazımdır:

- Müvafiq icmalarda mənbələr əldə etmək. İcmanı narahat edən məsələlər barədə sizi hər zaman məlumatlandırmaq istəyində olan şəxsləri tapmağa diqqət yetirin.
- İcmalarla işləyən və ya onları təmsil edən QHT-lərlə yaxşı əlaqələr qurmaq. Onlar yeni baxış bucaqları və hekayələr üçün yaxşı ideya mənbəyi ola bilərlər.
- Fiziki çıxış imkanınız olmayan diaspor təşkilatlarının, yaxud qruplarının fəaliyyətini işıqlandırarkən onlarla əlaqə qurmaq üçün “çat”dan və digər onlayn forumlardan istifadə etməyi nəzərdən keçirin. Aşağıdakı tematik araşdırmada göstərilirdiyi kimi, sizinlə bu qruplar arasında kifayət qədər inam yaratmaq üçün vaxt tələb olunacaq. Səbirli olun və özünüza yetərinə vaxt ayırdığınıza əmin olun.

- Onlayn mühitdə mənbələri qorumağa daha çox diqqət və qayğı göstərin, sosial mediada yaradılan kontentdən istifadə edərkən məxfilik məsələlərinə xüsusi diqqət yetirin.
- Bütün səviyyələrdə vəzifəli şəxslərlə də işləməli olacağınızı unutmayın. Onların hələ ki ictimailəşdirilməmiş məlumatları sizinlə bölüşmək niyyətində olması üçün münasibət qurmaq vaxt tələb edir və bu, ən yaxşı hekayələrin hazırlanması ilə nəticələnə bilər.
- Auditoriyaya çatdırmaq istədiyiniz geniş bir tendensiyanın və ya hekayənin təcəssümü olan “ideal miqrantı” axtarmayın. Bunun əvəzinə qulaq asın. Miqrantın hekayənizə nə əlavə edə biləcəyini düşünməkdənsə, danışdığınız hər bir şəxsə qərəzsiz yanaşın və bu hekayənin sizi hara aparacağına fikir verin.

Aşağıda verilmiş mənbələr isə əsasən bu resurslardan götürülüb:

- QAJŞ “[Mənbələrlə rəftara dair əsas etik qaydalar](#)”, 2017-ci il;⁶³
- BJŞ “[Hər bir jurnalist anonim mənbələr haqqında nələri bilməlidir](#)”, 2018-ci il;⁶⁴
- AJM “[Yoxlama kitabçası](#)”, 2014-cü il.⁶⁵

Əlavə məlumat üçün bu resurslara istinad edin.

Mənbələrlə bağlı şəffaflıq

- Hekayəni nə üçün işıqlandırdığınızı izah edin. Niyyətinizlə bağlı şəffaf olun.
- Mənbənizi necə göstərəcəyinizi və ya mənbəyə hansı formada istinad edəcəyinizi onunla müzakirə edin.
- Yerinə yetirə bilməyəcəyiniz vədləri verməyin. Buraya jurnalistika fəaliyyətinizdən irəli gələn müəyyən təsir və ya nəticə ilə bağlı vədlər də daxildir.

Qoruma

- Mənbənizin qorunmasına diqqət yetirin. Məsələn, verdikləri məlumatların dərc edilməsi səbəbindən şəxsi vəziyyətləri və həyatları üçün mümkün nəticələr barədə onların xəbərdar olmasını təmin edin.
- Mənbə çarəsizlikdən və ya vəziyyətdən çıxış yolu görmədiyi üçün dediklərinin audio yazısının aparılmasına razılıq verə bilər. Sizə hətta belə hallarda da mənbə və onun yaxınları üçün mümkün nəticələri əsas götürərək, öz qərarınızı verin və ehtiyac duyduqda, ekspertlərlə məsləhətləşin.

Anonim mənbələr

Anonimlik yalnız ona ehtiyacı olanlar, məsələn, məlumat verənlər,⁶⁶ uşaqlar, həmçinin zorakılıq və travmadan zərər çəkmiş insanlar kimi həssas qruplar tərəfindən istifadə olunan bir hüquqdur. Kiminsə gerçək adından və təsvirindən istifadə etmək çox təsirli ola bilər, saxta addan istifadə və ya heç bir konkret mənbəyə istinad etməmək isə əks effekt yarada bilər.

60 <https://ethicaljournalismnetwork.org/resources/publications/ethics-in-the-news/handling-sources>

61 <https://iinet.org/en/resource/what-every-journalist-should-know-about-anonymous-sources>

62 <http://verificationhandbook.com/>

Bununla belə, həssas vəziyyətdə olan şəxsin kimliyini açıqlamaq ona və ya başqalarına zərər vura bilər. Məsələn, sığınacaq axtaranlarla bağlı müvafiq məqalədə dərc olunan təfərrüatlar sığınacaq üçün müraciətin nəticəsinə təsir göstərə bilər. Eynilə, ağır iş şəraiti haqqında danışan əməkçi miqrantın kim olduğu açıq göstərildikdə, o, işini itirə və ya deportasiya oluna bilər.

İnsan həyatını heç vaxt risk altına salmayın. Risklə üzləşə biləcək istənilən şəxsin adını “zərər vurmama” və “humanistlik göstərmə” prinsiplərinə əsasən açıqlamamaq jurnalistin borcudur. Kiminsə anonimliyini təmin edib-etməmək barədə qərarınızda əmin deyilsinizsə, əvvəl miqrasiya məsələləri üzrə vəkillə və (və ya) təşkilatınızın hüquqşünasları ilə, imkan daxilində, redaktorunuzla məsləhətləşin.

Bu mövzu haqqında əlavə məlumat üçün “FRA-nın elektron media üçün praktiki vəsaiti”ndən aşağıdakı fəsillərə baxın:

- [“Sığınacaqla bağlı qeyri-müəyyənlik: qanunu başa düşmə”](#)
- [“İnformasiya azadlığı və məlumatların qorunması”](#)
- [“Yeni hekayələrin təsiri”](#)

Məlumatlı razılıq

- Əminsizmi ki, müsahibənin şərtlərini və “icazəli-icazəsiz audioyazı”, “ümumi fon”, yaxud “mən - bəni gizli saxlama” kimi jurnalist anlayışlarının mənasını sizin mənbə dəqiq başa düşür?
- Potensial mənbələr jurnalistlərin onlara müraciət etməsindən ruhlanaraq, bəzən özləri və başqaları üçün riskləri tam anlamadan da müsahibəyə və ya adlarının, təsvirlərinin istifadəsinə razılıq verə bilərlər. Materialınızda yer tutduqdan sonra mənbənin üzləşə biləcəyi təhlükələri, o cümlədən miqrasiya statusu ilə bağlı mümkün riskləri müəyyənləşdirmək üçün ona kömək etməyiniz vacibdir.
- Siz mənbələrin həssaslığını və təqdim olunan məlumatların əhəmiyyətini qiymətləndirməlisiniz. İlkin şərtlər

Müsahibə götürmək üçün bütün şərtləri, onlardan hansına və necə əməl edə biləcəyinizi əvvəlcədən düşünün. Eyni zamanda, anonimliyi təmin etmək üçün əsas olub-olmadığını (yuxarıdakı bölməyə baxın), hansı şəraitdə materialınıza mənbə tərəfindən baxılmasına razılıq verəcəyinizi və ya bunu ona təklif edəcəyinizi də fikirləşə bilərsiniz.

Söhbət etmək istədiyiniz tanınmış və nüfuzlu şəxslərin tələbləri, yaxud miqrantların xahişləri sizin bir jurnalist kimi müstəqilliyinizi şübhə altına ala bilər. Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma kontekstində belə hallar əsasən həssas vəziyyətdə olan, travmadan zərər çəkmiş insanlar və ya sığınacaq axtaranlardan müsahibə götürərkən yarana bilər (Fəsil 7-yə baxın: [Müsahibələr](#)). Eyni zamanda, siz bəzi mənbələrə müvafiq məlumatları necə təqdim etmək barədə (xüsusilə həmin məlumatlar sizin təcrübə sahəsinə aid olmadıqda) öz fikirlərinizi bildirmək imkanı verə bilərsiniz. Lakin bu halda da hansısa dəyişiklik edəcəyinizlə bağlı heç bir zəmanət verməməlisiniz. (Fəsil 8-ə baxın: [Ekspertləri nə cür tapmalı və istifadə etməli ?](#))

63 <https://gijn.org/whistleblowing/>

Mənbələrinizlə çox yaxınlıq etməyin: bəzən jurnalistlər öz mənbələrilə (xüsusən də onlara empatiya hiss etdikdə) çox yaxın olurlar və bununla səhvə yol verirlər. Ən yaxşı hekayələri əldə etmək üçün mənbə ilə etibarlı münasibətlər qurmaq vacibdir, lakin onlarla həddindən artıq yaxınlıq obyektivliyinə və işinizin etik əsaslarına təhlükə yarada bilər. Eynilə, rəsmi (**hökumət/QHT**) mənbələrlə münasibətlərin inkişaf etdirilməsi əvəzsiz məlumatlara və hekayələrə yol açar, lakin onların da öz planları var və belələrinin dediklərini sorğu-sualsız qəbul etmək – etik xətti keçmək və redaksiyanın müstəqilliyinə zərbə vurmaq deməkdir.

Tələsməyin!

Müstəqil jurnalist Ceyson Parkinson *“Jurnalistika və TravmaDart” tologiya Mərkəzi*ndə çıxış edərkən bunları deyib: “Ən çətin və vaxt aparan iş insanların sizə etibar etməsini və kameraya danışmasını təmin etməkdir. Bu başqa iş kimi deyil, burada yalnız kameranı qurmaq, “yazı” düyməsini vurmaq, çəkiliş etmək və səs fraqmentlərini tənzimləmək tələb olunmur. İstənilən qaçqın hekayəsilə bağlı mən vaxtımın 80%-ni insanlarla danışmağa və bölüşməyə sərf edirəm ki, onlar mənim gözümə, sadəcə, bir “kadr” olmadıqlarını başa düşsünlər.”⁶⁴

Tematik araşdırma: “Bu, həyat deyil”: Polşadakı azərbaycanlı miqrantların məyusluğu

MSİBM-in (“MOMENTA” layihəsi çərçivəsində) Media üçün Miqrasiya Məsələləri üzrə Təlim Akademiyasının 2019-cu il iştirakçısı Gülər Abbasova sosial məsələlər, o cümlədən miqrasiya üzrə ixtisaslaşmış multimedia jurnalistidir. 2020-ci il mayın 26-da “Open Caucasus Media” müstəqil onlayn xəbər platformasında Gülərin Polşadakı azərbaycanlı əməkçi miqrantların iş şəraiti və hüquqlarına dair üç aylıq araşdırması dərc edilib. Həmin araşdırmanı buradan oxuya bilərsiniz:

<https://oc-media.org/features/this-is-no-life-the-disillusionment-of-azerbaijani-migrants-in-poland/>

O, Polşaya səfər edə bilməsə də, orada istismara məruz qalmış azərbaycanlı əməkçi miqrantları taparaq, arada qarşılıqlı inam yaradıb və nəticədə onlardan müsahibə götürməyə müvəffəq olub. Gülərin öz təcrübəsi haqqında söhbətinə bu videoda baxın:

https://www.youtube.com/watch?v=w-_EMOFV-wk&list=PLXzWkiXihue7dRH3_QceqpkBGJL-qQdI&index=4

Nəzərdən keçirilməli məsələlər:

- Siz ölkənizin diasporu barədə məlumat vermək üçün bu və ya buna bənzər üsullardan istifadə edə bilərsinizmi?
- Mənbə ilə şəxsən görüşmək imkanınız olmadıqda, qarşılıqlı inam yaratmaq daha çox vaxt apara bilər.
- Sual verməyə başlamazdan əvvəl söhbət etdiyiniz şəxslərin hüquqlarını və tətbiq olunan müvafiq milli və beynəlxalq qanunları yetərinca başa düşdüyünüza, imkan daxilində, əmin olun.

⁶⁴ <https://dartcenter.org/resources/reporting-refugees-tips-covering-crisis>

Resurslar

“Fathm” Agentliyi : [Sosial monitoring üçün praktiki vəsait](#) jurnalistlərə “məlumatlandırma alətləri qismində sosial mediadan və rəqəmsal platformalardan səmərəli, effektiv və etik şəkildə istifadə etməyi” öyrənməkdə kömək üçün hazırlanıb. Buraya monitoring panellərinin qurulması metodları, icmaları cəlb etmək üçün ən yaxşı təcrübələr, sosial platformalardan götürülmüş kontentin yoxlanılmasına dair məsləhət və alətlər, habelə sosial monitoring vasitəsilə əldə olunmuş hekayələrin effektiv yayılması strategiyaları daxildir.

Sənədə bu saytda baxmaq olar: <https://fathmtoolkit.netlify.app/>

“Thomson” Fondu : [Sosial media xəbərlərinin toplanması](#) - ümumi icmal verən, kurs təlimatçıları və media ekspertlərini təqdim edən, fərqli sosial media platformalarından xəbər toplamaq üçün mənbə kimi istifadə formalarını və “Google”dakı qabaqcıl axtarış metodlarından eyni məqsədlə istifadə yollarını göstərən onlayn kursdur.

Onlayn kursla bu saytda tanış olmaq mümkündür: <https://thomsonfoundation.edcastcloud.com/learn/social-media-newsgathering-self-paced>

Travel routes and economy

- International travel restrictions and increased border controls significantly decrease the routes available for migrants.
- Damage to economies will have long-term influence on the push and pull factors that drive migration.

Stigmatisation and discrimination

MMİ-yə əsasən, COVID-19 pandemiyası zamanı:

- sosial mediada və bəzi kütləvi informasiya vasitələrində miqrantlar və azlıqlar ([antisemit sui-qəsd nəzəriyyələri](#), [islamofobiya](#), [Asiya icmalarına](#) qarşı ayrı-seçkilik, [qaraçılara qarşı irqçilik](#) səbəblərindən və s.) xəstəlik daşıyıcısı, dezinformasiyanın və nifrət nitqinin hədəfi kimi, stigmatizasiyaya məruz qalırlar;
- bütün böhran dövrlərində olduğu kimi, diskriminativ çıxışlar geniş vüsət alır və çox vaxt həmrəylik və birlik barədə çağırışların arxasında gizlənir (növbəti bölməyə baxın:). Biz, jurnalist olaraq, miqrantların “aralıqda qalmasına” yol verməmək və ayrı-seçkilik ritorikasının təhlükələrini ifşa etmək üçün onların, habelə digər icmaların hədəf alınmasına qarşı çıxmalı, bu səpkidən olan ictimai müzakirələrə müdaxilə etməliyik.

65 <https://www.forbes.com/sites/rainerzitelmann/2020/03/23/the-corona-crisis-the-rothschilds-bill-gates-the-search-for-a-scapegoat-has-begun/?sh=29b8b1242283#3af194332283>

66 <https://fullfact.org/online/coronavirus-mosque-shut-lockdown/>

67 <https://www.media-diversity.org/the-aids-epidemic-stigmatized-black-communities-for-years-now-coronavirus-threatens-to-do-the-same-with-asian-communities/>

68 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7348427/>

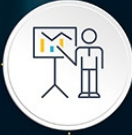
7 POINTS FOR COVERING A PANDEMIC

In all our work, we should adhere to the core principles of ethical journalism

1. STICK TO THE FACTS

Facts and solid data are key to accurate relevant reporting. Use verified, trusted and diverse sources such as the WHO, frontline responders such as health workers, hospitals, police. Check the date of data to ensure it is timely. Be transparent about methods of data collection. Correct misinformation with facts. Recognise that disinformation can generate hate speech and lead to harm.

2. PRACTISE ACCOUNTABILITY

Give context to government statistics and death tolls. Hold power to account. Be accountable to your audiences – interact with them, where possible answering their requests for information and providing resources. Avoid scaremongering. Recognise that Covid-19 disproportionately affects certain communities and individuals.

3. CHECK YOUR USE OF TERMINOLOGY

Familiarise yourself with medical and scientific terminology. Avoid misleading language and labelling, ie. it is not appropriate to say victims have 'lost the battle', or that Covid-19 is 'the great leveller'.

4. SHOW HUMANITY

Share stories from people who have recovered from Covid-19 as well as stories of resilience and solidarity. Tell the human tales of victims and their families, with dignity. Be sensitive to the memories and emotion of the families of those who have been affected.

6. AVOID SOCIAL STIGMATISATION AND STEREOTYPING

Present the disease objectively and avoid emotive language. Encourage people to use available medical services. Avoid casting blame.

5. CHALLENGE HATE

Avoid ethnic or religious finger-pointing. Avoid racial, national profiling and labelling of the disease. Avoid gender stereotyping and the use of gendered language or other discriminatory language.

Ethical
Journalism
Network

www.ethicaljournalismnetwork.org
@EJNetwork

7. PRACTISE DUTY OF CARE

Journalism is essential, but not at the risk of your health and that of your sources. Managers should lead by example. Ensure you take appropriate measures to protect your physical and mental health, and mitigate risks to your sources. Recognise the need for sensitivity with those affected and where it is necessary to protect sources' confidentiality.

Məlumatı (düzgün) əldə etmə: miqrasiya və COVID-19

COVID-19 insanların qərar qəbul etməsinə, habelə onların özlərinin və icmalarının təhlükəsizliyini təmin etməsinə imkan verən keyfiyyətli etik jurnalistikanın zəruriliyini önə çəkib.

Pandemiyanın miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işi üçün çoxsaylı fəsadları mövcuddur.

Səyahət marşrutları və iqtisadiyyat

- Beynəlxalq səfərlərlə bağlı məhdudiyyətlərin tətbiq edilməsi və sərhəd nəzarətinin gücləndirilməsi miqrantlar üçün mövcud olan, o cümlədən istər yeni təyinat ölkəsinə köçmək, istərsə də öz ölkəsinə müvəqqəti və ya daimi qayıtmaq üçün marşrutların sayını əhəmiyyətli dərəcədə azaldıb.

- İqtisadiyyata dəyən ziyan miqrasiyaya səbəb olan təkanverici-cəlbedici amillərə uzunmüddətli təsir göstərəcək .

Stigmatizasiya (damğalanma) və ayrı-seçkilik

MMİ-yə əsasən, COVID-19 pandemiyası zamanı:

- sosial mediada və bəzi kütləvi informasiya vasitələrində miqrantlar və azlıqlar antisemit sui-qəsd nəzəriyyələri, islamofobiya, Asiya icmalarına qarşı ayrı-seçkilik, qaraçılara qarşı irqçilik səbəblərindən və s.) xəstəlik daşıyıcısı, dezinformasiyanın və nifrət nitqinin hədəfi kimi, stigmatizasiyaya məruz qalırlar;

- bütün böhran dövrlərində olduğu kimi, diskriminativ çıxışlar geniş vüsət alır və çox vaxt həmrəylik və birlik barədə çağırışların arxasında gizlənir (növbəti bölməyə baxın: [Dezinformasiya və nifrət nitqi](#)).

Biz, jurnalist olaraq, miqrantların “aralıqda qalmasına” yol verməmək və ayrı-seçkilik ritorikasının təhlükələrini ifşa etmək üçün onların, habelə digər icmaların hədəf alınmasına qarşı çıxmalı, bu səpkidən olan ictimai müzakirələrə müdaxilə etməliyik.

Resurslar:

- EİŞ “Pandemiya mövzusunun işıqlandırılmasına dair 7 bəndli bələdçi”:

<https://ethicaljournalismnetwork.org/resources/infographics/7-points-for-covering-a-pandemic>

- Miqrasiya və İnkişaf üzrə Qlobal Forum “COVID-19 barədə məlumatlandırma - Resurslar və əlaqətlər”: <https://gfmd.info/reporting-on-covid-19-resources-and-tools/>
- MMI “COVID-19, müxtəliflik və miqrasiya haqqında məqalələr silsiləsi”: <https://www.media-diversity.org/tag/covid-19/>
- BMqT-nin “Migration Policy Practice” jurnalının xüsusi buraxılışı – Miqrasiya və COVID-19: <https://gmdac.iom.int/migration-policy-practice-vol-x-number-2-april-june-2020>

Məlumatı (düzgün) əldə etmə: dezinformasiya və nifrət nitqi

Dezinformasiya və nifrət nitqi

Təəssüf ki, miqrasiya və miqrantlar haqqında dezinformasiyanın yayılmasına səbəb olan viral yalanlar geniş vüsət alıb. Biz, jurnalist olaraq, istifadəçi tərəfindən yaradılan kontent və ya sosial media kimi onlayn mənbələr də daxil olmaqla, qeyri-düzgün məlumatların tələsinə düşmək təhlükəsi barədə xəbərdar olmalıyıq.

Onlayn məlumatların necə yoxlanılmasına dair məsləhət almaq üçün bir çox mükəmməl mənbələr mövcuddur, o cümlədən:

Avropa Şurası (AŞ) “Təbliğat, dezinformasiya və saxta xəbərlərlə mübarizəyə dair resurslar”:

<https://www.coe.int/en/web/campaign-free-to-speak-safe-to-learn/resources-on-dealing-with-propaganda-misinformation-and-fake-news>

AJM “Yoxlama kitabçası”

İngilis dilində: <http://verificationhandbook.com/>

Ukrayna dilində: http://verificationhandbook.com/book_ua/

“First Draft News” layihəsi

Monitoring və xəbər toplama: <https://firstdraftnews.org/training/monitoring-newsgathering/>

Yoxlama: <https://firstdraftnews.org/training/verification/>

Miqrasiya Siyasəti İnstitutu (MSİ) “Faktlar əhəmiyyətsiz olduqda: immiqrasiyanın çatışmazlıqları və üstünlükləri barədə məlumatı daha səmərəli şəkildə necə vermək olar”:

<https://www.migrationpolicy.org/research/when-facts-dont-matter-immigration>

Bu resurslar dezinformasiyanın tələsinə düşməməklə və bu cür informasiyaları araşdırmaqla yanaşı, aşağıdakı işlərdə də sizə kömək edə bilərlər:

- yalanların hansını ifşa etmək, hansına isə diqqət verməmək barədə qərar qəbul etmək üçün məsləhət almaqda;
- məlumatları necə təsdiqlədiyinizi və (və ya) dezinformasiyanı necə rədd etdiyinizi auditoriyanıza nümayiş etdirərək, onun media savadlılığını artırmaqda;
- dezinformasiyaya cavabdeh olanları məsuliyyətə cəlb etməkdə.

Tematik araşdırma 1 : miqrasiya haqqında saxta xəbərləri araşdırma

Saxta xəbərlərin gələcəyi? - Almaniyada “qaçqınlarla əlaqəli cinayətkarlığın” yanılıcı xəritəsi həqiqəti incəliklə və məharətlə təhrif edir

Tarix: 27 fevral 2017-ci il

Naşir: Araşdırıcı Jurnalistika Bürosu <https://www.thebureauinvestigates.com/>

Müəlliflər: Abiqeyl Fildinq-Smit və Krofton Blek

Link: <https://www.thebureauinvestigates.com/stories/2017-02-27/the-future-of-fake-news>

Guya “qaçqın və miqrantlarla əlaqəli cinayətkarlığın” yayıldığını nümayiş etdirmək üçün anonim şəkildə tərtib edilmiş xəritənin sosial mediadan ənənəvi mediaya necə yol tapdığı bu məqalədə təsvir olunur. Peşəkar şəkildə tərtib edilməsinə baxmayaraq, hazırlama metodologiyasının təhlili göstərdi ki, bu xəritə sistemli yanlışlığa yol açır. Məqalədə xəritənin sosial mediada yayılması prosesi izlənilməklə, onun önə çıxmasında əsas rol oynayan profillərin siyasi mənsubiyyəti, habelə irqçi və ksenofob memləri, digər kontenti təşviq edən sosial media hesabları göstərilir

Bu araşdırma miqrasiya haqqında dezinformasiya ilə bağlı məlumatlandırmaya dair əla misaldır, çünki:

- bilərəkdən yanlışlığa yol verməklə və ya saxta şəkildə hazırlanmış informasiyanın hiperpartiya, millətçi və ya irqçi sosial media hesablarında onlayn paylaşımından ənənəvi mediada nümayişdək bir yolu necə keçdiyini göstərir;
- bu cür “inkişafa” səbəb olan informasiya ekosistemini və bunun hüquqi və sosial nəticələrini izah edərək, kontent hazırlayanların motivlərini və onlayn birliklərini üzə çıxarır;
- yoxlamanın necə aparıldığını - kontenti hazırlamaq üçün istifadə olunmuş məlumatların təhlili və nəticə çıxarma metodologiyasını, o cümlədən müəlliflərin sosial media hesabları arasında əlaqə yaratmaq üçün həştəq və digər “onlayn hiylələrin” necə tətbiq olunduğunu auditoriyaya izah edir (Fəsil 9-a baxın: Məlumatlar və təhlil);

- onlayn dezinformasiya barədə daha geniş təsəvvür yaratmaq üçün ekspert şərhindən istifadə edir (Fəsil 8-ə baxın: Ekspertləri nə cür tapmalı və istifadə etməli?).

Nəzərdən keçirilməli məsələlər:

- Hesab edirsinizmi ki, ölkənizdəki immiqrantlar və ya ölkənizdən gedərək xaricdə yaşayan emiqrantlar haqqında viral yalanları və ya qəsdən yayılmış dezinformasiyanı müəyyən edə bilərsiniz?
- Siz ölkənizdəki immiqrantlar, ölkənizin emiqrant icması haqqında yalanlar və ya dezinformasiya barədə məlumatlandırma işinə yanaşmaları tətbiq etmək üçün bacarıq və resurslara maliksinizmi? Əgər buna malik deyilsinizsə, əlavə təhsil və (və ya) maliyyə axtarmaq imkanları barədə düşünün.
- Siz jurnalist fəaliyyətinizə etimad yaratmaq (və ola bilsin ki, media savadlılığını artırmaq) üçün jurnalistika prosesləri (məlumatları yoxlama üsulları və onlarla işləmə metodologiyası) barədə auditoriyanızla daha çox bölüşmək üçün nə edə bilərsiniz?

Tematik araşdırma 2: miqrasiya və media ilə bağlı sui-qəsd nəzəriyyələrinin ifşa edilməsi

Ənənəvi media sizə bunlar barədə məlumat verməyəcək

Tarix: 12 iyun, 2020-ci il

Naşir: "The Atlantic" jurnalı <https://www.theatlantic.com/world/>

Müəllif: Helen Lyuis

Link: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2020/06/conspiracy-mainstream-media-trump-farage-journalism/612628/>

Bu məqalə media ilə bağlı sui-qəsd nəzəriyyələri və miqrasiya ilə bağlı "saxta xəbərlər" barədə nə cür məlumat vermək lazım olduğuna əla misaldır, çünki:

istifadə olunan təbliğat üsullarını ifşa edir: "İstənilən məsələni olduqca cılız, olduqca şişirdilmiş və ya olduqca zəif şəkildə işıqlandıraraq, qalmaqala bənzətməklə, insan təsəvvüründə media ilə bağlı geniş sui-qəsd nəzəriyyəsi kimi canlandırmaq və təsəvvürü bununla zəbt etmək mümkündür";

hekayənin zəifliyini bir "güc" kimi istifadə edir: "Digər KİV-lərin bu cür qalmaqalı izləməkdən imtina etməsi onlar üçün mənfi hal kimi qələmə verilə bilər. İzləyiciləri məxfi məlumatlarla təmin etmək vəd ilə aldadıb zəmanət verirlər ki, yalnız onlar nə baş verdiyini biləcəklər". Bu hətta sərlövhədə də qeyd edilir: "Dezinformasiya yayın. Başqa kimsə bu barədə xəbər verməsə belə, bağırın - sui-qəsd baş verir! Bunu təkrarlayın!"

dezinformasiya yayanların "Youtube"dakı kontenti "araşdırma" kimi tədqiq etməklə və xəbər yayma üsullarından istifadə etməklə, ənənəvi xəbərləri necə yamsıladıqlarını göstərir.

Nəzərdən keçirilməli məsələlər:

Öz arqumentlərinin inandırıcılığını artırmaq məqsədilə dezinformasiyadan və sui-qəsd nəzəriyyəsindən istifadə etmək üçün, ənənəvi mediadan yan keçməklə, sosial mediaya üz tutan siyasətçilər və digər şəxslər varmı? Əgər varsa, onların belə bir taktikası barədə məlumat verilirmi? Onların taktikası ifşa olunurmu və onlar məsuliyyətə cəlb edilirmi?

Sosial media kontentində dezinformasiyanın əks olunması ehtimallarına dair göstəricilər hansılardır? Şəxsi kontekstinizdə və ya ölkə kontekstində şübhənizi artıran ümumi ifadələr, sözlər və ya məlumat mənbələri varmı?

Nifrət nitqi və miqrasiya

Miqrasiyanı müxtəlif seçici qrupları arasında problemlə məsələyə çevirmək, miqrantları diskriminasiya edən siyasət üçün təsdiq və ya razılıq almaq, yaxud, ən pis halda, miqrantlara qarşı zorakılığı təşviq etmək və qızıqdırmaq məqsədilə çox vaxt nifrət nitqindən istifadə olunur.

Nifrət nitqinin dünya səviyyəsində qəbul edilmiş tərfi yoxdur. Lakin [BMT-nin nifrət nitqinə dair fəaliyyət strategiyası və planı](#) bu anlayışı belə izah edir: “*şəxsin və ya qrupun kim olmasına görə, başqa sözlə, onun dini əqidəsi, etnik mənsubiyyəti, milliliyyəti, irqi mənşəyi, dərisinin rəngi, sosial vəziyyəti və ya digər şəxsi əlamətlərinə görə ona qarşı şifahi, yazılı formada, yaxud da davranış formasında hücum, yaxud təhqiramiz və ya diskriminativ dildən istifadəni nəzərdə tutan hər hansı ünsiyyət növü.*”⁷²

[Nifrət nitqinə dair 5 bəndli testinə](#) əlavə olunmuş jurnalistlər üçün məsləhətlərinin redaktə edilmiş versiyası aşağıda verilir.

Jurnalistlər nifrət nitqinin nə olduğunu necə müəyyənləşdirə bilirlər? Senzuradan, mətbuat azadlığının pozulmasından və təbliğatdan əziyyət çəkən dünyada hansı növ ritorikanın məqbul, hansının isə yolverilməz olduğu barədə qərara gəlmək jurnalistlər üçün çətinlikdir. Nifrət nitqinin beynəlxalq səviyyədə qəbul edilmiş tərfi hazırda mövcud deyil, tolerantlıq səviyyəsi isə ölkədən-ölkəyə kəskin şəkildə fərqlənir.

[Nifrət nitqinə dair 5 bəndli testi](#) bu cür “minalanmış ərazidə” düzgün istiqamət götürməkdə və insanların ifadə etdiyi daha geniş konteksti nəzərə almaqda jurnalistlərə kömək edir. Jurnalistlər yalnız deyilənlərə deyil, nəzərdə tutulanlara da diqqət yetirməlidirlər. Bu, sadəcə, qanun və ya sosial cəhətdən məqbul davranış məsələsi deyil, məsələ müəyyən bir nitqin, xüsusən birbaşa zorakılıq təhlükəsi olduğu anlarda, başqalarına ziyan vurmaq məqsədi daşıyıb-daşımamasındadır.

Jurnalistlər və redaktorlar fasilə verib təhqiramiz, qızıqdırıcı kontentin potensial təsirini qiymətləndirmək üçün vaxt ayırmalıdırlar.

[Nifrət nitqinə dair 5 bəndli testi](#) beynəlxalq standartlara əsaslanır və söylənilənləri, habelə bunun kimlər tərəfindən söyləndiyini etik kontekstə uyğunlaşdırmağa kömək etmək üçün xəbərlərin toplanması, hazırlanması və yayılması ilə bağlı sualları önə çəkir.

1. Natiqin statusu

Natiqin mövqeyi motivlərinə necə təsir göstərə bilər?

Onu dinləmək və ya dediklərini, sadəcə, diqqətsiz qoymaq lazımdır?

72 <https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/UN%20Strategy%20and%20Plan%20of%20Action%20on%20Hate%20Speech%2018%20June%20SYNOPSIS.pdf>

73 <https://ethicaljournalismnetwork.org/resources/publications/hate-speech>

2. Nitqin əhatə dairəsi

Söylənilənlər nə dərəcədə təsir edib (məsələ nə qədər ciddiləşib)?

Müqayisə üçün bir davranış nümunəsi varmı? (Natiq təhlükəli və ya qızıqsındırıcı nitqlərə tez-tez yol verirmi?)

3. Nitqin məqsədləri

Bu, natiqə və onun maraqlarına necə fayda gətirir?

Bu, başqalarına qəsdən ziyan vurmaq üçün nəzərdə tutulubmu?

4. Nitqin birbaşa məzmunu

Nitq nə qədər təhlükəlidir?

Bu, başqalarına qarşı zorakılığa təhrik edə bilərmə?

5. Ətraf mühit: sosial/iqtisadi/siyasi

Bu, kimə mənfi təsir göstərə bilər?

Keçmişdə müvafiq mühitdə münaqişə və ya ayrı-seçkilik halları baş veribmi?

Nifrət nitqinə dair test inglis, rus və Ukrayna dillərində mövcuddur. Yuxarıda qeyd olunan hər bir bəndə aid təfərrüatlar üçün baxın: <https://ethicaljournalismnetwork.org/resources/publications/hate-speech>

HATE SPEECH

TURNING THE PAGE OF HATE:
A MEDIA CAMPAIGN FOR
TOLERANCE IN JOURNALISM

When it comes to hate speech, journalists and editors must pause and take the time to judge the **potential impact** of offensive, inflammatory content.

The following test, developed by the EJN and based on international standards, highlights questions in the **gathering, preparation** and **dissemination** of news and helps place what is said and who is saying it in an **ethical context**.

2 REACH
OF THE SPEECH

How far is the speech traveling?
Is there a **pattern** of behaviour?

3 GOALS
OF THE SPEECH

How does it benefit the **speaker** and their **interests**?
Is it **deliberately intended** to **cause harm** to others?

4 THE CONTENT
ITSELF

Is the speech **dangerous**?
Could it incite **violence** towards others?

5 SURROUNDING
CLIMATE
SOCIAL / ECONOMIC / POLITICAL

Who might be **negatively affected**?
Is there a history of **conflict** or **discrimination**?

1 STATUS OF THE
SPEAKER

How might their **position** influence their **motives**?
Should they even be **listened to** or just **ignored**?

A 5 POINT TEST FOR JOURNALISTS

DON'T **SENSATIONALISE!**
AVOID THE **RUSH** TO PUBLISH
TAKE A **MOMENT OF REFLECTION**

EthicalJournalismNetwork.org

CC BY NC SA SHARE IT!

EJN

Eyni zamanda, EİŞ aşağıda verilən [tolerantlığa dair yoxlama siyahısından](#) da istifadə etməyi jurnalistlərə təklif edir:⁷⁴

1. Siyasət xarakterli nifrət nitqinin istifadə olunduğu hekayələrlə işləyəndə sensasiya yaratmamaq vacibdir. Etik jurnalistlər özlərinə bu cür suallar verirlər:

- Bu, çox çirkin görünə bilər, amma mətbuatda işıqlandırılmağa layiqdirmi? Natiqin niyyəti nədir?
- Nəşrin təsiri necə olacaq?
- Ehtirasları alovlandırma və zorakılığa təhrik etmə təhlükəsi varmı?
- Nitq faktlara əsaslanırmı və müvafiq iddialar yoxlanılıbmı?

2. Jurnalistlər mübahisəli materialları toplayıb redaktə edərkən onları tələsik dərc etməkdən çəkin - məlidirlər. Hekayənin məzmunu üzərində düşünmək üçün bir neçə dəqiqə də olsa, fasilə vermək faydalıdır:

- Biz klişe və stereotiplərdən yan keçə bildikmi?
- Biz müvafiq və zəruri sualların hamısını verdikmi?
- Biz auditoriyamıza həssas yanaşırdıqmı?
- Biz müvafiq dildən istifadədə mülayim idikmi?
- Fotoşəkillər müvafiq materialı zorakılığa və vuayerizmə yol vermədən izah edirmi?
- Biz müxtəlif mənbələrdən istifadə edib müvafiq azlıqların mövqeyini materiala daxil etdikmi?
- Material redaksiya qaydaları və etik davranış məəcəsi ilə müəyyən edilmiş standartlara cavab verirmi?

3. “Dərc et” düyməsini vurmazdan əvvəl materiala son baxış keçirmək və bir anlığa fikirləşmək həmişə faydalıdır:

- Biz işi yaxşı yerinə yetirmişikmi?
- Hər hansı narahatedici məqam qalıbmı?
- Və nəhayət, mən həmkarlarımdan nəyə soruşmalıyammi?

74 <http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>

Tematik araşdırma 1: Miqrantlara qarşı nifrət nitqinin və təbliğatın araşdırılması

Nifrətin yaradılması: Mərkəzi Avropada aralıqda qalan miqrantlar

Tarix: 14 dekabr 2016-cı il

Naşir: "NewsDeeply" şirkəti/"TheNewHumanitarian" agentliyi <https://www.economist.com/>

Müəllif: Daniel Hovden

Link: <https://www.economist.com/graphic-detail/2018/01/12/in-germany-online-hate-speech-has-real-world-consequences>

"Macarıstanda ksenofobiyanı gücləndirən, Al-nin qaçqın böhranına reaksiyasını təhlükə altında qoyan və Çex Respublikasına, habelə bu ölkənin hüduqlarından kənara yayılan qaçqınlara qarşı təbliğat maşını" bu tədqiqat sayəsində ifşa olunur. Bu, nifrət nitqinin dinamikasını və siyasi motivlərini, habelə onun ictimai münasibətə və rəy təsirlərini izah etmək üçün əla misaldır.

Nəzərdən keçirilməli məsələlər:

- Sizin ölkədə ictimai münasibətə dair sorğular, məsələn Dünyəvi dəyərlərə dair sorğu və ya Qafqaz barometri üzrə sorğu miqrasiya ilə bağlı məsələləri əhatə edirmi? Əgər əhatə edirsə, bu sorğular rəyin formalaşmasında medianın rolu barədə məqalə hazırlamağa kömək məqsədilə istifadə oluna bilərmi? Əks təqdirdə, siz sorğu və ya digər tədqiqat qrupları ilə bu məsələdə əməkdaşlıq edə bilərsinizmi?
- Media haqqında bu cür tənqidi məlumatlandırma ictimai maarifləndirmə işinə müsbət töhfə kimi qəbul edilirmi, yoxsa digər media qurumlarının fəaliyyətini araşdırma və hətta işıqlandırma qadağan olunmuş mövzu hesab edilir?
- Media monitoring qrupları sizi hekayələr üçün məlumatla təmin etməkdə hansı rol oynaya bilərlər?

Nifrət cinayəti – irqi mənşə, dini etiqad, cinsi oriyentasiya zəminində və ya özünəməxsusluqla əlaqəli başqa bir zəmində qərəzli yanaşma səbəbindən zorakılıqla bağlı cinayət. Bu əsaslar zərər çəkmiş şəxslə həqiqətən əlaqəli ola bilər və ya heç bir səbəb olmadan ona şamil edilə bilər.

75 <http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>

76 <https://caucasusbarometer.org/en/datasets/>

Tematik araşdırma 2: Nifrət nitqilə bağlı tədqiqatlardan istifadə

Almaniyada onlayn nifrət nitqi real nəticələrə gətirib çıxardı

Tarix: 27 fevral 2017-ci il

Naşir: "The Economist" jurnalı www.economist.com/

Link:

www.economist.com/graphic-detail/2018/01/12/in-germany-online-hate-speech-has-real-world-consequences

Universitet tədqiqatına əsasən, "Facebook"-da qaçqınlara qarşı ritorikanın fiziki hücumlarla əlaqəli olduğunu göstərən məlumatlar bu məqalədə istifadə olunub. Daha sonra ölkə qanunlarının və əsas texnoloji platformalarla əlaqələrin geniş konteksti təqdim edilib.

Bu məqalə nifrət nitqilə və ya digər məlumatlarla bağlı tədqiqat barədə məlumatlandırmaya dair yaxşı bir misaldır, çünki burada tədqiqatın məhdudiyyətləri və güclü tərəfləri vurğulanaraq, əldə edilmiş nəticələrin nə dərəcədə etibarlı olması göstərilir. Məqalədə bütün bunlara aşağıdakı vasitələrlə nail olunub:

- Metodoloji yanaşmanın dayanıqlılığını təhlil etməklə. Məsələn, səbəbin korrelyasiya vasitəsilə təmin edilməsinə zəmanət verildiyini qəbul edərək, tədqiqatçıların digər dəyişənləri haradan götürməsi göstərilir.
- Ən sanballı tapıntıyı "əsaslı dəlil" kimi xarakterizə edərək önə çəkməklə.
- Tədqiqatçının hesablamalarının (məsələn, müəyyən siyasi partiyanın "Facebook"-dakı yazılarının qaçqın əleyhinə hücumları 13% artırdığına dair hesablamaların) ilkin xarakter daşdığını, təxmini olduğu üçün çox da inandırıcı səslənmədiyini vurğulamaqla.

(Fəsil 9-a baxın: Məlumatlar və təhlil)

Nəzərdən keçirilməli məsələlər:

- Ölkənizdə və ya ölkəniz barədə onlayn nifrət nitqinə və bununla bağlı cinayətlərə dair oxşar tədqiqatları kim aparır? Onlarla əlaqə saxlamaq yaxşı olmazdırmı? Xəbəərə aid tendensiya haqqında və digər uyğun məlumatlar əldə etmək baxımından onlar növbəti məqalələr üçün ekspert rolunu oynaya bilərlər, yaxud son elmi işlər arasında düzgün istiqamət götürməyinizə kömək edə bilərlər (Fəsil 8-ə baxın: **Ekspertləri nə cür tapmalı və istifadə etməli ?**);
- Belə tədqiqatlar aparılırsa və ya əldə olunmuş məlumatlar ictimailəşdirilirsə, bu, hekayə mövzusu ola bilərmi? ("**Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinin gücləndirilməsi**") adlı fəsil 10-da "**Çözümlü jurnalistika**"-ya dair tematik araşdırmaya baxın).

77 <https://ethicaljournalismnetwork.org/resources/publications/ethics-in-the-news/refugee-images>

Yekun - Zəhərli qarışiq

Çox vaxt nifrət nitqi və dezinformasiya bir-birinə qarışır və buna bir jurnalist kimi reaksiya vermək çox çətin olur. Biz nifrət nitqinin və dezinformasiyanın dəyişən təbiətinə qarşı sayıqlıq, işimizin təhlili üçün açıqlıq və jurnalistika dəyərlərinə bağlılıq sayəsində bu çətinliyin öhdəsindən gələ bilərik.

Naviqasiya qutusu

- Bu məsələlərin araşdırılması yollarını əlavə olaraq öyrənmək üçün “*Alətlər və resurslar*” adlı fəsil 11-də “*Müxtəliflik və azlıqlar*”, “*Nifrət nitqi*” və “*Dezinformasiya və miqrasiya*” bölmələrinə baxın.

Məlumatı (düzgün) əldə etmə: fotosəkillər və təsvirlər

“Onların hekayələri, sadəcə, fotosəkil çəkildiyi yerdə bitmir. Odur ki, müvafiq şəxslərin ləyaqətini fotosəkildən də yüksək səviyyədə nümayiş etdirən təsvirləri axtarıb tapmaq mənim üçün vacibdir,”

- Von Vollaş, “Al Jazeera” Beynəlxalq tele yayım şirkətinin sabiq fotoredaktoru.⁷⁷

Şəkillər böyük gücə malikdir. Bu səbəbdən də “*Etik əsaslar*” adlı fəsil 1-də qeyd olunan “*Miqrasiya mövzusunun işıqlandırılmasına dair*” Etika Xartiyasında bu məsələ hərtərəfli nəzərdən keçirilir:

- *İstənilən şəxsin təsvirlərinin yayımlanması üçün yazılı razılığını əldə etdiyinizə əmin olun. Fotosəklə və ya çəkilmiş epizoda görə heç vaxt pul verməyin.*
- *Yetkinlik yaşına çatmayan şəxsin fotosəkli və ya video təsvirləri onun valideynlərindən birinin və ya qəyyumunun müvafiq razılıq verməsi və həmin şəxsin bu razılığı təsdiq etməsi şərtlə çəkilir.*
- *Anlaşılmazlığın, sui-istifadənin və ya qərəzli istifadənin qarşısının alınmasını təmin etmək üçün təsvirlər redaksiyalara konkret və dəqiq altyazılarla təqdim olunmalıdır.*
- *Ekstremal vəziyyətləri nümayiş etdirən, xüsusilə təsirli, bəzən şok edici qrafik təsvirlər yalnız izah etmək, inandırmaq və ya pisləmək niyyətilə hazırlandığı təqdirdə dərc edilir və ya yayımlanır. Təsvirdən, sadəcə, sensasiya üçün heç vaxt istifadə etməyin.*

İnsan alveri, məcburi əmək və ya insanların kütləvi yerdəyişmələri kimi bəzi miqrasiya formaları ziddiyyətli və adətən, mübahisəli təsvirlərin zəngin mənbəyi ola bilər. Lakin biz hekayələrimizə təsvirlər əlavə etmək niyyətinin bir insanın ləyaqət hüququ ilə, bu təsvirlərin onun özü və ailəsi üçün verə biləcəyi nəticələrlə, həmçinin stereotipləri gücləndirmə və ya miqrantları müəyyən “çərçivəyə salma” ehtimalları kimi daha geniş mülahizələrlə tutuşdurulmasını təmin etməliyik (“*Mənbələri inkişaf etdirmə və qoruma*” bölməsinə baxın).

⁷⁷ https://www.icmpd.org/fileadmin/user_upload/Media_and_THB_Guidelines_EN_WEB.pdf

Fəsil 6 Məlumatı (düzgün) əldə etmə

mühit yaratmaq üçün əllərindən gələni etməlidirlər. (Həmçinin baxın: “ **Miqrasiya hekayələri**” adlı fəsil 5-də “**İnsan alveri və miqrant qaçaqmalçılığı**” bölməsinə və “**Müsaibələr**” adlı fəsil 7-də “**Travmaya məruz qalmış şəxslərdən müsahibə götürmə**” bölməsinə).

Unutmayın:

- Jurnalistika bəhs edilən hekayələrdə təsirli təsvirlərdən istifadə sayəsində mükəmməlləşir, lakin medianın stereotipləri gücləndirən səthi təəssüratlar yaratmamaq üçün ehtiyatlı olması vacibdir.
- Yaxşı jurnalistika miqrasiya barədə məlumatlılıq səviyyəsini sadələşdirici deyil, gücləndirici təsvirlər və mesajlar vasitəsilə artırır.

Əsas məsləhətlər:

- Sensasiyalara, əsassız müdaxilələrə və vuayerizmə şərait yaradan **şəkillərin və ya video təsvirlərin istifadəsindən çəkinin**.
- Çəkiliş aparmaq və insanların şəklini çəkmək üçün **hər zaman icazə istəyin**, baxmayaraq ki,ictimai yerlərdə buna ehtiyac yoxdur. Mümkündürsə, bu cür işlər üçün əvvəlcədən yazılı icazə alın.
- **Təsvirlər və insan alveri məsələlərinə aid məsləhətlər üçün “Miqrasiya hekayələri”** adlı fəsil 5-də “**İnsan alveri və miqrant qaçaqmalçılığı**” bölməsinə baxın
- **Fotoşəkilləri auditoriyanızın gözləntiləri əsasında seçməyin**, gerçəkliyi, habelə ümumi mənzərəni əks etdirən şəkillər seçin və ya çəkin.
- **Təsvirdə heç vaxt elə düzəlişlərə (elementləri çıxarmaq və ya əlavə etmək) yol verməyin ki, onlar auditoriyanızda yanlış təsəvvürlərin yaranmasına səbəb olsun.** Məsələn, proqram təminatından istifadə etməklə, orijinal təsvirdə müvafiq fraqmentləri çıxarmayın və ya olmayan elementləri əlavə etməyin.

Bu bölmə 2017-ci ildə MSİBM tərəfindən dərc edilmiş [Media və İnsan Alverinə dair Təlimatların](#) “Fotojurnalistlər üçün təlimatlar” bölməsinin adaptasiya edilmiş versiyasıdır.⁷⁸

Tematik araşdırma: təsvirlər və təqdimatlar

Tornike Koplatadze gürcü rejissordur. Tornike Koplatadzenin azlıqlarla və miqrantlarla çəkilişə necə yanaşması barədə danışdıqlarını izləyin.

https://www.youtube.com/watch?v=sgVKg85qpW0&list=PLXzWkiXihue7dRH3_QceqpkBGJL-gQdI&index=10

Resurslar

EJŞ - Misja Pekel və Maud van de Reijt “Qaçqınların təsvirləri – etika mövzusu şəkildə”

<https://ethicaljournalismnetwork.org/resources/publications/ethics-in-the-news/refugee-images>

QAJŞ – Araşdırıcı fotoqrafiq: hekayənin təsvirlərlə təsdiqlənməsi

<https://gijn.org/2013/07/15/investigative-photography-supporting-a-story-with-pictures/>

MMİ - Bir şəkil 1.000 sözə dəyər: fotoşəkillər toplusu qeyri-şüuri qərəzi necə formalaşdırır

<https://www.media-diversity.org/a-picture-is-worth-1000-words-how-stock-photography-shapes-unconscious-bias/>

Kurslar

Tomson Fondu/Fotoqrafiq üzrə Etika Mərkəzi – Fotoqraf etikasına dair praktiki vəsait

<https://thomsonfoundation.edcastcloud.com/learn/the-photographer-s-ethical-toolkit-self-paced-6636>

FRA – Jurnalistlər üçün praktiki vəsait

<https://e-learning.fra.europa.eu/course/view.php?id=13>

Yekun

Hekayəni nəql etməyin həmişə bir neçə yolu olur. Bəzən biz telefonlarımızı və digər cihazlarımızı kənara qoyub dinləməli oluruq. Bəzənsə texnologiyadan hekayəni hazırlamaq üçün əsas “vasitə” kimi istifadə etməli oluruq. Ən vacibi budur ki, biz fərqli bir iş görən insanlardan ilham alaraq, yeni yanaşma tətbiq etmək üçün səy göstərməyin zəruri olub-olmadığını hər zaman diqqətdə saxlamalıyıq.

Fəsil 7:

Müsahibələr

Bu fəsildən aşağıdakı məqsədlər üçün istifadə edin:

- Daha təsirli, məzmunlu və cəlbedici müsahibələr götürməyi öyrənmək.
- Aşağıdakı üç növ müsahibə barədə ətraflı məlumatlar əldə etmək:
- Miqrantlardan müsahibə götürmə;
- Travmaya məruz qalmış şəxslərdən müsahibə götürmə;
- Qəbul edən icmalardan müsahibə götürmə və mürəkkəb vəziyyətlərlə məşğul olma.

Naviqasiya qutusu

Alimlərdən, düşüncə mərkəzlərindən, QHT-lərdən, siyasətçilərdən, dövlət qurumlarından və milli statistika təşkilatlarından, hökumətlərarası təşkilatlardan və həmkarlar ittifaqlarından və biznes təşkilatlarından müsahibə götürməklə bağlı məsləhət üçün “ Ekspertləri nə cür tapmalı və istifadə etməli ?” adlı fəsil 8-ə baxın.

Giriş

Siz miqrasiya məsələlərini işıqlandırarkən müxtəlif hazırlıq, bacarıq və yanaşmalar tələb edən fərqli şəraitlərdə bir sıra insanlarla görüşə bilərsiniz. Aşağıdakı misalları nəzərdən keçirin:

- Miqrasiya ilə bağlı mübahisəli siyasəti təbliğ edən siyasətçi və ya məmurla canlı yayımda müsahibə.
- Sizinlə anonimliyi saxlamaq şərti ilə danışmağa razılıq vermiş sənədsiz əməkçi miqrantla elektron yazışma.
- Yerli müəssisədə işləyənlərin insan alverinin qurbanı olduqlarına dair dəlillər gətirə biləcəyini iddia edən mənbə ilə ani mesajlaşma vasitəsilə söhbət.
- Bir ölkədən digərinə köçmə mərhələsində olan sığınacaq axtaranla fərdi qaydada müsahibə.
- Miqrasiyaya sərt baxışları olan ictimaiyyət nümayəndələri ilə onlayn söhbət.

Bu misallar müxtəlif mənbələri və vəziyyətləri əhatə edir, eləcə də jurnalist üçün fərqli potensial risklər və imkanlar yaradır. Əhəmiyyətli olanı isə, respondentlərin kimliyindən və düşüncəniz mühitdən asılı olaraq, hər müsahibəyə və qarşılıqlı ünsiyyətə yanaşma tərzinizi şəraitə uyğunlaşdırmaq bacarığıdır.

Hətta kiminsə hekayəsi etibarlı və sənədləşdirilmiş dəlillərlə təsdiqlənsə belə, siz yenə zəruri həddə ehtiyat göstərməlisiniz (“**Məlumatlar və təhlil**” adlı fəsil 9-a və “**Məlumatı (düzgün) əldə etmə**” adlı fəsil 6-ya baxın).

Miqrantlardan müsahibə götürmə

Jurnalistlər öz mənbələrilə münasibətlərdə mümkün qədər şəffaf olmalıdırlar (“**Məlumatı (düzgün) əldə etmə**” adlı fəsil 6-da “**Mənbələri inkişaf etdirmə və qoruma**” bölməsinə baxın).

Müsahibənin etik davranış normalarına uyğun aparılmasını nəzərdə tutan ümumi qaydalar və standartlara əlavə olaraq, həyat təcrübəsi, (hüquqi) vəziyyəti, digər müəyyən xüsusiyyətləri ayrıca qayğı göstərməyinizi tələb edən miqrantdan müsahibə götürərkən, daha spesifik təlimatlara ehtiyac yarana bilər.

Travmaya məruz qalmış miqrantlar üçün lazım olan xüsusi yanaşma “**Travmaya məruz qalmış şəxslərdən müsahibə götürmə**” bölməsində verilsə də, bütün miqrantlara şamil olunan bəzi əsas qaydalar və standartlar mövcuddur.

Əsas qaydalar

Hər zaman məlumatlı razılığı əldə edin

- Məlumatlandırma prosesini və hekayənin nə üçün vacib olduğunu izah edin.
- Nə üçün müsahibə götürdüyünüzü və hekayənizin məqsədini dəqiqləşdirin.
 - Bu sualı özünüə verin: siz niyyətlərinizlə bağlı tam şəffaf ola bildinizmi?
- Siz müvafiq şəxsin müdafiəsinə diqqət yetirmisinizmi? Məsələn, həssas vəziyyətdə olan gənclə və ya başqa şəxslə danışan zaman əmin olun ki, o, verdiyi informasiyanın dərc olunmasının potensial nəticələri barədə məlumatlıdır. Auditoriyanızın kim olduğunu və məlumat aldığınız şəxsin hekayəsilə onun öz ölkəsində tanış olub-ola bilməyəcəklərini söyləyin.
 - Unutmayın: bəzi qaçqınlar öz hekayələrini bölüşməklə və kim olduqlarını açıqlamaqla, doğma ölkələrində qalmış ailələrini və dostlarını riskə məruz qoyurlar. Eyni zamanda, siz ictimailəşdirilməsi nəzərdə tutulmayan bəzi təfərrüatları açıqlamaqla, sığınacaq üçün müraciətə baxılması prosesinə istəmədən təsir edə bilərsiniz.
- Əgər miqrantın valideynləri və ya qəyyumu yoxdursa və ya o oxuya bilmirsə, siz vicdanınıza və etik mühakimənizə etibar etməli olacaqsınız. Bu, hər şeydən əvvəl humanistlik göstərmək məqamıdır.
- Siz əminsizmi ki, onlar müsahibənin şərtlərini və “icazəli-icazəsiz audioyazı”, “ümumi fon”, “mənbəni gizli saxlama” və ya digər anlayışların mənasını tamamilə başa düşürlər?

(Həmçinin “**Məlumatı (düzgün) əldə etmə**” adlı fəsil 6-da “**Mənbələri inkişaf etdirmə və qoruma**” bölməsinə baxın)

etik mühakimənizə etibar etməli olacaqsınız. Bu, hər şeydən əvvəl humanistlik göstərmək məqamıdır.

- Siz əminsizmi ki, onlar müsahibənin şərtlərini və “icazəli-icazəsiz audioyazı”, “ümumi fon”, “mənbəni gizli saxlama” və ya digər anlayışların mənasını tamamilə başa düşürlər?

(Həmçinin “ *Məlumatı (düzgün) əldə etmə* ” adlı fəsil 6-da “ *Mənbələri inkişaf etdirmə və qoruma* ” bölməsinə baxın)

Həssas vəziyyətdə olan miqrantlar və onların hüquqları barədə məlumatlı olun

- Kiminsə yetkinlik yaşına çatmamış, 18 yaşı tamamlanmamış və ya razılıq almaq üçün uyğun gəlməyən şəxs olub-olmadığını müəyyənəldir. Valideyninin və ya qəyyumunun razılığı olmadan uşaqla hansı şərtlər əsasında danışa biləcəyinizi müəyyən etmək üçün ölkənin yerli qanunları ilə tanış olun.
- Mənbələrin, xüsusən də gənclərin və ya travmaya, zorakılığa məruz qalmış şəxslərin həssaslıq dərəcəsini qiymətləndirin (“ *Travmaya məruz qalmış şəxslərdən müsahibə götürmə* ” bölməsinə baxın).
- Uşaqlardan müsahibənin ona cavabdeh olan yetkinlik yaşına çatmış şəxsin və ya qəyyumun iştirakı ilə götürülməsini təmin edin. Lakin uşağın rifahına cavabdeh olan şəxsin ona zərər verməsilə bağlı şübhələriniz yarandığı halda, uşaq hüquqlarının müdafiəsi üzrə milli orqanlara məsləhət üçün müraciət edin.

Şəxsi toxunulmazlıq hüququna hörmət edin

- Hər kəsin, xüsusən də uşağın şəxsi toxunulmazlıq və ona hörmətlə yanaşma hüququ vardır.
- Həddindən artıq təcili vəziyyətləri istisna etməklə, heç bir halda hiylə və ya yalandan istifadə etməyin.
- Müsahibə üçün şəraitə diqqət yetirin; sizinlə şəxsi məlumatları bölüşmək və məxfi şəkildə söhbət etmək arzusunda olan müsahibiniz üçün rahat şərait yaradın.

Humanistlik göstərin

- Siz müsahibin travmatik vəziyyətləri təkrar yaşamasının qarşısını aldınızmi və onun sərbəst danışmasına şərait yaratdınızmi?
- Siz diqqəti müsahibin təcrübəsinin müsbət aspektlərinə yönəltmədiyinizmi və dərc edilməzdən əvvəl məlumatlarda faktiki səhvlərin olub-olmadığının onun tərəfindən yoxlanılması imkanlarını dəqiqləşdirdinizmi?
- Bütün müvafiq suallar verilib cavablandırıldımi? Siz müsahibin maraqlarını diqqətli və həssas şəkildə qorudunuzmu?

Siz resurslar siyahısında göstərilən əsaslarla yanaşı, müsahibədən əvvəl, müsahibə zamanı və müsahibədən sonra bu kimi müəyyən şərtləri hər zaman yoxlamağı unutmamalısınız:

Müsahibədən əvvəl

- **Qanunları bilin** : məlumatlandırma işinizlə əlaqədar olduğunuz ölkələrin hər birində miqrasiya qanunları ilə, xüsusən də miqrantların hüquqlarını qoruyan qanunlarla tanış olun. Qanuni biliklər hekayənizi zənginləşdirir, sizi böhtan və ya defamasiya nəticəsində ortaya çıxma biləcək potensial məhkəmə işlərindən qoruyur və miqrantlar barədə faktları təhrif etməməyinizi təmin edir.
- **Öz mövqeyiniz barədə düşünün** : özünü müsaibinizin gözü ilə baxmağa çalışın. O, sizin (ehtimal edilən) maraq və ya mövqeyinizi necə qəbul edə bilər? Müsaibinizə münasibətdə malik ola biləcəyiniz “güc mövqeyi”ni başa düşün və müsahibəyə başlamazdan əvvəl “güc disbalansı”ni aradan qaldırmağa çalışın. Bu, müzakirə prosesinə müsahib tərəfindən bəzi dəqiqləşdirmələr və düzəlişlər etmək imkanı yaratmaq üçün müəyyən sualları müsahibədən əvvəl onunla bölüşməyi nəzərdə tutma bilər.
- **Müsahibinizə qaydaları müəyyən etməyə icazə verin**: mümkün olduqda, onunla proses barədə əvvəlcədən danışın. Video/foto çəkiliş etməyi planlaşdırırsınız? Müsaibə nə qədər vaxt aparacaq? Onu dərc etməzdən əvvəl müsahibinizə faktiki səhvlərin olub-olmadığını yoxlamağa icazə verəcəksinizmi?
- **Keçmiş işlərinizlə bölüşün** ki, müsahibiniz sizin və ya təşkilatınızın işıqlandırdığı hekayə növləri və məsələlər barədə özündə fikir yarada bilsin.
- **Müsahibədən əvvəl təşkilatınızın siyasəti və təcrübəsilə bölüşün** ki, müsahibiniz redaksiya prosesinin nə cür həyata keçirilməsi barədə daha dəqiq təsəvvürə malik olsun.
- **Müsahibiniz üçün rahat olan, söhbətin mühitinə uyğun bir** yeri onunla razılaşdırın . Bu, müsahibinizin daha sərbəst olmasına və onun sizi daha yaxşı başa düşməsinə kömək edəcək.
- Müsaibəni tələsik aparmamaq üçün vaxt tapın .

Müsahibə zamanı

- **Şəxsi qərəzləriniz barədə düşünün**: ehtimal etməyin, soruşun. Çətin suallardan çəkinməyin.
- **Açıq fikirli olun**: bəzən müsahiblər, o cümlədən miqrantlar sizə həqiqi hissləri və təcrübələri barədə deyil, onların fikrincə, eşitmək istədiyiniz məsələlər barədə danışmağı özlərinə borc bilirlər.
- **Dinləyin və gözləyin**: kiminləsə, xüsusən də sırf şəxsi təcrübə və ya həssas mövzu barədə danışarkən, qeyri-müəyyən sükutları dərhal pozmağa çalışmayın (əgər canlı yayımda deyilsinizsə). Sakit gözləyin. Səbirli olun və müsahibinizə imkan verin ki, öz hekayəsini sizə istədiyi - kimi danışsın.
- Müsaibin dediklərinə təəccüblənməkdən, xoşlanmadığınızı göstərməkdən və ya başqa emosional reaksiyalar verməkdən **çəkinin** , çünki bu, mühakimə etmək kimi başa düşülə bilər.
- Müsaibinizə suallarınızı cavablandırmaq məcburiyyətində olmadığını və istənilən zaman söhbəti yekunlaşdırma biləcəyinizi **xatırladın** .

- Müsahibinizin həyatı ilə bağlı konteksti açıqlayan **suallar verməyi unutmayın**. Məsələn, əgər o “yeni” miqrantdırsa, həyatının miqrasiyadan əvvəl necə olduğunu soruşun. O, gəldiyi ölkədə hazırda nə etməyə çalışır?
- Münasib **suallar verin** : müsahibinizin vaxtına hörmət edin və sizinlə danışdığı üçün başqa nəşə etmək imkanını itirdiyini unutmayın. Bəzən müsahibiniz sizə lazım olan məlumatı almaq üçün isti - fadə etdiyiniz formanı və bu məlumatı nə qədər axtardığınızı başa düşür. Belə hallarda jurnalistlik prosesini bir az izah edin və sonra axtardığınız məlumatları aydınlaşdıran suallar verin.
- **Sonda** müsahibə vermək istəyən başqa şəxsləri tanıyıb-tanımadığını müsahibinizdən soruşun. Vaxt keçdikcə, icmalarla birbaşa əlaqələr qurmaq – onların barəsində məlumat verməyin ən yaxşı yoludur.

Müsahibədən sonra:

- **Dəstək axtarın** : sübhə yarandıqda, qanunları və onların təsirlərini başa düşmək üçün miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işində daha təcrübəli hüquqi məsələlər üzrə ekspertlərə və ya həm - karlarınıza müraciət edin.
- Danışdığınız şəxslə **əlaqə saxlayın** və hekayəni onunla paylaşın. Hazırladığınız materialla necə tanış ola biləcəyini ona izah edin.

Bu yoxlama siyahısının hazırlanmasında istifadə edilmiş aşağıdakı resurslara əlavə məlumat üçün istinad edin:

EJŞ – Mənbələrlə rəftara dair əsas etik qaydalar:

<https://ethicaljournalismnetwork.org/resources/publications/ethics-in-the-news/handling-sources>

QAJŞ – Müsahibə götürmə üsullarının perspektivləri – Buraya araşdırma formasında məlumat - landırmaya, elektron poçt vasitəsilə müsahibələrə, yayıma və həssas qruplara aid məsələlər daxildir:

<https://gijn.org/perspectives-on-interviewing-techniques/>

MSİBM/EJŞ – Media və İnsan Alverinə dair Təlimatlar (2017-ci il):

<https://ethicaljournalismnetwork.org/resources/publications/media-trafficking-guidelines>

MMİ – Müxtəliflik barədə məlumatlandırmaya dair təlimat (2004-cü il):

[http://www.media-diversity.org/additional-files/documents/A%20Guides/MDI%20Reporting%20Diversity%20manual/Reporting%20Diversity%20Manual%20-%20Caucasus%20\[EN\].pdf](http://www.media-diversity.org/additional-files/documents/A%20Guides/MDI%20Reporting%20Diversity%20manual/Reporting%20Diversity%20Manual%20-%20Caucasus%20[EN].pdf)

Liverpulun “John Moores” Universiteti - “ Sığınacaq axtaranlara və qaçqınlara informasiya və hekayə üçün müraciət edən jurnalistlər, tədqiqatçılar, əlaqədar tərəflər və şəxslər üçün bələdçi”
<https://www.ljmu.ac.uk/~media/files/ljmu/microsites/online-hub-for-asylum-seekers-and-refugees/updated-pdf-october/new-guide-for-journalists.pdf>

Travmaya məruz qalmış şəxslərdən müsahibə götürmə

Bu təlimatlar bundan əvvəlki “ **Miqrantlardan müsahibə götürmə**” bölməsində yer almış və “ **Mənbələri inkişaf etdirmə və qoruma** ” bölməsində daha geniş kontekstdə verilmiş təlimatlara əlavə olaraq nəzərdən keçirilməlidir.

78 https://dartcenter.org/sites/default/files/DCE_JournoTraumaHandbook.pdf

Travma nədir ?

“Ən geniş anlayışda psixoloji cəhətdən travmatik hadisəni və ya kritik insidenti bu cür təsvir etmək olar: bir şəxslə əlaqəli olan, gözlənilməz şəkildə baş verən, onun adi insan təcrübəsinin hüdudlarından kənara çıxan, bu və ya digər formada faktiki, yaxud ehtimal edilən itkini, zədəni, zədələnmə təhlükəsini özündə əks etdirən hər hansı hadisə.”

Mənbə: “Dart” Jurnalistika və Travmatologiya Mərkəzi.⁷⁹

Travmaya məruz qalmış şəxsdən müsahibə götürməyə hazırlaşarkən bu bölmədən istifadə edin. Miqrasiya kontekstində bu, insan alverinin və köləliyin qurbanı olmuş şəxs, vətəninə tərk etməzdən əvvəl, tərk etdiyi zaman və ya tərk edəndən sonra şiddət və ya qorxu yaşamış qaçqın, habelə sığınacaq axtaran, yaxud sui-istifadəyə və ya ayrı-seçkiliyə məruz qalmış istənilən miqrant ola bilər.

Həssas vəziyyətdə olan insanlarla danışmağa vaxt ayırın. Məsələn, insan alverinin qurbanı ilə əlaqə yaratmaq çətin ola bilər və buna son dərəcə ehtiyatla yanaşmaq lazımdır. Lakin çox vaxt gizli qalan proseslərə və insan hüquqlarının pozulması hallarına aydınlıq gətirmək, ictimaiyyətin bu sahədə anlayışını genişləndirmək üçün, eyni zamanda, siyasi debatların məzmununu humanistləşdirmək və problemlərin daha səmərəli siyasi həllərini təşviq etmək üçün bu cür hekayələrin hərtərəfli işıqlandırılması vacibdir.

Resurslar:

Travmaya məruz qalmış şəxslərdən müsahibə almaq üçün bundan sonra təqdim olunan təlimatlar, tövsiyələr və təkliflər aşağıdakı resurslardan götürülərək, düzəlişlər etməklə ümumiləşdirilib:

- [Malia Politser, Marta Mendoza](#) QAJŞ üçün “ [İnsan alveri məsələlərinə dair resurslar: məlumatlandırma sahəsində ən yaxşı təcrübə](#) ”;
- Şerri Rikyardi BJŞ üçün “ [Qaçqınlardan hörmət və şəfqətlə müsahibə götürmək üçün məsləhətlər](#) ”;
- Mark Breyn “Dart” Jurnalistika və Travmatologiya Mərkəzi üçün “ [Travma və jurnalistika: jurnalistlər, redaktorlar və menecerlər üçün bələdçi](#) ”;
- “Dart” Jurnalistika və Travmatologiya Mərkəzi “ [Qaçqınlar barədə məlumatlandırma: böhranın işıqlandırılması üçün məsləhətlər](#) ” (2007-ci il);
- “Radio for Peacebuilding Africa” Proqramı “ [Travma mövzusunun işıqlandırma təlim vasitəsi](#) ” (2011-ci il);

- MSİBM/EİŞ “[Media və İnsan Alverinə dair Təlimatlar](#)” (2017-ci il).

Ümid edirik ki, siz biliklərinizi daha da artırmaq və travma mövzusunun dərinə başa düşmək üçün bu xülasədən və yuxarıdakı resurslardan birbaşa istifadə edəcəksiniz və işinizi belə üsullarla inkişaf etdirə biləcəksiniz:

- Daha yaxşı və daha həssas suallar verməklə;
- Daha yaxşı və daha həssas jurnalist materialları hazırlamaqla;
- Daha yaxşı hekayələr barədə düşünməklə.

Gəlin ən vacib prinsiplərdən başlayaq:

Zərər vurmama

- Hər bir müsahiblə davranışda, əgər bunun əksini sübuta yetirən faktlar mövcud deyilsə, zərər vurma riskinin həddindən artıq yüksək olduğunu ehtimal edin.
- Müsahibin vəziyyətini qısa və ya daha uzun müddətdə ağırlaşdıracaq müsahibəni keçirməyin.
- Uşaqlarla işləyərkən yadda saxlamalı olduğunuz əsas prinsip - uşağın ən ümdə mənafeini qoru - mağınızdır, uşaqla əlaqəli hərəkətlərinizdə və qərarlarınızda onun baxışlarına, rifahına, hüquqlarına və inkişafına hörmət etməyinizdir.

Anonimliyə və məxfiliyə hörmətlə yanaşma

- Anonimlik - ehtiyacı olanların faydalanması üçün zəruri olan, lakin heç də hamıya şamil edilməyən bir hüquqdur. İnsan alverinə gəldikdə, ən həssas vəziyyətdə olan şəxslərin müdafiəsi, onların istəyindən asılı olmayaraq, jurnalistlər tərəfindən təmin olunmalıdır; daha çox riskə məruz qala biləcək insan alveri qurbanlarının şəxsiyyəti məlum olduqda, onların anonimliyinin təmin edilməsi məsələsini nəzərdən keçirmək tələb olunur.
- Əgər siz müsahibinizin anonimliyini təmin etməyə razısınızsa, onun əllərini, siluetini göstərmək və ya şəxsiyyəti müəyyən etməyə imkan verməyən digər təsvirlərini vermək kifayət edər.
- İnsan alverinin qurbanı olmuş uşağın şəkillərini heç vaxt dərc etməyin. Əgər bu cür qurbanın valideynləri və ya qəyyumu yoxdursa, yaxud o savadsızdırsa, oxuya bilmirsə və onu təmsil edən məsul təşkilat etikadan uzaqdırsa, etibarsızdırsa, jurnalist öz vicdanına və etik mühakimələrinə etibar etməlidir.

Hazır olma

- **Tərcüməçiləri və digər əməkdaşları lazımı qaydada seçib hazırlayın.** Fotoqrafları, video operatorları və tərcüməçiləri müsahibəyə nə cür yanaşmaq baxımından hazırlayın və qurbanın şəxsiyyətinin açıqlanıb-açıqlanmayacağını təfərrüatı ilə müzakirə edin.
- **Təcili müdaxiləyə hazır olun.** Qurban/zərər çəkmiş şəxs birbaşa təhlükə ilə üzləşdiyini bildirsə, cavab tədbirləri görməyə hazır olun. Bu, yardım üçün hansı resursların mövcud olduğunu bilmək və müsahibinizin də bunları bildiyinə əmin olmaq deməkdir.

Travmanın yaddaşa necə təsir etdiyini nəzərə alaraq, zərər çəkmiş şəxs

- onun başına gələnləri dəqiqliklə demək və baş vermiş hadisələri ardıcılıqla izah etmək iqtidarında olmaya bilər;
- müəyyən məsələləri müxtəlif vaxtlarda fərqli şəkildə xatırlaya bilər;
- travma dövründə və ya hadisə zamanı konkret vaxtlarda nə üçün müəyyən şəkildə reaksiya verdiyini anlamaya bilər;
- utandığından/qarışıq hisslər keçirdiyindən təfərrüatları qeyd etməyə bilər;
- travmaya səbəb olmuş hadisələr barədə danışmaqdan çəkinə bilər.

Bu, vaxt aparır: istədiyiniz bütün məlumatları bir müsahibə zamanı əldə etmək mümkün olmaya bilər. İmkan varsa, müsahibinizlə hekayəniz üçün bir neçə müsahibə sessiyası təşkil etməyə çalışın və onun belə bir təklifinizə bir qədər sonra cavab verməsinə şərait yaradın. Travmaya məruz qalmış şəxs sizə etibar hissini inkişaf etdirmək üçün vaxt versəniz, hekayəni tam şəkildə öyrənmək ehtimalları artacaq.

80 <https://gijn.org/human-trafficking-resources-best-practices-in-reporting/>

81 <https://ijn.net/en/story/advice-interviewing-refugees-respect-and-compassion>

82 https://dartcenter.org/sites/default/files/DCE_JournoTraumaHandbook.pdf

83 <https://dartcenter.org/resources/reporting-refugees-tips-covering-crisis>

84 http://www.sfcg.org/programmes/rfpa/pdf/2011-Covering_Trauma_Color_EN.pdf

85 https://www.wicmpd.org/fileadmin/user_upload/Media_and_THB_Guidelines_EN_WEB.pdf

86 <https://www.unicef.org/eca/media/ethical-guidelines>, <https://www.unicef.org/bih/en/reports/media-best-interests-child>

Empatiya və hörmət

- Məlum məsələdir ki, müsahibinizi qaçqın və ya insan alverinin qurbanı kimi deyil, ilk növbədə, bir şəxs kimi görmək lazımdır. Ona riqqətlə və təskinliklə deyil, empatiya və hörmətlə yanaşın. On - suz da, yaşanan travma özünü büruzə verir. Öz hekayəsini sizinlə bölüşmək istəyini çox yüksək qiymətləndirdiyinizi müsahibinizə mütləq bildirin.
- Xeyirxahlıq və sadə səxavətlilik əməlləri etimadın artmasına çox kömək edə bilər.

Travmaya məruz qalmış şəxsdən müsahibə götürərkən

- **müəyyən məsələlərin onun nəzarətində olmasını təmin edin.** İstədiyi zaman dayana biləcəy - ini başa düşdüyünə əmin olun. O istəmədiyi suallara cavab vermək məcburiyyətində deyil;
- **özünü müəyyən etməkdə ona kömək edin.** Hansı termini özünə aid etdiyini müsahibinizdən soruşun və hekayənizdə bu termindən istifadə edin, məsələn, məişət zorakılığına/əməyin istis - marına/uşaq alverinə məruz qalmış/bu əməllərdən zərər çəkmiş şəxs;
- **ona uyğun hərəkət edin.** Müsahibinizi dinləyin, onun vəziyyətinə və risk anlayışına hörmət edin. Onu danışmaq istəmədiyi məsələni müzakirə etməyə məcbur etməyin;
- **bütün proses boyu onun razılığını soruşun.** Müsahibiniz (əvvəlcə razılıq vermiş olsa da) son - radan razılığını geri götürsə, müsahibədən istifadə etməyin. Müsahibiniz video/foto çəkilişə əvvəl - cədən icazə versə də, çəkiliş başlamazdan əvvəl onun razılığını yenidən soruşun;
- **iş prosesinizi izah edin.** Hazırda gördüyünüz işlə nə üçün məşğul olduğunuzu və verəcəyiniz məlumatın mümkün nəticələrini izah edin. Müsahibinizlə danışmaq istədiyiniz konkret hadisə və ya mövzunu müəyyənləşdirin. Sonra bu hadisə və ya mövzu barədə bacardığı qədər danışmağı ondan xahiş edin;
- **müsahibəyə çətin suallarla başlamayın.** Ən həssas anlar barədə soruşmazdan əvvəl müsahib - inizdən özü haqqında soruşun və onun həyatından bir az məlumat əldə edin;
- **ümumi hadisələr barədə açıq suallar verməkdən çəkinin.** Eyni zamanda, bu kimi cümlələrdən istifadə etməyin: “Özünüzü necə hiss edirsiniz?”/“Öz hekayənizi mənə danışın.”/“Hansı hisslər keçirdiyinizi mən bilirəm.”

- **Onun dediklərini dərhal şübhə altına almaqdan çəkinin.** Əgər mümkündürsə, bunu, ümumiyyətlə, etməyin, lakin zərurət yarandıqda və münasib olduqda, müvafiq məsələyə aydınlıq gətirməyi ondan xahiş edin.
- **Bu kimi cümlələrdən istifadə etməyin:** “Bu, siz “A” ölkəsinə qayıdarkən baş verdi, indi isə biz sizinlə “B” ölkəsindəyik.”/“Zərər çəkdiyiniz üçün çox üzöldüm.”/“Ağır yaşantılarınız üçün üzr istəyirəm.”

Müsahibin təkrar travmaya məruz qaldığını necə müəyyən etmək olar?

- Onun (qapıya və ya otağa baxmaqla) özünü təhlükəsiz hiss etməməsinə və ya travmanı çox böyük həyəcanla xatırlamasına (ağlamasına, tez-tez nəfəs almasına, hərəkətin qəfildən qalxmasına) və narahat olmasına və ya özünə qapanmasına (fikrə getməsinə, reaksiya verməməsinə) işarə edən əlamətlərə diqqət yetirin.

Yenidən istiqamətlənmə - təkrar travmaya məruz qalma əlamətlərini müşahidə etmisinizsə:

- geri addım atın və özünü daha təhlükəsiz hiss etməsi üçün nə edə biləcəyinizi ondan soruşun;
- danışmaqda davam edin. Yerində və dərhal suallar verin: “Hal-hazırda harada olduğunuzu mənə deyə bilərsinizmi?” “Otağın nə cür göründüyünü təsvir edə bilərsinizmi?” Bu cür suallar “Siz yaxşı-sınız?” kimi ümumi suallardan daha faydalıdır.

Nə üçün belə yanaşma? *“Müvafiq şəxs müsahibəyə icazə verib-verməməsindən asılı olmayaraq, müəyyən travmaya məruz qalır. Məsuliyyətli jurnalist travmaya məruz qalmış şəxsin məlumatlandırma və materialın hazırlanması proseslərinin hər bir mərhələsinə sərbəst şəkildə icazə verdiyinə əmin olmalıdır. Heç kim müsahibə zamanı hədələrə məruz qaldığını hiss etməməlidir.”* (Mənbə: [Travma mövzusunun işıqlandırma təlim vəsaiti](#))

Müsahibədən sonra

- Qurban/zərər çəkmiş şəxs tərəfindən verilən məlumatları kənar mənbələr, bəzi hallarda isə müsahibiniz vasitəsilə təsdiqləyin . Müsahibədən sonra təsdiqləmə materialı dərc etməzdən əvvəl onu nəzərdən keçirmək və razılığını bildirmək üçün müsahibinizə müvafiq imkanın yaradılmasını nəzərdə tutur, jurnalistikada buna nadir hallarda rast gəlinə də, belə bir ssenarini nəzərə almaq lazımdır.
- Hekayədən faydalı şəkildə istifadə edin . Əgər kimsə öz hekayəsini sizinlə bölüşmək üçün kifayət qədər səxavətli olubsa, müvafiq məlumatları çox dəqiqliklə, cəlbədi və informativ şəkildə təqdim edin. Bu, ictimai marağı problemə cəlb etməyin bir yoludur, onun həlli istiqamətində bir addımdır.

Yazı və redaktə işləri

- Hadisə və ya əlaqədar insanlar barədə faydalı məlumat verməyən şokedici başlıqları istifadə etməkdən çəkinin. Bunun əvəzinə müvafiq şəxsin mürəkkəbliyini, təcrübəsini və daha geniş konteksti özündə əks etdirən bir hekayə və onun üçün başlıq hazırlayın. Həmin şəxsi problemdən əziyyət çəkən bir milyon adamdan biri kimi deyil, onu başqalarından fərqləndirən unikal cəhətlərə görə önə çəkməyə çalışın.

⁸⁶ <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/research/files/Storm%20and%20Feinstein%20-%20Emotional%20Toll.pdf>

- Bərpa olunma və gələcəyə ümidli olma məsələlərinə diqqət yetirin. Şəxsin başına gələnəri və gələcəyə olan ümidlərini nə cür anlamağa çalışdığına diqqət yetirin. Bu növ hekayələr auditori - yanız üçün daha dəyərlidir, stereotipləri gücləndirmir və barəsində məlumat verdiyiniz şəxsə və ya insanlara daha çox hörmət qazandırır.
- Müsahibinizin təcrübəsinə aid müsbət aspektlərə diqqət yetirin.

Və nəhayət, **özünüzü və həmkarlarınızı qoruyun.**

Jurnalistlər də böhran vəziyyətləri barədə məlumat verərkən travma yaşaya bilərlər. [2017-ci il tədqiqatından göründüyü](#) kimi, jurnalistlər də “mənəvi zərərdən” əziyyət çəkə bilərlər: “bu, şəxsi mənəvi və etik dəyərlərə və ya davranış qaydalarına zidd olan əməllər törətməklə, onlara şahidlik etməklə və ya qarşısını almamaqla insan vicdanına və ya mənəvi prinsiplərinə vurulan zərərdir.”

Həssas vəziyyətdə olan insanlardan müsahibə götürməyə dair misal

- Almaniyada “ARD” telekanalının müasir köləlikdən bəhs edən sənədli filminə jurnalistlər məc - buri əmək, ev köləliyi və cinsi istismar məsələlərini işıqlandırırıblar. Onlar bu ölkədə müasir köləliyi dayandırmağın yollarını tapmaq üçün zərər çəkmiş şəxslər, sosial işçilər, QHT nümayəndələri və polis əməkdaşları ilə söhbət ediblər. <http://programm.ard.de/TV/Themenschwerpunkte/Politik/Aktuelle-Reportagen/Startseite/?sendung=28487337027833>

Qəbul edən icmalardan müsahibə götürmə və mürəkkəb məsələlərlə məşğul olma

Çox vaxt jurnalistlər xahiş əsasında yazdıqları və ya öz təşəbbüsü ilə yazmaq istədikləri hekayəyə uyğun sitatlar axtarırlar. Bizim üçün sadə hekayələr yazmaq mürəkkəb materiallar hazırlamaqdan daha asandır. Lakin belə bir yanaşma qabaqcıl jurnalistikanın inkişafına xidmət etmir və nə auditoriyamıza, nə də müsahibə götürdüyümüz şəxslərə fayda verir.

Bu bölmədə biz təyinat ölkələrindəki insanların miqrasiyaya olan münasibətilə əlaqəli mürəkkəb məsələləri araşdırmağa kömək edəcək bəzi müsahibə üsulları və sualları təklif edirik.

Bu suallar, “ [Solutions Journalism Network](#) ” müstəqil qeyri-kommersiya təşkilatının “[Hekayəni çətinləşdirən](#)” 22 sual adlı nəşrindən götürülmüş bəzi suallara uyğunlaşdırılıb. Həmin sualların hamısını buradan oxumağı sizə tövsiyə edirik.⁸⁷

Ziddiyyətləri gücləndirin və obyektivni genişləndirin:

- “Siz hansı məlumatlara etibar etmək barədə qərarı necə verirsiniz?”
- “Bu məsələdə daha çox sadələşdirilən nədir?”
- “[Qarşı tərəfə məxsus] mövqeyin hansısa bir hissəsi sizin üçün mənə kəsib edirmi?”

İnsanların motivasiyasını öyrənməyə kömək edən suallar verin:

- “Bu, sizin üçün niyə vacibdir?”

87 https://s3.amazonaws.com/sjn-static/CTN_Interview_Qs.pdf

- “Sizin baxışlar hansı təcrübə əsasında formalaşıb?”
- “Qarşı tərəfin sizin haqqınızda nəyi başa düşməsinə istəyirsiniz?”
- “Siz qarşı tərəf haqqında nəyi başa düşmək istəyirsiniz?”
- “Bu, həyatınıza necə təsir etdi?”

Daha çox və yaxşı dinləyin:

- “Siz bu barədə mənə daha çox danışa bilərsinizmi?”
- “Siz bu hekayəni danışarkən özünü necə hiss edirsiniz?”
- “Bu (hiss, emosiya, paranoya, inamsızlıq), nədən irəli gəlir?”
- “Heç kimin vermədiyi sual hansıdır?”

İnsanları başqalarının nəzər nöqtələri ilə tanış edin və hansısa mülahizənin qərəzli olduğunu dərhal qəbul etməkdən çəkinin:

- “Sizin fikrinizcə, digər qrup sizin haqqınızda nə düşünür?”
- “Sizin fikrinizcə, digər qrup nə istəyir?”
- “Siz qarşı tərəf haqqında nəyi bilirsiniz və nəyi anlamaq istəyirsiniz?”
- “İnsanların çoxu “X” dediyindən, bunu anlamaqda mənə kömək edə bilərsiniz?”
- “Sizin və sizinlə eyni baxışda olan insanların media tərəfindən təsvir edilməsində hansısa qeyri-dəqiqlik varmı?”

Yekun

Kitabın digər hissələri ilə müqayisədə bu fəsil daha geniş təlimatlar verir. Biz ümid edirik ki, təkliflərimiz sizin özünü hansısa məhdud çərçivələrdə hiss etməyinizə səbəb olmayacaq, əksinə, müsahibələrə hazırlaşmaqda və daha yaxşı hekayələr ərsəyə gətirmək işində inamınızı artıracaq. Bu, nəhəng bir sahədir və biz ən vacib və aktual məsləhət və təklifləri əhatə etmək üçün əlimizdən gələni etdik. Eyni zamanda, biz ümidvarıq ki, siz yalnız miqrasiya sahəsində deyil, bütün iş prosesi boyu müsahibə üsullarınızın necə inkişaf etdirilməsi barədə əlavə məlumat əldə etmək üçün bu fəsildən bir trampolin kimi istifadə edəcəksiniz.

Fəsil 8:

Ekspertləri nə cür tapmalı və istifadə etməli?

Bu fəsildən aşağıdakı məqsədlər üçün istifadə edin:

- Ekspertlərin işinizdə mənbə kimi optimal şəkildə istifadə olunması barədə fikirləşmək.
- Aşağıda göstərilən fərqli tərəflərin mənbə kimi istifadəsinin üstünlükləri, çatışmazlıqları və bu sahədə ən yaxşı yanaşmaları nəzərdən keçirmək:
- Alimlərin;
- Düşüncə mərkəzlərinin;
- Qeyri-hökumət təşkilatları və fondların;
- Siyasətçilərin;
- Dövlət qurumları və milli statistika təşkilatlarının;
- Hökumətlərarası təşkilatların;
- Həmkarlar ittifaqları və biznes təşkilatlarının.

Naviqasiya qutusu

- Miqrantlardan və qəbul edən icmalardan müsahibə götürməyə dair konkret məsləhətlər üçün “**Müsahibələr**” adlı fəsil 7-yə baxın;
- Məlumat və tədqiqatlardan istifadə yolları barədə öyrənmək üçün “**Məlumatlar və təhlil**” adlı fəsil 9-a baxın.

Giriş

Miqrasiya həm ayrı-ayrı insanlar, həm də bütövlükdə cəmiyyətlər üçün böyük nəticələrə səbəb olan nəhəng və mürəkkəb bir mövzudur. Miqrasiyanın hər bir elementi (məlumatlandırma problemləri, iqtisadi və siyasi nəticələri, hüquqi aspektləri, sosial təsiri və s.), məsələn, bir çox alimlər üçün ömürlük araşdırma mövzusu ola bilər, odur ki, bu çətin sahədə düzgün istiqamət götürməkdə bizə kömək edəcək mütəxəssislərə ehtiyac var. Bəs hansı ekspertlərdən istifadə etmək barədə qərarı necə verək? Bu ekspertləri necə tapmaq? Necə bilək ki, onlara etibar edə bilərik?

Biz, jurnalist olaraq, həm miqrasiya anlayışının ictimaiyyət arasında formalaşdırılmasında, həm də auditoriyamıza hansı ekspert biliklərinin ötürülməsini və hansı fərqli baxışların təqdim edilməsini müəyyənləşdirməkdə həlledici rol oynayırıq.

Bu bölmədə miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işində, böyük ehtimalla, qarşılaşacağınız məsələlərə dair bəzi əsas ekspert rəyləri təqdim olunur, eləcə də bu ekspertlərin verə biləcəyi təkliflər və onların müəyyən təcrübə formalarından istifadənin çatışmazlıqları önə çəkilir.

Mütləq nəzərə almaq lazımdır ki, [migrantlardan müsahibə götürməyə](#) aid təlimatların ayrı bir fəsilə verilməsi miqrantların öz həyat təcrübəsi üzrə ekspert olmamasını və ya onların verdiyi məlumatların bu fəslə daxil edilmiş qruplar tərəfindən təqdim edilən məlumatlardan daha az etibarlı olmasını nəzərdə tutmur.

Müsbət faktı mənfiyə necə ayırmaq olar?

Başqalarından birmənalı şəkildə daha yaxşı hesab olunan faktların vahid təqdimat forması və ya mənbələr növü mövcud deyil. Onların hər birinin üstünlükləri və çatışmazlıqları var. Konkret olaraq faktların isə dəqiqliyi və etibarlılığı onların toplanmasında, təqdim edilməsində və mübadiləsində iştirak edən şəxslərdən asılıdır. Miqrasiya ilə bağlı mənbələr tərəfindən təqdim olunan faktların və irəli sürülən iddiaların yoxlanılması və təsdiq edilməsi prosesləri əksər hallarda üzərində işlədiyiniz konkret məlumatlardan asılı olaraq dəyişir. Problemlə faktlara qarşı ənənəvi müdafiə müvafiq iddiaların çarpaz şəkildə yoxlanılmasını və çoxsaylı, müstəqil mənbələr tərəfindən təsdiqlənməsini təmin etməkdən ibarətdir.

Hər hansı bir faktla işləyərkən nəzərə alınacaq sadə yoxlama siyahısı aşağıdakı suallardan ibarətdir:

- 1) Müvafiq fakt nə dərəcədə həqiqətə uyğundur? Bu fakt belə bir əsas meyara cavab verirmi: o, nə danışdığını bilən şəxs tərəfindən təqdim olunubmu və onun həqiqətə uyğun olmadığını sübuta yetirən açıq-aşkar amillər mövcuddurmu?
- 2) Müvafiq fakt nə dərəcədə əsaslıdır? Bu faktı qiymətləndirmək və ya onun əsasında irəli sürülən ehtimalları təsdiq etmək olarmı və o, yoxlanılması mümkün olan real nəticələrə uyğundurmu?
- 3) Müvafiq fakt nə dərəcədə etibarlıdır? Bu faktın əmələ gəlməsinə səbəb olmuş proses bir daha təkrarlansa, eyni faktı əldə etmək mümkün olacaqmı?

Faktlarla işləmək üçün nəzərdə tutulan aşağıdakı bir sıra sadə məsləhətlər 2020-ci ilin sonunda "Scientific American" jurnalında dərc edilmiş, işlədiyiniz ekspertlərə nə dərəcədə etibar etdiyinizi öyrənməyin yollarından bəhs edən məqalədən götürülərək adaptasiya olunub.

(Bütövlükdə oxumaq üçün tövsiyə olunan) bu məqalə COVID-19 pandemiyasına həsr olunsa da, orada verilən məsləhətlər miqrasiyaya (və istənilən başqa sahəyə) aid faktların təhlili üçün istifadə oluna bilər:

- 1) Üzləşdiyiniz "faktın" doğru olub-olmadığını müəyyənləşdirmək üçün sizin hansı sahə üzrə biliklərə ehtiyacınız var? (Bu fakt iqtisadiyyata, demoqrafiyaya, siyasətə, sosiologiyaya və ya hansı başqa sahəyə aiddir?)

90 <https://blogs.scientificamerican.com/observations/which-experts-should-you-listen-to-during-the-pandemic/>

2) “Faktı” təqdim edən şəxsin izah etdiyi müvafiq sahə üzrə təhsili və uğurlu iş təcrübəsi varmı? (Onun ümumi statusu ilə kifayətlənməyin – ona üzərində işlədiyiniz konkret məlumatlar barədə biliklərinə aid suallar verin.)

3) Ən əsası – irəli sürülmüş iddia ilə razılaşıb bir neçə müstəqil mənbə mövcuddurmu? Bu cür məlumatı təqdim edən şəxs çoxsaylı ekspertlər adından, yoxsa yalnız öz adından çıxış edir? İddiaları çarpaz şəkildə yoxlayın və yalnız bir ekspertə deyil, bir neçə (çoxlu sayda) ekspertə etibar edin.

Alimlər

Bir çoxları üçün “alim” sözü “ekspert” anlayışının müəyyən dərəcədə tərifidir, belə ki, alimlər konkret mövzularla bağlı araşdırmalar aparmaqda ixtisaslaşdıqları üçün dərin biliklərə və təfəkkürə malikdirlər. Onların nüfuzlu tədqiqat institutları ilə əlaqəsi hekayələrinizin etibarlılığını təmin etməyə kömək edir, elmi dəlillərdən istifadə isə, adətən, sizin barəsində məlumat verdiyiniz mövzunu hərtərəfli başa düşərək, onu inkişaf etdirməyə çalışdığınızı göstərir.

Alimlərlə işin üstünlükləri:

Alimlər jurnalistlər üçün əla mənbə sayılır. Onlar ətraflı və etibarlı təhlillər təklif edərək, mürəkkəb texniki məsələləri izah etməkdə kömək göstərə bilirlər. Eyni zamanda, alimlər müəyyən bir mövzu ilə bağlı fərqli və daha detallı fikirlər irəli sürmək, sizi əvvəllər nəzərdən keçirmədiyiniz digər elementlərə və kontentə yönəltmək iqtidarındadırlar.

Bununla yanaşı, alimlər başqa mənbələrin iddialarının faktiki məlumatlardan və ya dəlillərdən hansı dərəcədə üstün ola biləcəyini başa düşməkdə sizə kömək göstərir. Onlar konkret məlumatları təqdim və şərh etməkdə, həmçinin naməlum və məlum olanları izah etməkdə də faydalı ola bilirlər.

Alimlərlə işin çatışmazlıqları:

Elmi təcrübə müəyyən bir mövzu ilə bağlı siyasi müstəqillik və ya bitərəflik demək deyil. Alimlərin çoxu məhz öz sahəsi üzrə mövzuları araşdırmaqda güclü dərəcədə motivasiyalı olduğu üçün şəxsi təcrübəsini inkişaf etdirib. Beləliklə, onların məlumatları dəqiq və yüksək səviyyədə etibarlı olsa da, konkret bir nəzər nöqtəsini irəli sürmək üçün istifadə edilə bilər.

Alimlərin, bir qayda olaraq, ümumi məsələlər deyil, müəyyən sahə üzrə mütəxəssis olması həm müsbət, həm də mənfi haldır. Siz təcrübəsi məhz məlumat verdiyiniz mövzuya uyğun olan alimə müraciət etsəniz, bu, böyük ehtimalla, çox səmərəli olacaq, lakin alimin miqrasiya məsələləri ilə məşğul olması hələ onun konkret suallarınıza cavab vermək iqtidarında olduğu anlamına gəlmir.

Medianın diqqəti alimlər üçün prioritet məsələ olmaya bilər (hətta onlar bu məsələnin prioritet olmasını istəməyə bilərlər). Bu səbəbdən onları işinizə cəlb etmək üçün siz çox çalışmalı ola bilərsiniz, hətta buna nail olacağınız təqdirdə belə, onlar auditoriyanız üçün anlaşılıq olmayan mürəkkəb və ya yüksək texnoloji cavablar verə bilirlər.

Alimləri tapma:

Yaşadığınız ölkədə yerləşən ali təhsil müəssisələri bu ölkəyə xas olan məsələlərə xüsusi maraq göstərirlər və həmin səbəbdən sizin üçün yaxşı başlanğıc nöqtəsi hesab edilə bilər. Ümumiyyətlə, Antropologiya, Demografiya və Humanitar elmlər, İnkişaf məqsədli tədqiqat, İqtisadiyyat, Coğrafiya, Hüquq, Sosiologiya, İlahiyyat fakültələri miqrasiya məsələləri ilə də məşğul olurlar.

Hansı resurslara müraciət edilməli:

- IMISCOE “Beynəlxalq miqrasiya ekspertlərinin məlumat bazası”: <https://migrationresearch.com/experts>
- Oksford Universiteti, COMPAS: <https://www.compas.ox.ac.uk/>
- UNU Merit/Maastricht Universiteti: <https://www.merit.unu.edu/themes/6-migration-and-development/>
- Qaçqınlara dair Araşdırma Mərkəzi (QAM): <http://www.migrationpolicycentre.eu/>
- Miqrasiya Siyasəti Mərkəzi (MSM): <http://www.migrationpolicycentre.eu/>
- (BK yönü) Miqrasiya Observatoriyası: <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/>

Düşüncə mərkəzləri

Düşüncə mərkəzləri xüsusi olaraq sosial və siyasi məsələləri təhlil etmək üçün yaradılmış tədqiqat müəssisələridir. Elmi müəssisələrdən fərqli olaraq, bu mərkəzlər, adətən, təbliğat işi aparmaq məqsədilə təşkil edirlər və müəyyən siyasi gündəlikləri, ideologiyaları irəli sürmək üçün gizli, yaxud aşkar məqsəddə xidmət göstərə bilər. Lakin düşüncə mərkəzlərinin keyfiyyəti və müstəqilliyi ölkədən-ölkəyə dəyişir.

Düşüncə mərkəzləri ilə işin üstünlükləri:

Çox vaxt düşüncə mərkəzləri hekayələrin əla mənbəyi hesab olunur. Onlar zamana uyğun, tutarlı hesabatlar və cavab tədbirləri təqdim edirlər, bir qayda olaraq, media ilə qarşılıqlı əlaqələr qurmağa çalışırlar. Adətən, ekspertlər düşüncə mərkəzləri tərəfindən işə qəbul olunur; doğrudan da, alimlərin çoxu öz karyerasının müxtəlif mərhələlərində işləmək üçün düşüncə mərkəzlərinə keçirlər və ya tədqiqat institutlarında işlədikləri müddət ərzində hesabat hazırlamaq üçün sifarişlər alırlar. Nəticədə düşüncə mərkəzləri əksər hallarda yerli kontekstə uyğunlaşdırılmış keyfiyyətli və maraqlı araşdırmalar aparırlar.

Düşüncə mərkəzləri ilə işin çatışmazlıqları:

Bununla belə, yuxarıda qeyd olunduğu kimi, düşüncə mərkəzləri siyasi və (və ya) ideoloji baxımdan asılı vəziyyətdə ola, öz müstəqilliklərini itirə bilər. Alimlərdən fərqli olaraq, onların hazırladığı materiallar resenziya almaq üçün digər həmkarları tərəfindən müvafiq təhlil prosesindən keçirilmir. Bu səbəbdən həmin materiallar elmi təhlillərdən nisbətən az etibarlı ola bilər. Düşüncə mərkəzlərinin media ilə işləmək niyyəti mediada işıqlandırılan məsələlərin ümumilikdə siyasətə və auditoriyaya təsir göstərməsindən qaynaqlanır və buna görə də siz həmişə yadda saxlamalısınız ki, daha böyük bir siyasi oyunda istifadə oluna bilərsiniz.

Hansı resurslara müraciət olunmalı

Miqrasiya məsələləri ilə məşğul olan bəzi nüfuzlu beynəlxalq düşüncə mərkəzləri bunlardır:

- MSİ: <https://www.migrationpolicy.org/>
- “Pew” Tədqiqat Mərkəzi: <https://www.pewresearch.org/>
- İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı: <https://data.oecd.org/society.htm#profile-Migration>

Həmçinin baxın:

- IMISCOE “Beynəlxalq miqrasiya ekspertlərinin məlumat bazası”: <https://migrationresearch.com/experts>

Qeyri-hökumət təşkilatları

Adətən, QHT-lər və digər vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları həssas və ya çıxılmaz vəziyyətə düşmüş, insan hüquqlarının pozulması riski ilə üzləşmiş və ya başqa bir şəkildə təhlükə altında olan şəxslərlə aparılan işlərdə yaxından iştirak edirlər. Miqrasiya kontekstində bu o deməkdir ki, QHT-lər miqrant icmalarında zəif inteqrasiya, təhsil imkanları və əmək bazarı kimi problemlərdən tutmuş, insan həyatı və (və ya) azadlığı üçün ciddi risklərə qədər geniş çeşiddə məsələlərlə məşğul olurlar.

Beləliklə, bu cür təşkilatlar tematik araşdırmalara və hekayələrə potensial çıxış imkanlarını təmin edərək, habelə siyasətlərin və ya sosial normaların miqrantlara və yerli icmalara təsirlərini önə çəkərək, miqrasiya mövzusu ilə məşğul olan jurnalistlər üçün inanılmaz dərəcədə dəyərli ola bilərlər. Adətən, onlar qarşılaşdıqları vəziyyətlərə münasibətdə güclü mənəvi, hüquqi və ya etik mövqe tuturlar, jurnalistlərlə münasibətdə isə çox vaxt müəyyən təbliğat məqsədləri güdürlər.

Bununla belə, bəzi hallarda jurnalistlərlə işləmək istəməyən və bu səbəbdən onlar üçün əlçatmaz olan qruplara, məsələn, tənzimlənməyən miqrantlara QHT-lərin birbaşa çıxışı əvəzsiz rol oynaya bilər.

QHT-lərlə işin üstünlükləri:

Adətən, QHT-lər sığınacaq axtaranlar və ya qaçqınlar da daxil olmaqla, müxtəlif növ miqrantlarla birbaşa işləyirlər və əksər hallarda zamana uyğun və tutarlı cavab tədbirləri görürlər. Düşüncə mərkəzləri kimi, QHT-lər də ekspertləri, o cümlədən alimləri tez-tez işə qəbul edirlər, eləcə də keyfiyyətli və maraqlı tədqiqatlar apara bilirlər. Çox vaxt onlar öz strateji məqsədlərinə nail olmaq və gördükləri işlərə dəstək (bəzən maliyyə dəstəyi) əldə etmək üçün media ilə qarşılıqlı əlaqələr qurmağa çalışırlar. QHT-lər, bir qayda olaraq, müvafiq şərh və təhlillərin əla mənbəyi hesab edilirlər və hekayələrlə bağlı ideya və mövzuları inkişaf etdirmək üçün faydalıdırlar.

QHT-lərlə işin çatışmazlıqları:

Düşüncə mərkəzləri kimi, QHT-lər də siyasi/ideoloji baxımdan asılı vəziyyətdə ola, öz müstəqilliklərini itirə bilərlər, onların hazırladığı materiallar isə resenziya almış elmi təhlillərdən nisbətən az etibarlı ola bilər. QHT-lər obyektiv olmağa məcbur deyillər, onların bəziləri isə öz gündəliklərinə uyğun gəlməyən miqrasiya elementlərini önə çəkməyə meyilli olurlar. Bəzi QHT-lər müvafiq şəxsdən müsahibə götürmək imkanı təmin etmək müqabilində sizin öz işlərini əlverişli şəkildə işıqlandırmağınızı istəyə bilərlər və ya onları tənqid etsəniz, növbəti dəfə bu cür imkanları məhdudlaşdırı bilərlər.

Hansı resurslara müraciət olunmalı

Beynəlxalq resurslar:

- Beynəlxalq Qırmızı Xaç/Qırmızı Aypara Komitəsi (BQXK) (tam şəkildə QHT deyil): <https://www.icrc.org/>
- Danimarka Qaçqınlar Şurası (DRC): <https://drc.ngo/>
- “Médecins Sans Frontières (Sərhədsiz Həkimlər)” Təşkilatı (MSF): <https://www.msf.org/>
- Aclıqdan Əziyyət Çəkənlərə Yardım üzrə Oksford Komitəsi (Oxfam): <https://www.oxfam.org/>
- Qaçqınların və Miqrantların İşləri üzrə Avropa Şurası (ECRE): <https://www.ecre.org/>
- Sığınacaq və Miqrasiya Məsələləri üzrə Avropa QHT Platforması (EPAM): <http://www.ngo-platform-asylum-migration.eu/>

Siyasətçilər

Siyasətçilər, bir qayda olaraq, immiqrasiya mövzusunda milli və beynəlxalq debatların mərkəzində yer alırlar və hər zaman öz gündəliklərinə uyğun hərəkət edirlər. Bu, onların xidmətlərindən imtina etmək üçün səbəb deyil, lakin siz belə hallarda ehtiyatlı olmalısınız. Onlar şərh vermək, təhlil etmək və hekayə üçün ideya və mövzuları inkişaf etdirmək baxımından əla mənbədir, ancaq siz irəli sürülən siyasi iddiaların digər ekspertlər vasitəsilə yoxlanılıdığını hər zaman əmin olmalısınız.

Siyasətçilərlə işin üstünlükləri:

Ümumiyyətlə, siyasətçilər öz fikirlərini cari məsələlərə və işlərə yönəldir, onları dəqiq və inandırıcı şəkildə formalaşdırır, çox vaxt siyasətin inkişafı və bütövlükdə cəmiyyətdə baş verənlər barədə məlumat toplamaq baxımından yaxşı əlaqələrə malik olurlar. Onlar dövlət qurumları və məlumat mənbələri ilə də yaxşı əlaqələrə malik olur, əksər hallarda digər siyasi xadimlər, QHT/vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları və düşüncə mərkəzləri ilə səmərəli münasibətlər qura bilirlər. Bizim üçün əsası isə odur ki, əksər hallarda siyasətçilər media ilə qarşılıqlı fəaliyyət qurmağa çalışırlar.

Siyasətçilərlə işin çatışmazlıqları:

Onlar siyasi cəhətdən asılı vəziyyətdə olduğundan, müstəqil deyillər və çox vaxt ekspert hesab edilmirlər. Siyasətçilər digər ekspertlərə “əlavə mənbə” rolunu oynaya və ya sizi yalnız başqa həmfikir ekspertlərlə əlaqələndirə bilirlər ki, bunun da sizin mövzu barədə anlayışınıza mənfi təsir göstərməsi mümkündür.

Özünü həmişə belə bir sual verin : siyasətçi müvafiq məsələnin hədsiz sadələşdirilməsinə yol vermirmi? Adətən, miqrasiya məsələləri, miqrantlar və azlıqlar “asan hədəf” hesab edilir. Fərqli olmalarına rəğmən, onlar təhlükə kimi qəbul edilə bilirlər. Uzun illərdir ki, siyasətçilər miqrantları və azlıqları xəstəliklər yaymaqdan və işsizliyə səbəb olmaqdan tutmuş, terrorçuluqda iştirak və mədəni tənəzzülə qədər bir çox problemlərdə günahlandırır. Əslində isə, bütün bu problemlərin kökündə duran səbəblər, bir qayda olaraq, daha mürəkkəbdir. Miqrasiya və ya miqrantlar barədə irəli sürülən mənfi və ya müsbət iddianı danılmaz həqiqət kimi qəbul etmək əvəzinə, hər zaman dərinlən araşdırın və problemi formalaşdıran struktur amillərini tapmağa çalışın.

Dövlət qurumları və milli statistika təşkilatları

Dövlət qurumları və statistika təşkilatları milli miqrasiya məlumatlarının bir növ “deposu” sayılırlar. Beləliklə, sizə lazım olan əsas məlumatları əldə etmək, həmçinin onların istər necə toplanıldığını, istərsə də nə ifadə etdiyini izah etmək baxımından bu qurumlar və təşkilatlar sizin üçün ən münasib ünvanlardır. Eyni zamanda, onlar belə məlumatların arxasında duran siyasətlər barədə dəqiq anlayışa malikdirlər.

Dövlət qurumları və milli statistika təşkilatları ilə işin üstünlükləri:

Adətən, dövlət qurumları və milli statistika təşkilatları müəyyən məlumatların saxlanıldığı yeganə yer olduğundan, miqrant əhali və yerli əhali, sərhəddən keçmə, viza məsələləri, işçi qüvvəsi haqqında, habelə siyahıyaalma kimi geniş miqyaslı sorğulara dair məlumatların vacib mənbəyi rolunda çıxış edirlər. Çox vaxt onlar müvafiq sahələri dərindən bilən yüksək səviyyəli ekspert kadrlarını işə qəbul edirlər. Bəzi dövlət qurumları bir sıra mühüm yerlərə, məsələn sərhəd-buraxılış məntəqələrinə (SBM) və ya miqrantların saxlanması mərkəzlərinə, habelə miqrasiya məsələləri ilə məşğul olan hüquq-mühafizə orqanları kimi resurslara çıxış əldə etmək üçün yeganə ünvan ola bilərlər.

Dövlət qurumları və milli statistika təşkilatları ilə işin çatışmazlıqları:

Təəssüf ki, dövlət qurumlarının və milli statistika təşkilatlarının hamısını lazımi qədər yaxşı və ya müstəqil hesab etmək olmaz. Bəzi hallarda onların hazırladığı və ya dərc etdiyi məlumatlar sonda siyasi məqsədlər üçün manipulyasiya alətinə çevrilə bilər və ya əldə olunmuş nəticələr dövlətin bəyanatlarına uyğun gəlmədikdə, sadəcə, açıqlanmaya bilər. Bundan başqa, geniş yayılmış bir problem ondan ibarətdir ki, məlumatlar məhdud xarakterli və ya müəyyən dərəcədə etibarsız ola bilər. Belə hallarda siz hekayənizdə təqdim etdiyiniz məlumatların çatışmazlığını və ya qeyri-dəqiq/qeyri-obyektiv olmasını qeyd etmək təklifini nəzərdən keçirə bilərsiniz.

Hansı resurslara müraciət olunmalı:

- Avrostat: <https://ec.europa.eu/eurostat/home>
- Azərbaycan: <https://www.stat.gov.az/?lang=en>
- Belarus: www.belstat.gov.by
- Ermənistan: <https://www.armstat.am/en/>
- Gürcüstan: www.geostat.am/en
- Moldova: <http://statistica.gov.md/index.php?l=en>
- Ukrayna: www.ukrstat.gov.ua/

Hökumətlərarası təşkilatlar

Miqrasiya transmilli xarakter daşıdığından, bu məsələ ilə məşğul olan ən vacib qurumlardan bəziləri MSİBM, Aİ və müxtəlif BMT agentlikləri kimi dövlətlərlərarası təşkilatlardır. Bu təşkilatlar ayrı-ayrı ölkələrdə milli siyasətdən, necə deyərlər, bir neçə addım kənar dururlar, bu isə o deməkdir ki, çox vaxt onlar milli miqrasiya debatlarında siyasətçilər və ya qarşı tərəflər arasındakı gündəlik çəkişmələrə nisbətən az maraq göstərilir.

Belə mövqe faydalı ola bilər və milli məsələlərin müvafiq kontekstdə müzakirəsinə kömək edə bilər. Lakin həmin təşkilatların bir qədər “kənarda durması” konkret halda sizin üçün çox vacib görünən bir məsələnin də onların gündəliyində olmadığını nəzərdə tuta bilər.

Buna baxmayaraq, bu təşkilatlar tədqiqatların aparılması, həssas insanlara yerlərdə dəstək göstərilməsi, diplomatiyanın inkişafı və siyasi təhlilin təşkili kimi xidmətlər göstərilir. Əksər hallarda onlar məlumat və təhlillərin, ekspert şərhlərinin olduqca dəyərli mənbəyi ola bilərlər və hətta tematik araşdırmalara və ya başqa formada əlçatmaz mənbələrə, yaxud insanlara çıxışı təmin edə bilərlər. Bu təşkilatlar öz iş proqramları çərçivəsində alimləri və beynəlxalq ekspertləri tez-tez işə qəbul edirlər.

Hökumətlərlərarası təşkilatlarla işin üstünlükləri:

Bu təşkilatlar yüksək səviyyədə etibarlı və əsaslı ekspert təhlillərinə çıxışı təmin edə bilərlər. Adətən, onlar (nisbətən) yaxşı maliyyə imkanlarına malik olurlar və çoxsaylı mövzu sahələrini əhatə etməyə qadirdirlər. Eyni zamanda, bu təşkilatlar müvafiq məsələnin beynəlxalq, regional, milli və yerli səviyyədə kontekstə uyğunlaşdırılmasında sizə kömək edə bilərlər. Onlar yüksək ixtisaslı mütəxəssisləri, o cümlədən alimləri işə qəbul edirlər, adətən, dəqiqliyi təmin etmək üçün ciddi yoxlamalar aparırlar, habelə ümumilikdə siyasi və ideoloji baxımdan bitərəfdirlər. Bu, beynəlxalq qanunlar və normalar barədə açıqlamalar almaq üçün əla ünvandır.

Hökumətlərarası təşkilatlarla işin çatışmazlıqları:

Bu təşkilatlar tərəfindən görülən işlərin miqyası onların yalnız “böyük” məsələlərlə məşğul olması və “sırayı insanlardan” bir qədər uzaq görünməsi anlamına gəlir. Onların təqdim etdiyi məlumatlar köhnəlmiş ola bilər, istifadə etdiyiniz eyni problemli mənbələrdən götürülə bilər və ya digər mənbələrlə ziddiyyət təşkil etdiyi üçün qarışıqlığa səbəb ola bilər. Bu təşkilatların çoxtərəfli baxışları auditoriyanızın baxışından və ya daha geniş mənada milli, yerli nəzər nöqtələrindən çox fərqlənə bilər, apardıqları təhlillər isə həddindən artıq texniki, böyük və ya mürəkkəb ola bilər.

Hansı resurslara müraciət olunmalı

- BMqT-nin Məlumat Portalı və Qlobal Miqrasiya Məlumatlarının Təhlili Mərkəzi (QMMTM): https://migrationdataportal.org/?t=2017&i=stock_abs və <https://gmdac.iom.int/>
- BMT-nin Əhali Sakinliyi şöbəsi: <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/index.asp>
- MSİBM: <https://www.icmpd.org/home/>
- MIPEX: <http://www.mipex.eu/>
- BMTQAK <http://popstats.unhcr.org/en/overview>
- BƏT: <http://ilostat.ilo.org/>
- Dünya Bankı: <https://www.worldbank.org/en/topic/labormarkets/brief/migration-and-remittances>
- Aİ-nin miqrasiya və sığınacaq məsələləri, insan hüquqları üzrə ixtisaslaşmış agentlikləri:
- Avropanın Sığınacaqlara Dəstək Ofisi: <https://www.easo.europa.eu/>
- Avropanın Sərhəd və Sahil Mühafizəsi Agentliyi: <https://frontex.europa.eu/>
- FRA: <https://fra.europa.eu/en/about-fra>

(Tam siyahı üçün “*Alətlər və resurslar*” adlı fəsil 11-ə baxın)

Həmkarlar ittifaqları və biznes təşkilatları

Biznes və sənaye təşkilatları miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işi üçün gərəkli ola bilərlər. Daha əvvəl qeyd edildiyi kimi, global miqrasiyanın böyük bir hissəsi əmək fəaliyyətilə əlaqəlidir və hətta sığınacaq axtarmaq və ya ailə üzvləri ilə birləşmək kimi digər səbəblərə görə miqrasiya edən şəxslər də çox vaxt işləməli olurlar. Adətən, işçiləri təmsil edən ittifaqlar və işəgötürənləri təmsil edən biznes təşkilatları həm sənayenin ehtiyacları (məsələn, ölkədə hansı sahə üz tə mütəxəssis çatışmaması), həm də əməkçi miqrantlarla rəftar baxımından hər zaman kifayət qədər məlumata malik olurlar.

Həmkarlar ittifaqları və biznes təşkilatları ilə işin üstünlükləri:

Həmkarlar ittifaqları və biznes təşkilatları ayrı-ayrı sektorlar və sənaye sahələri barədə xüsusi biliklərə, mükəmməl əlaqələrə, eləcə də işçilərə və ya biznes-liderlərə çıxış imkanlarına malikdirlər. Çox vaxt onların müvafiq hüquqi məsələlərə dair dəqiq və praktiki bilikləri, işəgötürənlərə/işçilərə real təzyiqlər barədə konkret məlumatları olur.

Həmkarlar ittifaqları və biznes təşkilatları ilə işin çatışmazlıqları:

Həmkarlar ittifaqları və biznes təşkilatları müstəqil olmaya bilərlər; onların müəyyən məsələlərə spesifik baxışları daha geniş və əhəmiyyətli kontekstlərdə məlumatlılıq səviyyəsini məhdudlaşdırı bilər.

Resurslar

- IMISCOE “Beynəlxalq miqrasiya ekspertlərinin məlumat bazası”: <https://migrationresearch.com/experts>
- Müvafiq məlumatlarla və təcrübə ilə tanış olmaq üçün QAJŞ tərəfindən hazırlanmış, 60-dan çox ünvanı özündə əks etdirən [Məlumatlar və təcrübə](https://docs.google.com/spreadsheets/d/1a3yzhzzzJslzxtVGVZ7uNx7Q_GhpAVDIboQGDbwy0B4/edit?usp=sharing) adlı elektron cədvəl: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1a3yzhzzzJslzxtVGVZ7uNx7Q_GhpAVDIboQGDbwy0B4/edit?usp=sharing

İnsan hüquqları və immiqrasiya məsələləri üzrə hüquqşünaslar

İmmiqrasiya məsələləri və insan hüquqları ilə məşğul olan hüquqşünaslar həm milli, həm də beynəlxalq qanunlarla, habelə konkret işlərlə bağlı faydalı məlumat və təhlil mənbəyi ola bilərlər. Onların qanunvericilik barədə təfərrüatlı bilikləri dəqiq məlumat verməyinizə və siyasət hazırlayanların məsuliyyət hissini artırmağınıza kömək edə bilər.

İmmiqrasiya məsələləri üzrə hüquqşünaslarla işin üstünlükləri:

İmmiqrasiya məsələləri üzrə hüquqşünaslar milli və beynəlxalq qanunlar və konkret işlər barədə dəqiq biliklərə malikdirlər. Bəzən onlar saxlanılmış miqrantlarla əlaqə qura bilirlər, bu isə sizə həmin miqrantlara başqa üsullarla təmin edilməsi çox vaxt müşkül olan danışmaq fürsəti verməyə imkan yaradır.

İmmiqrasiya məsələləri üzrə hüquqşünaslarla işin çatışmazlıqları:

Hüquqşünaslar məşğul olduqları işlərin dəqiq təfərrüatlarını hər zaman verə bilmirlər və müəyyən məsələnin mediada işıqlandırılmasına fəal şəkildə etiraz edərək bildirirlər ki, bu, onların müştərləri barədə aparılan işlərə ziyan gətirə bilər və ya hüquqşünasların özlərinin çətin vəziyyətə düşməsinə səbəb olar.

Yekun

Bu fəslin əvvəlində qeyd olunduğu kimi, başqalarından birmənalı şəkildə daha yaxşı hesab olunan faktların vahid təqdimat forması və ya mənbələr növü mövcud deyil. Onların hər birinin üstünlükləri və çatışmazlıqları var, konkret olaraq faktların isə dəqiqliyi və etibarlılığı onların toplanmasında, təqdim edilməsində və mübadiləsində iştirak edən şəxslərdən asılıdır.

Ən əhəmiyyətli odur ki, mükəmməl qaydada hazırlanmış hesab olunan məlumatlar yalnız mənbələrə deyil, çoxsaylı, çapraz və diqqətlə yoxlanılmış təhlillərə də əsaslanmalıdır. Unutmayın ki, bir neçə mənbə, eyni zamanda, müxtəlif nəzər nöqtələri deməkdir. İşinizə cəlb etdiyiniz miqrantların öz vəziyyətlərinə dair məsələdə ekspert kimi tanınmasına və öz mövqelərini bildirmək üçün onlara mümkün qədər imkan yaradılmasını çalışın (“**Müsahibələr**” adlı fəsil 7-yə və “**Məlumatı (düzgün) əldə etmə**” adlı fəsil 6-da “**Mənbələri inkişaf etdirmə və qoruma**” bölməsinə baxın).

Nəhayət, diqqətlə dinləyin və təqdim etdiyiniz məlumatlarda yalnız üstünlük təşkil edən düşüncələrin deyil, ən dəqiq və ya ən ağlabatan fikirlərin də nəzərə alındığına əmin olun. Xüsusilə nəzərə alın ki, kişilər qadınlardan daha çox fəallıq göstərə bilərlər və ya qadınlar müsahibə vermək istəmədikləri halda, buna dərhal razı ola bilərlər. Bu səbəbdən elə etmək lazımdır ki, təqdim etdiyiniz məlumatlarda ucadan danışan, lakin təcrübəsi olmayan bir kişinin düşüncələrinə daha sakit, lakin daha məlumatlı bir qadının fikirlərindən çox yer verilməsin.

Fəsil 9:

Məlumatlar və təhlil

- Miqrasiya mövzusunda məlumatları təhlil və təqdim etmə işinin təkmilləşdirilməsi yollarını öyrənmək.
- Data jurnalistika və məlumatların vizuallaşdırılması sayəsində işinizin təkmilləşdirilməsi yollarını nəzərdən keçirmək.

Naviqasiya qutusu

Məlumatlardan və təhlildən istifadə yollarına dair əlavə informasiya üçün “**Ekspertləri nə cür tapmalı və istifadə etməli ?**” adlı fəsil 8-ə, həmçinin “ **Məlumatı (düzgün) əldə etmə** ” adlı fəsil 6-ya baxın.

Miqrasiya məlumatları bir çox formada olur : buraya əhəlinin sayı, məşğulluq səviyyəsi, yaş və cins bölgüsü kimi demoqrafik göstəricilər haqqında “dəqiq” kəmiyyət məlumatlarından tutmuş, icmaların, onların nümayəndələrindən götürülmüş müsahibələrin, habelə ədəbiyyatın və ya artefaktların dərinədən təhlil edilməsi nəticəsində əldə olunmuş “təxmini” keyfiyyət məlumatlarına qədər geniş spektr daxildir.

Məlumatlar və təhlil: mənbələri necə təhlil etməli?

Faktlara əsaslanın, statistikaya şübhə ilə yanaşın. Miqrasiya məlumatlarının əksəriyyətində həqiqiliyi müstəqil şəkildə təsdiqlənə bilən faktları fərziyyələrdən, qiymətləndirmələrdən və qənaətlərdən fərqləndirmək çətin ola bilər. Bəzi hallarda nəyin “faktiki” olduğunu elə də asanlıqla müəyyənləşdirmək mümkün olmur, çünki hətta ciddi şəkildə aparılmış tədqiqatlar qeyd-şərtsiz qənaətlərin əldə olunması ilə nəticələnməyə bilər. Rəqəmlər əsasında hekayələr hazırlamaq mümkündür, lakin bu rəqəmlər etibarsız ola bilər. Jurnalistlər rəqəmlərlə əlaqəli iddiaları araşdıraraq yoxlamalı, statistik məlumatları faktlar əsasında dəqiqləşdirməli və lazım gəldikdə, ictimaiyyəti “yoxlanılmamış məlumatların zərərli ola biləcəyi” barədə xəbərdar etməlidirlər. Eyni zamanda, nəzərə almaq lazımdır ki, yalnız rəqəmlərdən istifadə olunduqda, birölcülü mənzərə yaranır. Odur ki, mümkün olduğu təqdirdə, kəmiyyət məlumatlarını keyfiyyət məlumatları ilə trianqulyasiya etməyə çalışın, başqa sözlə, əlinizdə olan rəqəmləri müvafiq insan təsirləri və təcrübəsinə aid faktlarla müqayisə edin.

Bu təlimat kitabında adı çəkilən milli və beynəlxalq statistik təşkilatların və digər beynəlxalq qurumların hesablamaları daha etibarlıdır, lakin əksər hallarda onlar da təxminidir və bu rəqəmlərin əldə olunması metodları jurnalist araşdırmasının mövzusu olmalıdır. Eynilə, nüfuzlu təşkilatların, məsələn, gələcək miqrasiya proqnozlarına dair tədqiqatlarında da qüsurlar ola bilər ki, onları başa düşərək, müvafiq məlumatlarda əks etdirmək vacibdir.

Məlumatlarla necə işləməli – sadə başlanğıc nöqtələri

Kəmiyyət və keyfiyyət məlumatları fərqli, lakin eyni dərəcədə vacib vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün lazımdır. Kəmiyyət məlumatları məşğul olduğumuz məsələ ilə bağlı bizə “nə qədər?” və ya “neçə?” sualına cavab tapmaqda kömək edirsə, keyfiyyət məlumatları daha çox “nə üçün?” və ya “niyə?” sualını cavablandırır. Beləliklə, miqrasiya kontekstində kəmiyyət məlumatları bizə bu prosesin əhali arasında nə qədər geniş yayılması barədə informasiya verə bilərsə, keyfiyyət məlumatları yaşanan təcrübə və fərdi qavrayışla bağlı iddiaları daha yaxşı təsdiqləyə bilər.

Lakin kəmiyyət məlumatları da, sadəcə, rəqəmlər deyil, onlar real məsələləri əks etdirən, miqrasiya kontekstində isə real insanları göstərən rəqəmlərdir.

İstənilən miqrasiya məlumatı ilə tanış olarkən özünü verəcəyiniz ilk sual bu cür olmalıdır: “İnsanlar (və ya digər tədqiqat obyektləri) bu məlumat toplusuna necə düşüblər?” Əgər siz bunun necə baş verdiyini dəqiq şəkildə başa düşürsünüzsə, işiniz ən azından möhkəm bir binövredən başlamış olursunuz. Yox, əgər bu sualın cavabını bilmirsinizsə, ya onu tapmalısınız, ya da paylaşmağı planlaşdırdığınız məlumatları necə təqdim edəcəyinizlə bağlı çox diqqətli olmalısınız.

Miqrasiyaya aid müxtəlif kəmiyyət məlumatlarının mənbələrinin fərqli üstünlükləri və çatışmazlıqları var. Bununla bağlı faydalı təlimatlar BMqT-nin QMMTM Mərkəzi tərəfindən verilir: <https://migrationdataportal.org/infographic/key-sources-migration-data>

Burada həmin mənbələrin belə bir bölgüsü aparılır:

- Statistik, məsələn, siyahıyaalma və ev təsərrüfatlarının tədqiqatı haqqında məlumatlar mənbəyi;
- İnzibati, məsələn, viza və sərhədkeçmə haqqında məlumatlar mənbəyi;
- İnnovativ, məsələn, böyük məlumatlar mənbəyi.

Bu mənbələrdən hər biri düzgün istifadə edildikdə (və məlumat toplama işi əlaqədar qurumlar tərəfindən müvafiq qaydada aparıldıqda), çox faydalı ola bilər, lakin onların hamısının öz çatışmazlıqları var.

- Əldə olunan informasiyanın əhatəliliyi və dəqiqliyi baxımından siyahıyaalma məlumatları “qızıl standart” sayılır. Lakin bu məlumatların hazırlanması işi çox bahalıdır və bir qayda olaraq, yalnız on ildən bir aparılır, bu isə onların köhnəlməsi deməkdir. Bütövlükdə əhəlinin və ev təsərrüfatlarının siyahıya alınması zamanı hər bir ev təsərrüfatından məlumat toplanılır, amma bəzi ölkələr seçim əsasında əhəlinin nisbətən azsaylı representativ qrupunu əhatə edən daha kiçik, mikro siyahıyaalmalar da tez-tez keçirirlər.
- Ev təsərrüfatlarının mütəmadi aparılan tədqiqatları çox aktual ola bilər. Bununla yanaşı, tam siyahıyaalma ilə müqayisədə nisbətən kiçik nümunələr əsasında təşkil olunduqlarından, adətən, onların “etibarlılıq intervalı” adlandırılan xətası daha böyükdür, yəni, dəqiqliyi daha azdır.
- Viza və ölkədə yaşamaq üçün icazə haqqında məlumatlar kimlərə ölkənizdə olma hüququ verildi - yini və onların burada nə etmək icazəsinə malik olduqlarını araşdırmaq baxımından faydalı ola

bilər. Lakin müvafiq şəxsin vizaya malik olması hələ onun bu vizadan mütləq qaydada istifadə etməsini nəzərdə tutmur. Beləliklə, bu göstərici, faktiki olaraq, kimin ölkənizdə olması barədə sizə məlumat vermək baxımından nisbətən az faydalıdır. Buna baxmayaraq, siz müxtəlif viza növləri və ölkədə yaşamaq üçün icazələr haqqında məlumat əldə edə bilərsiniz, ölkədəki miqrasiya və ya növləri barədə müəyyən qənaətə gələ bilərsiniz. Bu cür inzibati məlumatlar, adətən, müəyyən bir məqamda əhəlinin ümumi "mənzərəsi" barədə xəbər verir, lakin daha böyük zaman kəsiyində baş verən dəyişiklikləri əks etdirə bilmir. Xüsusən də eyni şəxs barəsində aparılmış qeydiyyat yazılarının bir müddətdən sonra müvafiq məlumat mənbələri ilə tutuşdurulması mümkün olmadığı hallarda bu çatışmazlıq özünü göstərir.

- Çox vaxt pul baratları haqqında məlumatlar beynəlxalq təşkilatlar və ya milli banklar tərəfindən toplanılır. Bu, maliyyə köçürmələrinin həcmi barədə informasiya verməklə yanaşı, emiqrasiya axınlarının istiqamətlərini və hətta say tərkibini daha yaxşı başa düşmək üçün vacib göstərici ola bilər.
- Sığınacaq məsələlərinə cavabdeh olan əlaqədar qurumların topladıqları sığınacaq müraciətləri və müvafiq qərarlar haqqında məlumatlar, adətən, dəqiq və zamana uyğun olur ki, bu da kimlərin sığınacaq üçün müraciət etdiyini və müraciətlərin tanınma dərəcəsinin səviyyəsini (müsbət qərarların nisbətini) daha yaxşı başa düşmək imkanı verir.
- Adətən, sərhədkeçmə haqqında məlumatlar insanların ölkəyə nə vaxt (və haradan) gəlməsi barədə sizə faktlar verə bilər, lakin sonra nə baş verdiyini onların əsasında çox da dəqiq müəyyən edə bilməz. Bu məlumatlar yerdəyişmələrin miqyası ilə bağlı yanlışlığa səbəb ola bilər, çünki, bir qayda olaraq, konkret şəxsləri fərqləndirmək və izləmək imkanı vermir. Belə ki, gün ərzində eyni şəxs sərhəddən on dəfə keçərsə, müvafiq məlumatlarda 10 dəfə sərhədkeçmə halı göstərilir, bunun eyni şəxs tərəfindən edildiyi isə əksini tapmır.
- Eyni zamanda, siz ölkəni tərk etməyə və ya ölkəyə qayıtmağa məcbur edilmiş şəxslərin sayını və vətəndaşlığını göstərən rəqəmlərlə, habelə bu proseslərlə əlaqədar miqrasiya qanunvericiliyinə uyğun həyata keçirilən hüquq-mühafizə tədbirləri haqqında məlumatlarla tanış ola bilərsiniz.
- Sosial medianın, habelə mobil telefondan və ya digər buna oxşar cihazlardan istifadə etməklə informasiyanın əldə edilməsini nəzərdə tutan innovativ məlumat mənbələrinin təhlili çox maraqlı ola bilər. Lakin onlar çox vaxt özəl olduqlarından, həmin informasiyanın nədən xəbər verdiyini və ya necə toplandığını dəqiq bilmək çətin ola bilər. Burada müvafiq razılığın verilməsilə də bağlı narahatlıqlar əmələ gəlir, barəsində informasiya əldə olunmuş şəxslər həmin məlumatların toplandığını və paylaşılacağını bilmədikdə, narahatlıq daha da artır.

Nə üçün bu maraqlıdır?

Məlumat mənbəyi həqiqətən vacibdir, çünki bu cür mənbədən əldə olunan məlumatlar çox vaxt fakt kimi təqdim edilir, halbuki, həqiqətdə onlar əhəmiyyətli xəta dərəcəsinə malikdir, ən pis halda, qeyri-düzgün üsullarla toplanan qeyri-dəqiq məlumatlar əsasında təxmini qiymətləndirmədir. Bəzən müəyyən iddiaları irəli sürmək üçün istifadə olunan məlumatlar onların arxasında duran prosesləri göstərmir.

Bu kontekstdə məlumatlandırma işinin çatışmazlıqları hansılardır? Adətən, xəbər mediası nəyi diqqətdən qaçırır?

Ən böyük çatışmazlıq müvafiq iddianı həqiqət kimi qəbul etməkdir. Əgər siz informasiyanı diqqətlə nəzərdən keçirməmisinizsə, mənbəyi araşdırmamısınızsa və təklif edilən rəqəmlərin necə əldə olunduğunu başa düşməmisinizsə, müvafiq məlumatları faktlar əsasında deyil, şəxsi qənaətiniz əsasında təqdim etmiş olursunuz. Bəzən siz bu informasiyaların hamısını müəyyən edilmiş son tarixə qədər, vaxtında əldə edə bilmirsiniz və belə olan halda, onları dürüst deyil, ikimənalı şəkildə verməli olursunuz.

Başqa bir tez-tez rast gəlinən çatışmazlıq (iki dəyişənin oxşar və əlaqəli görünən tezliklə artmasını və ya azalmasını nəzərdə tutan) “korrelyasiyanı” (bir dəyişənin dəyişməsi səbəbindən digərinin də dəyişməyə məruz qalmasını nəzərdə tutan) “səbəb-nəticə əlaqəsi”lə səhv salmaqdan ibarətdir.

Bununla əlaqədar olaraq özünüza verəcəyiniz düzgün suallar hansılardır?

- İddianın həqiqətə uyğun olduğunu ehtimal etmək olarmı? (Siz onu təsdiq edə bilərsinizmi?)
- İnformasiya düzgündürmü? (Siz onu müstəqil şəkildə yoxlaya bildinizmi? Məlumatların nə vaxt və kimlər arasında toplandığını deyə bilərsinizmi? Bunlar məlumatların düzgün olma ehtimalını əsaslandıran şərtlərdir.)
- Mənbə siyasi cəhətdən müstəqildirmi? (Siz bunu yoxladınız?)
- Bu məlumat mənbəyi haradan maliyyələşdirilir? (Siz bunu öyrənə bilərsinizmi? Bunun əhəmiyyəti varmı?)
- Auditoriyanın özünün bir qənaətə gələ bilməsi üçün siz statistika mənbəyini göstərmisinizmi?

Məlumatlar və təhlil: data jurnalistika və vizuallaşdırma

Data jurnalistika

Son zamanlar “data jurnalistika” dəbdə olan terminə çevrilib. Bunun səbəbi ondadır ki, “böyük məlumatlar” müasir media təşkilatları tərəfindən istifadə olunan məlumatlandırma alətlərinin arsenalında mühüm elementə çevrilib. İnformasiya əsri həm məlumatların toplanmasında, həm də təhlilində əhəmiyyətli irəliləyişlərə şərait yaradıb, bu isə jurnalistlərin materiallarında rəqəmlərdən 1990-cı illərdə praktiki cəhətdən mümkün olmayan üsullarla istifadə etmək üçün imkanlara yol açıb.

İstənilən statistika təşkilatının müəyyən bir cədvəlini yükləmək və hansısa anomaliyaların və ya meyillərin axtarışı üçün rəqəmləri nəzərdən keçirmək üçün indi sizə beş dəqiqə lazım olur. Cəmi bir neçə onillik bundan əvvəl eyni iş sizdən kitabxanada saatlarla gərgin əmək tələb edirdi, bir diaqramı tərtib etmək üçün isə qrafika komandasının gün ərzində bir araya gəlməsi mütləq idi. Lakin hazırkı dövrdə bəzi seçilmiş məlumatlardan istifadə kompüterin düyməsini bir neçə dəfə vurmaq qədər sadədir.

Bununla belə, müvafiq materialın sözlər, rəqəmlər, diaqramlar, yoxsa video görüntülər vasitəsilə hazırlanmasından asılı olmayaraq, jurnalistikanın ümumi məqsədi dəyişməz qalır - vacib fakt əsaslı informasiyanı cəlbədicə hekayə formasında insanlara çatdırmaq.

İnsanların çoxu “data jurnalistika” haqqında düşünərkən, avtomatik olaraq infoqrafikalar, diaqramlar və cədvəllər barədə fikirləşməyə başlayır. Lakin “data jurnalistika” bir hekayə hazırlamaq, onu inkişaf etdirmək və yoxlamaq üçün “məlumatdan məna hasil etmə” prosesini özündə cəmləşdirən daha geniş anlayışdır. Data jurnalistika ayrı-ayrı məlumat fraqmentlərini müəyyən biliklər formasına çevirməyə kömək edir. Cəlbədicə infoqrafika isə bu hekayəni real həyatda təqdim etmək üçün, sadəcə, vasitədir.

Yüzlərlə rəqəmi əks etdirən anlaşılmaz bir diaqramla müqayisədə, məlumatların təhlilini və şərhini vahid komponent formasında özündə birləşdirən əla bir məqalə data jurnalistikanın imkanlarını daha yaxşı nümayiş etdirir. Fotoşəkil kimi, məlumat da jurnalistlər üçün bir alətdir və mütləq yadda saxlamaq lazımdır ki, fotolar kimi, məlumatlar da mücərrəd deyil, insanlarla, eləcə də onların həyatı ilə əlaqəlidir. Məsələn, deportasiya və ya sığınacaq üçün müraciətlərin sayındakı enib-qalxmaları göstərən bir qrafik digər müvafiq məlumatları - insanların əksəriyyətinin eyni milli və ya etnik qrupa mənsub olub-olmamasını, cinsini və ya dini əqidəsini nümayiş etdirməsə də, dağılmış insan həyatlarını, miqrantların siyasi prioritetlərini özündə ehtiva edir. Bütün hekayəni izah etmək üçün yalnız məlumatlardan istifadə nadir hallarda kifayət edir və müəyyən bir izah vasitəsilə kontekstləşdirmə tələb olunur.

Eynilə, məlumatlardan savadlı istifadə çox vacibdir. “Böyük” məlumatı, sadəcə, əldə edib, müəyyən formaya salıb yaymaqla data jurnalistikanın işi bitmir. Əvvəlki bölmədə (**Mənbələri necə təhlil etməli?**) qeyd olunduğu kimi, nəzərdən keçirdiyiniz informasiyada bir məlumatın necə yer aldığını anlamaq çox vacibdir. Sizə təqdim olunmuş məlumatların etibarlılığını qiymətləndirmək üçün onlar barədə suallar vermək, sanki onlardan “müsaibə götürmək” lazımdır: onları kim toplayıb? Məlumatlar nə qədər böyük olub? Onlar düzgün yerdənmi toplanıb? Lazım olan vaxtdamı toplanıb? Oxşar nəticənin alınıb-alınmadığını müəyyən etmək üçün bu məlumatların başqa məlumatlarla çarpaz tutuşdurma yolu varmı və əgər yoxdursa, nə üçün yoxdur?

Data jurnalistikanın müxtəlif elementləri üzrə çoxsaylı ödənişsiz onlayn təlim kursları AJM tərəfindən bu saytda təklif olunur: <https://datajournalism.com/>.

Məlumatların vizuallaşdırılması

Məlumatların səmərli vizuallaşdırılması müvafiq hekayəni auditoriyanız tərəfindən başa düşməyə köklü təsir göstərə bilər, onların zəif formada vizuallaşdırılması isə informasiyanı “gizlədə” və ya qarışıqlığa səbəb ola bilər.

Məlumatların vizuallaşdırılması üçün düzgün olan vahid metod mövcud deyil, lakin vizuallaşdırılma - ya dair nəzərdən keçirilməsi mümkün olan bəzi əsas prinsiplər aşağıdakılardan ibarətdir:

- Keyfiyyətli məlumatlardan istifadə edin - əgər istifadə etdiyiniz məlumatlar yanıltıcı və ya səhvdirsə, siz nə qədər yaxşı görünməsindən asılı olmayaraq, zəif vizuallaşdırılmış material hazır - layacaqsınız.
- Kontenti aydın və sadə tərtib edin – onu əlavə informasiya ilə yükləmək əvəzinə, lazım gəldikdə bir neçə qrafikdən istifadə edin.

- Təsirli effekt yaratmaq üçün parametrlərlə oynamayın - məlumatların vizuallaşdırılmasında əsas nöqsan ayrıları daha böyük ölçüdə göstərmək üçün sıfırdan başlamayan oxdan istifadə etməkdir.
- Unutmayın ki, istifadə etdiyiniz məlumatlar, sadəcə, rəqəmləri deyil, müəyyən insanları və konkret tədqiqat obyektlərini nəzərdə tutur.
- Auditoriyanızı düşünün: onların vizuallaşdırma ilə nə etməsini – sadəcə, baxmasını və ya diqqətlə nəzərdən keçirməsini istəyirsiniz?

Məlumatların vizuallaşdırılması üzrə tanınmış eksper Endi Kirk vizuallaşdırmanın “izahedici və ya araşdırıcı”, yoxsa “oxumaq və ya hiss etmək” üçün olduğu barədə düşünməyi təklif edir. Başqa sözlə, birinci halda vizuallaşdırma konkret bir məsələni göstərmək və ya auditoriyanın onun əsasında nəyisə öyrənmək məqsədilə vaxt sərf etməsinə şərait yaratmaq üçün nəzərdə tutulub; ikinci halda isə vizuallaşdırma nizama salınmış aydın informasiyanı təqdim etmək və ya informasiyaya daha geniş mənə verməklə onu hiss etdirmək üçün nəzərdə tutulub.

Tematik araşdırma: kontekst vermək üçün məlumatlardan savadlı istifadə

Sərhəd xətti: Avropa sərhədlərindən keçməklə səyahət

Naşir: “Internazionale” jurnalı <https://www.internazionale.it/>

Link: <https://www.internazionale.it/webdoc/borderline-en/map.html>

Məlumatların bu cür interaktiv vizuallaşdırılmasında istifadəçilər xəritənin müxtəlif sahələrini tıklamaqla, videoçarxlar və başqa kontent formaları vasitəsilə Avropada miqrasiya sxemləri barədə öyrənə bilirlər. Eyni zamanda, hekayənin əsasını təşkil edən bəzi miqrasiya məlumatlarını əldə etmək üçün istifadəçilər xəritənin altındakı parametrlərə də diqqət yetirə bilirlər.

Adətən, auditoriyanın və jurnalistlərin əldə etməkdə çətinlik çəkdikləri böyük rəqəmlərə vizual kontekst verməklə, məlumatların necə təqdim edildiyini görmək üçün bu linklərə daxil olun:

- Gələnlərin sayı: <https://www.internazionale.it/webdoc/borderline-en/numbers-arrived.html>
- Səfərin xərci: <https://www.internazionale.it/webdoc/borderline-en/numbers-expences.html>
- Rifahla bağlı nəticələr: <https://www.internazionale.it/webdoc/borderline-en/numbers-welfare.html>
- Əhaliyə təsirlər: <https://www.internazionale.it/webdoc/borderline-en/numbers-demography.html>

Nəzərdən keçirilməli məsələlər:

- Mütəmadi istifadə etdiyiniz elə statistik məlumatlar mövcuddurmu ki, onlara bu yanaşmanı tətbiq etmək mümkün olsun?
- Elə hallar olubmu ki, siz böyük rəqəmləri özündə əks etdirən məlumatları oxuyarkən və ya dinləyərkən fikriniz yayınıb, yaxud ümumiyyətlə diqqəti itirmisiniz? Əgər bu, sizinlə baş veribsə, böyük ehtimalla, auditoriyanızla da baş verib. Kontekst vermək üçün məlumatlardan savadlı istifadə metodlarını işinizdə tətbiq edərək, məlumat təqdim etməyin yeni yollarını tapa biləcəyinizi düşünün.

Resurslar

Şərqi Avropada və Qafqazda data jurnalistikaya aid proqramların sayı elə də çox deyil, amma bu sahə böyüməkdədir. Əgər siz data jurnalistikaya necə başlamaq barədə məsləhət axtarırsınızsa, nəzərə alın ki, [BJS](#) tərəfindən hazırlanmış aşağıdakı resursda data jurnalistika üzrə Qırğızistan, Belarus, Ukrayna və Gürcüstan təlimçilərinin məsləhətləri verilib.

Bu məsləhətlər rus dilində də mövcuddur: <https://ijnet.org/ru/story/журналистика-данных-в-восточной-европе-центральной-азии-и-на-кавказе-истории-и-советы>

Eyni zamanda, QAJŞ-ın data jurnalistika haqqında sənədlərinin çoxu rus və ingilis dillərinə tərcümə edilib.

Bununla yanaşı, AJM-in təklif etdiyi kurslar da daxil olmaqla, məlumatların vizuallaşdırılması üzrə çoxsaylı onlayn kurslar mövcuddur, məsələn:

- <https://datajournalism.com/read/longreads/the-unspoken-rules-of-visualisation>
- Daha ümumi məlumatlar üçün: <https://datajournalism.com/>
- Endi Kirkin materialları: <https://www.visualisingdata.com/>, o cümlədən onun “Məlumatların vizuallaşdırılması (2-ci nəşr)” adlı kitabı: <https://www.visualisingdata.com/book/>

Yekun

Məlumatlar müvafiq hekayələri sanballı şəkildə təqdim etməkdə sizə yardımçı ola bilər, lakin zəif məlumatlandırma insanları bilmədən çaşdırmağa, keyfiyyətsiz informasiyanın “çəkisini” artırmağa xidmət edər, ən pis halda isə dezinformasiya yayma prosesinin bir hissəsinə çevrilə bilər.

Miqrasiya məlumatları və statistikasını yalnız rəqəmlərdən təşkil olunmuş sütunlardan və ya təhlilləri özündə əks etdirən səhifələrdən ibarət deyil – burada insanlar və digər tədqiqat obyektləri, real

həyat haqqında bizə söylənilənləri izah etməyin bir yolu kimi baxır. Yaxşı data jurnalistika mücərrəd məlumatları istər mətn, istərsə də təsvirlər vasitəsilə aydın və təsirli hekayələrə çevirir (hətta həyat elementləri təqdim olunur. Yaxşı jurnalist bunu bilir, məlumatlara və statistik göstəricilərə məlumatları “musiqiyə çevirmək” üçün səylər göstərir).

Unutmayın ki, siz miqrasiya məlumatlarının istənilən şəkildə təhlilinə, ilk növbədə, müəyyən şəxsin və ya məsələnin bu məlumatlarda nə cür yer alması barədə özünü sual verməklə başlamalısınız. Bu, sizə məlumatlarda hansı problemlərin olması barədə fikirləşmək və hekayənin əsasını təşkil edən insanları unutmamaq imkanı verəcək.

91 <https://www.ft.com/content/80269930-40c3-11e9-b896-fe36ec32aece>

92 <https://gijn.org/2019/03/07/%D0%B6%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D1%85/>

93 <https://helpdesk.gijn.org/support/solutions/articles/14000036505-data-journalism>

Fəsil 10:

Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinin gücləndirilməsi

Bu fəsildən aşağıdakı məqsədlər üçün istifadə edin:

- *Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinin aşağıda göstərilən əlaqədar tərəflərin fəaliyyəti sayəsində gücləndirilməsi yolları barədə ideyalar, təkliflər və tövsiyələr əldə etmək:*
- *Mətbuat şuralarının və tənzimləyicilərinin*
- *Jurnalistikaya dəstək qrupları və birliklərinin*
- *Redaksiyaların*
- *Siyasət hazırlayanların*
- *Tədqiqatçıların*
- *Jurnalistikanı tədris edən təhsil müəssisələrinin*

Aşağıdakı tövsiyələrin böyük bir hissəsi Almaniya XİN-in maliyyələşdirdiyi “ MOMENTA 2 ” layihəsi çərçivəsində 2020-ci ilin avqust ayında MSİBM tərəfindən ŞT ölkələrinin jurnalist birlikləri və media dəstək qrupları ilə keçirilmiş fokus-qruplardakı görüşlərdən əldə olunub. Eyni zamanda, bu fəsil MSİBM-in 2017-ci ildə dərc etdiyi “[Media Aralıq dənizinin hər iki sahilində miqrasiya barədə necə məlumat verir? Jurnalistlər tərəfindən, habelə jurnalistlər və siyasət hazırlayanlar üçün tədqiqat adlı nəşrinin yekunları](#)” və [tövsiyələri](#), eləcə də bu təşkilatın [Media və İnsan Alverinə dair Təlimatları](#) əsasında hazırlanıb.

Giriş

Xəbər mediasının bir çox sahələrində miqrasiyanın çoxsaylı səbəbləri, metodları və nəticələri barədə adekvat konteksti təmin edən keyfiyyətli, dərin məzmunlu, hərtərəfli araşdırılmış jurnalist işlərinin çatışmazlığı səbəblərini dünyada hökm sürən iqtisadi və siyasi mühit çərçivəsində öyrənmək lazımdır.

Etiraf olunmalıdır ki:

- ölkələrin çoxunda miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinin siyasi cəhətdən qərəzli və səthi, sadələşdirilmiş və bəsit olması əksər hallarda redaksiyalardakı son dərəcə güclü siyasi təsir və özünüsenzura ilə əlaqələndirilə bilər;
- COVID-19 pandemiyası redaksiyalarda işçilərin sayını azaltmaqla, resursları məhdudlaşdırmaqla və mənəvi ruhu zəiflətməklə jurnalistikanın davamlılığı və həyat qabiliyyəti sahəsində uzunmüddətli mənfi tendensiyləri sürətləndirdi;
- jurnalistlər, xüsusən də müstəqil şəkildə işləyənlər çox vaxt təhlükəli şəraitdə çalışırlar.

Jurnalistikanı dəstəkləməyin yollarına dair ümumi tövsiyələr:

Mətbuat azadlığını, medianın inkişafını və jurnalistikanı dəstəkləyən icmalardan: MİQF-in təşəbbüsü ilə hazırlanan və hökumətləri, donorları və fondları, jurnalist və media təşkilatlarını, texnologiya, telekommunikasiya şirkətlərini və internet vasitəçilərini, reklamçıları və müvafiq auditoriyaları hərəkətə çağıran “ [Jurnalistikaya və mediaya dəstək üçün təcili müraciət](#) ”.

AŞ-nin Rəqəmsal dövrdə keyfiyyətli jurnalistika üzrə ekspertlər komitəsindən:

- [Rəqəmsal dövrdə keyfiyyətli jurnalistika üçün əlverişli mühitin təsviqinə dair tövsiyənin layihəsi](#)
- [Nazirlər Komitəsinin rəqəmsal dövrdə keyfiyyətli jurnalistikanın maddi dayanıqlılığına dair bəyanatı](#)

Mətbuat şuraları və tənzimləyiciləri qərəzliliyə qarşı mübarizə üçün alət qismində

Mətbuat şuralarının əənəvi funksiyası oxucuların şikayətlərinə baxmaqdır. Bununla belə, jurnalistikanın gücləndirilməsinə gəldikdə, bu qurumlar əsas rol sahibi ola bilərlər. Məsuliyyətli mətbuat şuraları mediaya yol göstərə bilərlər, eləcə də ayrı-seçkilik, qərəz nümayiş etdirilməsi barədə, habelə miqrantlar, etnik, dini və mədəni azlıqlarla bağlı şikayətlərə cavab verə bilərlər. Bu cür işlər dəstəklənməli və təşviq olunmalıdır.

Aşağıdakılara nail olmaq məqsədilə müvafiq terminologiyanın və digər etik məsələlərin müzakirəsinə dair forumların keçirilməsini təmin etmək üçün mətbuat şuraları tərəfindən jurnalist birlikləri, tədqiqatçıları və digər maraqlı qruplarla iş aparıla bilər:

- birlikdə razılaşdırılaraq, bütün müvafiq dillərdə nəşr olunan və müntəzəm yenilənən izahlı lüğətlərin və standartların hazırlanması üçün şəraitin yaradılmasına;
- mövcud (milli xəbər təşkilatları üçün) etik davranış kodekslərinə məlumatlandırma sahəsində problemli meyillərə dair yeni bölmələrin əlavə edilməsinin təşviq olunmasına;
- miqrasiya məsələlərinin media tərəfindən nə cür işıqlandırılmasına dair müntəzəm və davamlı media monitorinqlərinin keçirilməsi, hesabatların hazırlanması işinin müvafiq universitetlər və digər tədqiqatçılarla birgə təşkilinə.

Qeyd etmək lazımdır ki, mətbuat şuralarının bu cür təşkilatçı və tənzimləyici vəzifəsinin icrasında səmərəliliyi onların nə qədər mütəşəkkil olunmasından, eləcə də jurnalistlərin və ictimaiyyətin bu qurumlara nə qədər etimad göstərməsindən asılı olaraq, ölkədən-ölkəyə fərqlənir. Eyni zamanda, mətbuat şuralarının təsir gücü onların media və jurnalistlər tərəfindən könüllü dəstəklənən qurum, yoxsa fəaliyyəti qanunla tənzimlənən, dövlət orqanlarının nüfuzu altına düşən təşkilat olması ilə əlaqədardır.

96 <https://gfmd.info/emergency-appeal-for-journalism-and-media-support-2/>

97 <https://rm.coe.int/msi-joq-2018-rev7-e-draft-recommendation-on-quality-journalism-finalis/168098ab76>

98 https://search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?objectid=090000168092dd4d

Mətbuat şuralarının potensial vəzifələri haqqında əlavə məlumat üçün aşağıdakı ölkələrdə üzvləri olan [Müstəqil Mətbuat Şuraları Alyansının](#)⁹⁹ saytına baxın:

- Gürcüstanda: <https://www.presscouncils.eu/members-georgia/www.qartia.ge/en>
- Moldovada: <https://www.presscouncils.eu/members-moldova/consiliuldepresa.md/ro>
- Ukraynada: <https://www.presscouncils.eu/members-ukraine/www.cje.org.ua/ua>

Ədəbiyyat:

- EİŞ-nin “[Mediada müsəlman məsələsi: daha çox tolerantlıq və müxtəliflik istiqamətində](#)”¹⁰⁰ adlı nəşrinin “[Mətbuat şuraları qərəzliliyə qarşı mübarizə üçün alət qismində](#)” bölməsi.

Redaksiyalar

İqtisadi (və bəzi hallarda siyasi) cəhətdən təzyiq altında olmalarına baxmayaraq, redaksiyalar miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işini və jurnalistika sahəsində fəaliyyətlərini bu kimi bir neçə istiqamətdə gücləndirmək potensialına malikdirlər:

İş şəraiti və təlim:

- Jurnalistlərin və media işçilərinin, o cümlədən ştatdankənar əməkdaşların iş şəraitinin yaxşılaşdırılması üçün mümkün addımlar atın.
- Karyerasının bütün mərhələlərində və bütün vəzifələrdə əməkdaşların təlimləndirilməsi üçün bu təlimat kitabından və digər resurslardan istifadə edin.
- İmkan yarandıqda, yalnız aşağı vəzifəli əməkdaşları deyil, bütün heyət üzvlərini təlimlərə cəlb edin.

Redaksiya siyasəti və idarəçilik:

- Oxucularınıza miqrasiya haqqında daha uzunmüddətli əhəmiyyətə malik məlumatlar verməyə çalışın. Xüsusilə, seçkilər və digər mürəkkəb dövrlərlə bağlı yalnız böhranlı vəziyyətləri və dominant siyasi baxışları işıqlandırmaqdan çəkinin. Miqrasiya proseslərinin, onların bəşər tarixindəki rolunun, habelə milli və regional inkişafa verdiyi töhfələrin media tərəfindən daha yaxşı izah olunmasına kömək göstərmək məqsədilə yeni təşəbbüslərə, o cümlədən yeni maliyyələşdirmə və dəstək formalarına təcili ehtiyac var.
- Sosial media və onlayn xəbər xidmətlərinin “tələsik nəşr etmək” həvəsinin qarşısını almağa çalışın və auditoriyanın dəyərli hesab etdiyi, jurnalistikaya olan inamı artıracaq məlumatlara üstünlük verin.
- Daxili hesabatlılıq mexanizmlərini, redaksiya üçün təlimatları və etik davranış məəcəllələrini inkişaf etdirmək üçün bu təlimat kitabında qeyd olunan etik məsələləri və standartları nəzərə alın.
- İctimai müzakirələrdə nifrət nitqinə, stereotiplərə və dezinformasiyaya qarşı fəal şəkildə mübarizə aparın.

99 <https://www.presscouncils.eu/>

100 <https://ethicaljournalismnetwork.org/resources/publications/muslims-media-tolerance-diversity>

Əməkdaşlıq:

- Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işini müzakirə etmək və təkmilləşdirmək üçün milli media ilə mətbuat şuraları, tədqiqatçılar və vətəndaş cəmiyyəti arasında tərəfdaşlığa açıq olun.
- Medianın monitorinqində və miqrasiyaya dair digər tədqiqatlarda vicdanla iştirak edin.
- Ölkənizdən kənarda media ilə əməkdaşlıq etmək üçün imkanlar (və maddi vəsait) axtarın.

Redaksiyaların müxtəlifliyi:

- Miqrasiya məsələlərində iş təcrübəsi olan insanların və ya miqrant, yaxud miqrant mənşəli jurnal - istlərin media sahəsində işləməsi üçün vəzifəyə təyin edilməsini təşviq edin.

Xəbərlərin müxtəlifliyi

- Xüsusilə (artıq məskunlaşmış və yeni gəlmiş) miqrant qruplarında, habelə qəbul edən icmalarda fərqli mövqelərin mövcudluğunun mediada işıqlandırılmasını təmin edin. Daxili təhlillər aparmaqla və ya medianın monitorinqi layihələrində iştirak etməklə, bu məsələlərdə irəliləyişlərinizi izləyin.
- İnformasiya mənbələrinin müxtəlifliyini inkişaf etdirin.

Əlavə ədəbiyyat və istinad materialları:

- Avropa Jurnalistlər Federasiyası (AJF) “ [Redaksiyaların və redaksiya qruplarının müxtəlifliyini artırmaq üçün 10 tövsiyə](#)”, 2020-ci il;
- Fojo Media İnstitutu “[Ermənistanın, Gürcüstanın, Moldovanın, Rusiyanın və Ukraynanın media sektorunda məşğulluq və karyera ilə bağlı gender aspektləri](#)”, 2020-ci il;
- MMI “[Rəqəmsal transformasiya və daha geniş müxtəliflik: bir medalın iki üzü](#)”, 2020-ci il;
- EİŞ/MSİBM “[Media və İnsan Alverinə dair Təlimatlar](#)”ın “Xəbər redaksiyası strategiyaları” bölməsi, 2017-ci il.

Siyasət hazırlayanlar

- Təhsil və media savadlılığı: media savadlılığı üzrə təlim-tədris prosesini dəstəkləmək üçün mövcud proqramlara miqrasiya məsələlərini əlavə etməyi nəzərdən keçirin.
- Redaksiya müstəqilliyini təhlükə altına qoymadan daha yaxşı jurnalistikanı maliyyələşdirmək və dəstəkləmək yollarını araşdırın (baxın: “[Jurnalistikanı dəstəkləməyin yollarına dair ümumi tövsiyələr](#)”).
- Məlumatlara və informasiyaya çıxış imkanları: demoqrafik dəyişikliklərə və miqrasiyaya dair məlumatların toplanması işinə investisiya qoyun və bu məlumatların tədqiqatçılar və jurnalistlər üçün əlçatan olmasını təmin edin.
- Mediaya informasiya verən bütün vəzifəli şəxsləri və agentlikləri müvafiq faktları yoxlamaqla və təsdiqləməklə balanslaşdırılmış məlumatların hazırlanmasına kömək etməyə çağırın.

Siyasət hazırlayanlar və icma rəhbərləri

- Siyasətçilər, icma və vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının rəhbərləri miqrasiyaya dair ictimai müzakirələrdə tolerantlığa və dialoqa yer ayırmaqda daha fəal rol oynamalıdırlar.
- Mediada yer alan siyasi liderlər və ictimai fəal insanlar faktlara əsaslanmalı, eləcə də dil və terminologiyanın seçimində təmkinlik göstərməlidirlər.
- Siyasət hazırlayanlar, icma liderləri və ictimaiyyətin diqqət mərkəzində olan insanlar sivil şəkildə ictimai müzakirələri təşviq etməkdə və ümumiyyətlə, cəmiyyət daxilində qorxuya və qeyri-müəyyənliyə səbəb olan nifrət nitqini, qeyri-normativ ifadələri və təxribatçı hərəkətləri aradan qaldırmaqda öz rolunu oynamalıdırlar.

Jurnalistikaya dəstək proqramları

Jurnalistikaya dəstək proqramlarını işləyib hazırlayanlar, maliyyələşdirənlər və icra edənlər:

- (artıq məskunlaşmış və yeni gəlmiş) miqrant və qaçqın icmalarını hədəf seçən media təşəbbüslərini, o cümlədən müvafiq dillərdə radio verilişlərini, şərhçilərin bloqlarını, qəzet sütunlarını və məqalələrini dəstəkləməklə, həmin icmalara daha çox danışmaq imkanları vermək üçün medianın fəaliyyətini təşviq etməlidirlər;
- hekayələrin təqdimat formasına və kontentin təşviqinə dair yeniliklərlə bağlı redaksiyaların (jurnalistlərin, redaktorların, prodüser qruplarının və texniki heyətin) potensiallarının daha çox artırılmasına və (və ya) “dizayn sprint”inə/“hakaton”lara dəstək verməlidirlər;
- jurnalistləri və media təşkilatlarını miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işini təkmilləşdirmək məqsədi daşıyan regional və sub-regional təşəbbüsləri işləyib hazırlamağa həvəsləndirməlidirlər;
- diaspor və digər miqrasiya məsələlərini işıqlandırmaq üçün redaksiyalar arasında beynəlxalq əməkdaşlığa şərait yaradan sahələrə diqqət yetirməlidirlər;
- miqrasiyanın mürəkkəbliyi barədə məlumat vermək məqsədilə araşdırıcı və analitik jurnalistika üçün resurslar ayırmalıdırlar;
- miqrasiya məsələlərinin işıqlandırılması üçün milli media tərəfdaşlığını təşviq etməlidirlər;
- miqrasiya icmalarından qaynaqlanan müstəqil və alternativ “media səslər” təşkil etməyə həvəsləndirməlidirlər;
- miqrasiya mövzusunun redaksiya işinin əsas istiqamətlərindən birinə çevirməyin yollarını göstərmək üçün media təşkilatlarının aparıcı simalarını, o cümlədən baş redaktorları və media sahiblərini hədəfə götürməlidirlər.

Vətəndaş cəmiyyəti

Haradan ilhamlanmalı?

Associazione Carta di Roma (Roma Xartiyasının Birliyi) 2011-ci ildə İtaliyada təsis edilib.¹⁰¹

Bu təşkilat 2008-ci ildə ölkənin iki ən böyük jurnalist ittifaqı/birliyi tərəfindən imzalanmış Jurnalistin İmmiqrasiya ilə bağlı Davranış Məcəlləsini həyata keçirmək üçün yaradılıb. Təşkilat bunun üçün nəzərdə tutulub:

- Miqrasiya və azlıqlar məsələləri üzərində gündəlik işləyənlər üçün istinad funksiyasını yerinə yetirmək.
- Media, müvafiq təşkilatlar və vətəndaş cəmiyyəti arasında körpü yaratmaq.

Jurnalist təhsili və təlimi

Jurnalistlərə təhsil verən və təlim keçən ali təhsil və digər təlim-tədris müəssisələri:

- Tematik araşdırmalara, məlumatlandırma tapşırıqlarına, inşalara və müvafiq kursun digər elementlərinə miqrasiya mövzunu daxil edin.
- Miqrasiya təşkilatlarından qonaqları, həmçinin miqrasiya mövzunu işıqlandırma təcrübəsi olan jurnalistləri və redaktorları kurslara mühazirəçi qismində dəvət edin.
- Təlimin praktiki tapşırıqlarını və digər elementlərini hazırlamaq üçün bu təlimat kitabından və başqa vəsaitlərdən istifadə edin.

Jurnalist birlikləri:

- Təlimin praktiki tapşırıqlarını və digər elementlərini hazırlamaq üçün bu təlimat kitabından və başqa vəsaitlərdən istifadə edin.
- Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işini, habelə təlimlərin və digər təşəbbüslərin keçirilməsi üçün mövcud imkanları/ehtiyacları müzakirə etmək məqsədilə müvafiq forumlardan istifadəni təşviq edin və ya yeni forumlar təşkil edin.

Mükafatlar

Donorlar, media və miqrasiya təşkilatları:

ŞT regionundakı mediada miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma sahəsinə aid mükafat təsis etmək üçün birgə iş aparın. Bu, miqrasiya mövzusunda yazan jurnalistlərin motivasiyasını artıracaq. Mükafat təsirli fəaliyyətə, etika qaydalarını gözləməyə, (xəbərləri işıqlandırmaqda, hekayələrdə) orijinallığa, innovasiyalara görə təqdim olunmalıdır.

¹⁰¹ <https://www.cartadiroma.org/>

Tədqiqat

Donorlar : miqrasiyanın mürəkkəbliyi barədə məlumat vermək məqsədilə araşdırıcı və analitik jurnal - nalistika üçün resurslar ayırın.

Ali təhsil müəssisələri, mediaya dəstək qrupları və media : miqrantların vəziyyəti, mediada yayımın təsiri və miqrasiya məsələləri ilə məşğul olan bütün əsas əlaqədar tərəflər üçün informasiya məkanının yaradılması haqqında etibarlı və faydalı məlumatlar hazırlamaq məqsədilə tədqiqat və medianın monitorinqi proqramlarının hazırlanması istiqamətində birgə iş aparın (imkan daxilində, yaxından əməkdaşlıq edin)

Tematik araşdırma: **çözümlü jurnalistika**

Öyrənmənin məqsədləri:

- *Çözümlü jurnalistikanın əsaslarını başa düşmək.*
- *Yeni xəbər rakurslarını və işin icrası üsullarını tətbiq etmək üçün həvəslənmək.*

Aşağıdakı bölmə baş ofisi Praqa şəhərində yerləşən “ [Transitions](#) ”¹⁰² Media İnkişafı Təşkilatının icraçı direktoru və baş redaktoru Ceremi Dryuker tərəfindən MSİBM-in Miqrasiya Məsələləri üzrə Təlim Akademiyasının “MOMENTA” layihəsinin birinci mərhələsində keçirilmiş “ Çözümlü jurnalistika: cəmiyyətin problemlərinə qarşı cavab tədbirləri barədə hərtərəfli məlumatlar verməklə mediaya inamın artırılması ” mövzusunda seminarın redaktə edilmiş xülasəsidir.

Siz “Transitions” Media İnkişafı Təşkilatına məxsus çözümlü jurnalistika barədə seçmələri buradan oxuya bilərsiniz: <https://tol.org/client/article/category/solutions-journalism>

Eyni zamanda, biz “Transitions” Media İnkişafı Təşkilatının jurnalistlər üçün “Press Start” xalq maliyyələşdirilməsi platforması vasitəsilə onlara təklif edə biləcəyi imkanlarla tanış olmağı sizə tövsiyə edirik: <https://www.pressstart.org/>

Bu kontentin bəzi hissələri Çözümlü Jurnalistika Şəbəkəsindən götürülüb. Bu Şəbəkənin işi haqqında əlavə məlumat üçün baxın: <https://www.solutionsjournalism.org/>

Giriş

Jurnalistikanın ən əsas vəzifələrindən biri həll edilməsi lazım olan problemləri önə çəkməkdir. Lakin bunun başqa, mənfi tərəfi davamlı bir neqativ təəssüratın – istər jurnalistlər, istərsə də auditoriya arasında “xoş xəbər”in “real xəbər” olmaması barədə düşüncənin yaranmasından ibarət ola bilər.

Son illər problemlər barədə məlumatlandırmağı və eyni zamanda, onların həlli yollarını önə çəkməyi nəzərdə tutan “çözümlü jurnalistika” anlayışının əmələ gəlməsi buna bir cavab kimi qiymətləndirilməlidir. Bu, mənfi məsələlərə biganə qalmaq deyil, əksinə, jurnalistlərin problemli vəziyyəti, sadəcə, müşahidə etmək əvəzinə, onu yaxşılaşdırmaq üçün göstərilən səylərə tövhə verdiyini qəbul etməkdir.

102 www.tol.org/

“Çözümlü jurnalistikanın” həll etməyə çalışdığı problem nədən ibarətdir?

- İnsanların 48% -i xəbərlər çox mənfi olduğu üçün onlardan qaçır;
- Adətən, gənclər “xəbərlərdən yorğunluq” hissi keçirirlər.

Negativliyin təsiri

- İnsanlar səmərəliliyi aşağı olan, narahatlıq yaradan məlumatlar aldıqda, bu, onlarda əlacsızlığa, qorxuya və köməksizliyə səbəb ola bilər.
- İnsanlar bu cür məlumatları rədd və ya inkar etməklə, bunun öhdəsindən gəlirlər.

Çözümlü jurnalistika: həm “bələdçi”, həm də “gözətçi” it

Diqqətini bilavasitə sosial problemlərlə yanaşı, onlara qarşı cavab tədbirləri üzərində cəmləşdirən çözümlü jurnalistika xəbərlərin işıqlandırılmasında tətbiq edilən innovativ yanaşmadır. Etibarlı dəlillərə əsaslanan, problemlərin həlli yolunu göstərən hekayələr cavab tədbirlərinin necə hazırlandığını və ya nə üçün hazırlanmadığını izah edirlər. Bu cür məlumatlandırma auditoriyada depressiya əvəzinə, ruh yüksəkliyi yarada bilər. Bu jurnalistika üslubunun məqsədi insanlarda müvafiq problemlər barədə düzgün və daha dolğun təəssürlər yaratmaqla, onların daha səmərəli vətəndaş mövqeyindən çıxış etməsinə kömək etməkdir.

Düzgün istifadə olunduqda, çözümlü jurnalistika:

- İlham verir : auditoriyada depressiya deyil, ümid doğurur;
- Perspektivi təmin edir : çoxsaylı problemlərin həlli perspektivlərini təqdim edərək, medianın imi - cini qaldırır;
- Hekayəni tamamlayır : vətəndaşların diqqətini cəlb edərək, ictimai məsələlərə yönəldən düzgün və daha dolğun perspektivi təqdim edir.

Çözümlü jurnalistikanın dörd keyfiyyəti

1. Yalnız insanı deyil, problemin **necə** baş verdiyini və buna qarşı cavab tədbirlərini önə çəkir.
2. Yalnız niyyətləri deyil, effektivliyi nəzərə alaraq, təsirli **dəlillər** təqdim edir.
3. Yalnız ilham vermir, başqalarına **cavab tədbirlərini** görməkdə kömək edə biləcək ideyaları təqdim etməyə çalışır.
4. Cavab tədbirləri ilə bağlı **məhdudiyyətləri** və ya xəbərdarlıqları müzakirə edir (mükəmməl həll yolu yoxdur).

103 “Reuters” İnstitutu “Rəqəmsal xəbərlərə dair hesabat”, 2017-ci il: https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/Digital%20News%20Report%202017%20web_0.pdf

104 “AP” xəbər agentliyi “Xəbərlərin yeni modeli: gənclərin xəbər istehlakı strukturunun dərinəndən araşdırılması”, 2008-ci ilin iyun ayı: <https://apo.org.au/sites/default/files/resource-files/2008-07/apo-nid15035.pdf>

YEKUN MÜLAHİZƏLƏRİ Problem barədə hekayənin sonunda mülahizələrdən ibarət bir abzası və ya fraqmenti Problemin həlli yolları ciddiliklə nəzərdən keçirilmək əvəzinə, yekunda bir mülahizə formasında irəli sürülür	problemin həlli yollarını hekayənin əsas hissəsinə çevirir
FƏALİYYƏTƏ ÇAĞIRIŞI Bu, "...change/dəyişiklik.org" tipli veb-saytlarda nəzərdə tutulan aktivizmdir ki, burada "problemi həll etmək" üçün istifadəçi, sadəcə, "solve/həll et" düyməsini vurmağa təşviq edilir. Çözümlü jurnalistikanın məqsədi problemin bir həlli yollunu göstərməklə, oxuculara dəstək və yardım üçün müraciət etməkdən ibarət deyil	problemə qarşı cavab tədbirləri barədə məlumat verir Çözümlü jurnalistika jurnalistləri cəmiyyəti olduğu kimi təqdim etməyə, yalnız "sıradan çıxanlar" barədə deyil, onların "təmiri" üçün görülən işlər haqqında da məlumat verməyə çağırır.
TƏBLİĞATI	...həddini aşmır, əks fikri əldə edir, məlumatlardan istifadə edir, daha diqqətli olur "Həllədicisi", "ecazkar", "super", "misilsiz", "dahi" kimi sözlərdən istifadə etmir
TƏSƏLLİNİ Ürəkaçan, qəribə, ötəri və ya vaxtaşırı keçirilən hisslərdən, yaxud böyük bayramlarda hədiyyə almaqla özünü məmnun hiss etmək kimi duyğulardan bəhs etmir	 problemin həlli yollarının mahiyyətini göstərir Auditoriya tələb etdikdə, bir qədər həvəsləndirə bilər, lakin struktur problemlərinə dərin baxışı təmin edir

YEKUN MÜLAHİZƏLƏRİ Problem barədə hekayənin sonunda mülahizələrdən ibarət bir abzası və ya fraqmenti Problemin həlli yolları ciddiliklə nəzərdən keçirilmək əvəzinə, yekunda bir mülahizə formasında irəli sürülür	problemin həlli yollarını hekayənin əsas hissəsinə çevirir
FƏALİYYƏTƏ ÇAĞIRIŞI Bu, "...change/dəyişiklik.org" tipli veb-saytlarda nəzərdə tutulan aktivizmdir ki, burada "problemi həll etmək" üçün istifadəçi, sadəcə, "solve/həll et" düyməsini vurmağa təşviq edilir. Çözümlü jurnalistikanın məqsədi problemin bir həlli yollunu göstərməklə, oxuculara dəstək və yardım üçün müraciət etməkdən ibarət deyil	problemə qarşı cavab tədbirləri barədə məlumat verir Çözümlü jurnalistika jurnalistləri cəmiyyəti olduğu kimi təqdim etməyə, yalnız "sıradan çıxanlar" barədə deyil, onların "təmiri" üçün görülən işlər haqqında da məlumat verməyə çağırır.
TƏBLİĞATI	...həddini aşmır, əks fikri əldə edir, məlumatlardan istifadə edir, daha diqqətli olur "Həlledici", "ecazkar", "super", "misilsiz", "dahi" kimi sözlərdən istifadə etmir
TƏSƏLLİNİ Ürəkaçan, qəribə, ötəri və ya vaxtaşırı keçirilən hissələrdən, yaxud böyük bayramlarda hədiyyə almaqla özünü məmnun hiss etmək kimi duyğulardan bəhs etmir	 problemin həlli yollarının mahiyyətini göstərir Auditoriya tələb etdikdə, bir qədər həvəsləndirə bilər, lakin struktur problemlərinə dərin baxışı təmin edir

TEMATİK ARAŞDIRMA

Rəy-məqalə qismində çözümlü jurnalistikaya aid misal

Laura Sekorunun rəy-məqaləsi - Xaricdə xadimə işinin təhlükələri: Yaxın Şərqdə ev qulluqçusu kimi işləyən miqrantlar təcridə və sui-istifadəyə məruz qalmaqda davam edirlər

Link: <https://www.nytimes.com/2018/08/06/opinion/international-world/domestic-workers-middle-east.html>

Çözümlü jurnalistika bunları nəzərdə tutur:

- sosial problemlərə qarşı cavab tədbirləri barədə təfərrüatlı və fakt əsaslı məlumatlar verməyi;
- hal-hazırda baş verənlər və bunun nəticəsində əmələ gələn təsirlər barədə məlumat verməyi, sadəcə, imkanlara dair nəzəriyyələri və hansısa xoş niyyətləri deyil, problemin həllinə kömək edən modelləri göstərməyi.

Nə üçün məhz çözümlü jurnalistika?

- Bu, verdiyiniz məlumatları daha təsirli edə bilər.
- Problemin həlli yollarının işıqlandırılması hesabatlılığı gücləndirə bilər.
- Bu, sadəcə, yaxşı jurnalistikadır .
- Bu, auditoriyanın sayını, onun iştirak səviyyəsini və etimadını artırır.

“BBC World Service ” yayım şirkətinin araşdırması nəticəsində müəyyən edilib ki, bu şirkətin yaşı 35-dək olan rəqəmsal auditoriyasının **64%** -i problemlərin həlli yolları barədə məlumat verən xəbərlər **istəyindədir**. Onların kontentlə bağlı istəyinin əsasında çözümlü jurnalistikanın daha geniş yer tutması məsələsi durur.¹⁰⁵

Çözümlü jurnalistikadan nə cür istifadə etməli?

1. Narahatlığa səbəb olan məsələni və ya sualı müəyyən edin.

Böyük və mürəkkəb məsələnin bu cür bölgüsünü təmin edin:

- Daha böyük məsələ çərçivəsində önə çəkmək istədiyiniz konkret problem nədən ibarətdir?
- Mümkün qədər dəqiq olun!
- Belə ki, havanın çirklənməsi məsələsinin bütövlükdə həlli mövcud olmasa da, bu məsələni təşkil edən problemlərin ayrı-ayrılıqda çoxsaylı həlli yolları var.

2. İctimaiyyətlə söhbət əsasında nəyin çatışmadığını soruşun.

Hekayənin çözümlü jurnalistikaya uyğun olub-olmadığı barədə qərar vermək üçün aşağıdakı addımları özündə əks etdirən sadə təlimatdan istifadə edin:

ADDIM 1	ADDIM 2	ADDIM 3
“Problem barədə məlumat çatışmazlığı mövcuddurmu?”	Cavab “HƏ” olduqda, bu hekayə yalnız problemi açıqlayan jurnalistika məhsuluna misal ola bilər	
	Cavab “YOX” olduqda, soruşun: “Potensial cavab tədbirləri barədə məlumat çatışmazlığı mövcuddurmu?”	Cavab “YOX” olduqda, qərar qəbul edənlərin məsuliyyətə cəlb edilməsi üçün təzyiqləri dəstəkləyin
		Cavab “HƏ” olduqda, söhbət çözümlü jurnalistikadan gedir

¹⁰⁵ <https://www.journalism.co.uk/news/five-key-research-findings-about-young-online-audiences-from-bbc-world-service/s2/a588021/>

3. **3. Çözümlü jurnalistika hekayələri üçün namizədləri axtarmağa başlayın.**

Bu hekayələri aşağıdakı mənbələrdən əldə etmək olar:

- **Düşüncə mərkəzlərindən** , siyasi ekspertlərdən və ya **alimlərdən** (baxın: **Ekspertləri nə cür tapmalı və istifadə etməli ?**);
- Böyük məlumat toplularından (baxın: **Data jurnalistika və vizuallaşdırma**);
- Problemə aidiyyəti olan insanlardan;
- Müvafiq fondların və QHT-lərin proqram rəhbərlərindən (baxın: **Qeyri-hökumət təşkilatları**);
- Öz həyat təcrübənizdən;
- “Solutions Story Tracker” məlumat bazasından <https://storytracker.solutionsjournalism.org/>

Problemin həllini təşkil edən oxdan kompas kimi istifadə edin:

- Seçilmiş həll yolu önə çəkmək istədiyiniz konkret problemə cavab verirmi?
- Seçilmiş həll yolu həqiqətən təsirlidirmi? Siz bunu haradan bilirsiniz?
- Seçilmiş həll yolu üzərində dayanın. Bu yoldan çıxmayın.

Öz hekayənizi nəql edərkən, bunları yadda saxlayın:

- Əsas diqqəti **NECƏ (NƏ CÜR)** sözü ilə başlayan suallara yetirin;
- Kim, nə, nə vaxt, niyə (nə üçün) ... və **necə (nə cür)**?
- Xronoloji, ardıcıl strukturdan istifadə etməyə çalışın: kimsə problemdən cavab tədbirlərinə necə keçdi?

Siz çözümlü jurnalistikanı necə öz işinizə “gətirə” bilərsiniz?

- Müvafiq yerli problemi işıqlandırın.
- İstənilən mənbənin vasitəsilə problemin həll yollarını müəyyən edin.
- İki halı müqayisə edin.

Uğurlu istisna axtararkən:

- Müsbət istisna hallarını müəyyənləşdirmək üçün nəticədən geriye doğru gedin: məsələn, nadir, lakin uğurlu davranışı və ya strategiyası sayəsində, oxşar çətinliklərlə üzləşən və əlavə resurs - lara/biliklərə malik olmayan həmkarlarından fərqlənərək, problemin ən yaxşı həlli yolunu təklif etmiş şəxsi tapın.

- Soruşun: O, bu uğura necə nail olub? Nə üçün başqaları bunu edə bilmir?
- Unutmayın: Korrelyasiya səbəbə bərabər deyil! Siz hər zaman əlavə araşdırma aparmalısınız. Hansısa məlumatlarda xətanın baş verməsi mümkün bir işdir.

Çözümlü jurnalistika üçün əsas suallar:

- Kim bunu daha yaxşı edir?
- Cavab tədbirləri necə işləyir? (Müsaibənin sürətini azaldın)
- Problemin hansı hissələri cavab tədbirləri sayəsində həll edilməyib?
- Bu ideya haradan gəlib?
- Bu, hansısa başqa yerdə təkrar tətbiq edilirmi? Nəticələr necədir?
- Tədqiqat nə barədə xəbər verir?
- Tənqidçilər nə deyir?
- Müvəffəqiyyəti qiymətləndirmək üçün hansı göstəricilər vacibdir?
- Bu cavab tədbirləri hansı yollarla tətbiq edildikdə “işləyir”, hansı hallarda isə “işləmir” və biz bunu haradan bilirik?
- Təkrar tətbiq üçün maneələr hansılardır?

Hekayəni hazırlayarkən bunları yadda saxlayın:

- Hekayə yalnızca “həll yolu” olmamalıdır. O, problemi bütövlükdə və ya qismən önə çəkməlidir.
- Uğurla bağlı istənilən iddiaları dəstəkləmək üçün faktlar əldə edin, lakin auditoriyaya bu faktlarla əlaqəli məhdudiyyətlər barədə də məlumat verin.

Çözümlü jurnalistikanın formaları

ARAŞDIRMALAR SİLSİLƏSİNİN YEKUN HİSSƏSİ

- Əlavə edilmiş “çözümlü hekayə” bəhanələri aradan qaldırır və daha zəngin və məzmunlu araşdırmalar silsiləsinin yekun hissəsini təşkil edir.

<https://www.wnyc.org/story/being-kid-adult-prison-here-vs-other-countries/>

ARAŞDIRMA ÇƏRÇİVƏSİ

- Hansısa şəxs xoşagəlməz davranışdan necə çəkindi?
- Nizam-intizamı və hesabatlılığı gücləndirmək üçün mümkün olanları qeyd edin

İBRƏTAMİZ XƏTA

Baş vermiş xətanın ibrət verdiyinə əmin olun. Hansısa “boz çalarlar”ın təhlükəsi yoxdur.

Soruşun:

- Başqaları bundan nə öyrənə bildi?
- Nəyi fərqli etmək olardı?
- Uğursuz ideya insanları nə üçün cəlb edir?

MÜQAYİSƏ: ALMA ALMAYA BƏNZƏR?

- Mənbələrinizdən soruşun: bunu başqa kimlər daha yaxşı edir? Çox vaxt onlar sizi digər icmalar - daki modellərə yönəldəcəklər.
- Problemini işıqlandırdığınız icmanın əvvəllər barəsində məlumat verdiyiniz icmaya bənzə - yib-bənzəməməsi barədə qərar verin (bu, auditoriyanızla əlaqə baxımından da vacibdir). Prob - lemlər oxşardırmı? Onların səbəbləri və konteksti oxşardırmı? Əgər belədirsə, cavab tədbirlərini müqayisəli araşdırmaq dəyərli ola bilər.
- Burada tək bir elementdən və ya xüsusi mexanizmdən bəhs etməkdənsə, böyük bir ideyanı və ya yeni anlayışı müzakirəyə çıxarmaq qat-qat yüksək əhəmiyyətə malikdir. Böyük ideyanı müxtəlif regionlarda tətbiq etmək daha rahatdır.

Cəldlik

- Problem geniş şəkildə məlumdursa, onu bir cümlə ilə təsvir edib cavab tədbirlərinə keçin.

MÜVAFIQ YERİN DƏYİŞMƏSİ

- Müvafiq yer zaman keçdikcə müsbətə doğru nə qədər dəyişib?
- Müvafiq yerin dəyişməsi nəticəsində şəhərlər arasında müqayisəyə imkan yaradan informasiya təklif edin.

YENİ VƏ YOXLANILMAMIŞ İDEYA

- Müvafiq ideya bir yerdə sınaqdan keçirildikdə, siz mövcud dəlilləri ortaya qoya biləcəksiniz.

Fəsil 11:

Alətlər və resurslar

Ölkə üzrə xüsusi miqrasiya mənbələri

Azərbaycan

Dövlət Miqrasiya Xidməti

Dövlət Miqrasiya Xidməti (DMX) miqrasiya sahəsində dövlət siyasətini, miqrasiya proseslərinin idarə edilməsi və tənzimlənməsində milli qanunvericiliklə müəyyən edilmiş səlahiyyətləri həyata keçirən, hüquq-mühafizə orqanı statusu almış mərkəzi icra hakimiyyəti orqanıdır. DMX-nin rəsmi saytında miqrasiyaya aid statistik məlumatlar təqdim olunur. Əlavə olaraq, jurnalistlər yuxarıda qeyd olunan məsələlərə aid müvafiq məlumatları DMX-nin ictimaiyyətlə Əlaqələr İdarəsindən və ya mətbuat üçün brifinqlər və s. vasitəsilə əldə edə bilərlər. Eyni zamanda, DMX rəhbərliyi onlayn rejimdə yayımlanan mətbuat konfransları, informativ və ictimai müzakirələr keçirir, habelə jurnalistlərin suallarını interaktiv radio proqramları vasitəsilə cavablandırır.

XİN

XİN viza siyasətinin həyata keçirilməsinə, o cümlədən giriş vizalarının verilməsinə, xüsusi kateqoriyalara aid şəxslərin (diplomantik nümayəndəliklərin, konsulluqların və beynəlxalq təşkilatların əməkdaşlarının və onların ailə üzvlərinin, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə nəzərdə tutulmuş diplomatik və ya xüsusi məqsədlər üçün Azərbaycan Respublikasına gələn xarici vətəndaşların və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin) Azərbaycan Respublikası ərazisində müvəqqəti qalma müddətinin uzadılmasına, xaricdə yaşayan Azərbaycan Respublikası vətəndaşları üçün konsulluq xidmətlərinin göstərilməsinə, xarici ölkələrdə daimi və ya müvəqqəti yaşayan Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının qeydiyyatının aparılmasına, habelə miqrasiya sahəsində beynəlxalq təşkilatlarla və tərəfdaş ölkələrlə əməkdaşlığın təşviq və inkişaf etdirilməsinə məsuliyyət daşıyır.

Daxili İşlər Nazirliyi

Daxili İşlər Nazirliyi (DİN), digər vəzifələrlə yanaşı, Azərbaycan Respublikasının şəxsiyyəti təsdiq edən sənədlərinin (şəxsiyyət vəsiqələri və pasportlarının) verilməsinə, habelə mütəşəkkil cinayətkarlığa və insan alverinə qarşı tədbirlərin həyata keçirilməsinə məsuliyyət daşıyır. Jurnalistlər bu nazirlikdə ictimaiyyət üçün açıq olan insan alverinə qarşı mübarizəyə dair informasiya/məlumatlardan istifadə edə bilərlər.

Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi (ƏƏSMN) milli əmək bazarının idarə olunmasına məsuliyyət daşıyan əsas icra hakimiyyəti orqanıdır. Nazirlik, konkret olaraq, əmək miqrasiyası məsələləri və iş icazələrinin rəsmiləşdirilməsi üçün qərarların verilməsilə məşğul olur. Nazirliyin əmək kvotaları haqqında məlumatları ictimaiyyət üçün açıq deyil və yalnız müraciət əsasında əldə oluna bilər.

106 www.migration.gov.az/

107 www.mfa.gov.az/en

108 www.insanalveri.gov.az/?/en/menu/59/, <https://mia.gov.az/?/en/mainpage/>

109 www.sosial.gov.az/

Dövlət Sərhəd Xidməti

Dövlət Sərhəd Xidməti (DSX) sərhəd nəzarətinin həyata keçirilməsinə məsuliyyət daşıyan əsas, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanıdır. Bu xidmət xarici vətəndaşların SBM-lərdə qeydiyyatını aparır, tənzimlənməyən miqrasiyaya qarşı tədbirlər görür və xarici vətəndaşların ölkəyə buraxılması üçün sənədlərini yoxlayır. Qüvvədə olan qanunvericiliyə əsasən, DSX-nın əsas vəzifələri dövlət sərhədinin mühafizəsini və toxunulmazlığını təmin etməkdən, beynəlxalq terrorçuluğun qarşısını almaqdan, tənzimlənməyən miqrasiyaya, narkotik maddələrin qanunsuz dövriyyəsinə, silah-sürsat qaçaqmalçılığına qarşı mübarizə aparmaqdan, kütləvi qırğın silahlarının və əlaqədar komponentlərin yayılmasına qarşı tədbirlər görməkdən ibarətdir. Müvafiq məlumatlar geniş ictimaiyyət üçün açıq deyil və jurnalistlər bu məlumatları DSX-ya müraciət əsasında əldə edə bilirlər.

Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsi

Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsi Azərbaycan diaspor təşkilatlarının fəaliyyətini dəstəkləyir və əlaqələndirir. Komitənin əsas vəzifələri xaricdə yaşayan azərbaycanlılar haqqında məlumatları toplamaqdan və təhlil etməkdən, Azərbaycanda və xaricdə diaspor üzvlərinin iştirakı ilə tədbirlər təşkil etməkdən və diaspor üzvlərini diaspor təşkilatları vasitəsilə dəstəkləməkdən ibarətdir. Dünyanın müxtəlif ölkələrində fəaliyyət göstərən Azərbaycan diaspor təşkilatlarının diaspor xəritələri Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsinin rəsmi veb-saytında geniş ictimaiyyət üçün açıqdır.

Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi

Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi bilavasitə qaçqınların və Azərbaycan Respublikası daxilində köçürülmüş şəxslərin yerləşdirilməsi, məskunlaşdırılması, repatriasiyası, sosial müdafiəsi və s. kimi sahələrdə dövlət siyasətini həyata keçirən mərkəzi icra hakimiyyəti orqanıdır və bu qruplardan olan insanlara yerli icra hakimiyyət orqanları ilə birgə yardım göstərir. Geniş ictimaiyyət üçün müvafiq məlumatlar mövcud deyil və jurnalistlər bu məlumatları komitəyə müraciət əsasında əldə edə bilirlər.

Təhsil Nazirliyi

Təhsil Nazirliyi Azərbaycanda təhsil alan xarici tələbələrə aid məlumatları toplayır və xaricdə oxuyan Azərbaycan tələbələrinin, imkan daxilində, qeydiyyatını aparır. Müvafiq məlumatları nazirliyin veb-saytından və rəsmi mətbu orqanından ("Azərbaycan müəllimi" qəzetindən) əldə etmək olar, eyni zamanda jurnalistlər əlavə məlumatları müraciət əsasında ala bilirlər.

Dövlət Statistika Komitəsi

Dövlət Statistika Komitəsi əhəlinin siyahıya alınması əsasında toplanmış məlumatları, o cümlədən sərhədkeçməyə, əmək kvotalarına, ölkəyə daimi yaşamaq üçün gələn şəxslərə (immiqrantlara), ölkədən xaricdə daimi yaşamaq üçün gedən şəxslərə (emiqrantlara) və xalis miqrasiyaya dair məlumatları toplayır.

Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı

Mərkəzi Bank ölkəyə və ölkədən göndərilən pul baratları barədə məlumatları toplayır, onları tərtib edir.

Azərbaycan Qızıl Aypara Cəmiyyəti

Qızıl Aypara Cəmiyyətinin Azərbaycan Nümayəndəliyi, digər fəaliyyətlərlə yanaşı, tənha ahıl-lara, qaçqın və MK ailələrinə, təbii və texnogen fəlakətlərdən əziyyət çəkmiş və əhəlinin həssas təbəqələrindən olan digər insanlara, o cümlədən müyyən kateqoriyalara aid miqrantlara müxtəlif növ humanitar yardım göstərir.

¹¹⁰ <http://sosial.gov.az/>

¹¹¹ <http://www.dsx.gov.az/>

¹¹² <http://diaspor.gov.az/en/>

¹¹³ <http://idp.gov.az/en>

¹¹⁴ <https://edu.gov.az/en/page/292>

¹¹⁵ <https://www.stat.gov.az/source/demography/?lang=en>

Azərbaycan Miqrasiya Mərkəzi” İctimai Birliyi

Azərbaycan Miqrasiya Mərkəzi bu kimi istiqamətlərdə fəaliyyət göstərir: Azərbaycanda məskunlaşmış xarici vətəndaşlara və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə, həmçinin insan alverinin qurbanlarına hüquqi yardımın göstərilməsi və onların bir sıra dövlət və məhkəmə orqanlarında təmsil olunması, insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində fəaliyyət göstərən müvafiq dövlət orqanlarının və QHT-lərin əməkdaşları üçün təlim və seminarların təşkili, xarici vətəndaşların, vətəndaşlığı olmayan şəxslərin və miqrasiyaya meyilli olan əhəlinin beynəlxalq və yerli qanunların tələbləri barədə məlumatlandırılması, qaçqınlara və MK-lərə ödənişsiz hüquqi yardımın göstərilməsi və s.

MSİBM-in Azərbaycandakı Nümayəndəliyi
BMQT-nin Azərbaycandakı Nümayəndəliyi
BMTQAK-ın Azərbaycandakı Nümayəndəliyi

Belarus

Vətəndaşlıq və Miqrasiya Məsələləri üzrə İdarə

Daxili İşlər Nazirliyi yanında Vətəndaşlıq və Miqrasiya Məsələləri üzrə İdarə milli miqrasiya siyasətinin həyata keçirilməsi işinin əlaqələndirilməsinə məsuliyyət daşıyan əsas hokumət qurumudur. İdarə miqrasiya məlumatlarını mütəmadi olaraq nəşr etdirir. Müvafiq statistik rəqəmlər əmək emiqrasiyası və immiqrasiyası, məcburi, tənzimlənməyən və tənzimlənən miqrasiya haqqında məlumatlardan ibarətdir. 2011-ci ildən bu günədək peşə, ölkədən getmə müddəti və s. üzrə bölgüsü aparılmış əmək emiqrasiyası və immiqrasiyasına aid statistik məlumatlarla idarənin rəsmi veb-saytında tanış olmaq mümkündür. Bu məlumatlar üç aydan bir yenilənir.

Milli Statistika Komitəsi

Milli Statistika Komitəsi Belarusda həm daxili, həm də xarici miqrasiya haqqında məlumatları təqdim edir. Hər il avqust/sentyabr aylarında komitə özünün xüsusi illik Statistik Məcmuəsini nəşr etdirir. Son buraxılışda 2019-cu ilə aid məlumatlar yer alıb.

Milli Bank

Milli Bank 2017-ci ilin əvvəllərindən başlayaraq, bu günədək pul baratlarına dair statistik məlumatları toplayır və təqdim edir.

CASE Belarus” Mərkəzi

“CASE Belarus” İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi müxtəlif layihələri, o cümlədən miqrasiyaya dair təşəbbüsləri həyata keçirir. Bu layihələrin icrası sayəsində miqrasiya məlumatlarının mövcudluğu təmin edilir. Mərkəzin son layihələrindən biri Belarus, Polşa, Slovakiya və Çexiya arasında dairəvi miqrasiya məsələlərinə həsr olunub.

113 www.mvd.gov.by/en/page/departament-po-grazhdanstvu-i-migraci/migraciya/statistika-po-migraci

114 www.mvd.gov.by/ru/page/uchet-trudyashihsya-emigrantov-i-trudyashihsya-immigrantov

115 www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/solialnaya-sfera/naselenie-i-migratsiya/

116 www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public_compilation/index_18023/

117 www.nbrb.by/system/settlements/money_remittances/db

118 www.case-belarus.eu/circular-migration-between-belarus-and-poland-slovakia-and-czechia/

119 www.humanconstantia.by/situatsiya-s-bezhencami-na-belarussko-polskoj-granice-yanvar-mart-2020-g/

“Human Constanta” Təşkilatı

“Human Constanta” Belarusun insan hüquqlarının müdafiəsi təşkilatıdır. Təşkilatın diqqət yetirdiyi məsələlərdən biri miqrantlara kömək göstərməkdir. Bu səbəbə görə, bəzən təşkilat miqrasiya məlumatlarını da təqdim edir. Buna aid son misallardan biri Belarusla Polşa arasındakı sərhəddə qaçqınlarla bağlı vəziyyətə dair ümumi icmalın hazırlanmasıdır.

“BEROC” Mərkəzi

“BEROC” İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi miqrasiya məsələlərinə həsr olunmuş sənədləri vaxtaşırı dərc edir. Mərkəzin son nəşrlərindən biri - “*Demografiya – iqtisadi artım üçün çətinlik*” emiqrasiya və im miqrasiya məsələlərini əhatə edən bölmələri özündə əks etdirir və bu mövzu ilə bağlı bəzi məlumatları təqdim edir.

BMqT-nin Belarusdakı Nümayəndəliyi¹²⁰

BMTQAK-ın Belarusdakı Nümayəndəliyi¹²¹

Ermənistan

Miqrasiya Xidməti

2010-cu ildə Ərazi İdarəetmə və İnfrastruktur Nazirliyi nəzdində yaradılmış Miqrasiya Xidməti (MX) miqrasiya proseslərinin idarə edilməsinə dair dövlət siyasətinin hazırlanması və həyata keçirilməsinə məsuliyyət daşıyan mərkəzi icra hakimiyyəti orqanıdır. Eyni zamanda, bu xidmət miqrasiya məsələləri ilə məşğul olan digər hökumət təşkilatlarının siyasəti inkişaf etdirmə və qanunvericilik aktlarını hazırlama sahəsində fəaliyyətlərinin əlaqələndirilməsinə də cavabdehdir. MX-nin onlayn mənbələri miqrasiya ilə əlaqəli məlumatları tam həcmdə təklif edirlər və Ermənistan üzrə miqrasiyaya dair əsas informasiya mənbəyi kimi istifadə oluna bilərlər.

XİN

XİN vizaların rəsmiləşdirilməsi siyasətinin hazırlanması və həyata keçirilməsinə, eləcə də vizaların, habelə ölkəyə qayıdış üçün şəhadətnamələrin və xarici ölkə vətəndaşlarına Ermənistanda yaşamaq üçün xüsusi statusun verilməsinə məsuliyyət daşıyır. XİN-dən əldə edilməsi mümkün olan miqrasiya məlumatları viza üçün müraciətlərə və konsulluq xidmətlərinə dair informasiyadan ibarətdir.

Polis

Polis SBM-lərdə vizaların verilməsinə, viza müddətinin uzadılmasına, ölkədə yaşamaq üçün xüsusi statusun/icazələrin verilməsinə, ölkə ərazisində xarici vətəndaşların qeydiyyatının aparılmasına və Ermənistan vətəndaşlarının pasportlarında ölkədən getmə barədə qeydlər apararaq möhürlərin vurulmasına (pasportların yoxlanılmasına) məsuliyyət daşıyır. Eyni zamanda, bu təşkilat Ermənistan vətəndaşlarının pasportlarına və yaşayış yeri üzrə qeydiyyatına dair məlumat bazasının formalaşdırılmasını təmin edir. Açıq şəkildə mövcud olan informasiya yalnız insan alverinə qarşı mübarizə ilə əlaqədardır.¹²³

120 www.beroc.by/publications/policy_papers/demografiya-kak-vyzov-dlya-ekonomicheskogo-rosta/

121 www.iom.int/countries/belarus www.unhcr.org/by/ru

122 www.migration.am/ www.mfa.am/en/visa

123 www.police.am/%D5%A9%D6%80%D5%A1%D6%86%D5%AB%D6%84%D5%AB%D5%B6%D5%A3.html

Dövlət Məşğulluq Agentliyi

Dövlət Məşğulluq Agentliyi Əmək və Sosial İşlər Nazirliyinin əlahiddə qurumudur. Agentlik məşğulluğun tənzimlənməsi üzrə dövlət siyasətinin həyata keçirilməsinə məsuliyyət daşıyır.

Agentliyin əsas məqsədi əhəlinin səmərəli məşğulluğunu təmin etmək üçün müvafiq şəraitin yaradılmasına yönəldilmiş məşğulluğun tənzimlənməsi üzrə dövlət siyasətini həyata keçirməkdir. Əlçatan olan məlumatlar əmək miqrasiyası haqqında informasiyadan ibarətdir.¹²⁴

Statistika Komitəsi

Ermənistan Respublikası Statistika Komitəsi statistika proqramlarına uyğun olaraq, rəsmi statistik məlumatların hazırlanması, dərc edilməsi və paylanmasını həyata keçirir, seçim əsasında sorğular aparır, ümumi siyahıyaalmalar keçirir, statistik sənədlər vasitəsilə, o cümlədən inzibati reyestrlərdən statistik məlumatlar toplayır, statistik reyestrlərin və məlumat bazalarının formalaşdırılmasını təmin edir və s. Miqrasiya ilə əlaqəli informasiyanı əksəriyyəti erməni və rus dillərində mövcud olan (Nəşrlər şöbəndəki) statistik hesabatlardan və məlumat bazalarından əldə etmək olar.¹²⁵

Ermənistan Respublikasının Mərkəzi Bankı

Ermənistanın Mərkəzi Bankı ölkəyə və ölkədən göndərilən pul baratları barədə məlumatları toplayaraq təhlil edir. Bu məlumatlarla bankın rəsmi saytında tanış olmaq mümkündür.¹²⁶

Diasporla İş üzrə Ali Komissarın Ofisi

Bu Ofis erməni diasporu ilə əlaqələrin təmin edilməsinə məsuliyyət daşıyır. Hal-hazırda qurumun veb-saytı yoxdur. Müvafiq informasiyanı ofisə zəng etməklə və ya bu qurumun rəsmi "Facebook" sahifəsindən əldə etmək olar.¹²⁷

"Armenian Caritas" Təşkilatı miqrasiya və inteqrasiya/reinteqrasiya layihələrini həyata keçirir.¹²⁸

"Mission Armenia" QHT-si qaçqınlara, sığınacaq axtaranlara və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə dəstək layihələrini həyata keçirir.

Ermənistanın Qırmızı Xaç Cəmiyyəti Ermənistanda suriyalı qaçqınların müdafiəsi, inteqrasiyası "və dəstəyi layihələrini həyata keçirir.¹³¹

"Miqrasiya və Sosial Dəyişikliklər İnstitutu" analitik mərkəzi miqrasiya sahəsində tədqiqatlar və ictimai siyasətin inkişafı layihələrini həyata keçirir.¹³²

¹²⁴ www.employment.am/

¹²⁵ www.armstat.am/en

¹²⁶ www.cba.am/en

¹²⁷ Ermənistan hökumətinin veb-saytı, Diasporla İş üzrə Ali Komissarın Ofisi: www.gov.am/am/diaspora-affairs/

¹²⁸ Diasporla İş üzrə Ali Komissarın rəsmi "Facebook" sahifəsi:

www.facebook.com/pg/DiasporaHighCommissionerOfficeArmenia/about/?ref=page_internal

¹²⁹ www.caritas.am/

¹³⁰ www.mission.am/

¹³¹ www.redcross.am/en/home.html

¹³² www.imsc.am/

Miqrasiya Kompetensiya Mərkəzi

“Miqrasiya Kompetensiya Mərkəzi (MKM)” tədqiqat İnstitutudur, 2011-ci ildə Aİ-nin “Tempus IV” layihəsi əsasında Tbilisi Dövlət Univesiteti (Gürcüstan), Qrats Universiteti (Avstriya), Alikante Universiteti (İspaniya), Oldenburq Universiteti (Almaniya) və digər tərəfdaş təşkilatlarla yaxından əməkdaşlıq etməklə, Yerevan Dövlət Universitetinin Sosiologiya fakültəsinin nəzdində yaradılıb. MKM-in vəziyyətləri aşağıdakılardan ibarətdir:

- Dünya üzrə miqrasiya araşdırmaları sahəsində tədqiqat mərkəzləri və mütəxəssislər arasında məhsuldar əməkdaşlığı təmin və təşviq etmək üçün son miqrasiya araşdırmalarına, eləcə də yerli və birgə layihələrə dair məlumat bazaları ilə birlikdə onlayn platformanın yaradılması;
- Miqrasiya siyasətləri və tənzimlənməsinə dair hüquqi məlumat bazasının fəaliyyətinin təmin edilməsi;
- Miqrasiya tədqiqatları və araşdırmalarını dəstəkləmək üçün regionda miqrasiya ilə bağlı elmi-tədqiqat materiallarının, ədəbiyyatın və müasir informasiyanın təqdim edilməsi;
- Cari monitorinqlərin aparılması və proqnozların verilməsi;
- Milli və beynəlxalq tədqiqat layihələri və tədbirlərinin həyata keçirilməsi, konfrans və seminarların təşkili;
- Miqrasiya araşdırmaları sahəsində müvafiq tədqiqat metodologiyasının hazırlanması və qiymətləndirilməsi;
- Miqrasiya siyasətləri və layihələrinin ekspertizadan keçirilməsi.

Eyni zamanda, MKM Yerevan Dövlət Universitetinin Sosiologiya fakültəsində Miqrasiya və Münaqişə Araşdırmalarına dair magistr proqramı üzrə tərəfdaş qurum kimi fəaliyyət göstərir.¹³⁴

MSİBM-in Ermənistandakı Nümayəndəliyi¹³⁵

BMqT-nin Ermənistandakı Nümayəndəliyi¹³⁶

BMTQAK-ın Ermənistandakı Nümayəndəliyi¹³⁷

133 www.imsc.am/

134 www.mcc.ysu.am/

135 www.icmpd.org

136 www.iom.int/countries/armenia

137 www.unhcr.org/armenia.html

Gürcüstan

Dövlət Xidmətlərinin İnkişafı Agentliyi

Gürcüstan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin (ƏN) Dövlət Xidmətlərinin İnkişafı Agentliyi (DXİA) vətəndaşlıq məsələlərinə, ölkədə yaşamaq üçün icazələrlə bağlı qərarlara, bir sıra sənədlərin (ölkədə yaşamaq üçün icazələrin, pasportların, şəxsiyyət vəsiqələrinin, sərhədkeçmə sənədlərinin) verilməsinə, vətəndaşlıq vəziyyəti aktlarının dövlət qeydiyyatına, yaşayış yeri üzrə qeydiyyata alınmasına, müvafiq məlumat bazalarının idarə edilməsinə və s. məsuliyyət daşıyır. DXİA-nın rəsmi veb-saytından bu kimi xidmətlər barədə informasiyanı əldə etmək olar: Gürcüstan vətəndaşlığının, Gürcüstanda yaşamaq üçün və emiqrasiya icazələrinin verilməsi, milli pasportların və digər sərhədkeçmə sənədlərinin əldə olunması, Gürcüstanın xaricdəki konsulluqlarında qeydiyyata düşmə, Gürcüstan vətəndaşlığının müəyyənləşdirilməsi tələbləri.

Miqrasiya Məsələləri üzrə Dövlət Komissiyası

Eyni zamanda, DXİA miqrasiya məsələləri ilə məşğul olan Gürcüstan nazirlikləri və agentliklərini, o cümlədən ƏN-i, DİN-i, XİN-i, Maliyyə Nazirliyini, İşqal olunmuş Ərazilərdən Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə, Əmək, Səhiyyə və Sosial İşlər Nazirliyini, Təhsil, Elm, Mədəniyyət və İdman Nazirliyini, İqtisadiyyat və Dayanıqlı İnkişaf Nazirliyini, Dövlət Təhlükəsizliyi Xidmətini və Milli Statistika Xidmətini bir araya gətirən Miqrasiya Məsələləri üzrə Dövlət Komissiyasının (MMDK) katibliyi funksiyasını da yerinə yetirir. Miqrasiya sahəsində fəaliyyət göstərən beynəlxalq təşkilatlar və QHT-lər də MMDK-nın iclaslarına dəvət olunur. MMDK, digər məsələlərlə yanaşı, miqrasiya sahəsində qanunvericiliyin hazırlanması təşəbbüsü ilə çıxış edir, bu prosesi təmin və monitorinq edir, miqrasiya məsələləri ilə bağlı təşkilatlararası mübadilə üçün platformanı təqdim edir və miqrasiya layihələrinin icrasını monitorinq edir. MMDK-nın veb-saytından aşağıdakı məsələlərlə bağlı informasiyanı əldə etmək olar:

- İmmiqrasiya – Gürcüstanda məskunlaşma, Gürcüstan vizasının növləri və kateqoriyaları, Gürcüstana vizasız gəlmə hüququnun şamil olunduğu şəxslər, ölkədə yaşamaq üçün icazələrin və vəsiqələrin, soydaş statusunun və şəhadətnaməsinin, vətəndaşlığı olmayan şəxs statusunun verilməsi və s.
- Emiqrasiya – tənzimlənən miqrasiya, Gürcüstan vətəndaşlarına milli pasportun, xaricdə yaşayan Gürcüstan vətəndaşlarına milli pasportun və bu ölkəyə qayıdış üçün sərhədkeçmə sənədlərinin verilməsi, konsulluqlarda Gürcüstan vətəndaşlarının qeydiyyata alınması və s.
- Reintegrasiya – reintegrasiya proqramları.
- Könüllü qayıdış – 2012-ci ildən 2019-cu ilədək könüllü qayıdışa aid statistik məlumatlar.
- Qaçqınlar və sığınacaq – Gürcüstanda beynəlxalq himayə, qaçqın və humanitar status, müvafiq hüquqlar haqqında.¹³⁸

138 www.sda.gov.ge

139 www.migration.commission.ge/index.php?article_id=1&clang=1

DİN

Gürcüstan DİN-in Patrul Polis İdarəsi ölkə sərhədlərinin mühafizəsinə, vətəndaşların və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin SBM-lərdən keçməsinə və dövlət sərhədində humanitar əsaslarla vizaların verilməsinə məsuliyyət daşıyır. DİN yanında Miqrasiya İdarəsi readmissiya sazişlərinin və bununla əlaqəli prosessual və təşkilati məsələlərin icrası, Gürcüstanda qanuni əsasları olmadan yaşayan xarici ölkə vətəndaşlarının aşkar edilməsi, müəyyənləşdirilməsi və ölkədən çıxarılması, Müvəqqəti Məskunlaşma Mərkəzlərinin idarə edilməsilə məşğul olan səlahiyyətli qurumdur. Qaçqınlar, humanitar statusa malik olan şəxslər və sığınacaq axtaranlarla bağlı dövlət siyasətinin icrası, habelə ümumi miqrasiya nəzarətinin həyata keçirilməsi səlahiyyətləri də təzəlikdə yenidən Miqrasiya İdarəsinə həvalə olunub. Müvafiq prosedurlara və mövcud resurslara aid parikitik informasiya ilə birgə iki növ təlimat – tənzimlənən emiqrasiyaya və immiqrasiyaya dair təlimatlar Miqrasiya İdarəsinin rəsmi veb- saytında yer alır. saytında yer alır.¹⁴⁰

XİN

XİN əsasən Gürcüstanın viza siyasətilə bağlı funksiyaları öz Konsulluq İdarəsi vasitəsilə icra edir. Nazirlik Aİ ilə Viza Rejiminin Sadələşdirilməsi və Readmissiya sazişlərinin icrasında iştirak edir və birgə komitənin iclaslarında Gürcüstan nümayəndə heyətinə başçılıq edir. Gürcüstanın Konsulluq İdarəsi və diplomatik nümayəndəlikləri xaricdə Gürcüstan vətəndaşlarının diplomatik və konsulluq müdafiəsilə təmin edilməsinə məsuliyyət daşıyırlar.¹⁴¹

Gürcüstan səfirlikləri və konsulluqları

Gürcüstanın xaricdəki diplomatik nümayəndəlikləri ölkəyə gəlmə tələbləri, sənədlərin verilməsi və təsdiq edilməsi, həmçinin vətəndaşlıq və viza məsələlərilə məşğul olurlar. Eyni zamanda, bu nümayəndəliklər miqrantlara müvafiq təyinat ölkəsilə bağlı hüquqi aspektlərə dair məsləhətlər verirlər, onları ölkədəki mövcud qanunlar və miqrasiya siyasətləri barədə maarifləndirməklə, belə şəxslərin hüquqlarını müdafiə edirlər, habelə başqa növ yardımlar göstərirlər. Gürcüstanın diplomatik korpusunun veb-saytında ictimaiyyət üçün açıq olan informasiya bu kimi gərəkli məlumatlardan ibarət bir neçə siyahını özündə əks etdirir: Gürcüstandakı diplomatik missiyaları və nümayəndəlikləri, Gürcüstanın xaricdəki nümayəndəliklərinin ünvanları və əlaqə məlumatları, Gürcüstanın xaricdəki, eləcə də xarici ölkələrin Gürcüstandakı fərxri konsullarının ad və soyadları və əlaqə məlumatları. Eyni zamanda, bu veb-saytda xarici vətəndaşlar və Gürcüstan vətəndaşları üçün viza informasiyası və s. məlumatlar yer alır.

Diasporla Əlaqələr İdarəsi

XİN-in Diasporla Əlaqələr İdarəsi xaricdə yaşayan gürcüstanlılarla əlaqələrin təmin edilməsi və möhkəmləndirilməsi vasitəsilə, habelə digər üsullarla Gürcüstanın diaspor siyasətinin gücləndirilməsinə diqqət yetirir. Eyni zamanda, bu idarə Gürcüstan diasporu barədə informasiyanın toplanması və təhlili işini əlaqələndirir və dünyadakı Gürcüstan diaspor təşkilatlarına dair məlumat bazasını idarə edir.

¹⁴⁰ www.police.ge/

¹⁴¹ www.mfa.gov.ge/

Avrointeqrasiya İdarəsi

XİN-in Avrointeqrasiya İdarəsi Aİ-nin ŞT təşəbbüsü çərçivəsində çoxtərəfli əməkdaşlığın və bununla əlaqədar miqrasiya məsələlərinin idarə edilməsinə məsuliyyət daşıyır. Eyni zamanda, bu idarə Aİ ilə Yerdəyşmə üzrə Tərəfdaşlıq çərçivəsində ittifaqın üzv dövlətlərlə əməkdaşlığı əlaqələndirir.

İşqal olunmuş Ərazilərdən Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə, Əmək, Səhiyyə və Sosial İşlər Nazirliyi

Gürcüstanın İşqal olunmuş Ərazilərdən Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə, Əmək, Səhiyyə və Sosial İşlər Nazirliyi qaçqınlara və sığınacaq axtaranlara, MK-lərə, xarici vətəndaşlara, təbii fəlakətlərdən zərər çəkmiş şəxslərə dair dövlət siyasətlərinin tənzimlənməsinə, bu qruplardan olan insanların yerləşdirilməsinə və ölkə daxilində miqrasiya proseslərinin idarə olunmasına cavabdehdir. Nazirlik gürcüstanlı miqrantlara reinteqrasiya dəstəyi, o cümlədən müvəqqəti yaşayış yerləri, sosial müdafiə zərfləri, kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı üçün qrantlar və s. təklif edir.¹⁴²

(Qanunla müəyyən edilmiş) İnsan Alveri Qurbanlarına Dövlət Qayğısı və Yardımı Agentliyi

Gürcüstanın (Qanunla müəyyən edilmiş) İnsan Alveri Qurbanlarına Dövlət Qayğısı və Yardımı Agentliyi bu ölkənin "İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında" Qanunu əsasında yaradılmış publik hüquqi şəxsdir. Agentliyin məqsədləri bunlardan ibarətdir: insan alveri qurbanlarının müdafiəsinə və yardımla təmin edilməsinə dair dövlət siyasətinin icrasının təşviq edilməsindən, insan alveri qurbanlarına və digər zərər çəkmiş şəxslərə təminatın ödənilməsindən, onların müdafiəsinin, reabilitasiyasının və yardımla təmin edilməsindən, məişət zorakılığından zərər çəkməsi ehtimal edilən şəxslərə böhran mərkəzinin xidmətlərinin göstərilməsindən, əlilliyi olan şəxslərin, ahılların və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların layiqli yaşayış şəraitilə təmin edilməsindən, cinsi zorakılıqdan zərər və ya əziyyət çəkmiş şəxslərin reabilitasiyasından. İnsan alverinin qurbanları üçün sığınacaq və müvafiq məsləhət xidmətlərindən faydalanmış şəxslərə dair statistik məlumatlarla agentliyin rəsmi veb-saytında tanış olmaq mümkündür.¹⁴³

Gürcüstanın Milli Statistika Xidməti

Gürcüstanın Milli Statistika Xidməti (GeoStat) rəsmi statistik məlumatların beynəlxalq statistika standartlarına və tələblərinə uyğun hazırlanmasına və paylanmasına müstəsna məsuliyyət daşıyan orqandır. Onun əsas məqsədləri müfəssəl, müasir, etibarlı və müqayisəli statistik məlumatları toplamaq, çeşidləmək, işləmək, saxlamaq, təhlil etmək və paylamaqdan ibarətdir. Xidmətin digər əsas vəzifələrindən biri vətəndaş cəmiyyətinə, rəsmi orqanlara, QHT-lərə, KİV-lərə, işgüzar və elmi dairələrə və başqa kateqoriyalardan olan istifadəçilərə rəsmi statistik məlumatları təqdim etməkdir. GeoStat-ın informasiyası, o cümlədən ölkəyə və ölkədən miqrasiyaya, pul baxışlarına və milli əhali siyahıyaalmalarına dair məlumatları bütün istifadəçilər üçün açıq və əlçatandır. Əhali və demoqrafiya, həmçinin xarici miqrasiya, ölkədaxili və xarici turizm, yaş, cins və vətəndaşlıq mənsubiyyətinə görə bölgüsü aparılmış immiqrantların və emiqrantların sayı barədə və s. statistik məlumatlar GeoStat-ın veb-saytında geniş ictimaiyyət üçün əlçatandır.¹⁴⁴

¹⁴² www.mra.gov.ge/enq

¹⁴³ www.atifund.gov.ge/enq

¹⁴⁴ www.geostat.ge/en

Gürcüstan Gənc Hüquqşünaslar Assosiasiyası

Gürcüstan Gənc Hüquqşünaslar Assosiasiyası ölkədə yüksək hüquqi standartları müəyyənləşdirmək və hər bir şəxsin hüquqlarını müdafiə etmək məqsədinə xidmət edir. Təşkilat immiqrantlar və geri qayıtmış miqrantlar da daxil olmaqla, hər kəsə ödənişsiz hüquqi məsləhətlər verir, miqrantların hüquqlarının qorunmasını təmin edir.¹⁴⁵

Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafı Agentliyi

Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafı Agentliyi (VCİA) biznes təşkilatları, media, vətəndaş cəmiyyəti və Gürcüstan Hökuməti ilə əməkdaşlıq sayəsində ölkə əhalisinin sosial-iqtisadi hüquqlarının müdafiəsi, təbliğatı və icrasına xidmət edir. Eyni zamanda, VCİA ekomiqrantların, MK-lərin, miqrantların, kəndlərdə yaşayan həssas qrupların, qadınların, əlilliyi olan şəxslərin, azadlığa buraxılmış şəxslərin, etnik azlıqların, şərti məhkum olunmuş və qanunla ziddiyyətdə olan şəxslərin yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılması və fərdi inkişafına imkan yaradır. Keçmişdə bu təşkilat miqrantların maarifləndirilməsi sayəsində onların hüquqlarının müdafiəsi, ekomiqrantlar üçün iqtisadi və infrastruktur imkanlarının gücləndirilməsi və Gürcüstanın rayonlarında tənzimlənən miqrasiya məsələlərinin öyrənilməsilə bağlı layihələr həyata keçirib.¹⁴⁶

Qafqaz Tədqiqat Resurs Mərkəzi

Qafqaz Tədqiqat Resurs Mərkəzi (QTRM) tədqiqatçıları, hökuməti, donorları, QHT-ləri və özəl sektoru Gürcüstanla və bütün regionla bağlı vacib tendensiyalara və gözləntilərə dair məlumatlarla və təhlillərlə onilliklər ərzində təmin edən elmi institutdur. QTRM sektorlar, əhali qrupları və ölkələr arasında dəqiq müqayisələr aparmağa imkan verən yoxlanılmış metodologiyalar tətbiq etməklə, tədqiqatlar, təhlillər və təlimlər həyata keçirir. Təşkilat tərəfindən aparılan ev təsərrüfatlarının tədqiqatları emiqrasiya, miqrasiyanın səbəbləri və digər sahələrlə yanaşı, miqrantların xaricdə işə cəlb olunduğu sektorlar barədə informasiyanı özündə əks etdirir. Mərkəzin məlumatlar arxivinə çıxış açıqdır. QTRM-in sorğuları Gürcüstanda ayrı-seçkilik, nifrət nitqi və cinayəti, Aİ barədə biliklər, bu ittifaqa münasibət və s. kimi mövzuları əhatə edir. QTRM tərəfindən aparılmış ev təsərrüfatlarının tədqiqatlarına dair statistik hesabatları və ilkin məlumatları mərkəzin saytından əldə etmək olar.¹⁴⁷

DRC Cənubi Qafqazda

DRC-nin Gürcüstandakı ümumi məqsədi yerdəyişmə problemlərinin humanitar prinsiplər və insan hüquqları əsasında dayanıqlı həllini təmin və təşviq etməkdir. 1999-cu ildən etibarən, bu ölkədə həyata keçirilən DRC proqramları yerdəyişmələrin müfəssəl, dayanıqlı həllini dəstəkləmək üçün nəzərdə tutulub. Bu yanaşma MK-lərin, geri qayıtmış şəxslərin, qəbul edən ölkələrin, qaçqınla oxşar vəziyyətdə olan şəxslərin orta və uzunmüddətli sosial-iqtisadi ehtiyaclarını önə çəkməklə, xüsusi həssaslıqlarını aradan qaldırmaq üçün onlara kömək göstərməyə yönəldilib.¹⁴⁸

¹⁴⁵ www.gyla.ge/en/

¹⁴⁶ www.cida.ge/mission-strategy

¹⁴⁷ www.crrccenters.org/2

¹⁴⁸ www.drc.ngo/where-we-work/europe/georgia

Almaniya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Cəmiyyəti

Almaniya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Cəmiyyəti bu kimi üç əsas mövzu üzərində qurulmuş regional fəaliyyəti həyata keçirir: demokratiya, yerli idarəçilik və qanunun aliliyi; dayanıqlı inkişaf; ətraf mühit və təbii ehtiyatlardan dayanıqlı istifadə. Bu təşkilat geri qayıdan miqrantları Gürcüstanda məşğulluq imkanları ilə təmin etməklə və müvafiq təcrübə mübadiləsi baxımından illər ərzində bu ölkədə həyata keçirdiyi “Beynəlxalq Miqrasiya Mərkəzi” layihəsi vasitəsilə dəstəkləyib.¹⁴⁹

MSİBM-in Gürcüstandakı Nümayəndəliyi¹⁵⁰

BMqT-nin Gürcüstandakı Nümayəndəliyi¹⁵¹

BMTQAK-ın Gürcüstandakı Nümayəndəliyi¹⁵²

Moldova

DİN

Moldova DİN-i miqrasiya, tənzimlənməyən miqrasiyaya və transsərhəd cinayətkarlığa qarşı mübarizə sahələrində müvafiq siyasətləri işləyib hazırlayır. Miqrasiya məsələləri ilə məşğul olan ixtisaslaşmış qurumlar/orqanlar – Miqrasiya və Sığınacaq Bürosu və Sərhəd Polisi məhz DİN nəzdində fəaliyyət göstərirlər.¹⁵³

Miqrasiya və Sığınacaq Bürosu

Miqrasiya və Sığınacaq Bürosu ölkənin immiqrasiya siyasətinin həyata keçirilməsinə və əlaqələndirilməsinə məsuliyyət daşıyan əsas qurumdur. DİN nəzdində fəaliyyət göstərən büro il ərzində xarici vətəndaşlara ölkədə yaşamaq üçün verilən icazələrə dair statistik məlumatları mütəmadi olaraq dərc edir.¹⁵⁴

Sərhəd Polisi

DİN nəzdində fəaliyyət göstərən Sərhəd Polisi integrasiyalı sərhəd idarəçiliyi, tənzimlənməyən miqrasiyaya və transsərhəd cinayətkarlığa qarşı profilkaltikanın və mübarizənin aparılması sahələrində dövlət siyasətini həyata keçirir. Sərhəd Polisi sərhədkeçmə haqqında statistik məlumatları dərc etmir, lakin bu cür informasiya və məlumatlar üçün müraciətlər elektron poçtla təqdim oluna bilər.¹⁵⁵

Dövlət Dəftərxanası

Dövlət Dəftərxanası onun nəzdində fəaliyyət göstərən Diasporla Əlaqələr Bürosu vasitəsilə, digər vəzifələrlə yanaşı, diasporun cəlb edilməsi, emiqrasiya, eləcə də qayıdış və reintegrasiya siyasətlərinin həyata keçirilməsinə məsuliyyət daşıyır. Büronun veb-saytında yer alan yarım bölmə (seçilmiş müddətlər və mövzular üzrə) miqrasiya məlumatları və statistikasını özündə əks etdirir.

¹⁴⁹ www.giz.de/en/worldwide/359

¹⁵⁰ www.icmpd.org

¹⁵¹ www.georgia.iom.int/

¹⁵² www.unhcr.org/georgia.html

¹⁵³ www.gov.md/en/content/ministry-internal-affairs

¹⁵⁴ www.bma.gov.md/en/documente/modele-de-documente

¹⁵⁵ politia.frontiera@border.gov.md

¹⁵⁶ www.brd.gov.md/ru/advanced-page-type/statistika

Peşə Siyasəti və Miqrasiyanın Tənzimlənməsi İdarəsi

Səhiyyə, Əmək və Sosial Müdafiə Nazirliyi (SƏSMN) yanında Peşə Siyasəti və Miqrasiyanın Tənzimlənməsi İdarəsi əmək miqrasiyasına dair normativ aktları hazırlayır və təşviq edir, eləcə də əmək miqrasiyasının tənzimlənməsi üzrə danışıqlar aparır və ikitərəfli sazişlər imzalayır. Eyni zamanda, bu idarə əmək qüvvəsinin məşğulluğuna və miqrasiyasının tənzimlənməsinə dair dövlət siyasətini hazırlayır və təşviq edir. İdarə bir sıra müvafiq sənədləri SƏSMN-in veb-saytında yerləşdirir.¹⁵⁷

Milli Əmək Qüvvəsinin Məşğulluğu Agentliyi

Peşə Siyasəti və Miqrasiyanın Tənzimlənməsi İdarəsi nəzdində Milli Əmək Qüvvəsinin Məşğulluğu Agentliyi əmək qüvvəsinin miqrasiyasına dair siyasətin həyata keçirilməsində iştirak edir, özəl məşğulluq agentliklərinin fəaliyyətini monitorinq edir və əmək qüvvəsinin miqrasiyası sahəsində bir sıra vəzifələri (xarici ölkə vətəndaşlarına və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə iş icazələrinin verilməsi, icazənin müddətinin uzadılması və ləğv edilməsi, həmçinin Moldova vətəndaşlarının xaricdə məşğulluğu, habelə Moldovada işləmək üçün geri qayıdan ölkə vətəndaşlarının reinteqrasiyası üzrə mexanizmlərin hazırlanması vəzifələrini) icra edir. Agentlik qısamüddətli emiqrasiyaya/xaricdə işləməyə maraq göstərənlər üçün müvafiq məlumatları nəşr etdirir.¹⁵⁸

Xarici İşlər və Avropaya İnteqrasiya Nazirliyi

Xarici İşlər və Avropaya İnteqrasiya Nazirliyi viza siyasətini hazırlayır, Moldovaya giriş vizalarını və Moldova vətəndaşları üçün sərhədkeçmə sənədlərini verir, habelə xaricdə yaşayan Moldova vətəndaşlarına öz diplomatik nümayəndəlikləri vasitəsilə konsulluq xidmətləri göstərir və onların müdafiəsini təmin edir. Nazirliyin veb-saytında insan alveri məsələlərinə dair ayrı bölmə mövcuddur.¹⁵⁹

İnsan Alverinə qarşı Mübarizə üzrə Milli Komitə

Moldova hökumətinin məşvərət orqanı olan İnsan Alverinə qarşı Mübarizə üzrə Milli Komitə insan alverinə qarşı profilaktikanın və mübarizənin aparılması ilə bağlı tədbirləri əlaqələndirir. Komitə insan alverinə qarşı profilaktikanın və mübarizənin aparılmasına dair dövlət siyasətinin hazırlanmasında iştirak edir və İnsan alverinə qarşı profilaktikanın və mübarizənin aparılmasına dair Milli Planın icrasını monitorinq edir. Eyni zamanda, komitə ölkədə insan alverinin səviyyəsi və bu sahədə tendensiya haqqında məlumatları toplayaraq, nəzərdən keçirir. Komitə insan alveri məsələlərinə dair dövrü hesabatlar nəşr edir.

“Miqrant ailələri” QHT-si

“Miqrant ailələri” QHT-si miqrantları və onların ailələrini milli və beynəlxalq səviyyələrdə informasiya ilə, məsləhətlərlə və istiqamətləndirmə xidmətlərilə təmin edir. QHT miqrasiya prosesinin müxtəlif (emiqrasiya, immiqrasiya, vətənə qayıdış) mərhələlərində insanları hədəfə götürür. Təşkilat Moldovanın diplomatik nümayəndəlikləri, diaspor assosiasiyaları, vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları və yerli icra hakimiyyəti orqanları ilə əməkdaşlıq edir.¹⁶⁰

157 www.msmps.gov.md/informatie-de-interes-public/domenii-de-politici/munca/

158 www.anofm.md/

159 www.mfa.gov.md/ro/content/traficul-de-fiinte-umane

160 www.antitrafic.gov.md/lib.php?l=ro&idc=30&t=/Raporte/Nationale

İnsan Alverinin (Potensial) Qurbanları üçün Yardım və Müdafiə Mərkəzi

Yardım və Müdafiə Mərkəzi BMqT-nin Moldovadakı Nümayəndəliyinin köməyi ilə yaradılmış vətəndaş cəmiyyəti təşkilatıdır. Mərkəz insan alverinin (potensial) qurbanlarına, o cümlədən məişət zorakılığından zərər çəkmiş şəxslərə yardım xidmətləri göstərir. Təşkilatın benefisiarları arasında qurbanlar, ağır vəziyyətdə olan miqrantlar və repatriasiya olunmuş uşaqlar da yer alırlar.¹⁶¹

Qaçqınlar üçün Xeyriyyə Mərkəzi

Qaçqınlar üçün Xeyriyyə Mərkəzinin (QXM) fəaliyyəti, əsasən, həssas kateqoriyalardan olan insanların cəmiyyətə ilkin integrasiyasının asanlaşdırılmasına, başqa sözlə, onların mədəni oriyentasiyasının və proqramdan kənar fəaliyyətinin təşkilinə yönəlib. QXM qaçqınların/sığınacaq axtaranların Moldova cəmiyyətinə integrasiyası, habelə icma yaratmağa və özlərini təmin etməyə həvəsləndirilməsi məqsədilə onlar üçün müxtəlif mədəni-sosial tədbirlər (digər QHT-lərlə, hökumətlə və beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq şəraitində) həyata keçirib. Tolerantlıq səviyyəsini artırmaq və qaçqınlara/sığınacaq axtaranlara anti-diskriminativ münasibət aşılamaq üçün mərkəz yerli əhalini də bu tədbirlərdə iştirak etməyə həvəsləndirir.¹⁶²

Araşdırmalar və Məsləhət Mərkəzi

Araşdırmalar və Məsləhət Mərkəzi sosioloji tədqiqatların, təhlillərin, qiymətləndirmələrin aparılması və məsləhətlərin verilməsi sahəsində ixtisaslaşmış qeyri-kommersiya qurumu, tədqiqat institutudur. Mərkəz müxtəlif miqrasiya məsələləri, o cümlədən diaspor təşkilatlarından olan qadın liderlərin potensiallarının artırılması ehtiyacları və planları, habelə miqrasiya nəticəsində öz vətənlərində qalmış uşaqların və ahılların xüsusi ehtiyacları ilə bağlı qiymətləndirmələr həyata keçirməklə, miqrantların insan alverinə və istismara həssaslığına dair tədqiqatlar aparır.¹⁶³

“La Strada Moldova” Beynəlxalq Mərkəzi

“La Strada Moldova” Beynəlxalq Mərkəzi əhalinin sosial cəhətdən həssas kateqoriyalarının hüquqlarını və qanuni maraqlarını təmin və təşviq edir. Bu mərkəz insan alverinə qarşı Avropa şəbəkəsi olan “La Strada International”-in üzvüdür. La Strada Moldova öz fəaliyyətini dörd istiqamətdə qurur: insan alverinin qarşısının alınması; məişət və cinsi zorakılığın qarşısının alınması; uşaqların cinsi istismarının qarşısının alınması; uşaqların internet məkanda təhlükəsizliyinin təşviq edilməsi.¹⁶⁵

MSİBM-in Moldovadakı Nümayəndəliyi¹⁶⁶

BMqT-nin Moldovadakı Nümayəndəliyi¹⁶⁷

BMTQAK-ın Moldovadakı Nümayəndəliyi¹⁶⁸

¹⁶¹ www.facebook.com/pages/category/Community/AO-Familii-Migrante-107990167233631/

¹⁶² www.cap.md/en/

¹⁶³ www.ccr.md

¹⁶⁴ www.sociopolis.md/resurse

¹⁶⁵ www.lastradainternational.org

¹⁶⁶ www.icmpd.org

¹⁶⁸ www.moldova.iom.int/

Ukrayna

DİN

Ukrayna DİN-i miqrasiya, o cümlədən immiqrasiya, emiqrasiya, tənzimlənməyən miqrasiya və müxtəlif miqrant kateqoriyaları ilə bağlı dövlət siyasətini qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada formalaşdırır. Eyni zamanda, bu nazirlik tənzimlənməyən miqrasiya və insan alverilə əlaqəli cinayətlərin qarşısının alınması, aşkar edilməsi və bu cinayətlərə qarşı mübarizənin aparılmasına məsuliyyət daşıyır.¹⁶⁹

DMX

Ukrayna DMX-i¹⁷⁰ dövlət miqrasiya siyasətini həyata keçirən mərkəzi orqandır. Hər il sentyabr ayında DMX ölkədəki miqrasiya vəziyyətinin və bu sahədə mövcud tendensiya­ların təhlilini özündə əks etdirən “Ukraynada Miqrasiya Profilləri” nəşrinin yenilənmiş buraxılışını dərc edir.¹⁷¹ Eyni zamanda, DMX-nin veb-saytında vətəndaşlığa, sığınacaq axtaranlara, qaçqınlara, immiqrantlara, readmissiyaya, könüllü və məcburi qayıdışa dair statistik məlumatlar hər ilin üç, altı, doqquz və on iki ayı üzrə təqdim olunur.¹⁷² Bundan başqa, aşağıdakı dörd tematik sahə üzrə həftəlik məlumatlara dair qeydlər də mövcuddur: vətəndaşlıq, immiqrasiya, tənzimlənməyən miqrasiya və qaçqınlar.¹⁷³

Dövlət Statistika Xidməti

Ukraynanın Dövlət Statistika Xidməti (SSS) miqrasiya haqqında məlumatlar və beynəlxalq miqrantların cinsi, yaşı, ölkəsi və s. üzrə bölgüsü aparılmış statistik informasiya mənbəyidir. Müvəqqəti İşğal Olunmuş Ərazilərin Reintegrasiyası Nazirliyi¹⁷⁵ və Sosial Siyasət Nazirliyi (SSN) Ukraynada MK-lər barədə ümumi statistikanı təqdim edirlər.¹⁷⁴

Dövlət Sərhəd Mühafizəsi Xidməti

Ukraynanın Dövlət Sərhəd Mühafizəsi Xidməti (DSMX) ölkə sərhədlərini müdafiə etmək məqsədilə dövlət siyasətini həyata keçirən mərkəzi icra hakimiyyəti orqanıdır. DSMX-nin veb-saytında bir ay ərzində ölkənin SBM-ləri vasitəsilə sərhədkeçmə hallarını özündə əks etdirən statistik məlumatlar xəritəsi təqdim olunur. DSMX-nin Administrasiya İdarəsi Ukraynaya gələnlərin mənşə ölkələri üzrə SSS-dən əldə etdiyi statistik məlumatlarını da təqdim edir, lakin bu məlumatlar birbaşa veb-saytda verilmir.

SSN

SSN Ukraynada əmək miqrasiyası proseslərini və sosial müdafiə məsələlərini tənzimləyir, eləcə də insan alverinə qarşı mübarizə aparır. Eyni zamanda, SSN, digər məsələlərlə yanaşı, xarici ölkə vətəndaşlarını və vətəndaşlığı olmayan şəxsləri işə qəbul etmək niyyətində olan işə götürənlərə icazələrin verilməsinə məsuliyyət daşıyan Dövlət Məşğulluq Mərkəzinin fəaliyyətini əlaqələndirir. Nazirlik öz saytında işsizlik səviyyəsinə, iqtisadi sektorlar üzrə vakansiyalara və Ukrayna vətəndaşlarının xaricdə məşğulluğuna dair statistik məlumatları təqdim edir, əmək qüvvəsinə tələbatla bağlı proqnozlar verir, habelə tematik hesabatlar və infoqrafiklər yerləşdirir.

¹⁶⁹ www.mvs.gov.ua/ua/

¹⁷⁰ www.dmsu.gov.ua/pro-dms/zagalna-informacziya.html

¹⁷¹ www.dmsu.gov.ua/diyalnist/monitoring-migracijinix-procesiv/migracijinij-profil.html

¹⁷² www.dmsu.gov.ua/diyalnist/statistichni-dani/statistika-z-osnovnoj-diyalnosti.html

¹⁷³ www.dmsu.gov.ua/diyalnist/statistichni-dani/shhotizhnevi-pokazniki-diyalnosti.html

¹⁷⁴ www.ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/ds.htm

¹⁷⁵ www.mtot.gov.ua/ua/kilkist-vpo

İqtisadi İnkişaf, Ticarət və Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi

İqtisadi İnkişaf, Ticarət və Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi Ukraynadan əmək miqrasiyası proseslərini tənzimləyir. Nazirliyin veb-saytından xaricdə məşğulluqla bağlı vasitəçilik üçün iqtisadi fəaliyyəti həyata keçirmək məqsədilə lisenziyalasdırılmış şirkətlərin siyahısını və müvafiq hüquqi sənədləri əldə etmək olar.¹⁷⁶

Ukraynanın “İctimai informasiyadan istifadə haqqında” 2939-VI nömrəli Qanununa əsasən,¹⁷⁷ hər kəs ictimai informasiya üçün dövlət orqanlarına müraciət etmək hüququna malikdir. Nazirliklərin çoxu istifadəçilər üçün münasib onlayn formalar təqdim edirlər, məsələn, Ukrayna XİN-i viza üçün müraciətlərlə, konsulluq və ya başqa miqrasiya məsələləri və s. ilə bağlı məlumatlar üçün sorğu formaları təklif edir.¹⁷⁸ Ukraynanın Müvəqqəti İşğal Olunmuş Ərazilərin Reintegrasiyası və Məcburi Köçkünlərlə İş üzrə Nazirliyi,¹⁷⁹ DİN,¹⁸⁰ DSMX¹⁸¹ və SSN¹⁸² ilə onların fəaliyyət sahələri üzrə konkret məlumatlar üçün əlaqə saxlamaq olar.

Ukrayna Parlamentinin İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili

Ukrayna Parlamentinin İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili ölkə vətəndaşlarının hüquq və azadlıqlarının müşahidə və müdafiəsi məsələləri ilə məşğul olur.¹⁸³ Ombudsmanın illik hesabatı milli azlıqların, xaricdə yaşayan ukraynalıların, MK-lərin və münafişdən zərər çəkmiş insanların hüquq və azadlıqları haqqında informasiyanı özündə əks etdirir.¹⁸⁴

“Müdafiə hüququ” Xeyriyyə Fondu

QHT statuslu “Müdafiə hüququ” Xeyriyyə Fondu MK-lər, qaçqınlar və vətəndaşlığı olmayan şəxslərlə iş sahəsində BMTQAK-ın icraçı tərəfdaşdır. Bu QHT Ukraynada MK-lərin və münafişdən zərər çəkmiş insanların vəziyyətini yaxından monitorinq edir və bu mövzuda münəzəm olaraq icmalar, analitik materiallar hazırlayır.¹⁸⁵

“Donbas-SOS” və “KırımSOS” ictimai təşkilatları

2014-cü ildə MK-lərə və münafişdən zərər çəkmiş insanlara hüquqi və humanitar yardım göstərmək məqsədilə “Şərq-SOS” Xeyriyyə Fondu¹⁸⁶ ilə yanaşı, iki ictimai təşkilat - “Donbas-SOS”¹⁸⁷ və “KırımSOS”¹⁸⁸ təsis edilib. Bu təşkilatlar MK-lər haqqında analitik hesabatlar hazırlayır, insan hüquqlarını müdafiə edir və hüquqların pozulması hallarını sənədləşdirir, habelə müvafiq qanunvericilikdəki dəyişikliklərlə bağlı yazılı izahatlar təqdim edirlər.

“ROKADA” Xeyriyyə Fondu

“ROKADA” Xeyriyyə Fondu BMTQAK-ın icraçı tərəfdaşdır. Bu fond qaçqın icmalarının səfərbərliyi istiqamətində iş aparır, qaçqınlara və sığınacaq axtaranlara sosial dəstək göstərir və onların Ukrayna cəmiyyətinə integrasiyasını təşviq edir.¹⁸⁹

¹⁷⁶ www.me.gov.ua/Documents/Download?id=64e0060e-afd9-445e-b1cf-ab3ee35e768a

¹⁷⁷ www.minjust.gov.ua/m/str_35409

¹⁷⁸ www.mfa.gov.ua/gromadskosti/publicna-informaciya/elektronnij-zapit

¹⁷⁹ www.mtot.gov.ua/ua/elektronna-forma-zapitu

¹⁸⁰ www.mvs.gov.ua/ua/info_access/form_request/

¹⁸¹ www.dpsu.gov.ua/ua/info/

¹⁸² www.msp.gov.ua/content/zapit_na_publichnu_informaciyu.php

¹⁸³ <http://www.ombudsman.gov.ua/>

¹⁸⁴ <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/&page=4>

¹⁸⁵ <https://r2p.org.ua/analitika/>

¹⁸⁶ <https://vostok-sos.org/shcho-mi-robimo/>

¹⁸⁷ <http://www.donbasssos.org/ru/>

¹⁸⁸ <https://krymsos.com/en/>

¹⁸⁹ <https://rokada.org.ua/>

“Xarkov” İnsan Hüquqlarının Müdafiəsi Qrupu hüquqlarının pozulması nəticəsində zərər çəkmiş şəxsləri, məsələn, sığınacaq axtaran və miqrant kimi şəxslərdən ibarət həssas qrupların hüquqlarını, eləcə də MK-ləri müdafiə edir, ayrı-seçkiliyə, irqçiliyə, ksenofobiya və nifrət cinayətlərinə qarşı mübarizə aparır və bu mövzuda informasiya və analitik materiallar dərc edir.¹⁹⁰

Ukraynanın Helsinki İnsan Hüquqları İttifaqı

Ukraynanın Helsinki İnsan Hüquqları İttifaqı vətəndaş cəmiyyəti təşkilatıdır və bu ölkədə insan hüquqlarının müdafiəsi işini təmilləşdirmək məqsədi daşıyan, insan hüquqarı üzrə 29 QHT-ni bir araya gətirən ən böyük birlikdir. İttifaqın aylıq icmalları Ukraynada insan hüquqları, o cümlədən MK-lərin və münafişədən zərər çəkmiş şəxslərin hüquqları sahəsində baş verən hadisələr barədə oxucuları məlumatlandırır.¹⁹¹

“ZMINA” İnsan Hüquqları Mərkəzi

“ZMINA” İnsan Hüquqları Mərkəzi söz və hərəkət azadlıqlarına, ayrı-seçkilik əleyhinə tələblərə uyğunluğu monitorinq edən, işğal edilmiş Krım da daxil olmaqla, Ukraynada insan hüquqlarının müdafiəçilərini və vətəndaş cəmiyyətinin fəalları, habelə bu ölkədə münafişədən zərər çəkmiş insanları müdafiə edən QHT-dir. Eyni zamanda, bu mərkəz miqrasiyanın bir çox aspektinin, məsələn, Ukraynada yaşayış yeri üzrə qeydiyyat sisteminin təsirinin təhlilini aparır.¹⁹²

Beynəlxalq Məşğulluq üzrə Ümumukrayna Assosiasiyası

Beynəlxalq Məşğulluq üzrə Ümumukrayna Assosiasiyası ölkə vətəndaşlarının xaricdə məşğulluğu ilə əlaqəli məsələlər üzərində işləyir. Öz fəaliyyət sahəsi çərçivəsində assosiasiya ukraynalıların miqrasiya planları ilə bağlı tədqiqatlar da aparır və məşğulluq məqsədilə miqrasiya edənlər üçün məsləhətlər dərc edir.¹⁹³

“Karpət Regionu” Beynəlxalq Səhiyyə və Ekologiya Fondu

Ukraynanın qərbində yerləşən “Karpət Regionu” Beynəlxalq Səhiyyə və Ekologiya Fondu vətəndaşlığı olmayan şəxslərə, vətəndaşsızlıq riskilə üzləşmiş insanlara, qaçqınlara və sığınacaq axtaranlara hüquqi, tibbi və sosial yardım göstərir.¹⁹⁴

“Desyate Kvitnya” QHT-si

“Desyate Kvitnya” QHT-si həssas qrupların, konkret olaraq qaçqınların, MK-lərin, vətəndaşlığı olmayan şəxslərin və vətəndaşsızlıq riskilə üzləşmiş insanların hüquqlarını müdafiə edir. Təşkilat apardığı analitik tədqiqatların nəticələrini və monitorinq hesabatlarını, məsələn, sığınacaq proseduruna dair məhkəmə statistikasını dərc edir.¹⁹⁵

Demoqrafiya və Sosial Tədqiqatlar İnstitutu

¹⁹⁰ <http://khpg.org/>

¹⁹¹ <https://helsinki.org.ua/>

¹⁹² <https://zmina.ua/publication/>

¹⁹³ <https://ampua.org/>

¹⁹⁴ <http://new.neeka.org/>

¹⁹⁵ <http://www.dk.od.ua/news>

Ukrayna Milli Elmlər Akademiyası (UMEA) nəzdində M.V. Plutxa adına Demografiya və Sosial Tədqiqatlar İnstitutu (Miqrasiya Tədqiqatlar sektoru) “Demografiya və Sosial İqtisadiyyat” jurnalının təsisçisi olan müəssisəsidir. Miqrasiya, o cümlədən əmək miqrasiyası, miqrasiyanın perspektivləri, immiqrasiya və immiqrantların integrasiyası, Ukraynadakı miqrasiya vəziyyətinin qiymətləndirilməsi və s. mövzularda analitik məqalələr bu jurnalda yer alır.¹⁹⁶

Əmək və Əhalinin Məşğulluğu Elmi-Tədqiqat İnstitutu

SSN-ə və UMEA-ya tabe olan Əmək və Əhalinin Məşğulluğu Elmi-Tədqiqat İnstitutu Ukraynada və regionda məşğulluq, işsizlik, milli əmək bazarında və miqrasiya proseslərində tendensiyalar mövzularında tədqiqatlar aparır.¹⁹⁷

“Dolişniy” Regional Tədqiqatlar İnstitutu

UMEA nəzdində “Dolişniy” Regional Tədqiqatlar İnstitutu Qərbi Ukrayna regionuna diqqət ayırmaqla, miqrasiya mövzusunda analitik məqalələr dərc edir.¹⁹⁸

“Maneəsiz Avropa” Düşüncə Mərkəzi

“Maneəsiz Avropa” Düşüncə Mərkəzi hərəkət azadlığının təmin və təşviq edilməsində fəal rol oynayır. Bu mərkəz digər sahələrlə yanaşı, Avropaya integrasiya, qanunun aliliyi, miqrasiya və sərhəd idarəçiliyi məsələləri ilə bağlı ekspert rəyləri təqdim edir. Bu mövzularda tədqiqatları fəal şəkildə aparan Düşüncə Mərkəzi analitik materiallar, infoqrafiklər və tematik brifinqlər hazırlayır.¹⁹⁹

“CEDOS” Analitik Mərkəzi

“CEDOS” Analitik Mərkəzi xüsusilə miqrasiya sahəsində keyfiyyət və kəmiyyət tədqiqatları, habelə siyasətin təhlilini aparır. “CEDOS”un veb-saytında miqrasiya mövzusunda hesabatlar, tematik məqalələr və tövsiyələrlə tanış olmaq mümkündür. Bu mərkəz miqrasiyaya dair dövlət statistikasında və məlumatlar toplama metodologiyasında mövcud boşluqları xüsusilə önə çəkir.²⁰⁰

DRC

Ölkədə artan humanitar ehtiyaclara cavab olaraq, DRC Ukraynadakı fəaliyyətini 2014-cü ilin noyabr ayında bərpa edib. Bundan əvvəl DRC 1998-2000-ci və 2007-2013-cü illəri əhatə edən dövrlərdə Ukraynada fəaliyyət göstərərək, Mərkəzi Asiyadan Krıma qayıdan tatarların yenidən məskunlaşması, habelə Ukraynanın sığınacaq orqanlarının və qaçqın uşaqlarla işləyən vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının potensiallarının inkişaf etdirilməsi məsələlərinə xüsusi diqqət ayırırdı.²⁰¹

MSİBM-in Ukraynadakı Nümayəndəliyi²⁰²

BMqT-nin Ukraynadakı Nümayəndəliyi²⁰³

BMTQAK-ın Ukraynadakı Nümayəndəliyi²⁰⁴

¹⁹⁶ <http://dse.org.ua/nomera.html>

¹⁹⁷ <http://ipzn.org.ua/>

¹⁹⁸ <http://ird.gov.ua/ird01/p1062>

¹⁹⁹ <https://europewb.org.ua/category/analytics/>

²⁰⁰ <https://cedos.org.ua/uk/articles/immihrantky-v-ukraini-dostup-do-rynku-pratsi-ta-intehratsiia-do-suspilstva>

²⁰¹ <https://cedos.org.ua/en/articles/yevropeiska-statystyka-mizhnarodnoi-mihratsii-shcho-potribno-zrobyty-ukraini>

²⁰² <https://drc.ngo/our-work/where-we-work/europe/ukraine>

²⁰³ www.icmpd.org

²⁰⁴ <https://www.iom.int/countries/ukraine>

²⁰⁵ <https://www.unhcr.org/ua/en>

Əsas beynəlxalq təşkilatlar

- **ASDO** Avropanın Sığınacaqlara Dəstək Ofisi
- **ATƏT** Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı
- **Avrostat**: Aİ-nin statistika təşkilatı <https://ec.europa.eu/eurostat/home>
- **BƏT** Beynəlxalq Əmək Təşkilatı: <https://ilostat.ilo.org/>
- **BMQK** Beynəlxalq Miqrasiya üzrə Qlobal Komissiya
- **BMqT** Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatı: [BMqT-nin Məlumat Portalı](#) və [Qlobal Miqrasiya Məlumatlarının Təhlili Mərkəzi](#)
- **BMT-nin Əhali Sakinliyi Şöbəsi**
- **BMTQAK** Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Qaçqınlar üzrə Ali Komissarlığı
- **BYMM** Beynəlxalq Yerdəyişmələrin Monitorinqi Mərkəzi
- **CERD** BMT-nin İrqi Ayrı-seçkiliyin Aradan Qaldırılması üzrə Komitəsi
- **Dünya Bank**
- **Frontex** Avropanın Sərhəd və Sahil Mühafizəsi Agentliyi
- **İƏİT** İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı
- **ICAT** İnsan Alverinə qarşı Agentliklərarası Koordinasiya Qrupu - insan alveri qurbanlarının müdafiəsi və dəstəklənməsi də daxil olmaqla, insan alverinin qarşısının alınmasında və insan alverinə qarşı mübarizədə vahid və müfəssəl yanaşmanın tətbiqinə şərait yaratmaq məqsədilə BMT agentlikləri və digər əlaqədar beynəlxalq təşkilatlar arasında koordinasiyanın yaxşılaşdırılması üçün BMT Baş Assambleyası tərəfindən müvafiq səlahiyyətlərlə təmin edilmiş siyasi forum
- **ICRMW** “Əməkçi miqrantların hüquqlarının müdafiəsi haqqında” Konvensiya
- **QMQ** Qlobal Miqrasiya Qrupu
- **MİSİ** Miqrantların İnteqrasiyası Siyasətinin İndeksi
- **MSİBM** Miqrasiya Siyasətinin İnkişafı üzrə Beynəlxalq Mərkəz
- **MYD** Miqrasiya və Yerdəyişmələr üzrə Dialoq (Afrika)
- **OHCHR** İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarın Ofisi
- **PICUM** Sənədsiz Miqrantlara dair Beynəlxalq Əməkdaşlıq Platforması
- **UNICEF** Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Uşaq Fondu. Təşkilatın bu kimi resurslarına baxın: [Uşaq miqrasiyası](#), [Miqrasiya və qaçqın böhranı](#) və [Miqrant və məcburi köçkün uşaqlar](#)
- **YUNESKO** Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Təhsil, Elm və Mədəniyyət Təşkilatı

Əsas milli statistika təşkilatları:

- Azərbaycan: <https://www.stat.gov.az/?lang=en>
- Belarus: www.belstat.gov.by
- Ermənistan: <https://www.armstat.am/en/>
- Gürcüstan: <https://www.geostat.ge/en>
- Moldova: <http://statistica.gov.md/index.php?l=en>
- Rusiya: <https://eng.gks.ru/>
- Ukrayna: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Əsas QHT-lər

Beynəlxalq QHT-lər:

- BQXK (tam şəkildə QHT deyil): <https://www.icrc.org/>
- DRC: <https://drc.ngo/>
- ECRE: <https://www.ecre.org/>
- EPAM: https://ec.europa.eu/knowledge4policy/organisation/epam-european-ngo-platform-asylum-migration_en
- MSF: <https://www.msf.org/>
- Oxfam: <https://www.oxfam.org/>

Regional QHT-lər:

- QTRM: <http://www.crrcenters.org/20142/Contact>

Hökumətlərarası, qeyri-hökumət və digər təşkilatların mənbələrindən istifadə yolları barədə əlavə məlumat üçün fəsil 8-ə baxın: **Ekspertrləri nə cür tapmalı və istifadə etməli ?**

Əsas siyasi təşəbbüslər

- **Rabat Prosesi**– Mıqrasiya və İnkişaf üzrə Avropa-Afrika Dialoqu <https://www.rabat-process.org/en/>
- **Xartum Prosesi** – Afrika Buynuzu üzrə mıqrasiya marşrutuna dair Aİ Təşəbbüsü ilə bağlı MYD çərçivəsində Afrika Qitəsi Dialoqu: <https://www.khartoumprocess.net/>

- **Budapeşt Prosesi** – Miqrasiyanın tənzimlənməsi üçün 50 ölkə arasında məşvərət prosesi: www.budapestprocess.org
- **Praqa Prosesi** – Aİ, Şengen Zonası, ŞT, Qərbi Balkanlar, Mərkəzi Asiya ölkələri, Rusiya və Türkiyə arasında hədəfli miqrasiya dialoqu: <https://www.pragueprocess.eu/en/>
- **Aralıq Dənizlə Transit Miqrasiyaya dair Dialoq** – Miqrasiya məsələləri və digər əlaqədar məsələlərlə məşğul olan vəzifəli şəxslər arasında məşvərət dialoqu: <https://www.icmpd.org/our-work/migration-dialogues/mtm/>
- **Miqrasiyaya dair Qlobal Saziş** – Miqrasiyaya vahid yanaşma məqsədilə BMT təşəbbüsü: <http://refugeesmigrants.un.org/migration-compact>
- **İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair Qlobal Fəaliyyət Planı** – İnsan alverinə qarşı mübarizə məqsədilə BMT strategiyası <http://www.un.org/pga/72/event-latest/global-plan-of-action-to-comb-at-trafficking-in-persons/>
- **İnsan Alverinə qarşı Agentliklərarası Koordinasiya Qrupu** – İnsan alverinə qarşı birgə iş aparan BMT agentlikləri: www.icat.network/
- **İnsan Alverinə qarşı Alyans** – ATƏT tərəfindən təşkil olunmuş geniş beynəlxalq forum: www.osce.org/secretariat/107221
- **Alyans 8.7** – Uşaq əməyinə qarşı mübarizə üzrə beynəlxalq alyans: www.alliance87.org/
- **Miqrasiya Xəbərləri Xidməti** – BMqT tərəfindən jurnalistlər üçün yaradılıb: www.iom.int/press-room/newsdesk
- **Miqrasiya Hekayələri** – BMTQAK məlumatları: <http://www.unhcr.org/uk/news-and-stories.html>

Beynəlxalq və Avropa sığınacaq və miqrasiya hüququ

FRA “Aİ-nin Əsas Hüquqlar Xartiyasının milli səviyyədə qanun və siyasətlərin hazırlanmasında tətbiqinə dair təlimatlar”, 2018-ci il

<https://fra.europa.eu/en/publication/2018/applying-charter-fundamental-rights-european-union-law-and-policy-making-national>

FRA “Avropanın sığınacaq, sərhəd nəzarəti və immiqrasiya qanunvericiliyinə dair məlumat kitabı”, 2014-cü il

<https://fra.europa.eu/en/publication/2014/handbook-european-law-relating-asylum-borders-and-immigration>

Frontex “Risklərin təhlilinə dair 2019-cu il hesabatı”, 2019-cu il

<https://frontex.europa.eu/publications/risk-analysis-for-2019-RPPmXE>

UNODC “İnsan alverinə dair qlobal hesabat”, 2018-ci il
<https://www.unodc.org/unodc/data-and-analysis/glotip.html>

UNODC “Miqrant qaçaqmalçılığına dair qlobal araşdırma”
<https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/glosom.html>

BMTQAK “Qlobal tendensiyalar” (hər il dərc edilir). Həssas vəziyyətdə olan miqrantların hüquqlarına dair praktiki tövsiyələrlə dəstəklənmiş rəhbər prinsiplər və təlimatlar
<https://www.unhcr.org/uk/statistics/unhcrstats/5ee200e37/unhcr-global-trends-2019.html>

Hökumətlərarası təşkilatların resursları

BMqT - Miqrasiya Məlumat Portalı: <https://migrationdataportal.org/>

BMqT - Qlobal Miqrasiya Məlumatlarının Təhlili Mərkəzi: <https://gmdac.iom.int/>

Miqrasiya və media sahəsində tədqiqatlar

EJŞ “Təsirli hekayələr: miqrasiya mövzusunun mediada işıqlandırılmasına dair beynəlxalq icmal”, 2015-ci il: <https://ethicaljournalismnetwork.org/resources/publications/moving-stories>

MSİBM/EJŞ “Media Aralıq dənizinin hər iki sahilində miqrasiya barədə necə məlumat verir?”, 2017-ci il: https://www.icmpd.org/fileadmin/2017/Media_Migration_17_country_chapters.pdf

IMISCOE “Miqrasiya Tədqiqat Mərkəzi”: <https://migrationresearch.com/>

BMqT “Dünya Miqrasiya Hesabatı: media və miqrasiya”:
https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en_chapter8.pdf

“REMINDER” layihəsi:
<https://www.reminder-project.eu/>

İş zərfi 11 - Media təcrübəsi: <https://www.reminder-project.eu/publications/work-packages/wp11-media-practices/>

Bloq:
<https://www.reminder-project.eu/blog/turning-the-camera-around-who-watches-the-watchers/>

İş zərfi 8 - Diskursun xəritələnməsi:
<https://www.reminder-project.eu/publications/work-packages/wp8-mapping-discourse/>

Avropa mediasında miqrasiya məsələlərinə dair hesabat: əhəmiyyət, hisslər və çərçivələr baxımından media Aİ daxilində miqrasiya və yerdəyişmələri necə işıqlandırır?: <https://www.reminder-project.eu/publications/reports/european-media-migration-report-how-media-cover-migration-and-intra-eu-mobility-in-terms-of-salience-sentiment-and-framing/>

Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma: praktiklər üçün tövsiyələr
<https://www.reminder-project.eu/wp-content/uploads/2019/11/D8.8.pdf>

Oxford University Press “Boşluqların aradan qaldırılması”, xüsusilə 4-cü fəsil
<https://fdslive.oup.com/www.oup.com/academic/pdf/openaccess/9780198834557.pdf>

Elmi dairələr

- IMISCOE “Beynəlxalq miqrasiya ekspertlərinin məlumat bazası”: <https://migrationresearch.com/experts>
- Oksford Universitetinin “COMPAS” Mərkəzi: <https://www.compas.ox.ac.uk/>
- UNU Merit/Maastricht Universiteti: <https://www.merit.unu.edu/themes/6-migration-and-development/>
- QAM: www.rsc.ox.ac.uk/research
- MSM: <http://www.migrationpolicycentre.eu/>
- (UK yönü) Miqrasiya Observatoriyası <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/>

Düşüncə mərkəzləri

- MSI: www.migrationpolicy.org/
- “Pew” Tədqiqat Mərkəzi: <https://www.pewresearch.org/>
- İƏİT: www.data.oecd.org/society.htm#profile-Migration

Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinə dair

xartiyalar, məcəllələr və təlimatlar

EJŞ “Miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinə dair etik təlimatlar”, 2016-cı il

İnglis dilində: <https://ethicaljournalismnetwork.org/resources/infographics/ethical-guidelines-on-migration-reporting>

Rus dilində: <https://ethicaljournalismnetwork.org/resources/infographics/ethical-guidelines-on-migration-reporting-russian>

AJF “Miqrasiya mövzusunun işıqlandırılması üçün 8 məsləhət”, 2016-cı il:
<https://europeanjournalists.org/blog/2016/11/28/8-practical-tips-for-migration-coverage/>

BƏT “Əmək miqrasiyası: jurnalistlər üçün təlimatlar”: <http://www.ilo.org/global/topics/labour-migration/policy-areas/guidance-for-journalists/lang-en/index.htm>

MSİBM/EJŞ “Media və insan alverinə dair təlimatlar”, 2017-ci il:
<https://ethicaljournalismnetwork.org/resources/publications/media-trafficking-guidelines>

FRA <https://e-learning.fra.europa.eu/>

Qeyd: əsas hüquqlar baxımından media ekspertləri üçün miqrasiya mövzusunun işıqlandırılmasına dair praktiki vəsait. Fransa və BK-nın aparıcı xəbər təşkilatlarının səkkiz tematik araşdırması təqdim olunur. 2019-cu il

QAJŞ

- İnsan alveri məsələləri ilə bağlı jurnalistlər və media təşkilatları üçün ən yaxşı təcrübəyə və məsləhətlərə dair mükəmməl resurs materialı: məlumatlandırma sahəsində ən yaxşı təcrübə:
<https://gijn.org/human-trafficking-resources-best-practices-in-reporting>

- Müvafiq məlumatlarla və təcrübə ilə tanış olmaq üçün QAJŞ tərəfindən hazırlanmış 60-dan çox ünvanı özündə əks etdirən “[Məlumatlar və təcrübə](https://docs.google.com/spreadsheets/d/1a3yzhzzzJslzxtVGvZ7uNx7Q_GhpAVDIboQGDbwy0B4/edit?usp=sharing)” adlı elektron cədvəl: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1a3yzhzzzJslzxtVGvZ7uNx7Q_GhpAVDIboQGDbwy0B4/edit?usp=sharing

“Migration matters” Təşkilatı “Miqrasiya və müxtəliflik mövzusunda qısametrajlı, maarifləndirici videolar”: <http://migrationmatters.me/episode/media-welcoming/>

“People in need” Təşkilatı “Xəttlər arasında insanlar: (Gələcək) jurnalistlər üçün miqrasiyaya dair məlumat kitabı”, 2020-ci il: https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/1424/file/en_people-between-the-lines_final.pdf

Müxtəliflik və azlıqlar

AŞ “Alətlər qutusu: jurnalistika, ayrı-seçkilik və müxtəliflik üzrə təlim”:

https://www.coe.int/t/dg4/anti-discrimination-campaign/ressources/Training_toolbox/Toolbox_Journalisme_Training_Discrimination_Diversity_en.pdf

Avropa Yayınlar Birliyi “Böyük məlumatlar: stereotiplərə və qərəzliliyə qarşı mübarizə aparmaq üçün alət”, 2016-cı il: <https://www.ebu.ch/news/2016/10/big-data-a-tool-to-fight-stereotypes-and-preconceptions>

MMİ “Müxtəliflik mövzusunda məlumatlandırma işinə dair vəsait”, 2004-cü il:

[http://www.media-diversity.org/additional-files/documents/A%20Guides/MDI%20Reporting%20Diversity%20manual/Reporting%20Diversity%20Manual%20-%20Caucasus%20\[EN\].pdf](http://www.media-diversity.org/additional-files/documents/A%20Guides/MDI%20Reporting%20Diversity%20manual/Reporting%20Diversity%20Manual%20-%20Caucasus%20[EN].pdf)

Azərbaycan, Ermənistan və Gürcüstandan təqdim olunmuş misalları özündə əks etdirir.

ATƏT/EJŞ “Mediada müsəlman məsələsi: daha çox tolerantlıq və müxtəliflik istiqamətində”, 2018-ci il

<https://ethicaljournalismnetwork.org/resources/publications/muslims-media-tolerance-diversity>

Jurnalistlər və ekspertlərlə müsahibələri, həmçinin müsbət və mənfi təcrübə barədə tematik araşdırmaları özündə əks etdirən fəsillərdən təşkil olunub.

“Unbias the News ” bloqu “Nə üçün müxtəliflik jurnalistika üçün vacibdir?”

“Hostwriter” Təşkilatı tərəfindən nəşr olunub. “[Unbias the News](https://unbiasnews.org/)” bloqu xəbər redaksiyasının obyektivliyi üçün praktiki bələdçidir və yeni növ jurnalistikanın xidmət göstərdiyi cəmiyyətə bənzəməsinə təmin etmək üçün başlanğıc platformadır.

UNICEF “Uşaqlar barədə etik şəkildə məlumatlandırma işinə dair prinsiplər və təlimatlar”

https://www.unicef.org/media/media_tools_guidelines.html

Uşaqlar barədə yaşa uyğun və həssas şəkildə məlumatlandırma yollarına dair təlimatlar. Etik prinsipləri gözləməyə çalışan jurnalistin uşaq hüquqlarına xələl gətirmədən ictimai maraqlara xidmət etməsini nəzərdə tutan ən yaxşı niyyətlərini dəstəkləmək məqsədi daşıyır.

Müxtəliflik və azlıqlar

AŞ “Alətlər qutusu: jurnalistika, ayrı-seçkilik və müxtəliflik üzrə təlim”:

https://www.coe.int/t/dg4/anti-discrimination-campaign/ressources/Training_toolbox/Toolbox_Journalisme_Training_Discrimination_Diversity_en.pdf

Avropa Yayımclar Birliyi “Böyük məlumatlar: stereotiplərə və qərəzliliyə qarşı mübarizə aparmaq üçün alət”, 2016-cı il: <https://www.ebu.ch/news/2016/10/big-data-a-tool-to-fight-stereotypes-and-preconceptions>

MMİ “Müxtəliflik mövzusunda məlumatlandırma işinə dair vəsait”, 2004-cü il:

[http://www.media-diversity.org/additional-files/documents/A%20Guides/MDI%20Reporting%20Diversity%20manual/Reporting%20Diversity%20Manual%20-%20Caucasus%20\[EN\].pdf](http://www.media-diversity.org/additional-files/documents/A%20Guides/MDI%20Reporting%20Diversity%20manual/Reporting%20Diversity%20Manual%20-%20Caucasus%20[EN].pdf)

Azərbaycan, Ermənistan və Gürcüstandan təqdim olunmuş misalları özündə əks etdirir.

ATƏT/EJŞ “Mediada müsəlman məsələsi: daha çox tolerantlıq və müxtəliflik istiqamətində”, 2018-ci il

<https://ethicaljournalismnetwork.org/resources/publications/muslims-media-tolerance-diversity>

Jurnalistlər və ekspertlərlə müsahibələri, həmçinin müsbət və mənfi təcrübə barədə tematik araşdırmaları özündə əks etdirən fəsillərdən təşkil olunub.

“Unbias the News ” bloqu “Nə üçün müxtəliflik jurnalistika üçün vacibdir?”

“Hostwriter” Təşkilatı tərəfindən nəşr olunub. “Unbias the News” bloqu xəbəredaksiyasının obyektivliyi üçün praktiki bələdçidir və yeni növ jurnalistikanın xidmət göstərdiyi cəmiyyətə bənzəməsinə təmin etmək üçün başlanğıc platformadır.

UNICEF “Uşaqlar barədə etik şəkildə məlumatlandırma işinə dair prinsiplər və təlimatlar”

https://www.unicef.org/media/media_tools_guidelines.html

Uşaqlar barədə yaşa uyğun və həssas şəkildə məlumatlandırma yollarına dair təlimatlar. Etik prinsipləri gözləməyə çalışan jurnalistin uşaq hüquqlarına xələl gətirmədən ictimai maraqlara xidmət etməsinə nəzərdə tutan ən yaxşı niyyətlərini dəstəkləmək məqsədi daşıyır.

Nifrət nitqi

“Article 19” Hüquq Müdafiə Təşkilatı ““Nifrət nitqi” anlayışının izah edilməsi: praktiki vəsait”

İngilis dilində: <https://www.article19.org/resources/hate-speech-explained-a-toolkit/>

Rus dilində: <https://www.article19.org/ru/resources/hate-speech-explained-a-toolkit/>

EJŞ “Nifrət nitqinə dair 5 bəndli test”, 2014-cü il

İngilis dilində: <https://ethicaljournalismnetwork.org/resources/infographics/5-point-test-for-hate-speech-english>

Rus dilində: <https://ethicaljournalismnetwork.org/resources/infographics/5-point-test-for-hate-speech-russian>

Ukrayna dilində:

<https://ethicaljournalismnetwork.org/resources/infographics/5-point-test-for-hate-speech-ukrainian>

Tam versiya: <https://ethicaljournalismnetwork.org/resources/publications/hate-speech>

Müvafiq beynəlxalq standartlar:

- “Soyqırım cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında” 1951-ci il Konvensiyası;
- “İrqi ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında” 1969-cu il Konvensiyası;
- “Apartheid cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında” 1976-cı il Konvensiyası;
- “Mülki və siyasi hüquqlar haqqında” 1976-cı il Beynəlxalq Paktı;
- YUNESKO-nun “İrq və irqi qərəzlilik haqqında” 1978-ci il Bəyannaməsi;
- İrqiçilik, irqi ayrı-seçkilik, ksenofobiya və bununla əlaqəli dözümsüzlük əleyhinə Ümumdünya Konfransı: 2001-ci il tarixli Durban Bəyannaməsi və fəaliyyət proqramı

Müvafiq beynəlxalq proses:

- [Rabat Fəaliyyət Planı](#)

Dezinformasiya və miqrasiya

AŞ “Təbliğat, dezinformasiya və saxta xəbərlərlə mübarizəyə dair resurslar”:

<https://www.coe.int/en/web/campaign-free-to-speak-safe-to-learn/resources-on-dealing-with-propaganda-misinformation-and-fake-news>

AJM “Yoxlama kitabçası”

İngilis dilində: <http://verificationhandbook.com/>

Ukrayna dilində: http://verificationhandbook.com/book_ua/

“First Draft News ” layihəsi

Monitoring və xəbər toplama: <https://firstdraftnews.org/training/monitoring-newsgathering/>

Yoxlama: <https://firstdraftnews.org/training/verification/>

“Fathm” Agentliyi: [Sosial monitoring üçün praktiki vəsait](#) COVID-19 səbəbindən bir çox jurnalistin üzləşdiyi hərəkət məhdudiyyətlərinə cavab olaraq hazırlanıb: <https://fathmtoolkit.netlify.app/>

MSİ “Faktlar əhəmiyyətsiz olduqda: immiqrasiyanın çatışmazlıqları və üstünlükləri barədə məlumatı daha səmərəli şəkildə təqdim etməyin yolları”:

<https://www.migrationpolicy.org/research/when-facts-dont-matter-immigration>

Miqrasiya terminlərinin izahlı lüğətləri

BƏT “Media üçün münasib miqrasiya terminlərinin izahlı lüğəti”, 2014-cü il:

https://www.ilo.org/global/topics/labour-migration/publications/WCMS_310235/lang--en/index.htm

BMqT “Əsas miqrasiya terminləri”, 2011-ci il: <https://www.iom.int/key-migration-terms>

BMqT “[Beynəlxalq Miqrasiya Hüququ](#) silsiləsi No25 – Miqrasiya terminlərinin izahlı lüğəti”, 2011-ci il: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml25_1.pdf

BƏT/BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansı (UNAOC) “Miqrasiya Terminlərinin İzahlı Lüğətinə uyğun adaptasiya edilmiş Media üçün Münasib İzahlı Lüğət”: <https://readymag.com/ITCILO/1720704/>

(Bu lüğət müştərək müəllif hüququ əsasında hazırlanmış Media üçün Münasib İzahlı Lüğətə uyğun adaptasiya olunub)

IMISCOE “Miqrasiya Tədqiqat Mərkəzi – Taksonomiya”: <https://migrationresearch.com/taxonomies>

UNAOC “Media üçün münasib miqrasiya terminlərinin izahlı lüğəti”, 2015-ci il

<https://www.unaoc.org/resource/media-friendly-glossary-for-migration/>

BMTQAK “Qaçqınlar barədə məlumatlandırma: jurnalistlərin hazırladığı və jurnalistlər üçün təlimatlar”:

<https://www.unhcr.org/uk/publications/brochures/58e1ed994/reporting-on-refugees-guidelines-by-and-for-journalists.html>

Dilin istifadəsilə bağlı mübahisələr

“**Al Jazeera**” beynəlxalq teleyayım şirkəti : B.Maloun “Nə üçün “Al Jazeera” “Aralıq dənizi miqrantları” ifadəsindən istifadə etməyəcək?”, 20 avqust 2015-ci il: <https://www.aljazeera.com/features/2015/08/20/why-al-jazeera-will-not-say-mediterranean-migrants/>

“**The Washington Post**” qəzeti : A.Taylor ““Miqrant” sözündən imtina etmək vaxtdır”, 24 avqust 2015-ci il: <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/08/24/is-it-time-to-ditch-the-word-migrant/>

“**The New York Times**” qəzeti : S. Senqupta “Miqrant” və ya “qaçqın” sözü? Hüquqi cəhətdən fərq mövcuddur”, 27 avqust 2015-ci il: https://www.nytimes.com/2015/08/28/world/migrants-refugee-s-europe-syria.html?_r=0

“**BBC News**” kanalı: Kamila Ruz “Miqrantları təsvir etmək üçün istifadə olunan sözlərlə bağlı qızgın mübahisələr”, 28 avqust 2015-ci il: <https://www.bbc.co.uk/news/magazine-34061097>

“**The Guardian**” qəzeti: D. Marş “Biz onları “miqrant” adlandırmaqla ələ salırıq. Nə üçün onlara “insan” deməyək?”, 28 avqust 2015-ci il <https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/aug/28/migrants-people-refugees-humanity>

Oksford Universitetinin hüquq fakültəsi: C.Karlinq “Qaçqınlar da miqrantdır. Və bütün miqrantlar əhəmiyyətlidir”, 4 sentyabr 2015-ci il: <https://www.law.ox.ac.uk/research-subject-groups/centre-criminology/centreborder-criminologies/blog/2015/09/refugees-are-also>

“The Conversation” şəbəkəsi : Ç. Teylor “Miqrant və ya qaçqın? Hansı sözü seçməyiniz nə üçün vacibdir”, 14 sentyabr 2015-ci il: <https://theconversation.com/migrant-or-refugee-why-it-matters-which-word-you-choose-47227>

“Language on the move” saytı: A.Bodis “Kim real qaçqındır?”, 23 sentyabr 2015-ci il: <https://www.languageonthemove.com/who-is-a-real-refugee/>

Gender və media

FRA “Jurnalistlər üçün praktiki vəsait”:

<https://e-learning.fra.europa.eu/course/view.php?id=28#section-3>

QAJŞ “Qadın jurnalistlər üçün resurslar”: <https://giijn.org/giijn-guide-resources-for-women-journalists/>

BMqT “Gender və miqrasiya”: <https://www.iom.int/gender-and-migration>

“WAN-IFRA” Assosiasiyası: “ [Women in News” Resurs Mərkəzi](#) ” mediada gender bərabərliyinə dair son hesabatları və məlumatları, həmçinin istedadlı qadınların uğur qazanması üçün mühitin yaradılmasında media menecerlərinə kömək edəcək praktiki alətləri təqdim edir. Bütün materiallardan istifadə pulsuzdur.

“[Who Makes the News](#) (WMTN) ” media, gender və ayrı-seçkiliyi təşkil edən bir sıra məsələlərə dair bilik, informasiya və resurs portalıdır. Xəbər mediası çərçivəsində və onun vasitəsilə gender bərabərliyini təşviq etməyə çalışan ən böyük və uzunmüddətli tədqiqat və təbliğat təşəbbüsü - [Global Medianın Monitorinqi layihəsi](#) layihəsi məhz bu portalda yer alır.

[Gender-etik jurnalistika və media siyasəti üzrə öyrənmə materialları dəsti](#)

BMT-Qadınlar – Mediada gender bərabərliylə bağlı maarifləndirmə işi aparın

[BMT-Qadınlar](#) media mənsublarının gender məsələlərilə bağlı məlumatlandırma işinə başlaması üçün onların müvafiq biliklərini mümkün vasitələrlə, o cümlədən xüsusi seminarlardan və praktiki vəsaitlərdən istifadə etməklə artırmaq imkanları axtarır. Bu məqsədlə o, daha çox sayda qadının mediada, o cümlədən rəhbər vəzifələrdə təmsil olunmasını təbliğ edir. Qadın hüquqlarının müdafiəçilərinə dəstək verir, onlara jurnalistlərlə daha səmərəli iş aparmaq üçün şəxsi kommunikasiya və media bacarıqlarını inkişaf etdirməkdə yardım göstərir.

Radio və Televiziyada İşləyən Qadınların Beynəlxalq Assosiasiyası (IAWRT) xüsusilə qadınlar üçün nəzərdə tutulmuş təhlükəsizlik mövzusunda resurslara malikdir. “ [Birdən? Qadın jurnalistlər üçün təhlükəsizliyə dair məlumat kitabı](#) ” belə resurslara misal ola bilər. Eyni zamanda, bu assosiasiya gender bərabərliyinə aid bir sıra sənədlərin və nəşrlərin hazırlanmasına, məsələn, “ [Mediada bərabərlik istiqamətində işə dair məlumat kitabı: IAWRT və gender məsələlərinin önə çəkilməsi layihəsi](#) ” nə dəstək verir.

Miqrasiya jurnalistikası sahəsində mükafatlar

- [BƏT-in əmək miqrasiyası və ədalətli işəgötürmə üzrə Qlobal Media Müsabiqəsi](#) : 2020-ci ildə iştirakçılar COVID-19-un əməkçi miqrantlara və onların ailələrinə təsirini işıqlandırmağa təşviq olunub.
- [Qlobal Miqrasiya Filmləri Festivalı](#) “daha yaxşı həyat axtarışında öz evlərini tərk edənlər üçün miqrasiyanın imkanları və çətinliklərini, miqrantların yeni icmalara verdiyi töhfələri əks etdirən yeni filmləri” təqdim etmək üçün BMT-nin Miqrasiya Agentliyi – BMqT tərəfindən keçirilir.
- [Miqrasiya Sahəsi üzrə Media Mükafatı](#) Aİ-nin sponsorluğu ilə MSİBM tərəfindən keçirilən illik müsabiqədir. MSİBM-in də saytında dərc olunan hekayələri inkişaf etdirmək üçün qaliblərlə müqavilə imzalanır. Bir stimül kimi, 2017, 2018 və 2019-cu illərin qaliblərilə tanış olun.
- [“One World Media” Təşkilatının mükafatları](#) sırasına digər 14 nominasiya ilə yanaşı, “Qaçqınlar mövzusunda məlumatlandırmaya görə” mükafat da daxildir.
- [Çamadan](#) Ermənistanda MSİBM tərəfindən jurnalistlər üçün keçirilən illik müsabiqədir.
- [Avropa Mətbuat Mükafatı](#) konkret olaraq miqrasiya hekayələrinin hazırlanması üçün nəzərdə tutulmayıb, amma miqrasiya mövzusunda məlumatlandırma işinə görə də təqdim olunur.

Yekun

Bu təlimat kitabından da gördüyünüz kimi, media miqrasiya mövzusunda ictimai müzakirələrin aparılmasına və rəyin formalaşmasına əhəmiyyətli töhfələr verməklə, habelə miqrasiyanın ən aktual çətinliklərini və ya müxtəlif faydalarını önə çəkməklə, miqrantların ümumi imicinə və bilavasitə miqrasiya proseslərinə çox böyük təsir göstərə bilər. İctimaiyyət özünü media vasitəsilə məlumatlandırmağa meyilli olduğundan, sonuncunun müəyyən bir ölkədə milli miqrasiya siyasətinin müəyyənləşdirilməsi prosesinə təsiri daha vacib amilə çevrilib. Odur ki, əhalinin əksər hissəsinin miqrantlara münasibəti və onlarla rəftarı medianın bu insanları necə təqdim etməsindən, barəsində məlumat vermək üçün hansı məsələni seçməsindən, hansını isə nəzərə almamasından çox asılıdır. Media geniş yayılmış stereotipləri təkrarlamaqla onları gücləndirə bilər və ya faktlara əsaslanaraq, miqrantların daha fərqli şəkildə qəbul olunmasına kömək edə bilər. Bundan başqa, qeyd etmək lazımdır ki, son illər ərzində çox yerdə, o cümlədən bu bölgədə müxtəlif media kanallarında dezinformasiyanın yayılması böyük problemə çevrilib. Məhz həmin problemin öhdəsindən gəlmək və faktlara əsaslanan obyektiv məlumatlandırma işinə töhfə vermək məqsədilə Almaniya hökumətinin maliyyə dəstəyilə MSİBM tərəfindən həyata keçirilmiş “MOMENTA 2” layihəsi çərçivəsində belə bir təlimat kitabı hazırlanıb.

İxtisarlar

ABŞ	Amerika Birləşmiş Ştatları
ABŞD	ABŞ dolları
Aİ	Avropa İttifaqı
AİHM	Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi
AJF	Avropa Jurnalistlər Federasiyası
AK	Avropa Komissiyası
AMM	Araşdırmalar və Məşvərət Mərkəzi
AMŞ	Avropa Miqrasiya Şəbəkəsi
AP	“Associated Press” Beynəlxalq İnformasiya və Xəbər Agentliyi
ARD	Almaniyanın İctimai Televiziya və Radio Yayımaları Xidməti
ASDO	Avropanın Sığınacaqlara Dəstək Ofisi
AŞ	Avropa Şurası
ATƏT	Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı
AVROSTAT	Avropa İttifaqının Statistika Bürosu
AYB	Avropa Yayımaları Birliyi
BB	Böyük Britaniya
BBC	Britaniya Yayımı Korporasiyası
BELSTAT	Belarus Respublikası Milli Statistika Komitəsi
BEROC	Belarusun İqtisadi Araşdırmalar və İnformasiya Mərkəz
BƏT	Beynəlxalq Əmək Təşkilatı
BXTİ	Beynəlxalq Xəbər Təhlükəsizliyi İnstitutu
BJŞ	Beynəlxalq Jurnalistlər Şəbəkəsi

BK	Birləşmiş Krallıq
BQXK	Beynəlxalq Qırmızı Xaç Komitəsi
BMqT	Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatı
BMM	Beynəlxalq Miqrasiya Mərkəzi
BMT	Birləşmiş Millətlər Təşkilatı
BMTQAK	Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Qaçqınlar üzrə Ali Komissarlığı
BYMM	Beynəlxalq Yerdəyişmələrin Monitorinqi Mərkəzi
CASE	Sosial-iqtisadi Araşdırmalar Mərkəzi
CAT	“İşgəncələrə və digər qəddar, qeyri-insani, yaxud ləyaqəti alçaldan rəftar və cəza növlərinə qarşı” Konvensiya
CEDOS	Ukraynanın Düşüncə Mərkəzi – Analitik Mərkəz
CERD	BMT-nin İrqi Ayrı-seçkiliyin Aradan Qaldırılması üzrə Komitəsi
CJR	“Columbia Journalism Review” Jurnalı
COMPAS	Oksford Universitetinin Miqrasiya, Siyasət və Cəmiyyət Mərkəzi
COVID-19	Koronavirus Xəstəliyi 2019
DXİA	Gürcüstanın Dövlət Xidmətlərinin İnkişafı Agentliyi
DİN	Daxili İşlər Nazirliyi
DMX	Dövlət Miqrasiya Xidməti
DM II	İkinci dünya müharibəsi
DRC	Danimarka Qaçqınlar Şurası
DSX	Azərbaycan Respublikası Dövlət Sərhəd Xidməti
DSMX	Ukrayna Respublikası Dövlət Sərhəd Mühafizəsi Xidməti
ECRE	Qaçqınların və Miqrantların İşləri üzrə Avropa Şurası
EJŞ	Etik Jurnalistika Şəbəkəsi
EMB	Ermənistan Respublikasının Mərkəzi Bankı
EPAM	Sığınacaq və Miqrasiya Məsələləri üzrə Avropa QHT Platforması

ƏƏSMN	Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi
FRA	Fundamental Hüquqlar üzrə Avropa İttifaqı Agentliyi
FRONTEX	Avropanın Sərhəd və Sahil Mühafizəsi Agentliyi
FT	“Financial Times” qəzeti
GBP	Britaniya funt sterlini
GEOSTAT	Gürcüstanın Milli Statistika İdarəsi
GGHA	Gürcüstan Gənc Hüquqşünaslar Assosiasiyası
Gİİİ	Gürcüstan İctimai İşlər İnstitutu
GİZ	Almaniya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Cəmiyyəti
XİN	Xarici İşlər Nazirliyi
İA	İnsan alveri
İD	İdentifikasiya
İƏİT	İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı
IAWRT	Radio və Televiziya İşləyən Qadınların Beynəlxalq Assosiasiyası
ICAT	İnsan Alverinə qarşı Agentliklərarası Koordinasiya Qrupu
ICRMW	“Əməkçi miqrantların hüquqlarının müdafiəsi haqqında” Konvensiya
IMISCOE	Avropada Beynəlxalq Miqrasiya, İnteqrasiya və Sosial Birlik
KHPG	İnsan Hüquqlarının Müdafiəsi üzrə Xarkov Qrupu
KNOMAD	Miqrasiya və İnkişaf üzrə Qlobal Bilik və Tərəfdaşlıq
QAJŞ	Qlobal Araşdırıcı Jurnalistika Şəbəkəsi
QAM	Qaçqınlara dair Araşdırma Mərkəzi
QHT	Qeyri-hökumət təşkilatı
QXM	Qaçqınlar üçün Xeyriyyə Mərkəzi
QMQ	Qlobal Miqrasiya Qrupu
QMML	Qlobal Medianın Monitorinqi Layihəsi

QMMTM	Qlobal Miqrasiya Məlumatlarının Təhlili Mərkəzi
QTRM	Qafqaz Tədqiqat Resurs Mərkəzi
LGBTQİ	Lesbian, Gey, Biseksual, Transseksual, İnterseksual
LRB	“London Review of Books” jurnalı
LSI	“La Strada International” QHT Şəbəkəsi
MX	Ermənistan Respublikası Miqrasiya Xidməti
MİQF	Medianın İnkişafı üzrə Qlobal Forum
MİSi	Miqrantların İntegrasiyası Siyasətinin İndeksi
MK	Məcburi köçkün
MKM	Miqrasiya Kompetensiya Mərkəzi
MMDK	Miqrasiya Məsələləri üzrə Dövlət Komissiyası
MMİ	Media Müxtəlifliyi İnstitutu
MOMENTA	“Media üçün Miqrasiya Məsələləri üzrə Təlim Akademiyası” layihəsi
MSİ	Miqrasiya Siyasəti İnstitutu
MSF	“Médecins Sans Frontières (Sərhədsiz Həkimlər)” Təşkilatı
MSİBM	Miqrasiya Siyasətinin İnkişafı üzrə Beynəlxalq Mərkəz
MYD	Miqrasiya və Yerdəyişmə üzrə Dialoq
MYM	Müvəqqəti yerləşdirmə mərkəzi
NEEKA	“Karpətı regionu” Beynəlxalq Səhiyyə və Ekologiya Fondu
OHCHR	İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarın Ofisi
OXFAM	Aclıqdan Əziyyət Çəkənlərə Yardım üzrə Oksford Komitəsi
PHŞ	Publik hüquqi şəxs
PICUM	Sənədsiz Miqrantlar üzrə Beynəlxalq Əməkdaşlıq Platforması
PR	İctimaiyyətlə əlaqələr

PS	Posttravmatik Stres Pozuntusu
R2P	“Müdafiə etmək Öhdəliyi” Təşəbbüsü
SBM	Sərhəd-buraxılış məntəqəsi
SƏSMN	Moldova Respublikası Səhiyyə, Əmək və Sosial Müdafiə Nazirliyi yanında Peşə Siyasəti və Miqrasiyanın Tənzimlənməsi İnstitutu
SSN	Ukrayna Respublikası Sosial Siyasət Nazirliyi
SSS	Ukrayna Respublikası Dövlət Statistika Xidməti
ŞT	Şərq Tərəfdaşlığı
UHiHi	Ukraynanın Helsinki İnsan Hüquqları İttifaqı
UNICEF	Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Uşaq Fondu
UNODC	Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Narkotiklərə və Cinayətkarlığa qarşı Mübarizə İdarəsi
UNRWA	Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Fələstinli Qaçqınlar üçün Yardım və İşlərin Təşkili üzrə Yaxın Şərq Agentliyi
UNU-MERIT	Birləşmiş Millətlər Təşkilatı İnstitutu – Maastricht İnnovasiyalar və Texnologiya üzrə İqtisadi və Sosial Tədqiqatlar İnstitutu
ÜDM	Ümumi daxili məhsul
ÜST	Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı
VCİA	Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafı Agentliyi
YUNESKO	Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Təhsil, Elm və Mədəniyyət Təşkilatı
WAN-IFRA	Dünya Qəzet və Xəbər Yayımçıları Assosiasiyası
WMTN	“Who Makes the News (Xəbərləri Kim Hazırlayır)” portalı
WWF	Ümumdünya Təbiəti Mühafizə Fondu

Biblioqrafiya

- Ahmed, S. (2020). "The Aids Epidemic Stigmatized Black Communities for Years. Now Coronavirus Threatens to do the same with Asian Communities", Media Diversity Institute, 24 March 2020, <https://www.media-diversity.org/the-aids-epidemic-stigmatized-black-communities-for-years-now-coronavirus-threatens-to-do-the-same-with-asian-communities/>.
- Allen, W., Blinder, S. and R. McNeil (2017). "Media Reporting of Migrants and Migration". In: World Migration Report 2018, IOM, https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en_chapter_8.pdf
- Associated Press (2008). A New Model for News: Studying the Deep Structure of Young-Adult News Consumption, June 2008, https://apo.org.au/sites/default/files/resource-files/2008-07/apo-nid1503_5.pdf.
- Ballantyne, N. and D. Dunning (2020). "Which Experts Should You Listen to during the Pandemic?", Scientific American, Observations, 8 June 2020, <https://blogs.scientificamerican.com/observations/which-experts-should-you-listen-to-during-the-pandemic/>
- BELSTAT (2020) Statistical Yearbook of the Republic of Belarus 2020, 25 September 2019, https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public_compilation/index_18023/
- BEROC (2020). Demography as a Challenge for Economic Growth, March 2020, http://beroc.by/publications/policy_papers/demografiya-kak-vyzov-dlya-ekonomicheskogo-rosta/
- Breeden, A. and A. Cowell (2018). "Paris 'Spider-Man' Saves Young Boy. Cue Debate on Migrants", The New York Times, 28 May 2018, <https://www.nytimes.com/2018/05/28/world/europe/paris-migrant-hero-spiderman.html>
- CASE Belarus (2020). "Circular Migration Between Belarus and Poland, Slovakia, and Czechia", 7 April 2020, <https://case-belarus.eu/circular-migration-between-belarus-and-poland-slovakia-and-czechia/>.
- Colford, P. (2013). "'Illegal immigrant' no more", AP Blog, 2 April 2013, <https://blog.ap.org/announcements/illegal-immigrant-no-more>
- Connor, P. and J. Passel (2019). "Europe's Unauthorized Immigrant Population Peaks in 2016, Then Levels Off", Pew Research Center, 13 November 2019, <https://www.pewresearch.org/global/2019/11/13/europes-unauthorized-immigrant-population-peaks-in-2016-then-levels-off/>.
- Council of Europe (2020). Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence, https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_8_eng.pdf.
- Dart Center for Journalism and Trauma (2007). Trauma & Journalism: A Guide for Journalists, Editors & Managers, compiled and edited by Mark Brayne, https://dartcenter.org/sites/default/files/DCE_JournoTraumaHandbook.pdf.
- Dugan, E. (2013). "Forced Labour and Human Trafficking: Media Coverage in 2012", JRF Programme Paper, Forced labour, June 2013, <https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/forced-labour-media-coverage-full.pdf>.

Eberl, J-M. et al. (2019). European Media Migration Report: How Media Cover Migration and Intra-EU Mobility in Terms of Salience, Sentiment and Framing, REMINDER, August 2019, <https://www.understandfreemovement.eu/wp-content/uploads/2020/01/D8.3.pdf>.

EJN (2016). The 5 Principles of Ethical Journalism, Who we are, <https://ethicaljournalismnetwork.org/who-we-are/5-principles-of-journalism>.

ESRC COMPAS (2018). The COMPAS Approach: Considering the past, present and future of migration research, https://www.compas.ox.ac.uk/wp-content/uploads/COMPAS-Framing-Report_brochure.pdf

European Commission (2020). Migration and Home Affairs, What We Do, subsidiary protection, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary_search/subsidiary-protection_en

European Commission (2017). Migration and Home Affairs, What We Do, Temporary protection, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/temporary-protection_en.

European Commission (2017). Migration and Home Affairs Family Reunification, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/legal-migration/family-reunification_en

European Commission (2014). The Impacts of Remittances on Developing Countries, DG EXPO, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/433786/EXPO-DEVE_ET\(2014\)433786_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/433786/EXPO-DEVE_ET(2014)433786_EN.pdf).

Eurostat (2020). Enforcement of immigration legislation statistics, modified 21 July 2020, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Enforcement_of_immigration_legislation_on_statistics#Non-EU_citizens_ordered_to_leave_the_EU-27.

Eurostat (2020). Top 20 countries of citizenship of non-EU citizens returned outside the EU-27, 2018 and 2019 (number), modified 3 July 2020, [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Top_20_countries_of_citizenship_of_non-EU_citizens_returned_outside_the_EU-27_2018_and_2019_\(number\)_MI20.png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Top_20_countries_of_citizenship_of_non-EU_citizens_returned_outside_the_EU-27_2018_and_2019_(number)_MI20.png).

Feinstein, A. and H. Storm (2017). The Emotional Toll On Journalists Covering the Refugee Crisis, Reuters Institute for the Study of Journalism, <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/research/files/Storm%20and%20Feinstein%20-%20Emotional%20Toll.pdf>.

Fengler, S. and M. Kreutler (2020). "How do the European media cover migration?", EJO, 14 January 2020, <https://en.ejo.ch/ethics-quality/how-do-the-european-media-cover-migration>.

Gibson, J. and D. McKenzie (2011). "Eight Questions about Brain Drain", IZA Discussion Paper No. 5730, May 2011, <http://ftp.iza.org/dp5730.pdf>.

GIJN (2018). Working with Whistleblowers, <https://gijn.org/whistleblowing/>.

Hannaford, A. et al. (2016). "Reporting on Refugees: Tips on Covering the Crisis", Dart Center for Journalism and Trauma, 26 February 2016, <https://dartcenter.org/resources/reporting-refugees-tips-covering-crisis>

ICMPD (2017). Media and Trafficking in Human Beings Guidelines, https://www.icmpd.org/fileadmin/user_upload/Media_and_THB_Guidelines_EN_WEB.pdf.

- ILO (2020). "ILO launches sixth Global Media Competition on Labour Migration and Fair Recruitment", Labour migration, Media advisory, 15 September 2020, https://www.ilo.org/global/topics/labour-migration/news-statements/WCMS_755234/lang-en/index.htm
- ILO (2020). Reporting on forced labour and fair recruitment: An ILO toolkit for journalists, <https://readymag.com/ITCILO/1292461/>.
- IOM (2020). "Global Migration Film Festival 2020", Global Migration Film Festival, <https://www.iom.int/global-migration-film-festival>.
- Karnitschnig, M. (2020) "5 years on from Angela Merkel's three little words: 'Wir schaffen das!'", Politico, 31 August 2020, <https://www.politico.eu/article/angela-merkel-wir-schaffen-das-5-years-on/>.
- Law, T. (2020). "Digital transformation and greater diversity be two sides of the same coin", Media Diversity Institute, 13 March 2020, <https://www.media-diversity.org/digital-transformation-and-media-diversity-two-sides-of-the-same-coin/>.
- Marchand, K. (2019). "Why are people moving within Europe? The complexity of migrant decision-making in the European Union", REMINDER, Blog, 30 April 2019, <https://www.reminder-project.eu/blog/why-are-people-moving-within-europe-the-complexity-of-migrant-decision-making-in-the-european-union/>.
- Matache, M. and J. Bhabha (2020). "Anti-Roma Racism is Spiraling during COVID-19 Pandemic", Health and Human Rights, 22(1), June 2020, pp. 379-382, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7348427/>.
- Mattoscio, M. and M. MacDonald (2018). "Introduction: Gender, Migration, and the Media", Feminist Media Studies, 8(6), 2 November 2018, pp. 1117-1120, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14680777.2018.1532142>.
- McCauliffe, M., Weeks, W. and K. Koser (2017). "Media and migration: Comparative analysis of print and online media reporting on migrants and migration in selected countries". In: A Long Way to Go; Irregular Migration Patterns, Processes, Drivers and Decision-Making, <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/30709/643773.pdf?sequence=1#page=311>
- MIBMA (2019). "ICMPD announces the winners of «Suitcase 2019» annual journalism contest on migration issues", News, 12 December 2019, <https://www.mibma.eu/en/news/150-icmpd-announces-the-winners-of-suitcase-2019-annual-journalism-contest-on-migration-issues>
- Migration Data Portal (2020). Types of migration, International students, updated 9 June 2020, <https://migrationdataportal.org/themes/international-students>.
- Karnitschnig, M. (2020) "5 years on from Angela Merkel's three little words: 'Wir schaffen das!'", Politico, 31 August 2020, <https://migrationdataportal.org/themes/labour-migration>.
- Law, T. (2020). "Digital transformation and greater diversity be two sides of the same coin", Media Diversity Institute, 13 March 2020, <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/reports/migration-in-the-news/>.

- Marchand, K. (2019). "Why are people moving within Europe? The complexity of migrant decision-making in the European Union", REMINDER, Blog, 30 April 2019, <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/reports/thinking-behind-the-numbers-understanding-public-opinion-on-immigration-in-britain/>
- Matache, M. and J. Bhabha (2020). "Anti-Roma Racism is Spiraling during COVID-19 Pandemic", Health and Human Rights, 22(1), June 2020, pp. 379-382, <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/primers/mixed-migration-policy-challenges/>.
- Mattoscio, M. and M. MacDonald (2018). "Introduction: Gender, Migration, and the Media", Feminist Media Studies, 8(6), 2 November 2018, pp. 1117-1120, <https://migrationresearch.com/taxonomies/topics-migration-governance>.
- McCauliffe, M., Weeks, W. and K. Koser (2017). "Media and migration: Comparative analysis of print and online media reporting on migrants and migration in selected countries". In: A Long Way to Go; Irregular Migration Patterns, Processes, Drivers and Decision-Making, http://www.sfcg.org/programmes/rfpa/pdf/2011-Covering_Trauma_Color_EN.pdf.
- MIBMA (2019). "ICMPD announces the winners of «Suitcase 2019» annual journalism contest on migration issues", News, 12 December 2019, <https://www.digitalnewsreport.org/survey/2020/overview-key-findings-2020/>.
- Migration Data Portal (2020). Types of migration, International students, updated 9 June 2020, https://www.ohchr.org/Documents/Publications/FS36_en.pdf.
- Migration Data Portal (2020). Types of migration, Labour migration, updated 9 June 2020, <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>.
- Migration Observatory (2013). Migration in the News: Portrayals of Immigrants, Migrants, Asylum Seekers and Refugees in National British Newspapers, 2010-2012, University of Oxford, <https://www.freemovement.org.uk/guest-post-preparing-asylum-claims-based-on-sexual-identity/>.
- Migration Observatory (2011). Thinking Behind the Numbers: Understanding Public Opinion on Immigration in Britain, University of Oxford, <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/reports/thinking-behind-the-numbers-understanding-public-opinion-on-immigration-in-britain/>.
- Migration Observatory (2011). "Mixed Migration: Policy Challenges", Primers, 24 March 2011, <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/primers/mixed-migration-policy-challenges/>.
- Migration Research Hub (2020). Migration governance, <https://migrationresearch.com/taxonomies/topics-migration-governance>.
- Moore, J. (2011). Covering Trauma - A Training Guide, http://www.sfcg.org/programmes/rfpa/pdf/2011-Covering_Trauma_Color_EN.pdf.
- Newman, N. (2020). "Executive Summary and Key Findings of the 2020 Report", Digital News Report, <https://www.digitalnewsreport.org/survey/2020/overview-key-findings-2020/>.
- OHCHR (2014). "Human Rights and Human Trafficking" Fact Sheet No. 36, June 2014, https://www.ohchr.org/Documents/Publications/FS36_en.pdf.
- OHCHR (1966). International Covenant on Civil and Political Rights. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966 entry into force 23 March 1976, in accordance with Article 49, <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>.

- Orchard, C. (2018). "How to prepare asylum claims based on sexual identity", Free Movement, 4 May 2018, <https://www.freemovement.org.uk/guest-post-preparing-asylum-claims-based-on-sexual-identity/>.
- Pekel, M. and M. van de Reijt (2017). "Refuge Images: Ethics in the Picture", EJN, <https://ethicaljournalismnetwork.org/resources/publications/ethics-in-the-news/refugee-images>.
- Rahman, G. (2020). "Photo circulating of busy mosque was taken before lockdown", Full Fact, 31 March 2020, <https://fullfact.org/online/coronavirus-mosque-shut-lockdown/>.
- Reilly, K. (2016). "Here Are All the Times Donald Trump Insulted Mexico", Time, 31 August 2016, <https://time.com/4473972/donald-trump-mexico-meeting-insult/>.
- REMINDER (2020). WP5 – Labour market / public service impacts, Work Packages, <https://www.reminder-project.eu/publications/work-packages/wp5-labour-market-public-service-impacts/>
- Reuters Institute for the Study of Journalism (2017). Digital News Report 2017, https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/Digital%20News%20Report%202017%20web_0.pdf.
- Scott, C. (2015). "5 key research findings about young online audiences from BBC World Service", journalism.co.uk, 30 November 2015, <https://www.journalism.co.uk/news/five-key-research-findings-about-young-online-audiences-from-bbc-world-service/s2/a588021/>
- Smith (2019). "Sonification: turning the yield curve into music", Financial Times, 15 March 2019, <https://www.ft.com/content/80269930-40c3-11e9-b896-fe36ec32aece..>
- Solutions Journalism Network (2019). 22 Interview Questions to Complicate the Narrative, https://s3.amazonaws.com/sjn-static/CTN_Interview_Qs.pdf.
- Stasyuk, Y. (2020), "Refugee situation on the Belarusian-Polish border, January-March 2020", Human Constanta, 6 April 2020, <https://humanconstantia.by/situaciya-s-bezhencami-na-belarussko-polskoj-granice-yanvar-mart-2020-g/>.
- The Guardian (2013). "Modern-day slavery: an explainer", 3 April 2013, <https://www.theguardian.com/global-development/2013/apr/03/modern-day-slavery-explainer>.
- Tuller, D. (2004). Reporting Diversity Manual, Media Diversity Institute, [http://www.media-diversity.org/additional-files/documents/A%20Guides/MDI%20Reporting%20Diversity%20manual/Reporting%20Diversity%20Manual%20-%20Caucasus%20\[EN\].pdf](http://www.media-diversity.org/additional-files/documents/A%20Guides/MDI%20Reporting%20Diversity%20manual/Reporting%20Diversity%20Manual%20-%20Caucasus%20[EN].pdf).
- UN (2019). United Nations Strategy and Plan of Action on Hate Speech <https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/UN%20Strategy%20and%20Plan%20of%20Action%20on%20Hate%20Speech%2018%20June%20SYNOPSIS.pdf>
- Understanding Free Movement (2020). "What makes Poland unique?", Impacts, <https://www.understandfreemovement.eu/article/what-makes-poland-unique/>.
- UNHCR (2016). "Internally Displaced People | On the Run in Their Own Land", Central Europe, 14 December 2016, <https://www.unhcr.org/ceu/80-enwho-we-helpinternally-displaced-people.html>.
- UNHCR (2019). Figures at a Glance, UK, <https://www.unhcr.org/uk/figures-at-a-glance.html>.

UNODC (2017). "Annex II: The definition of trafficking in persons and the mandate for the

Global Report", Global Report on Trafficking in Persons, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/Annex_II_-_Definition_and_mandate.pdf .

UNSD (1998). Recommendations on Statistics of International Migration, Revision 1, Department of Economic and Social Affairs, https://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesM/SeriesM_58rev1e.pdf.

U.S. Citizenship and Immigration Services (2015). Humanitarian, Temporary Protected Status, <https://www.uscis.gov/humanitarian/temporary-protected-status>.

Warren, R. (2015). "A Syrian Refugee Shared His Struggle To Reach Europe In Real-Time On WhatsApp", BuzzFeed, 6 December 2015, <https://www.buzzfeed.com/rossalynwarren/a-syrian-refugee-used-whatsapp-to-share-his-journey-through>.

White, A. (2018). "Introduction", Words That Matter: A Glossary for Journalism in Cyprus, EJN, <https://ethicaljournalismnetwork.org/resources/publications/words-matter-glossary-journalism-cyprus>.

Zhvania, A. (2016). Study in Georgia: Prospects of Internationalization of Higher Education. PMC Research Center or Konrad Adenauer Foundation, https://think-asia.org/bitstream/handle/11540/6942/Georgia_Higher_Education.pdf?sequence=1.

Zitelmann, R. (2020). "The Corona Crisis: The Rothschilds? Bill Gates? The Search For A Scapegoat Has Begun", Forbes, 23 March 2020, https://think-asia.org/bitstream/handle/11540/6942/Georgia_Higher_Education.pdf?sequence=1.

